GEORGE SAND
EL ŞI EA

Traducere de AL. IACOBESCU

EDITURA LITERATORUL CRAIOVA, 1992

DOMNIŞOAREI JACQUES

Scumpa mea Tereza, fiindcă mi-ai îngăduit să nu-ţi zic domnişoară, află o veste foarte însemnată din lumea artelor, cum ar spune amicul nostru Bernard. Uite, nu ştiu cum priveşti acest început de scrisoare, dar sunt încredinţat că mă vei asculta cu luare-aminte.

închipuieşte-ţi că ieri, după ce te-am plictisit cu vizita mea, am găsit acasă pe-un milord englez... La urma-urmei putea să nu fie un milord, era însă englez, căci mă întrebă în limba lui păsărească:

– Eşti pictor ?

– Yes, milord.

– Zugrăveşti chipuri de oameni ?

– Yes, milord.

– Şi mîini ?

– Yes, milord; şi picioare.

– Bine ?

– Foftrte bine.

– Oh, sunt încredinţat de asta !

– Ei bine, vrei să-mi faci portretul ?.

– Portretul dumitale ?

– De ce nu ?

Acest de ce nu fu rostit cu-atîta blîndeţe, încît mă oprii de a-l mai privi ca pe-un imbecil, mai ales cînd e ştiut că fiul Albionului e un bărbat minunat. E capul lui Antinous pe umerii... pe umerii unui englez; e un tip grecesc din epoca cea mai înfloritoare pe trupul oarecum ciudat înveşmîntal şi dichisit al

unui om din lumea aleasă britanică.

– Vă mărturisesc, i-am spus. că sunteți cu adevărat un model minunat şi-aş vrea să fac pe seama acestui model un studiu care să-mi folosească; nu pot însă să vă fac portretul. "

– De ce ?

– Fiindcă eu nu sunt pictor de portrete.

– Oh... Dar cum ? Dumneavoastră plătiți oare în Franța vreo dare pentru cutare sau cutare specialitate în artă ?

– Nu ! dar publicul nu ne îngăduie să ne îndeletnicim cu prea multe deodată. Vrea să ştie care e calea adevărată pe care am pornit, mai ales atunci cînd suntem tineri; şi dacă eu care vă vorbesc şi care sunt foarte tinăr, aş avea nenorocirea să vă'fac un portret mulțumitor, cu mare greutate aş izbuti ia cea mai apropiată expoziție cu altceva decît cu un portret; apoi, dacă v-aş face un portret mediocru, nu mi s-ar mai îngădui să mai încerc şi altele; s-ar spune că n-am însuşiri pentru această meserie şi că am fost un îngîmfat atunci cînd am cutezat să încerc ceea ce nu e pentru mine.

Am povestit englezului multe alte nimicuri de care te scutesc, şi care îl făcură să mă plivească cu ochi mari; apoi începu să rîdă şi băgai de seamă că vederile mele îl făceau să aibă cel'mai crud dispreț față de Franța, dacă nu chiar față de mine.

– De ce să mai ocolim lucrurile ? îmi zise el. Dumitale nu-ți place portretul.

– Cum ! Mă iei drept un Welche ? Spune mai degrabă că nu îndrăznesc încă să fac portretul şi că n-aş şti să-l fac dintr-o pricină anumită: ori asta e o specialitate care nu mai îngăduie alta, ori e însăşi desăvîrşirea sau, cum s-ar spune, cununa talentului. Anumiți pictori, neputincioşi în ce priveşte compoziția,- pot să copieze cu îngrijire şi fără cusur un model viu. Aceştia îşi au succesul

totdeauna asigurat, fiindcă ştiu să înfățişeze modelul sub cea mai plăcută lumină şi au îndemînarea să-l înveşmînte, spre folosul lor, în haina cea mai de preț, aceea care e la modă; dar, cînd nu eşti decît un biet pictor de istorie, cum am cinstea să fiu şi eu, nu poți lupta cu oameni de meserie. Vă mărturisesc că n-am studiat niciodată cu luare-aminte cutele unei haine negre ori obişnuitele particularități ale unei înfățişări. Sunt un nenorocit inventator de atitudini, de tipuri şi de expresii. Toate astea trebuie să se supuie subiectului, ideii, visului

meu, dacă vreţi. Dacă mi-aţi îngădui să vă îmbrac după gustul meu şi să vă aşez într-o compoziţie care mi-ar conveni... Totuşi, uite, asta n-ar mai însemna nimic, n-aţi mai fi dumneavoastră... N-ar mai fi uri portret-pe care să-l dăruiţi iubitei..; cu atît mai mult soţiei dumneavoastră legitime. Nici una nici alta cu y-ar recunoaşte. Prin urmare nu mă întrebaţi ce aş putea să fac într-o zi, dacă din întîmplare aş deveni un Rubens ori un Tiţian, fiindcă atunci aş şti să rămîn poet şi creator, apropiindu-mă fără silinţi şi fără teamă de puternica şi măreaţa realitate. Din nenorocire n-am să ajung altceva «tecît un nebun sau un om de nimic. Citiţi rîndurile cutărui sau cutărui domn, care a scris asta în vreun foileton.

închipuieşte-ţi, Tereza, că din cele ce-ţi povestesc aci n-am spus nici-un cuvînt englezului: astea le spui numai cînd vorbeşti cu tine însuţi; dar, din tot ce-aş fi putut să-i spun ca să-mi cer iertare că nu pot să-i fac portretul, nu mi-au fost de folos decît aceste cuvinte:,,De ce dracu nu te duci să ceri asta domnişoarei Jacques ?"'

El făcu de trei ori Oh ! După asta îmi ceru adresa ta şi plecă fără să mai fi stat pe gînduri, lăsîndu-mă încremenit şi mîhnit că nu-mi putusem sfîrşi dizertaţia asupra portretului; căci, în sfîrşit, buna mea Tereza, dacă acest animal de englez vine la tine azi, fiindcă îl cred în stare s-o facă, şi-ţi spune tot ce ţi-am povestit pînă acum, adică tot ce nu i-am spus despre meşteşugarii ţi marii maeştri,

ee-ai să crezi despre neîndcmînaticul tău prieten ! Ce-ai să spui că te-a aşezat printre cei dintîi şi te socoteşte lipsită de darul de a face altceva decît un portret frumos care să placă oricui ? Ah.'scumpa.mea prietenă, dacă ai fi auzit tot ce i-am spus despre tine după ce-a plecat !... Tu ştii, ştii foarte bine, că nu eşti pentru mine domnişoara Jacques, care face portrete asemănătoare, la modă, ci un bărbat ales care s-a deghizat în femeie şi care, fără să fi urmat cursurile academiei, ghiceşte şi ştie să te facă să ghiceşti un trup şi un suflet într-un portret, în felul marilor sculptori din vechime.şi al marilor pictori de pe vremea Renaşterii. Tac însă; nu-ţi place să ţi se spuie ce crede şi ce gîndeşte lumea despre tine. Ai lua asta ca un fel de măgulire. Şi eşti foarte mîndră, Tereza.

Sunt trist azi, şi nu ştiu pentru ce. N-am mîncat nimic să-mi placă, astăzi de dimineaţă. Aşa am mîncat totdeauna, de cîle ori mi-am adus vreo bucătăreasă. Şi-apoi nici tutun bun nu mai poţi găsi. Regia te otrăveşte... Mi s-

a adus o pereche de ghete noi care nu-mTvin deloc... Şi plouă... Şi-apoi, mai ştiu eu ce am ? Zilele sunt lungi ca zilele fără pune de cîtăva vreme, nu găseşti ? Nu, poate că ție lucrurile îți par cu totul altfel. Tu nu cunoşti oboseala, plăcerea care te plictiseşte, plictiseala care te ameţeşte, boala fără leac de care îți vorbeam alaltăieri seară, în salonaşul liliachiu unde aş vrea să fiu acum; căci am petrecut o zi groaznică şi, fiindcă n-am putut picta, aş fi vrut să te plictisesc, silindu-te să stăm de vorbă.

Deci, azi n-am să te văd ! Ai în preajmă ta o lume nesuferită care te fură celor mai credincioşi prieteni. N-aş vrea să fiu silit în astă-seară să fac vreo prostie gogonată... Asta numai din pricină că eşti prea bună cu mine, scumpa mea tovarăşe-mai mare. încep să devin buimac şi

te,.mîhnesc, fiindcă mă prostesc şi nu-mi mai dau seama de nimic cînd nu te văd. Dar fii liniştită: n-am să-ți po-'vestesc niciodată cum îmi petrec seara de astăzi.. Prietenul şi sluga ta,

• LAUKENT

11.Mai..Ui:;..,

DOMNULUI LAURKW UE FAUVEL

Mai întîi. dracul meu Laurenl. Hi cer, dacă îmi porii vreo urmă de prietenie, sa nu mai faci astfel de prostii care îți zdruncină sănătatea. Pe toate celelalte ştii bine că ți l-am îngăduit. Poate ai vrea să-ti aduc aminte de una; iată-mă însă foarte încurcată: căci. atunci cînd e vorba de prostii, cunosc prea puține care să nu fie vătămătoare. Rămîne să vedem ce înseamnă prostie. Dacă e vorba de acele petreceri nesfîrşite de care îmi vorbeai acum e/iteva zile. am încredințarea că ele te omoară, şi asta mă deznă-dâjduieştt'. Ce gînduri te chinuiesc, Doamne, să-(:i prăpădeşti astfel, cu o trecătoare bucurie a sufletului, o viată atît de scumpă şi atît de frumoasă ? Tu nu vrei însă să-ți fac o dojana: de-aceea mă mulțumesc numai cu o rugăminte.

Cît despre Englezul tău, care e American, află că l-am văzut şi, fiindcă n-o să ne întîlnim nici astă seară, nici mîine poate, spre marea mea părere de rău, țin să-ți spun că ai făcut rău atunci cind nu te-ai hotărit să-i faci portretul.

Ți-ar fi arătat toată bunăvoința lui, şi bunăvoința unui American ca Dick Palmer înseamnă mulți bani de care ştiu că ai nevoie, tocmai ca să nu mai faci prostii,

9

vrni': ~.l cpun ca să nu-ți mai încerci zadarnic norocul aiurea, în

nădejdea unei bunăvoinți a soartei care nu se iveşte niciodată pentru oameni cu închipuirea bogată, fiindcă oamenii cu o astfel de închipuire nu ştiu să joace, ci pierd totdeauna, de aceea cată să-şi întuebe la urmă închipuirea cum să-şi plătească datoriile, meşteşugul pentru care această prințesă se simte cu totul neputincioasă şi căruia nu i se supune decît prăpădind bietul trup în care i-a fost dat să sâlăşluiască.

Mă găseşti oarecum hotărîtă, nu-i aşa ? Fie cum crezi. De altfel, luînd lucrurile mai de sus, judecata pe care ai desfăşurat-o față de American şi-n urmă față de mine, nu prețuieşte nici două parale. E cu putință' să nu ştii să faci un portret, dacă e vorba să-l faci în condițiunile de care atîrnă un succes burghez; domnul Palmer însă nu ținea cîtuşi de puțin la asta. Tu 1-aî luat drept băcan şi te-ai înşelat. E un om de gust, cu judecată aleasă, care îşi dă seama ce gîndeşte şi care te-a privit de la început cu ochi buni. Cum crezi că l-am primit ? Venea la mine cu presimțirea unei mari neplăceri, am băgat de seamă, şi tocmai pentru asta am ştiut să-i plac. L-am mîngîiat, făgăduindu-i că voi face tot ce-mi va sta în putință ca să te hotărăsc să-i.faci portretul. Vom mai vorbi despre toate astea poimîme, căci l-am chemat la mine pe acest Palmer înadins ca să mă ajute să-i fiu de folos şi să-ți smulgă în orice chip făgăduiala.

De-aceea, dragul meu Laurent, cată şi-ți alungă plictiseala şi nemulțumirea că n-ai să mă vezi în aceste două zile. Asta nu-ți va fi greu; cunoşti mulți oameni de spirit şi pătrunzi în lumea cea mai aleasă. Eu nu sunt decît o bătrînă duhovnică; te iubesc mult şi te rog să nu te mai

10

culci tîrziu în toate nopțile şi, de-asemeni, te sfătuiesc să nu mai faci risipă şi abuz de nimic. N-ai dreptul s-o faci; însuşirile tale nu-ți îngăduie.

Prietena ta

TEBEZA JACQU.ES

DOMNIŞOAREI JACQUES

Draga mea Tereza, plec peste două ceasuri ia țară, în tovărăşia contelui de S... şi a prințului D... Acolo va fi tinerețe şi frumusețe, după- cît mi se spune. îți făgăduiesc şi îți jur că n-am să fac prostii şi că n-am să beau şampanie... fără să nu-mi aduc singur cele mai amare mustrări, Ce vrei ! Mi-ar fi plăcut mai bine să mă plimb prin atelierul încăpător, ori să flecăresc în salonaşul tău liliachiu; dar, fiindcă ai întâlnire cu cele treizeci şi şase de verisoare din provincie, n-ai să-mi bagi de seamă lipsa poimîine: vei asculta

plăcută muzică cu accent anglo-amerîcan toată seara. Ah. îl cheamă Dick, pe acest bun domn Palmer ? Eu credeam că Dick e diminutivul prietenesc al lui Ri-chard. E adevărat însă că dintre toate limbile tot mai bine o cunosc pe cea franceză.

Să nu mai vorbim de portret. Eşti de-o mie de ori m:.i bună ca o mamă, scumpa mea Tereza, cînd te gîndeştl t afacerile mele şi le nesocoteşti pe ale tale. Cu toate că ai. o frumoasă clientelă, ştiu că aleasa ta simţire nu-ţi îngăduie să fii bogată şi că cele cîteva bilete de bancă nu înseamnă mai mult în mîinile tale derît într-ale mele. Le-ai întrebuinţa făcîndu-i pe alţii fericiţi, iar eu le-aş zvîrli la cărţi, cum spui tu.

De altfel, niciodată nu m-am simţit mai ştirbit de pictură ca acum. Pentru asta îţi trebuie două lucruri, pe care tu le ai: gîndirea şi inspiraţia; pe cea dintîi n-o voi avea niciodată; pe cea de-a doua om avut-o, De-aceea sunt

II

dezgustat ca de-o bătrînă ursitoare care m-ar~fi obosit poşte măsură plimbîndu-mă în largul cîmpiilor pe spatele costeliv al unui cal din Apocalips. Văd bine ce-mi lipseşte; dacă judecata ta nu se turbură pentru asta, află că n-am trăit încă îndeajuns, de-aceea plec în tovărăşia doamnei Realităţi pentru şapte sau opt zile, schimbată sub chipul cîtorva nimfe din corpul de balet al Operei. Nădăjduiesc că la întoarcere am să fiu omul cel mai cu judecată, cel mai obosit şi mai cumsecade.

Prietenul tău,

LAU

[redacted]

Tereza pricepu numaidecît neliniştea şi gelozia cat dictaseră această scrisoare.

– Şi totuşi, îşi zise ea, nu e îndrăgostit de mine. nu, nu se va îndrăgosti de nimeni niciodată, iar de mine mai puţin ca de oricare altă femeie.

Şi. citind scrisoarea şi stînd pe gînduri, Terezei îi păru că se minte pe ea însăşi, încereînd să se încredinţeze că, Laurent n-avea cum să-şi primejduiască

viața din pricina oi.

– Dar cum ? ce fel de primejdie ? îşi zicea ea din nou: să te chinuieşti din pricina unui capriciu nesatisfăcut ? Oare se poate îndura un chin amar din pricina unui capriciu ? Eu nu-mi dau seama ce înseamnă asta. Eu n-am avut nici un capriciu.

Orologiul bătea cinci ceasuri după amiază. Tereza. după ce vîrî scrisoarea în buzunar, ceru să i se aducă pălăria, spuse servitorului că nu mai are nevoie de el douăzeci şi patru de ceasuri, dezvălui bătrînei Caterina cîteva lucruri de seamă şi se urcă într-o trăsură. După două ceasuri se întorcea întovărăşită de-o femeie slăbuță, puțin adusă

12

de spate, cu obrazul acoperit, a cărei privire n-o văzu nici vizitiul. Se ascunse în tovărăşia acestei necunoscute şi Ca-terina le servi o cină oarecum gustoasă. Tereza se îngri-iea fv'ă-şi servească singură tovarăşa care o privea cu atît extaz şi cu-atîta nedumerire, încît nu putea să mănînce.

La rîndu-i, Laurent se pregătea să plece la petrecerea pentru care fusese vestit; dar cînd prințul D... veni să-i ia în trăsura lui, Laurent îi spuse că o afacere neprevăzută îl mai reținea încă două ceasuri Ia Paris şi că îl va ajunge pe drum pe înserate.

Laurent n-avea de altfel.nici o afacere. Se îmbrăcase în grabă, cu nelinişte. îşi pieptănase părul c-o grijă deose-' bită. Apoi îşi zvîrlise haina pe un fotoliu şi îşi trecea mîna printre şuvițele prea regulate, fără să se gîndească dacă-i stă bine sau rău. Se plimba prin atelier cînd grăbit, cînd obosit, p.arcă. Cînd prințul D... se pregătea să plece, silindu-l să-i făgăduiască de zece ori că nu va îiitîr-zia, el se năpusti pe scară şi-l rugă să aştepte să se îmbrace, spunîndu-i că se lipsea de orice afacere şi era gata să-l întovărăşească; dar, fără să-l cheme în casă, intră în odaie şi se zvîrli pe pat.

– De ce-mi închide uşa în aceste două zile ? Trebuie să fie ceva la mijloc. Iar, cînd îmi dă întîlnire pentru a treia zi, aceasta o face ca să mă pot înțelege cu un Englez sau un American pe care nu-l cunosc. Ea însă trebuie să-l cunoască pe acest Palmer căruia îi zice pe hume. Atunci pentru ce mi-a cerut adresa ei ? E la mijloc o viclenie ? Oare, ea de ce s-ar preface cu mine ? Nu-i sunt amant şi n-am nici un drept asupra ei. Amantul Terezei ! N-am să fiu niciodată amantul acestei femei. Dumnezeu să mă ferească !... O femeie cu cinci ani mai în vîrstă ca mine, dacă nu chiar cu mai mult ! Cine poate

cunoaşte vîrsta unei femei, şi mai ales a femeii pe care n-o cunoaşte. nimeni ? Poate că un tainic trecut ascunde o groaznică rătăcire, cea mai înjositoare ocară !... Cu toate acestea însă» cine poate şti dacă e cucernică ori neruşinată şi dacă e

13

aspră cu judecata ei ? Vorbeşte despre toate cu o nepăr* tenire, cu o îngăduință, cu o uşurință !... Pot eu să ştiu ce crede, ce nu crede, ce vrea, ce-i place şi, mai ales, dacă e în stare să iubească ?

Mercourt, un tînăr critic, prieten cu Laurent, se ivi în aceeaşi clipă.

(– Am aflat, zise el, că pleci la Montmorency. De-aceea am intrat pentru o clipă ca să te întreb de o adresă, aceea a domnişoarei Jacques. Laurent tresări.

– Şi ce dracu vrei cu domnişoara Jacques ? răspunse el, făcîndu-se că îşi caută foița ca să răsucească o țigară.

– Eu ? Nimic... adică... da... Aş vrea s-o cunosc mai de-aproape, căci o cunosc numai din vedere şi din nume. Vreau să-i aflu adresa pentru cineva care doreşte să-i facă portretul.

– O cunoşti din vedere pe domnişoara Jacqueş ?

– La dracu ! Dar a ajuns celebră, cred. Şi-apoi c n-o cunoaşte ? E făcută pentru asta.

– Crezi ?

– Dar tu ?

. – Eu ? Nu cred nimic. O iubesc prea mult şi nu m| simt în stare să-i cumpănesc gloria.

– O iubeşti mult ?

– Da, ai văzut că m-am spovedit, ceea ce înseamnj că nu-i fac curte.

– O întîlneşti deseori ?

– Cîteodată.

– Atunci eşti un prieten de-al ei... serios ? – - Ei bine, da, întrucîtva... De ce rîzi ?

– Fiindcă nu cred nimic; la douăzeci şi patru de ani nu poți. fi prietenul serios al unei femei... tinere şi frumoase.

– Totuşi, nu e nici atît de tînără, nici atît de frumoasă. E o bună prietenă, pe care îți face plăcere s-o vezi, asta e totul. Are însă o înfățişare care nu-mi place şi sunt

14

silit s-o iert că e blondă. Nu-mi plac blondele decît în pictură.

– Dar nu-i atît de blondă. Are ochi de-un negru blînd; părul nu-i e nici brun, nici blond, şi ştie cum să-şi îngrijească pieptănătura. De altfel îi stă bine şi-ți pare un sfinx cu înfățişare de femeie cumsecade.

– Cuvîntul ar fi frumos; dar... tie îți plac femeile bine făcute.

– Ea e micuță, are mîini şi picioare foarte mici. E o adevărată femeie. Am privit-o îndelung, de vveme ce m-ani îndrăgostit de ea.

– Uite, ce gînduri îți mai trec prin minte !

– Ce-'ți pasă de asta, de vreme ce nici ea. nici altă femeie nu-ți place.

– Dragul meu, mi-ar plăcea oricum ar fi. numai astfel nu. Atunci aş încerca să fiu mai apropiat de ea de cum sunt; nu m-aş îndrăgosti însă. fiindcă de asta nu mă simt în stare; prin urmare n-aş fi nici gelos. Deci, cată să-ți împlineşti dorința, dacă crezi că te poate mulțumi.

– Pe mine ? Da. Voi face-o, dacă voi găsi prilejul; n-am însă,vreme să-l caut căci, de altfel, sunt şi eu ca tine, Laurent, pe de-a-ntregul aplecat spre răbdare, de vreme ce fac parte dintr-o lume ciudată şi mă gîndesc la vîrsta căreia nu-i lipseşte bucuria... Dar, fiindcă am pornit de la femeia aceasta şi fiindcă tu o cunoşti, spune-mi... te întreb numai din curiozitate, îți mărturisec, – e văduvă sau...

– Sau cum ?

– Vreau să spun dacă e văduva unui amant oii a unui bărbat.

– Nu ştiu nimic.

– Nu se poate.

– îți dau cuvîntul meu de cinste că n-am întrebat-o niciodată despre asta. îmi e totuna.

– Ştii ce se zvoneşte ?

– Nu, nici nu m-ar interesa. Ce se zvoneşte ?

15

• – - Vezi că te' interesează ! Se spune că a fost măritată cu uri om bogat şi de neam.

– Măritată ?...

– De vreme ce-a trecut pe la primărie şi pe sub binecuvîntarea preotului.

– Ce prostie ! Dar atunci i-ar purta numele şi titlul.

– Ah, vezi ! E o taină aici. Cînd voi avea vreme, voi căuta să pătrund adîncul acestei taine, şi-ți voi împărtăşi totul. Se spune că n-are un amant

cunoscut, deşi.trăieşte în deplină libertate. De altfel, tu trebuie să ştii asta, nu ?

– Nu ştiu nimic. Ah. dar tu crezi că eu îmi. petrec vremea cercetînd sau întrebmd lumea despre viața femeilor ? Eu nu sunt atît de curios ca tine. Găsesc viața prea scurtă pentru muncă şi trai.

– Pentru trai... nu ştiu ce să spun. îmi pare că trăieşti destul de bine. Cît despre muncă... se spune că nu munceşti mai nimic. Ia stai, ce ai acolo ? ! Lasă-mă să văd şi eu.

– Nu. nu e nimic, n-am început încă nimic.

– Ba da... capul acela*., e foarte frumos ! Drace î Lasă-mă să văd, ori te înjur în articolul care va apare peste dtăva vreme. ' '

– Ai fi în stare s~o faci !

– Da, cînd tu ai fi vrednic de asta;,dar, pentru capul acesta n-am să-ți aduc decît cuvinte de laudă. Ce vrei înfățişeze ?

– Crezi că eu ştiu ?

– Vrei să-ți spun eu ?

– Mi-ai face plăcere. – ^

– Fă din el o sibilă. Dă-i orice fel de pieptănătură, e totuna.

– Da, ai dreptate.

– Şi-apoi, nu înjoseşti persoana cu care s-ar asemui.

– Dar seamănă cuiva ?

– Drace ! Glumeț răutăcios, crezi oare că eu n-o cunosc ? Haide, dragul meu, ai vrut să-ți bați joc de mine,

16

fiindcă tu nesocoteşti totul, chiar şi lucrurile cele mai simple. Eşti amantul acestei femei.

– Dovada e că plec la Montmorency ! zise'Laurent cu răceală luîndu-şi pălăria.

– Asta nu înseamnă nimic ! răspunse Mercourt. Laurent ieşi, iar Mercourt, care coborîse odată cu el,

îl văzu urcîndu-se într-o trăsurică de casă; dar Laurent porunci vizitiului să-l ducă la Bois de Boulogne, unde mîncă singur într-o cafenea şi de unde se întoarse noaptea, tîrziu, pe jos şi foarte îngîndurat.

Bois de Boulogne nu era pe-atunci ceea ce e astăzi. Era o grădină cu înfățişare sărăcăcioasă, mai neîngrijită, mult mai tainică şi mai cîmpenească:

aci puteai visa în linişte.

Cîmpiile-Elisee, mai puțin bogate şi mai neumblate ca azi, aveau locuințe noi şi se puteau închiria pe un preț ieftin căsuțe curate cu grădini învăluite într-o plăcută intimitate. Aci puteai trăi şi munci.

într-o astfel de căsuță albă şi curată, în mijlocul mă-nunchiurilor de liliac în floare, în spatele unui hățiş de păducei închis c-un gard văpsit cu verde, locuia Tereza. Era în mai. Vremea era minunată. Cum se găsea Laurent în spatele acestui hățiş, la nouă ceasuri, pe strada pustie şi neisprăvită, neluminată încă de nici un felinar şi năpădită de urzici şi tufe de buruieni, nici el însuşi nu-şi putea lămuri.

Hățişul era des şi Laurent ii înconjură de cîteva ori !.!) linişte, fără să vadă altceva decît frunzele de-abia îngălbenite de raza unei lumini ce-i părea că vine din grădină, de la masa unde avea obiceiul să fumeze cînd îşi petrecea seara la Tereza. Fuma oare cineva în. grădină ? Luau ceaiul, cum se-ntîmpla de obicei ? Dar Tereza îl vestise pe Laurent că-şi aştepta nişte rude din provincie şi el n-auzea decît două glasuri de-abia şoptind, care unul părea să fie al Terezei. Celălalt vorbea şi mai încet; era al unui bărbat ?

Laurent ascultă e-un ciocănit surd în urechi, pînă cînd în sfuşit auzi. oii îi păru că aude. aceste cuvinte rostite de T..•za:

Ce-mi pasa de toate astea ? O singură iubire m-a ne! -iit pe pămînt: iubirea pentru tine.

Acum, îşi zise I.aurent. părăsind numaidecît strada
pustie şi întorcîndu-se pe şoseaua zgomotoasă a Cîmpiilor-
Elisee. ialâ-mă cu totul liniştit. Are un amant ! De altfel,
n-avea de ce să se spovedească !... Totuşi nu era silită de
nimeni să-mi vorbească totdeauna în aşa chip încît să mă
facă să cred că. nu era şi nu vroia să fie a nimănui. E o
femeie ca oricare alta: simțea nevoia să mintă. înainte de
tf>aie. Ei. şi ce e cu asta ? Ştiu bine că n-aş fi crezut-o !
i făcut de altfel cea mai mare prostie, ascultînd la
;';! ei. căci ăsta e un obicei cît se poate de josnic, atunci
: încredințarea că nu poți fi gelos. Nu pot să mă că-
cleajuns; asta m-ar scăpa dintr-o raîhnire de neîn-
,: aceea de a dori o femeie care nu e în stare să
uă nimic, nici cel puțin sinceritatea.

>rent opri o trăsură şi se îndreptă spre Montmo-âduia să rămîie ii colo o săptămînă şi să nu 1 casa Tf. -,-ezei decît peste cincisprezece zile. uise la ţară decît patruzeci şi opt de ore şi a uşa Terozei. chiar în clipa cînd intra şi Ri-

ÎŞI

nu

Pa! Oh.

z\?e americanul întinzîndu-i mîna, sunt mulţu-, că vă văd.

Laurent nu se putu opri să nu-i întindă mîna; dease-I iru-rsi. însă. nu se putu siăpîni să nu-l întrebe peT domnul] P^'.r.ier ce se simţea atît de vesel că-l vede.

Străinul păru că nu ia în seamă tonul oarecum obraz-' r.lc al artistului.

– Sunt mulţumit fiindcă dumneata îmi eşti drag, reluă el cu o bunăvoinţă deschisă, şi îmi eşti drag fiindcă te preţuiesc mult.

18

– Cum, ai venit ? întrebă Tereza, mirată, pe Lgu-rent. Nu credeam să te văd în astă seară.

Şi tînărului îi păru că era o răceală neobişnuită în aceste simple cuvinte.

– Ah, îi răspunse el în şoaptă, ai fi fost nesupărată, căci bag de seamă că am turburat o plăcută intimitate cu venirea mea.

– E cu atît mai crud din parte-ţi, reluă ea cu acelaşi ton de batjocură, cu cît vrei să-mi arăţi că aveai de gînd să mă cruţi.

– N-am avut încă prilejul s-o fac. Pot pleca ?

– Nu, rămîi. Mă resemnez să te pot suferi. Americanul, după ce o salută pe Tereza, îşi desfăcu

portofoliul şi căută o scrisoare pe care fusese rugat să i-o aducă. Tereza străbătu rîndurile cu privirea fără nici un fel de turburare, fără nici un gînd parcă.

– Dacă voiţi să răspundeţi, zise Palmer, am o ocazie pentru Havana.

– Vă mulţumesc, răspunse Tereza, trăgînd cutia unui scrin ce-i era aproape, n-am să răspund.

Laurent, care îi urmărea toate mişcările, văzu că aruncă scrisoarea printre celălalte, dintre care una, prin formă şi scris, îi sări, ca să zic astfel, în ochi. Era aceea pe care i-o scrisese Terezei cu două zile în urmă. Nu-şi da seama de ce-l cuprinde mînia la gîndul că această scrisoare se găsea alături de aceea pe care o adusese domnul Palmer.

– Mă aşează printre amanţii ei izgoniţi, îşi zise el. N-aş avea însă dreptul la_ atîta cinste. Nu i-am vorbit niciodată de dragoste.

Tereza aduse vorba de portretul domnului Palmer. Laurent se lăsa rugat, pîndind cele rnai neînsemnate priviri şi cele mai neînţelese schimbări ale glasului celor doi convorbitori, închipuindu-şi cu fiecare clipă că descopere în ei o tainică teamă de a-l vedea primind, dar stăruinţa lor era de-aşa bună-credinţă, îneît se potoli şi se dojeni pentru toate bănuielile de pînă atunci. Dacă Tereza avea

1.9

legături cu acest străin, liberă şi singură cum trăia, fără să fie silită să dea socoteală cuiva şi fără să ia în seama ce-ar fi putut să se spună despre ea, avea oare nevoie de pretextul unui portret ca să primească deseori în casa ei bucuria ce-i mîngîia dragostea ori fantezia ?

De îndată ce se simţi liniştit, Laurent nu se mai putu. stăpîni de a-şi da pe faţă curiozitatea.

– Nu cumva eşti americană ? o întrebă el pe Tereza care, din cînd în cînd, traducea domnului Palmer în englezeşte cuvintele pe care nu le înţelegea tocmai bine.

– Eu ? răspunse Tereza; nu ţi-am spus că am cinstea| să fiu compatrioata dumitale ?

– Dar vorbeşti atît de bine limba engleză !

– Nu poţi să ştii dacă o vorbesc atît de bine. fiindcă! n-o cunoşti. Ştiu însă cît eşti de curios. Ai vrea să mă înJ trebi dacă pe domnul Palmer îl cunosc de ieri sau mai de mult. Ei bine, întreabă-l pe el.

Palmer nu pricepu întrebarea pe care Laurent cu mare greutate se hotărî să i-o. facă. îi răspunse că era întîia. oară cînd venea în Franţa şi că o cunoscuse pe Tereza cînd era tînără, în casa părinţilor ei; Nu le rosti însă nu-j mele. Tereza avea obiceiul să spună că nu cunoscuse nic pe tatăl, nici pe mama ei.

Trecutul domnişoarei Jacques era o taină de nepătrund pentru oamenii de lume care veneau să le, facă portretele şi pentru micul număr de artişti pe care îi primea din cînd în cînd. Venise la Paris nu se ştia de unde, nici cînd, nici cu cine. Ei~a cunoscută numai de doi sau de trei' ani, un portret pe care îl făcuse atrăgând asupră-i luare-aminte a oamenilor de gust care socoteau acest portret op'era unui adevărat maestru. Astfel, de la o clientelă şi o existenţă

săracă şi nebăgată în seamă trecu dintr-odată la o faimă neobişnuită, într-o viaţă de belşug şi mulţumire; nu schimbase însă nimic din gusturile ei potolite, din dragostea ei de libertate şi din asprimea înfăţişării. Nu voia să pară decît ceea ce era şi nu vorbea niciodată de ea însăşi decît

-,ca să-şi mărturisească părerea şi felul de a simţi cu suflet deschis şi" fără teamă. întrucît privea purtarea ei în viaţă avea un mijloc ciudat să înlăture orice fel de întrebare, şi să treacă prin faţa acestor întrebări fără să fie silită să răspundă. Dacă cineva stăruia, avea obiceiul să spună după ritova cuvinte lipsite de înţeles:

– Nu e vorba de mine. Tot ce-aş povesti n-are nici o însemnătate şi, dacă am suferit multe, nu-mi mai aduc aminte de nimic, fiindcă n-am avut vreme să mă mai gîn-desc la asta... Sunt îndeajuns de fericită astăzi, fiindcă am ce să lucrez şi-mi place munca mai mult ca orice în lume.

Datorită unei întîmplări şi în urma legăturilor de la artist la artist, în cea mai mare parte, Laurent făcuse cunoştinţă cu domnişoara Jacques. Zvîrlit ca om de lume şi ca artist de seamă într-o lume aleasă, la douăzeci şi patru de ani domnii] Fauvel avea experienţa faptelor pe care. de multe ori, n-o ai nici la patruzeci. Pentru asta ss mîndrea şi se mihnea rînd pe rînd; n-avea însă întru nimic experienţa inimii care nu se poate dobîndi într-o viaţă de neorînduială. Prin scepticismul cu care căuta să pătrundă în lume, ajunsese la deplina încredinţare că Tereza trebuie să aibă ca amanţi pe toţi acei cu care se purta ca prietenă şi fusese nevoie ca toţi acei prieteni să mărturisească şi să dovedească în acelaşi timp nevinovăţia legăturilor ce aveau cu ea, ca să ajungă s-o socotească fiinţa in stane să aibă pasiuni, nu darul de a precupeţi galanteria.

De-atunci se simţi cu desăvîrşire dornic să afle pricina acestei ciudăţenii: o femeie tînără, frumoasă, înţeleaptă şi străină de lume printr-o viaţă veşnic neînţeleasă. O văzuse de cîteva ori, apoi aproape în fiecare zi; căuta s-o întâlnească, prefăcîndu-se c-o găseşte întîmplător, apoi se dădea drept prieten care nu urmăreşte nimic, prea cunoscător al vieţii ca să aibă vreme să se tînguie pe urmele anei femei serioase, dar prea idealiste ca săv mai aibâ nevoie de dragoste şi să nu-şi dea seama cit preţuieşte o prietenie dezinteresată.

21

De altfel, în toate astea era un sîmbure de adevăr; dragostea însă se strecurase pe încetul în inima tînăru-lui şi Laurent se zbătea împotriva năvălirir*"unui sentiment pe care voia să-l ascundă Terezei şi lui însuşi, cu atît

mai mult cu cît îl încerca pentru întîia oară în viață,

– Dar, la urma-urmei, zise el, după ce făgădui domnului Palmer că va încerca să-i facă portretul, la ee.dracu ții atît de mult la un lucru care poate n-are să fie bun, cînd o cunoşti pe domnişoara Jacques, care ar primi cu toată bucuria să-ți facă un portret cumsecade ?

– N-a primit, răspunse Palmer cu multă blîndețe, şi nu ştiu de ce am făgăduit mamei mele, care are slăbiciunea să mă creadă un bărbat foarte frumos, un portret lucrat, de-o mină de maestru, şi ea nu-l va găsi niciodată asemănător dacă e prea aproape de realitate. Iată de ce m-am adresat dumitale ca unui maestru idealist. Dacă nu primeşti, voi avea mîhnirea să nu aduc o bucurie mamei, ori plictiseala de a căuta în altă parte ceea ce n-am dobîndit la dumneata.

– Plictiseala asta nu va ține mult: sunt atîți pictori mult mai buni decît mine !

– Nu cred; dar,, presupunînd că ar fi aşa, se poate întîmpla ca nici unul sa n-aibă vreme numaidecît pentru mine, şi eu sunt grăbit să trimit acasă portretul. Vreau ca mama să-l primească la sărbătoarea zilei naşterii mele, peste patru luni. şi numai transportul va dura aproape două luni.

– Prin urmare, Laurent, adăugă Tereza, va trebui sa faci acest portret în şase săptămîni cel mult şi, cum eu ştiu cam cită vreme ți-ar trebui, ar însemna sâ începi chiar de mîine. Haide, ne-am înțeles, ai făgăduit, nu-i aşa ?

Domnul Palmer întinse mîna spre Laurent, zicînd:

– Iată învoiala făcută. Nu vorbesc de bani; domnişoara Jacques va îngriji de asta. eu nu mă amestec. La ce oră să te găsesc mîine ?

22

După ce se înțeleseră şi asupra acestui lucru, Palmer îşi luă pălăria, şi Laurent se simți dator să facă la fel, din respect pentru Tereza; Palmer însă păru că nu bagă de seamă şi plecă după ce strînse fără să sărute mina domnişoarei Jacques.

– Să plec şi eu ? întrebă Laurent.

• – Nu e nevoie, răspunse Tereza; toți acei care vin seara în casa mea mă cunosc foarte bine; astăzi însă va trebui să pleci la zece ceasuri; căci, acum în urmă mi-ara petrecut vremea vorbind cu tine despre nimicuri pînă aproape de miezul nopții şi, cum dimmeța sunt obişnuită să mă scol la cinci, m-am simțit peste zi foarte obosită.

– Va să zică, n-ai să mă dai pe uşă afară.

– Nici nu m-am gîndit la asta.

– Dacă aş fi un înfumurat, aş începe să mă mîndre&c.

– Nu eşti înfumurat, mulțumim lui Dumnezeu; laşi asta pe seama proştilor. Totuşi, vreau să te cert, maestre Laurent. Se spune că nu lucrezi nimic.

– Şi numai ca să mă sileşti să lucrez mi-ai pus portretul lui Palmer ca un pistol la gît ?

– Ei bine, şi de ce nu ?

– Eşti bună, Tereza, ştiu asta; vrei să mă sileşti să-mi cîştig cele de trebuință chiar atunci cînd nu vreau.

– Nu mă amestec în nevoile vieții tale, nu am acest drept. N-am fericirea... sau nenorocirea să-ți fiu mamă; dar pot să-ți fiu ca o soră... întru Apollo, cum zice clasicul nostru Bernard, şi-mi e cu neputință să-mi potolesc mîhnirea cînd văd cît eşti de leneş.

– Ce-ți pasă ție de toate astea ? strigă Laurent cu un amestec de bucurie şi de ciudă pe care Tereza îl simți şi care o hotărî să vorbească deschis.

– Ascultă, dragul meu Laurent, îi zise ea, trebine să lămurim lucrurile. Eu îți port o prietenie desăvîrşită.

– Sunt mîndru de asta, dar nu ştiu pentru ce ! Nu sunt bun însă să-mi mulțumesc un prieten, Tereza... Nu

mm

cred în dragostea unei femei, dupi cum nu cred In prie-l tenia unui bărbat. f|

– Mi-ai mai spus asta şi. dacă crezi ori nu, puțin îmf pasă. Eu cred în ceea ce simt şi simt pentru tine multa prietenie şi multă bunăvoință. Aşa sînt eu: nu pot să sufăr lingă mine o ființă de care mă simt legată şi căreia să nu-i doresc fericirea. Am obiceiul să fac tot ce-mijj stă în putință ca să ajung aci, oricare ar fi urmările. TuŞ însă nu eşti pentru mine o ființă oarecare, tu eşti un omis de geniu şi. mai-mult încă, după cit nădăjduiesc, un om| de inimă.

– Un om de inimă."eu ? Da, dacă înțelegi asta aşa cum o înțelege toată lumea. Ştiu să mă bat în duel. să-mi plătesc datoriile şi să apăr cinstea femeii căreia i-am dat brațul meu, oricine ar fi ea. Dar, dacă mă crezi un orn cu inima bună. iubitoare, nevinovată...

– Ştiu că ai pretenţia să te crezi îmbătrânit, obosit, înjosit. N-am nimic însă cu pretenţiile'tale. Aşa a ajuns lumea în ziua de azi. La tine e o boală adevărată, dureroasă, care va trece însă cînd vei voi. Eşti un om de inimă, tocmai fiindcă suferi din pricina golului pe care îl simţi în inimă; va veni o femeie care va umple acest gol, dacă o vei aştepta şi-o vei lăsa să-ţi treacă pragul. Asta însă e în afară de ceea ce voiam să-ţi spun: eu vorbesc artistului; omul nu e neferici în fiinţa ta decît dacă artistul nu e mulţumit de sine.

– Ei bine, te înşeli, Tereza, răspunse Laurent în pripa. Totul e împotriva spuselor tale: omul suferă în artist şi – 1 înăbuşe. Vezi tu, eu nu ştiu ce se petrece cu mine. Plictiseala mă omoară.. Din ce pricină ? Tu mi-ai putea-o spune. Totul mă' plictiseşte. Nu ştiu, ca tine, să fiu băgător de seamă şi liniştit în cele şase ceasuri de lucru, să fac înconjurul grădinii aruneînd vrăbiilor frimituri de pîine, să încep iarăşi lucrul şi să nu mă opresc timp de patru ceasuri, iar seara să zîmbesc celor doi sau trei musafiri nepoftiţi, ca mine, de pildă, aşteptînd ceasul cînd.

24

trebuie să mă culc. Somnul meu e foarte neliniştit, plimbările nu-mi mai fac nici un bine, şi cînd lucrez mă simt cu totul deznădăjduit; închipuirea mă turbură şi-mi dă prilej să mă cutremur; străduinţa, nu atit de uşoară după cum aş voi, îmi pricinuieşte bătaie de inimă şi numai plîn-gînd şi stăpînindu-mă să nu ţip, caut să scap de un gînd care mă oboseşte, dar de care mă simt ruşinat de moarte şi dezugustat a doua zi. Daca îl schimb, e mai rău; mă părăseşte; e mai bine să-l uit şi să aştept altul; dar acest altul se iveşte atît de nelămurit şi-atît de uriaş îneît biata

mea făptură nu-l poate susţine. Mă apasă şi mă chinuieşte pînă cînd începe să ia proporţii de realitarte, dar atunci se iveşte cealaltă suferinţă, a creării, o adevărată suferinţă fizică, pe care n-aş putea-o desluşi. Iată cum îmi petrec viaţa, cînd mă las stăpînit de artistul uriaş care s-ascunde în mine, şi căruia, bietul om, care îţi vorbeşte, îi smulge, unul cîte unul, prin puterea vieţii zîm-beţele stinse, aproape moarte. De-aceea, Tereza, e mai bine să trăiesc aşa cum mi-am închipuit viaţa, să caut să risipesc totul şi să ucid acest vierme pe care semenii mei îl numesc cu sfială inspiraţie, dar pe care eu îl numesc slăbiciune. 4 – Prin urmare, e hotărît, zise Tereza zîmbind. cauţi prin orice mijloc să-ţi prăpădeşti înţelepciunea ! Ei bine, eu nu cred nimic din toate astea. Dacă mîine ţi s-ar propune să fii prinţul D... sau contele de S..., cu milioanele

unuia şi caii celuilalt, ai zice oare, vorbind de biata ta paletă urgisită: Dați-mi înapoi pe buna mea tovarăşe !

, – Paleta mea urgisită ? Nu 'm-ai înțeles, Tereza. E o unealtă a gloriei, ştiu bine, şi ceea ce numim glorie e o cinste hărăzită talentului, mai curată şi mai de preț ca cinstea dăruită titlului şi averii. Prin urmare, e un mare folos şi o mare bucurie pentru mine să-mi zic: „Sînt un. biet om fără avere, şi semenii mei care n-au voit să se abată din calea pe care-au apucat, duc o viață de pădurari

25

răsplătiți cu cîteva grămezi de crengi uscate. Eu m-affl abătut din calea dreaptă, mi-am făcut o stare şi eînd, la douăzeci şi patru de ani, trec călare pe-un biet cal de grajd prin mijlocul celor mai bogați şi mai frumoşi tineri ai Parisului, călări pe cai de zeci de mii de franci, – dacă, printre nemernicii rătăciți prin Cîmpiile-Elizee, se află un bărbat de gust sau o femeie înțeleaptă, – eu voi fi cel privit şi numele meu va fi rostit, nu al altuia." Rîzi ? Găseşti că spun cuvinte de prisos ?

– Nu, dar eşti încă copil, mulțumesc lui Dumnezeu. N-ai să-ți curmi zilele.

– Dar eu nu doresc cîtuşi de puțin să-mi curm zilele. Mă iubesc cum l-aş iubi pe un altul, mă iubesc din toată inima, îți jur ! Cred însă că paleta, unealta gloriei mele, e de-asemeni unealta chinurilor mele, fiindcă eu nu pot lucra dacă nu sufăr. Atunci caut în neorînduială, nu moartea trupului ori a gîndurilor, ci potolirea şi prăpădul nervilor. Asta e totul, Tereza, Oare vezi în asta lipsă de judecată ? Nu lucrez nimic de seamă decît atunci eînd cad de oboseală.

– E-adevărat, zise Tereza, am băgat de seamă şi sunt nedumerită tocmai din această pricină; mă tem însă că acest fel de a lucra te va omorî într-o zi, căci nu-mi pot închipui să se întîmple altfel. Dar aşteaptă, răspunde-mi la. o întrebare: ți-ai început viața prin muncă şi stăruință şi-ai simțit la urmă nevoia să te pierzi ea să te poți odihni ?

– Nu, dimpotrivă. Cînd ani' plecat din şcoală îmi plăcea pictura, nu credeam însă să ajung să fiu silit să pictez. Mă credeam bogat. Tatăl meu a murit lăsindu-mi numai vreo treizeci de mii de franci, pe care m-am grăbit să-i risipesc ca să ştiu cel puțin că am trăit un an de viață din belşug, Cînd m-am. pomenit sărac, am pus mîna pe penel. Eram zăpăcit, umblam cu capul în nori, lucru care în zilele noastre înseamnă cea mai mare izbîndă, azi însă îmi îngădui

luxul şi risipa cîteva luni sau cîteva săptămîni,

26

pînă sfîrşesc. banii. Cînd nu mai am nimic, e mai bine, fiindcă atunci mă văd resemnat, sleit de puteri şi fără nici o dorință. încep să lucrez cu îndîrjire, mîhnit, îndurerat si. odată munca sfîrşită, odihna şi risipa încep din nou.

– De cînd duci o astfel de viață ?

– După vîrsta mea, rra-i aşa de mult. Sînt de-abia

trei ani.

– E prea mult pentru vîrsta.ta, într-adevăr. Şi-apoi ai început rău: ți-ai călit în plăceri gîndurile mai-nainte ca ele să-şi fi luat avîntul; ai băut oțet ca să-ți împiedici creşterea. Cu toate astea ai devenit înțelept şi geniul tău s-a dezvoltat împotriva pornirilor tale: poate însă că inima ți s-a prăpădit, şi poate că niciodată n-ai să fii un artist desăvîrşit.

Aceste cuvinte ale Terezei. rostite c-un fel de tristețe potolită, îl-mîhniră pe Laurent.

– Atunci, reluă el ridieîndu-se, mă disproțuieşti ?

– Nu, răspunse ea întinzîndu-i mîna. te pling.

Şi Laurent zări două lacrimi curgând pe obrajii Terezei.

Aceste lacrimi treziră în ființa lui o schimbare neaşteptată: un potop de lacrimi îi scaldă obrajii, şi arun-cîndu-se în genunchi în fața Terezei, nu ca un amant caro se tînguie, ci ca un copil care se spovedeşte1:

– Ah, buna mea prietenă, strigă el apucindu-i niîi-nile, ai dreptate să mă plîngi, am nevoie de asta. Sunt nenorocit, vezi tu, atît de nenorocit îneît îmi e ruşine a-o spun. Nu ştiu ce s-ascunde în locul inimii mele care țipă neîncetat după ceva care nu ştiu ce-ar putea fi. şi eu nu mă simt în stare s-o potolesc. îl iubesc pe Dumnezeu, şi totuşi nu cred în el. îmi plac toate femeile, şi pe toate le dispreţuiesc. Pot să-ți mărturisesc ție această taină, fiindcă eşti prietena mea cea mai bună. Cîteodatâ mă văd pornit să fac un idol dintr-o curtezană, în vreme •ce poate alături dc-un înger aş fi mai rece ca o marmură. Totul e ză'păcit în cunoştințele mele. totul e rătăcit în instinctele

27

mele. Dacă ți-aş spune că nici în vin nu mai găsesc un prilej de bucurie trecătoare ! Da, am devenit un bețiv melancolic, după cît se pare; mi-au spus prietenii că alaltăieri, în orgia de la Montmorency, am mărturisit lucruri groaznice pe cît de înfiorătoare pe atît de caraghioase. Unde vrei să ajung,

Tereza, dacă nici ție nu-ți e milă de mine ?

– Oh, îmi e milă de tine, bietul meu copil, zise Tereza ştergîndu-şi ochii cu batista; dar la ce ți-ar sluji asta ?

– Dacă m-ai iubi, Tereza !... Nu-ți îndepărta mîinile dintr-ale mele. Nu mi-ai îngăduit tu oare să fiu pentru tine un fel de piieten ?

– Ți-am spus că-mi erai drag; mi-ai răspuns că nu poți crede în prietenia unei femei.

– Poate credeam în prietenia ta; trebuia să ai o inimă bărbătească, de vreme ce văzusem că ai tăria şi însuşirile unui bărbat. Redă-mi această iubire !

• – Eu nu ți-am răpit-o şi-aş vrea să încerc să fiu cu adevărat un bărbat pentru tine, răspunse ea; nu ştiu însă cum aş putea să fac asta. Prietenia unui bărbat ar trebui să cuprindă mai multă asprime şi mai multă stăpînire de sine, lucru pe care eu nu mă simt în stare să-l am. Fără să-mi dau seama, mai mult te plîng decît te cert, cum ai văzut destul de bine. îmi pusesem în gînd să te umilesc, să te mînii împotrivă-mi, să te hotărăsc să te dispreţuieşti pe tine însuți; şi-n loc de asta, iată-mă că plîng alături 4e tine, ceea ce nu schimbă nimic din asprimea lucrurilor.

– Ba da, ba da ! strigă Laurent. Aceste lacrimi îmi iac bine; sînt ca rouă ce scaldă ogorul secat; poate că inima mea va înflori din nou. Ah, Tereza, mi-ai spus odată că mă mîndresc în fața ta, cînd poate ar fi trebuit să roşesc, numindu-mă zid de temniță. Ai uitat însă un lucru: în spatele acestui zid se chinuia un osîndit. Dacă aş vrea să deschid uşa, l-ai zări; dar uşa rămîne veşnic

închisă, zidul e de aramă, pe cînd voința, credința, pornirea, cuvîntul meu chiar, nu pot să-l străbată. Trebuie oare să trăiesc şi să mor astfel ? La ce îmi va sluji, te în^ treb, că voi mînji cu picturi fantastice zidurile acestei temnițe, dacă cuvîntul a iubi nu se găseşte scris în nici o parte ?,

– Dacă te înțeleg bine, zise Tereza pe gînduri, îmi pare că te munceşte gîndul că opera ta are nevoie să fie încălzită de simțire.

– Nu gîndeşti şi tu acelaşi lucru ? Mustrările tale nu-mi spun acelaşi lucru ?,

– întrucîtva, nu.' E prea mult foc în lucrările tale; şi critica ți-a atras luarea-aminte asupra acestui lucru. Am privit însă totdeauna cu respect această exuberanță de tinerețe care însuflețeşte pe marii artişti şi-ale căror

frumuseți împiedică orice avînt să caute greşelile. Munca ta eu n-am găsit-o rece şi lipsită de simțire, ci, dimpotrivă, înflcăărată şi plină de patimă; căutam însă în adîn-cul ființei tale sălaşul acestei patimi: acum îl găsesc, e ascuns în dorințele sufletului tău. Da, aşa e, adăugă ea, mereu pe gînduri, parcă ar fi încercat să pătrundă prin însuşi valul gândurilor ei. – dorința poate să fie o patimă.

– Ei bine, la ce te gîndeşti ? întrebă Laurent urmă-rindu-i privirea visătoare.

– Mă întreb dacă trebuie să mă războiesc cu tăria din sufletul tău şi dacă, încredințîndu-te că trebuie să fii fericit şi încrezător, nu ți s-ar smulge din suflet focul sacru. Totuşi... îmi.închipuiesc că nădejdile nu pot fi pentru spirit ceva trainic şi că, atunci cînd ele s-au dezvăluit în clipele de adevărată înfrigurare, ori cad prin ele în-şile, ori zdrobesc ființa în care s-au născut. Ce crezi de toate astea ? Orice vîrstă nu-şi are avînturile şi pornirile sale ? Ceea ce se numeşte f-el de a ți al unui maestru, nu e oare expresia neîntreruptelor schimbări petrecute în fi-

ința lor ? La treizeci de ani e cu putință să nădăjduieştj spre toate, fără să nu fi nădăjduit nimic ? Nu-ți e parcă impus să ai o deplină încredințare asupra unui punct oarecare ! Tu te afli la vîrsta fanteziei; curînd se va ivi aceea a luminii. Nu vrei să urci pe calea desăvîrşirii >

– Alîrnă de mine să fac asta ?

– Da, dacă nu te sileşti să turburi aşezarea chibzuită a însuşirilor tale.. N-ai să mă încredințezi că istovirea y un leac pentru nelinişte: prin asta ajungi la cel mai groaznic sîîrşit.

– Atunci, ce fel de leac crezi c-ar fi mai bun ?

– Nu ştiu: căsătoria, poate.

– O, groază ! strigă Laurent, izbucnind în hohote de rîs.

Şi adăugă, rîzînd mereu, fără însă să ştie de ce:

– Cel puțin, dacă ai fi nevasta mea, Tereza ! Ce zici de asta ?

– Frumoasă idee, răspunse ea; dar nu s-av pute;i niciodată împlini.

Răspunsul Terezi mîhni pe Laurent prin liniştea lui chinuitoare şi ceea ce spusese cu,tot avîntul unor bucurii viitoare, i se păru deodată un vis înmormîntat care s-ar fi cuibărit în gîndurile lui rătăcite. Acestor gînduri învăluite în avînt şi nefericire, de cîte ori rîvnea un lucru, era de-ajuns să li se

spună cuvîntul nu se poate, şi tocmai acest cuvînt îl rostise Tereza.

Dragostea pentru ea se trezi parcă.din nou, şi îndată se iviră bănuiala, gelozia şi mînia. Pînă atunci îl legănase parcă şi-l ameţise vraja prieteniei; această vraje deveni însă amară, chinuitoare.

– Da, aşa e, zise el, luîndu-şi pălăria să plece, iată cuvîntul pe care l-am întîlnit în orice împrejurare a vieţii mele, şi la capătul unui drum de groaznică suferinţă şi în izbînda unei bucurii: nu se poate ! Tu nu-l cunoşti pe acest vrăjmaş de neînchipuit, Tereza; tu iubeşti to~

ui in imişte. Ai un amant sau prieten care nu poate fi gelos fiindcă te ştie rece şi cu judecată. Asta mă face să mă gîndesc că ţi-am răpit din clipele care îţi sînt scumpe si cele treizeci şi şapte de verişoare ale tale poate aşteaptă acolo, afară, să mă vadă plecat..'

__. Ce tot spui ? întrebă Tereza încremenită. Ce gîn-

duri îţi mai trec prin minte ? Ai înnebunit ?

– Sînt nebun cîteodată. răspunse el plecînd. Trebuie să'mă ierţi pentru asta.

II

A doua zi Tereza primi de la Laurent următoarea scrisoare:

„Scumpă şi bună prietenă, cum te-am părăsit ieri ? Dacă am spus vreo prostie, uită. nu mi-am dat seama de nimic. M-a cuprins un fel de rătăcire care nu s-a risipit nici afară; m-am pomenit acasă într-o trăsură, fără să ştiu cînd şi unde mă urcasem întv-însa.

Asta mi se întîmplă deseori, dragă prietenă: gura mea şopteşte o vorbă în vreme ce creierul gîndeşte alta. Plîn-ge-mă şi iartă-mă. Sunt bolnav şi, ai dreptate, viaţa pe care-o duc, e de nesuferit.

Cu ce drept însă îţi fac aceste întrebări ? Nu fii mîh-nită dacă-ţi mărturisesc că de trei luni de cînd mă primeşti în casa ta cu toată prietenia, pentru întîia oară te-am cunoscut cu adevărat... Ce-mi pasă dacă eşti logodită, măritată sau văduvă ? Vrei ca nimeni să nu ştie acest lucru... Oare eu am căutat să-l aflu ?... Te-am întrebat ceva ?... Ah, Tereza, azi dimineaţă îmi era mintea turbure încă; de-aceea simt că te mint şi n-aş vrea să fiu mincinos cu tine. Vineri seară am avut cea dintîi pornire de curiozitate faţă de tine, şi ieri a fost a doua; va fi însă cea din urmă, îţi jur, şi ca să nu mai fie niciodată vorba despre asta, vreau să mă spovedesc pe de-a-ntre-gul. Alaltăieri am fost la poarta ta, la poarta gradinei tale,

ol

Am privit şi n-am văzut nimic; am ascultat şi am auzi totul. Ei bine, ce-mi pasă, nu-i cunosc numele, nu l-am văzut la faţă; ştiu însă că eşti sora, duhovnicul, mîngîie-toarea, sprijinul meu. Ştiu că ieri plîngeam la picioarele tale şi că tu mi-ai şters ochii de lacrimi, zicînd: «Ce să fac, bietul meu copil ?» Ştii că, înţeleaptă, harnică, liniştită, respectată, de vreme ce eşti liberă, iubită, de vreme ce eşti fericită, mai găseşti vremea şi blîndeţea să mă pîingi, să ştii că trăiesc şi să vrei să mă faci să trăiesc altfel. Buna mea Tereza, cine nu te-ar binecuvînta ar fi un om cu suflet rău şi, oricît mă simt de mizerabil, nu port această răutate în inimă. Cînd vrei să mă primeşti, Tereza ? îmi pare că te-am mîhnit. Asta mi-ar mai lipsi... Să viu astă-seară la tine ? Dacă zici nu, atunci, oh, pe cinstea mea, mai bine să mă ia dracu !;<

Laurent primi, prin aceeaşi slugă, răspunsul Terezei. Eră scurt: vino astă seară. Laurent nu era nici şiret, nici înfumurat, cu toate că se gîndea, sau era ispitat uneori să fie şi una şi alta. Era, după cum am văzut, o făptura ciudată, pe care n-ar fi cu putinţă s-o descrii fără lămuririle de trebuinţă: anumite caractere scapă analizei logice.

Răspunsul Terezei îl făcu să tremure ca un copil. Niciodată nu-i scrisese cu acest ton. Era *oare dorinţa de a-î goni pentru totdeauna care o făcea să-l cheme în grabă ? îl chema pentru o întîlnire de dragoste ? Aceste trei cuvinte seci sau înflăcărate fuseseră scrise în urma unei porniri de mînie sau de delir ?

Domnul Palmer se ivi şi Laurent trebui, cu toate preocupările şi neliniştea lui, să-i înceapă portretul. îşi făgăduise să-l întrebe cu toată îndemînarea de care se simţea în stare, ca să smulgă de la el tot ce -ştia despre Tereza. Dar nu găsi nici un cuvînt ca să intre în vorbă şi, cum Americanul poza ca un om conştiincios, nemişcat şi

32

mut ca o statuie, clipele trecură fără să fi rostit un cuvânt, atît unul cît şi celălalt.

Laurent avu vreme să se liniştească îndeajuns ca să studieze fizionomia blajină şi înţeleaptă a acestui străin.

Era de-o frumuseţe neobişnuită, ceea ce, de la întîia privire, îi dădea o înfăţişare de neînsufleţire, ca oricărui chip cu trăsături regulate. Privindu-l însă mai de-aproape, îi descopereai multă fineţe în zîmbet şi mult foc în privire, în vreme ce Laurent băga de seamă toate astea, căuta să ghicească vîrsta

modelului.

– Vă cer iertare, zise el deodată, aş vrea însă, ba mă simt chiar dator să ştiu, dacă sînteți un tînăr obosit înainte de vreme, ori un bărbat în vîrstă care-a ştiut să şe păstreze. Oricit aş căuta să vă privesc, nu pot să-mi dau seama de asta.

– Am patruzeci de ani, răspunse foarte simplu domnul Palmer.:

– Bun, reluă Laurent; aveți o sănătate de fier, cum văd. •- – *--:

– Minunată, zise Palmer.

Şi îşi reluă înfățişarea şi zîmbetul liniştit de mai Înainte.

– E chipul unui amant fericit, îşi zicea artistul, ori al unui om căruia nu i-a plăcut niciodată decît roasl-beef-xul.

Şi nu se putu stăpîni să nu-l întrebe din nou:

– Atunci ați cunoscut-o pe domnişoara Jacques cînd era-tînără.;

– Era de cincisprezece ani cînd am cunoscut-o pentru întîia oară.

Laurent nu se simți în stare să întrebe în ce an. li părea că atunci cînd vorbea de Tereza i se urca sîngele în. obraji. Ce-i păsa lui, la urma-urmei, de vîrsta Tffl-ezei ? Povestea vieții ei ar fi vrut s-o cunoască. Tereza nu părea să aibă treizeci de ani; poate că Palmer nu fusese

cîncfva pentru ea decît un prieten ca oricare altul. Şi-apoi el avea un glas puternic şi rostea cuvintele lămurit. Dacă Tereza ar fi rostit către el cuvintele: Numai pe tine te iubesc, el ar fi răspuns în aşa chip încît ar fi putut să-I audă,

în sfîrşit se înnopta şi artistul, care n-avea obiceiul să vină la ora hotărîtă, se ivi mai înainte de ora la care Tereza era obişnuită să-l primească. O găsi în grădină, f." ' " &ă facă nimic, împotriva obiceiurilor ei, plimbîndu-se î urada unei ciudate nelinişti. Cînd îl zări, îi ieşi îna-i şi luîndu-i mîna mai mult cu asprime decît cu bună-v ță prietenească, îi zise:

– Dacă eşti un om cinstit, să-mi spui tot ce-ai auzit.ci cînd ai pîndit acolo în stufiş. Vorbeşte; te-ascult. >e aşezară pe-o bancă, iar Laurent, mîhnit din pri-

(unei astfel de primiri, încercă s-o neliniştească, răs-i ându-i în doi per;; ea însă îl stăpîni printr-o înfă-i e de nemulțumire şi-un fel de a privi pe care nu i-l (iştea încă. Teama de a se certa cu ea 'pentru totdeauna i i să spună întreg adevărul.

–. Numai asta ai auzit ? reluă ea. Am spus cuiva, unui I >at pe care nu l-ai zărit:..Eşti singura mea iubire pe j înt ?" '

– Poate că am visat asta, Tereza. Sînt gata s-o cred, f i-mi porunceşti.

– Nu, n-ai visat. Am fost în stare s-o spun, şi tre-l că am spus asta. Dar ce mi s-a răspuns ?

– N-am mai auzit nimic, zise Laurent asupra căruia i unsul Terezei făcu efectul unui duş rece, rî-am deo-

t glasul celui ce trebuia să răspundă. Eşti mulțumită ?

– Nu încă. Am să te mai întreb ceva. Cui îți inchipu-i că i-aş fi putut vorbi ?

– Nu pot să-mi închipuiesc nimic. Nu-mi e cunos-c.i cu decîț prietenia ta cu domnul Palmer.

– Ah, strigă Tereza c-o înfățişare de ciudată mulțumire, crezi oare c-a fost domnul Palmer ?

34

i – De ce n-ar fi fost el ? E ceva ruşinos dacă aş pre-spune că reînnoieşti o veche legătură de prietenie ? Ştiu că legăturile tale cu toți acei pe care îi întîlnesc în casa ta de trei luni încoace, n-au nimic ascuns; atît purtarea ta cît şi a lor e aceeaşi, la fel cu purtarea pe care-o am şi eu față de tine. Domnul Palmer e un bărbat frumos, iâr în ce priveşte purtările lui, n-am avea de ce să-l dojenim. N-am dreptul să-ți cer socoteală de sentimentele tale. Totuşi... parcă ai Vrea să spui că te-am spionat.,.

– Da, la urma-urmei, zise Tereza, care nu se gîndea să ascundă nici cea mai mică nemulțumire, pentru ce mă spionezi ? Asta îmi pare ciudat, cu toate că nu mai pricep nimic. Lămureşte-mă, ce rost are această fantezie ?

– Tereza, răspunse deodată tînărul, hotarît să se 'smulgă din ghearele celei din urmă suferinți, spune-mi

că ai un amant şi că acest amant e Palmer, şi-atunci te voi iubi cu adevărat, îți voi vorbi pe față, fără să-ți mai ascund nimic. Iți voi cere iertare pentru o clipă de nebunie şi n-ai să mă mai poți mustra niciodată. Uite, vrei să-ți fiu prieten ? Cu toată şarlatania mea, simt că am nevoie să fiu prietenul tău cel mai bun, şi chiar mă simt în stare de asta. Fii deschisă cu mine, asta îți ceyfi

– Dragul meu copil, răspunse Tereza, tu îmi vorbeşti ca unei cochete care ar încerca să te țină lingă ea şi care ar avea-de gînd să-şi spovedească o mare

vină. Eu nu pot primi să fiu socotită astfel; n-am greşit cu nimic. Domnul Palmer nu e şi nu va fi pentru mine decît un prieten vrednic de cinste, față de care nu-mi pot îngădui nici o intimitate şi pe care de mult chiar l-am pierdut din vedere. Iată ce trebuia să ştii, de-aceea ți-o spun. Tainele mele, dacă le am, n-au nevoie să fie dezlegate, şi te-aş ruga să nu cauți să te-apropii de ele, fiindcă nu-mi place. Tu nu ai dreptul să mă întrebi nimic, ai însă datoria să-mi răspunzi. Ce căutai aci, acum patru zile ? Pentru că mă spionai ? Ce fost are acea clipă de nebunie pe care trebuie s-o cunosc şi de care trebuie să-mi dau seama ?

35

• – Tonul cu care îmi vorbeşti nu e cîtuşi de puțin binevoitor. Şi-apoi de ce m-aş spovedi, de vreme ce nu vrei să mă priveşti ca pe-un prieten în care poți avea deplină încredere ?

– Atunci nu te mai spovedi, răspunse Tereza, ridi-cîndu-se. Asta înseamnă că nu eşti vrednic de stima ce ți-am arătat pînă azir cu atît mai mult cu cît ai fost în stare să afli într-ascuns ceea ce nu te privea,

– Mă goneşti, întrebă Laurent, şi totul e" sfîrşit între noi ?

– Totul e sfîrşit, adio, răspunse Tereza cu asprime. Laurent ieşi în prada unei mînii care nu-i mai îngă*

dui să rostească nici un cuvînt; dar nu făcu nici treizeci de paşi în stradă şi se întoarse, spunînd Caterinei că uitase că spună stăpînei sale cîteva cuvinte din partea cuiva. O găsi pe Tereza într-un salonaş: uşa dinspre grădină rămăsese deschisă; părea că Tereza, mîhnită şi'îndurerată, rămăsese adineiță într-o lume de gînduri posomorite1. Primirea ce-i făcu era de gheață.

– Te-ai întors ? zise ea: ce-ai-uitat ?::

– Am uita să-ți spun adevărul.. • ' 7

– îțu vreau să-l aud.

– Şi totuşi, mi l-ai cerut.

– Credeam că ai să fii în stare să m.i-l spui din-tr-odată.

– Puteam, trebuiam să-l spun; am făcut ri\u că na J-am spus. Ascultă-mă. Tereza, crezi că unui om Ia vîrsta mea i-ar fi cu putință să te vadă şi să nu se • îndrăgostească de tine ?

– Să se îndrăgostească ? întrebă Tereza încrețind din sprîncene. Qnd mi-ai spus că nu te-ai putea îndrăgosti de nici o femeie, nu te-ai gîndit şi la mine ?

– Nu; poate n-am spus tocmai ce gîndeam,

– Te-ai înşelat, prin urmare, şi-acum iată-te îndrăgostit; să fie oare adevărat ?

36

. – Oh, nu te supăra ! Nimic nu poate fi mai adevărat decît asta. Multe gînduri de dragoste mi-au frecut prin minte, prin simțuri, dacă vrei. Oare ai atît de puțină experiență ca să-ți fi părut lucrul acesta cu neputință ?

– Am tocmai vîrsta experienței, răspunse Tereza; am trăit însă prea mult timp singură. N-am experiența amintitor situații. Te miră ? Totuşi, aşa e. Am rămas foarte simplă, cu toate că am fost amăgită... ca toată lumea, de altfel. Mi-ai spus de sute de ori că mă respecți prea mult ca să vezi în mine o femeie, tocmai prin aceea că iubeai femeile cu toată asprimea ce poate stăpîni sufletul în unele clipe. M-am crezut la adăpostul ocării, dorințelor tale şi, din tot ce-mi părea cinstit în inima ta, sinceritatea singură mă biruise. Mă legam de soarta ta cu părăsire deplină, fiindcă toate le spuneam în glumă, deşi în fond totul era serios, îți aduci aminte: „între două făpturi, dintre care una e prea idealistă, iar cealaltă prea materialistă", năzare totdeauna Marea Baltică."

– Am spus-o' cu bună-credință şi-am pornit încrezător de-a lungul țărmului, fără să mă gîndesc vreodată să trec dincolo; ştiam că gheața nu mă va ține şi voi cădea la fund. E oare vina mea dacă am douăzeci şi patru de ani şi dacă tu eşti frumoasă ?

– Sînt încă frumoasă ? Credeam dimpotrivă.

– Nu ştiu cum, la început nu-mi păreai astfel, dar într-o zi mi-ai apărut frumoasă şi bună. Tu n-ai ştiut nimic, poate că nu ți-ai dat seama de asta; dar şi eu, fără Să-țnl dau seama, m-am simțit înlănțuit de vrajă şi-am căutat să privesc totul ca o copilărie. I-am dat lui Satan ceea ce era al lui, adică bietului meu suflet şi-am adus Cezarului numai ce era al Cezarului, respectul şi tăcerea mea. Iată însă opt sau zece zile de cînd neliniştea mă poartă într-o lume de vis. Cînd mă găsesc lîngă tine, se risipeşte. îți spun cinstit, Tereza, cînd te văd, cînd îmi vorbeşti, mă simt liniştit. Nu-mi mai aduc aminte să fi strigat după tine într-o clipă de nebunie pe care eu în-

37

sumi n-o înțeleg. Cînd vorbesc de tine, spun că nu mai eşti tînără şi că nu-mi place culoarea părului tău. Te socotesc o prietenă mai în vîrstă, un frate, şi n-am de ce mă mustra cînd spun asta. Atunci se strecoară parcă o mireasmă primăvăratică peste iarna nefericitei mele inimi, şi-mi închipuiesc că această

mireasmă îmi vine de la tine. Şi într-adevăr, îmi vine de la tine, Tereza, de la pornirile tale către iubirea sfîntă şi adevărată... Şi asta te pune pe gînduri..,

– Poate că te înşeli; eu nu vorbesc niciodată de dragoste.

– Da, ştiu. Eşti hotărîtă să nu vorbeşti niciodată. Ai citit poate undeva că a vorbi de dragoste înseamnă că o chemi sau îți e cerută; tăcerea ta însă vorbeşte mai mult decît trebuie, cuvintele tale de-abia şoptite înfioară, iar prevederile tale atrag c-o putere drăcească.

– Atunci să nu ne mai vedem, zise Tereza.

– De ce ? Ce-ți pasă ție dacă am petrecut cîteva nopți fără să pot dormi, fiindcă atîrna de tine să mă redai liniştii, ca Să fiu iarăşi cel de mai înainte'!

– Ce trebuie să fac pentru asta ?

– Să-mi răspunzi la ce te-am întrebat: să-mi spui dacă eşti a cuiva. Voi socoti că am ştiut asta de mult şi, cum sînt foarte mîndru, mă voi simți numaidecît vindecat ca de-o putere dumnezeiască..

– Şi dacă-ți voi spune-că nu sînt a nimănui, fiindcă nu vreau să iubesc pe nimeni, asta nu va fi de-ajuns ?

– Nu, mi s-ar părea că oricînd ai fi în stare să-ți schimbi părerea.

Tereza nu se putu stăpîni să nu rîdă de felul cum Laurent înțelegea lucrurile.

– Ei bine, îi zise ea, fii vindecat şi redă-mi prietenia de care eram mîndră în locul unei iubiri de care aş roşi totdeauna. Iubesc pe cineva.

– Nu e de ajuns, Tereza: trebuie să-mi spui că eşti a lui... '

38

– Altfel ai putea crede că acest cineva eşti tu, ivj- i aşa ? Ei bine, fie, am un amant. Eşti mulțumit ?

– Cu desăvîrşire. Şi uite, îți sărut mîna ca să-ți mol-țumese pentru că mi-ai spus totul cu suflet deschis. F v bună însă şi spune-mi că e Palmer.

– Asta îmi e cu neputință. Aş minți.

– E o ființă pe care n-o cunoşti... E departe...

– Atunci... nu mai înțeleg nimic.

– Vine, cred, cîteodată ?

– Fără îndoială, de vreme ce ai surprins o mărturisire...

– îți mulțumesc, îți mulțumesc, Tereza ! Iată-mă om în toată firea; îmi dau seama că ne aflăm amîndoi unui în fața celuilalt şi, ca să-ți spun totul, îmi pare că te iubesc mai mult, fiindcă văd că eşti femeie, iar nu sfinx. Ah, de ce nu

mi-ai spus totul mai de mult ?

– Această dorință ți-a chinuit mult sufletul, cum văd ? întrebă Tereza cu oarecare răutate.

– Poate că da. Am să-ți spun asta peste zece ani, şi-atunci vom rîde împreună, Tereza !

– Atunci ne-am înțeles. Noapte bună !

Laurent se duse să se culce, foarte liniştit şi cu totul dezamăgit. Suferise într-adevăr pentru Tereza. O dorise cu patimă, fără să îndrăznească însă s-o facă să-i ghicească iubirea. Era o dragoste ciudată, în care se amesteca multă curiozitate şi multă deşertăciune. Această femeie despre care toți prietenii spuneau: „Pe cine iubeşte ? aş vrea să fiu eu, dar ştiu că nu e nimeni !" îi păruse la început ca un ideal. închipuirea lui se înflăcărase, mîndria lui sîngerase de teamă, în deplina încredințare că totul nu va fi decît un vis.

Dar Laurent nu era omul robit numai mîndriei. Avea în unele clipe darul puternic şi atotstăpînitor să cunoască binele şi adevărul. •<

39

Era un înger, dacă nu prăbuşit ca toți ceilalți, cel puțin rătăcit şi bolnav. Dorința de a iubi îi sfîşia inima, şi de-o sută de ori pe zi se întreba cu groază dacă nu-şi risipise viața în zadar şi dacă-i mat rămînea tăria să poată fi cîndva fericit.

Se trezi trist, liniştit. îi părea rău după himera, duplt. frumosul lui sfinx, care îi citea în suflet cu o îngerească luare-aminte, ""care îl admira, îl certa, îl îmbărbăta şi-l plîngea, rînd pe rînd, fără să dezvăluie vreodată un coif din soarta-i necunoscută, dar lăsînd să se presimtă în ființa ei comori de blîndețe, de devotament şi poate chiar de voluptate ! Cel puțin aşa-i plăcea lui Laurent să tălmăcească tăcerea Terezei. numai pentru el, şi zîmbetul ciudat, misterios ca zîmbetul Giocondei. pe care ea îl purta pe buze şi-n priviri, cînd le blestema uneori în fața ei. în clipele acelea, ea părea că-ar vrea să spună: „Aş putea să dezvălui paradisul, ca să înlocuiesc acest groaznic infern; ştiu însă că bietul nebun nu m-ar-putea înțelege."

Odată taina sufletului ei dezvăluită, Tereza pierdu orice urmă de stăpînire în ochii lui Laurent. Ce era mai mult decît o femeie ca oricare alta? Fusese chiar ispitit s-o coboare față de ea însăşi şi, cu toate că ea nu se lăsa niciodată întrebată, s-o învinuiască de viclenie şi ne-şinare. Dar, de vreme ce era a cuiva, lui nu-i mai părea rău c-o privise cu respect şi nu mai dorea nimic de la ea, nici

chiar prietenia ei, pe care ştia de altfel, sau cel puțin aşa credea, că o va găsi lesne oriunde.

Această nelinişte ținu două sau trei zile, în vreme ce Laurent- pregătea o mulțime de pretexte ca să_ se scuze dacă, din întîmplare, Tereza i-ar fi cerut socoteală de clipele petrecute departe de ea. în a patra zi, Laurent se simți în prada unei p^ictiseji de neînchipuit. Fetele de petrecere şi femeile galanterii scîrbeau; nu găsea în nici unul din prietenii lui blînâețea răbdătoare a Terezqi, în. s^âre să-i alunge plictiseala şi gata orictnd să-l distreze

40

F

1.*ori s» caute să afle pricina mîhnirn. – într-un cuvînt, să ' caute să s-apropie de sufletul lui. Numai ea ştia ce să-i spună, numai ea părea că înțelege că soarta unui artist ca el nu e un lucru peste care poți trece cu uşurință şi-asupra, căreia o minte înțeleaptă are dreptul să rostească, dacă e nenorocită: cu atît mai rău pentru ea !

Porni spre ea cu atîta grabă, încît uită ce-avea să-i spună ca să-l ierte; Tereza însă nu-i arătă nici nemulțumire, nici surprindere, şi ii feri de a minți, nepunîn-du-i nici o întrebare. El se simțea rănit şi băgă de seamă că e mai gelos de ea ca înainte.

– Şi-a văzut amantul, se gindi el, de-aceea cată ru mă uite.

. Totuşi, nu lăsă să i se înțeleagă nelinişte şi căută să vegheze asupră-şi cu atîta luare-aminte, încît Tereza nu-i putu pătrunde în cuget.

Trecură cîteva săptămîni si-n sufletul lui se luptau mînia, dispreţul şi nădejdea. Nimic în lume nu-i era mai de folos şi mai mîngîietor ca prietenia acestei femei, nimic nu-i părea mai amar şi mai chinuitor, ca teama de a nu-şi putea mărturisi iubirea. Spovedania pe care o ceruse, în loc să-l vindece cum cel puțin ar fi vrut să. pară, îi înrăutățise suferința. Nu se putea scăpa măi ales de povara geloziei, acum cînd ştia din gura Terezet că are un amant. Cum îşi putuse ea închipui că odată această taină dezvăluită el ar rămîne nepăsător şi n-ar intra în luptă '!

Şi, cu toate acestea, nu căuta să afle cine e. vrăjmaşul necunoscut şi fericit. Mîndria lui, prea puternică fața de Tereza, nu-i îngăduia acest lucru. îl ura în singurătatea în care trăia, îl defăima, socotind că durerea lui era pricinuită de norocul acestei fantome împotriva căreia se mînia de zece ori pe zi.

Apoi simțea un.amar dezgust pentru suferință, se arunca din nou în desfrîu, îşi uită de el o clipă şi cădea în prăpastia aceleiaşi tristeți, petrecînd două ceasuri în

41

preajma Terezei, fericit c-o poate vedea, că poate sorbi aerul din juru-i, că i se poate împotrivi numai ca să-i audă glasul, cînd aspru, cînd mîngîietor.

în cele din urmă o învinui, socotind-o nesimțitoare, fiindcă nu putea ghici amărăciunea în care se zbătea: o ura că rămînea credincioasă acestui amant, care nu putea fi decît un om de rînd, de vreme ce ea nu simțea niciodată nevoia să vorbească cu el; o părăsea, jurînd că nu-i va mai călca pragul, şi, cu toate astea, s-ar fi întors peste un ceas, dacă ar fi ştiut că ea îl primeşte.

Tereza care, o clipă, simțise această iubire, nu se mai îndoia că, oricum ar fi stat lucrurile, el juca bine rolul.

îl iubea din -tot sufletul pe-acest copil nefericit. Artist plin de nădejdi, cu toată înfățişarea lui potolită şi gînditoare, păstra un cult, zicea ea, pentru cel care ar fi putui să jie, şi-i rămînea în suflet o fărîmă de milă în care se amesteca un adevărat respect pentru geniul lui rătăcit şi îndurerat. Dacă ar fi ştiut că nu trezeşte în inima lui o dorință josnică, l-ar fi mîngîiat ca pe-un copil, şi chiar, în unele clipe, cuvintele de dragoste îi rămîneau pe buze, gata să le rostească.

Era însă dragoste în acest sentiment de mamă ? Era într-adevăr, dar Tereza nu-şi da seama de asta; totuşi, o femeie cu adevărat cinstită şi care a trăit mai mult din muncă decît din patimă, poate păstra multă vreme față de ea însăşi taina unei iubiri de care e hotărîtă să se apere cu desăvîrşire. Tereza ştia că n-are să se gîndească niciodată la propria ei mulțumire în trăinicia acestei legături pentru care risipea totul; de vreme ce Laurent se simțea liniştit, fericit chiar, în preajma ei, găsea prilejul să nu cruțe nimic pentru liniştea lui. Ştia de asemeni că el nu era în stare să iubească aşa cum ea ar fi dorit; de-aceea fusese rănită şi_ îngrozită de mărturisirile lui, într-o clipă de ciudată rătăcire. Această clipă trecută, ea se bucură că, într-o minciună nevino-

42

vată găsise mijlocul de-a împăca lucrurile; şi cum, în orice împrejurare, de îndată ce se simțea înduioşată, Lau-rent se grăbea să amintească stavila de nepătruns a mării Baltice, ea se simțea la adăpost de orice spaimă şi se obişnuia să trăiască liniştită în mijlocul flăcărilor.

Toate aceste şuferinți şi toate aceste primejdii în care luptau cei doi

prieteni, erau ascunse şi parcă învăluite într-un fel de haz batjocoritor, o însuşire caracteristică tuturor artiştilor francezi, – o a doua natură pentru care sîntem învinuiţi de străinii din Miază-Noapte şi pentru care Englejii, mai ales, ne-au dispreţuit totdeauna. Ea însă dezlănţuie farmecul legăturilor delicate şi ne fereşte uneori de multe prostii şi neprevederi. Căutînd partea caraghioasă a lucrurilor, înseamnă să descoperi partea slabă şi lipsită de logică... Bătîndu-ţi joc de primejdia în care se luptă sufletul, înseamnă că încerci s-o înfrîngi, ca soldaţii care intră în foc rîzînd. Batjocorind un prieten,' înseamnă "de multe ori că-l smulgi dintr-o moliciune a sufletului în care poate bunăvoinţa noastră 1-a obişnuit să se tîrască. Şi. în sfîrşit, batjoco-rindu-te pe tine însuţi, înseamnă să te fereşti de prosteasca beţie a iubirii de sine, cu desăvîrşire exagerată. Am>băgat de seamă că oamenii care.nu glumesc niciodată sunt înzestraţi c-o vanitate copilărească, de nesuferit.

Veselia lui Laurent era scînţeietoare de spirit şi culoare ca şi talentul său, cu atît mai firesc cu cît era original. Tereza era mai puţin spirituală ca el, în sensul că era visătoare din fire şi leneşe cînd trebuia să stea de vorbă cu cineva; avea însă nevoie tocmai pentru aceasta,' de zburdălnicia altora: atunci îi părea că se schimbă şi ea pe încetul şi veselia ei fără strălucire nu era lipsită de farmec.

însemna, prin urmare, că-n acest fel de a fi, iubirea, capitol pe seama căruia Tereza nu glumea niciodată

şi nici nu îngăduia ca altul să-l batjocorească în faţa ei,.nu-i dădea prilej de vorbă, rămînînd pururi pentru ea o taină.

într-o dimineaţă portretul domnului Palmer fu gata şi Tereza dădea lui Laurent, din partea prietenului ei, o gumă frumoasă, pe care tînărul făgădui s-o pună de-o parte, pentru ceasuri cînd s-ar fi simţit bolnav, ori pentru alte cheltuieli neprevăzute.

Făcîndu-i portretul, Laurent se legase din ce în Ce mai mult de Palmer. îl găsea aşa cum eia: drept, cinstit, bun, cuminte şi înţelept. Palmer era un burghez avut, a cărui avere părintească sporise prin negoţ. El însuşi fusese negustor în tinereţe şi călătorise mult să-şi sporească averea prin fel de fel de afaceri. La treizeci;,de ani, avu înţelepciunea să se creadă destul de bogat şi să-şi impuie să trăiască numai pentru el. Călătorea numai de plăcere şi, după^ce văzuse, spunea el, multe lucruri ciudate şi multe ţări extraordinare, simţea

nevoia să cerceteze numai lucrurile cu adevărat frumoase şi să studieze țările cu adevărat interesante prin civilizația lor.: Fără să fie prea cunoscător în artă, ştia să caute în.lumea ei numai ce-i părea cu totul atrăgător, şi de cele.mai multe ori, se vedea că are gusturi alese şi sănătoase.;Vorbea limba franceză cu multă sfială, de-aceea poate cu oarecare stîngăcie, astfel că de multe ori nu era înțeles cînd căuta să întreție o convorbire; dar, cînd se sim-Jea în larg, băgai de seamă că 'cunoştea limba şi nu-i trebuia decît o practică mai- îndelungată şi mai multă încredere în sine, ca s-o vorbească cumsecade.

Laurent studiase ființa acestui om cu multă turbu-rare şi cu multă curiozitate la început. Cînd ajunse la deplina încredințare, că Palmer nu era am an tur domnişoarei Jacques, îl iubi şi simți că-l leagă de el o prietenie dâre,' fără îndoială, nu putea fi la fel cu aceea pe care-o simțea pentru Tereza. Palmer era un filosof îngăduitor, rece cu el însuşi şi foarte bun cu ceilalți. Prin felul lui

44

de-a gîAdi, prin purtarea lui chiar, semăna mult cu Tereza, şi mai totdeauna era de-aceeaşi părere cu ea în multe privinți. De multe ori Laurent se simțea gelos cînd el îi vorbea cu toată liniştea sufletească de neturburata lor înțelegere şi, cum asta nu era decît o gelozie intelectuală, nu îndrăznea să se plîngă Terezei.

– Lămuririle tale nu înseamnă nimic. îl zicea ea, Palmer e prea potolit şi prea desăvîrşit pentru mine. Eu port mai multă văpaie în suflet şi cînt ceva mai tare ca el. Sînt, față de el, nota ridicată a unei terțe majore.

– Atunci eu nu sînt decît o notă falsă ! reluă Laurent.

– Nu, zicea Tereza, alături de tine îmi schimb tonul şi cobor ca să fac terța minoră.

– Prin urmare, scazi alături de mine c-un semiton,

– Da, şi mă găsesc c-o jumătate de interval mai aproape de tine decît de Palmer.

III

într-o zi, după dorința lui Palmer, Laurent se duse să-i facă o vizită, la hotelul Meurice, ca să se încredințeze că portretul era bine şi frumos încadrat. Puseră apoi să-l împacheteze şi Palmer scrise el însuşi c-o pensulă adresa mamei sale': în clipa cînd slugile îl ridicau să-l ducă la poştă. Palmer strînse mîna artistului, zicîndu-i:

– îți datorez bucuria fără margini pe care-o va simți buna mea mamă şi-ți

mulțumesc din toată inimk, Acum îmi dai voie să stau de vorba cu dumneata ? Am să-ți spun ceva.

. Trecură într-un salon unde Laurent zări cîteva cufere,

– • Plec mîine în Italia, îi zise Amerieanul, oferindu-i țigări fine, cu toate că el nu fuma, şi nu vreau să te părăsesc mai-nainte de a-ți vorbi despre un lucru foarte delicat, atît de delicat încît, dacă m-ai întrerupe, n-aş

45

mai şti să găsesc cuvintele prin care să-ți lămuresc totul în franțuzeşte.

– îți jur că am să fiu mut ca mormântul, zise zîm-bind Laurent, mirat şi neliniştit oarecum de această prevestire.

Palmer reluă:

– O iubeşti pe domnişoara Jacques şi cred că şi cm te iubeşte. Poate că eşti amantul ei; dacă nu eşti, sînl încredințat că ai să fii într-o zi. Oh, mi-ai făgăduit că n-ai să mă întrerupi. Nu spune nimic; eii nu-ți cer nici o lămurire. Te cred vrednic de cinstea pe care ți-am dat-o; cred însă că n-o cunoşti îndeajuns pe Tereza şi nu ştii că, dacă dragostea dumitale e o glorie pentru ea, de-asemeni dragostea ei e acelaşi lucru pentru dumneata. Mă tem de asta din pricina întrebărilor pe care mi le-ai pus asupra ei şi în legătură cu ceea ce s-a spus despre ea în fața amîndurora, cuvinte care pe dumneata te-au neliniştit mai mult decît pe mine. Asta înseamnă că nu ştiai nimic: eu ştiu totul, şi-am să-ți spun totul pentru ca dragostea dumitale pentru domnişoara Jacques să poarte în adîncul ei stima şi respectul de care e vrednică.

– Ascultă, Palmer ! strigă Laurent, care nu mai putea de nerăbdare să audă totul, dar nu se putut stăpîni să nu-şi lămurească de la început un lucru: Oare cu îngăduința sau din porunca domnişoarei Jacques te-ai hotărît să-mi povesteşti viața ei ?

– JSTici una, nici alta, răspunse Palmer. Tereza nu-ți va povesti niciodată viața ei.

– Atunci nu-mi mai spune nimic. Nu verau să aflu decît ceea ce ea doreşte să ştiu.

– Bine, foarte bine, răspunse Palmer strîngîndu-i mîna, dar dacă tot ce-ți voi spune eu jte va;îînci>edința că n-are de ce să fie bănuită ? j,;

– Atunci de ce-mi ascunde adevărul ?

– Din mărinimie față de alții.

-».

46

– Ei bine, Vorbeşte, zise Laurent care se simţea în prada unei chinuitoare nerăbdări.

– Nu voi rosti nici un nume, reluă Palmer. îţi voi spune numai că, într-un mare oraş al Franţei, trăia un bancher bogat care amăgi o fată foarte frumoasă, in-stitutoarea fiicei sale. Avu astfel un bastard care se născu, acum douăzeci şi opt de ani. în ziua de Sf. Jac-ques şi care, înscris la starea civilă ca născut din părinţi necunoscuţi, primi ca nume de familie pe acela de Jacques. Acest copil e Tereza.

Institutoarea fu înzestrată de bancher şi se mărită după cinci ani cu un funcţionar al său, om cinstit care nu bănuia nimic, întîmplarea nefiind nimănui dezvăluită. Copila creştea la ţară. Tatăl avea grijă de creşterea ei. Fu trimisă la început la o mînăstire, unde primi o educaţie aleasă, fiind privită cu dragoste şi cu multă luare-aminte. în cei dintîi ani, mama ei căuta s-o vadă cit mai des; dar după ca se mărită, bărbatul începu să aibă bănuieli şi, demisionînd din slujba de funcţionar al bancherului, îşi duse nevasta în Belgia unde se îndeletnici cu fel de fel de afaceri şi făcu avere. Biata mamă trebui să-şi înăbuşe lacrimile şi să se su-puie.

în cele din urmă se văzu silită să trăiască cu totul departe de fiica ei; avu alţi copii şi se purta ca femeie cinstită de cînd se măritase; nu fu însă niciodată fericită. Bărbatul, care o iubea, căuta să fie cât mai aproape de ea şi, în urma bănuielilor, se arăta totdeauna gelos, – pedeapsă pe care ea şi-o primea pentru vina şi minciuna tinereţii. S-ar fi putut întîmpla ca vîrsta să aducă cu sine spovedania unuia şi iertarea celuilalt. într-un roman aşa s-ar fi întîmplat; nu e însă nimic mai logic ca realitatea vieţii, şi această căsnicie fu mereu turburată ca în prima zi, bărbatul rămînînd aspru, îndrăgostit şi neliniştit, iar femeia pocăită, dar mută şi urgisită,

47

în împrejurările ciudate în care se găsea, Tereza n-avu nici sprijin, nici sfat, nici ajutor, nici mlngîiere de la mama ei. Totuşi, aceasta o iubea cu utît mai mult cu cît era silită să-şi tăinuiască iubirea, văzînd-o pe furiş, cînd i se

întîmpla să vie singură pentru o zi sau două la Paris, lucru care de altfel s-a petrecut şi-acum în urmă. Numai de cîțiva ani a putut născoci un pretext, oarecare, în urma căruia i se îngădui să se smulgă de-acasă din cînd în cînd. Tereza îşi iubea mult mama şi n-ar fi în stare Să mărturisească nimănui un. cuvînt care ar putea-o înjosi. Iată de ce n-ai s-o vezi niciodată dornică să asculte un cuvînt de ocară pe seama purtării femeilor. Ai crezut poate că face asta numai ca să ceară -într-ascuns îngăduința lumii asupră-i, Te-ai înşelat. Tereza n-are pentru ce să fie iertată; iartă însă totul mamei sale: asta e povestea legăturii dintre amîndouă.

Acum am să-ți povestesc istoria contesei... trei stele. îmi pare că astfel numiți în franțuzeşte pe cei câtofa nu voiți să le rostiți numele. Această contesă, care nu poartă nici litlul, nici numele bărbatului ei, e Tereza.

– E măritată ? Nu e văduvă ?

– Răbdare ! E măritată, şi nu e. Ai să vezi.;

Tereza era de cincisprezece ani cînd tatăl ei, bancherul, rămase văduv; pe toți copiii legitimi şi-i căpă-tuise. Era un om cumsecade şi-n afară de greşeala pe care ți-am povestit-o şi pentru care nu e vrednic "de iertare, îți era cu neputință să nu-l iubeşti, într-atît era de înțelept şi de binevoitor. Mie îmi era buh prieten, îmi încredințase povestea rlaşterii Terezei şi chiar m-a dus de cîteva ori s-o văd la mînăstirea în care se afla. Era frumoasă, înțeleaptă, simțitoare şi bună. Bătrînul ar fi dorit, cred, să mă hotărască să i-o cer în căsătorie; pe vremea aceea însă nu eram. stăpîn pe inima mea, altfel... în sfîrşit, nici nu m-am gîndit la asta.

îmi ceru atunci lămuriri asupra unui tînăr Portughez,, un nobil pe care-l cunoscuse cu cîteva zile mai

48. • •

Înainte, bărbat foarte frumos, stăpîn pe nu ştiu cîte moşii în Havana. îl întîlnisem pe acest Portughez la Paris, dar nu-l cunoşteam aproape de loc şi nu putui să-i dau nici o lămurire asupra lui. Era foarte seducător, eu îns.ă nu m-aş fi luat niciodată după asta; cu acest conte se mărită Tereza, un an mai tîrziu.

Eu trebui să plec în Rusia; cînd mă întorsei, aflai că bancherul murise de apoplexie şi că Tereza era măritată cu acest necunoscut, cu acest nebun, nu vreau să zic cu acest ticălos, fiindcă tot a mai putut fi iubit de ea, chiar după ce aflase că e un nelegiuit: omul acesta era de mult însurat în colonii, cînd avu

îndrăzneala de neînchipuit s-o ceară în căsătorie pe Tereza.

Nu mă întreba cum s-a putut întîmplă ca tatăl Te-rezei, om cuminte şi cu experienţă, să se lase astfel amăgit. Nu pot să-ţi spun decît ce-am învăţat din propria mea experienţă: în această lume tot ce se întîmplă, în legătură cu vremea, e numai jumătate din ceea ce trebuia să se întîmple.

în cei din urmă ani ai vieţii bancherul săvîrşise şi alte năzbîtii, lucru care făcea să crezi că-şi pierduse mintea cu desăvîrşire. Făcuse Terezei o danie prin testament care, în faţa moştenitorilor legitimi, n-avu nici o valoare şi biata copilă, care îşi iubea părintele, nu 'vru să stăruiască asupra drepturilor ei, cu toate că ştia că va cîştiga. Se văzu cu totul ruinată în clipa cînd trebuia să devie mamă şi, tot în aceeaşi vreme, se găsi faţă în faţă c-o femeie deznădăjduită care îşi cerea drepturile şi voia să facă scandal; era cea dintîi şi singura nevastă legitimă a bărbatului ei.

Tereza avu un curaj puţin obişnuit; căută să o liniştească pe biata nenorocită şi-i smulse făgăduiala că n-o va da în judecată, – apoi căută să-l hotărască pe conte

49

să plece în Havana în tovărăşia soţiei sale. Ca să nu se afle nimic în legătură cu naşterea Terezei, taină faţă de care bătrînul căuta să-şi ascundă pe cît putea chiar dragostea de.părinte, căsătoria se făcu în străinătate şi tînăra pereche îşi petrecu acolo cîteva clipe de bucurie. Această viaţă de altfel fusese foarte ascunsă. Contele, temîndu-se că va fi demascat dacă va ieşi în lume,- o făcea pe Tereza să creadă că e îndrăgostit de singurătate şi biata femeie, încrezătoare, tînără şi romanţioasă, găsea foarte firesc ca bărbatul ei să călătorească în tovărăşia ei sub un nume fals, tocmai ca să nu întreţie cu nimeni legături de prietenie.

Cînd Tereza descoperi nenorocita stare de lucruri Ic care se- găsea, mai era încă cu putinţă să se ascundă sub valul tăcerii adevărul. Ceru sfatul unui legist şi, primind încredinţarea deplină că această căsătorie nu însemna nimic, dar că trebuia ca ruptura să se facă pe cale de judecată, dacă voia să fie liberă pentru totdeauna, luă numaidecît hotărîrea nestrămutată de a nu fi nici liberă, nici măritată, căci nu voia să-şi mînjea'scă părintele şi copilul printr-un scandal şi-o condamnare josnică. Copilul devenea astfel un bastard; era mai bine însă să n-aibă nici un nume şi să nu-şi cunoască niciodată naşterea, decît să-şi însuşească un nume pătat, ne-cinstindu-l pe tatăl ei.

Tereza îl. iubea încă pe acest nenorocit, mi-a mărturisit-o de multe ori, şi el chiar o iubea c-o patimă ucigătoare. Se iviră astfel lupte sfîşietoare, scene ce nu se pot numi, în care Tereza se zbătu c-o bărbăție ciudată pentru vîrsta şi mai ales pentru sexul ei; o femeie, cînd e însuflețită de darul eroismului, primeşte darul întreg.

în sfîrşit, bărbatul plecă: vea îşi păstră copilul, goni din brațele ei pe vinovat şi-l văzu plecînd în tovărăşia celeilalte care, deşi sfîşiată de gelozie, fu învinsă de'

50

mărinimia ei încît ar fi vrut să-i sărute picioarele la plecare.

Tereza îşi schimbă țara şi numele, căută să treacă drept văduvă, hotărîtă să se facă uitată de cei cîțiva oameni care o cunoscuseră, şi începu să trăiască numai pentru copilul ei, însuflețită de-o dureroasă bucurie. Acest copil îi era atît de scump încît avea nădejdea că numai prin el se va putea mîngîia; dar această din urmă bucurie n-avea să țină mult.

Cum contele era bogat şi n-avea copii de la întîia nevastă, Tereza trebui să primească, în urma rugăminților acesteia, un dar de bani cu care să poată să-şi crească copilul cumsecade; dar, îndată ce contele îşi duse nevasta în Havana, căută să fugă din nou, o părăsi şi, întorcîndu-se în Europa, căzu la picioarele Terezei, ru-gînd-o să fugă cu el şi copilul în cealaltă parte a lumii.

Tereza fu neînduplecată; ea se gîndise mult la toate astea în cele din urmă. Sufletul i se împietrise, nu-l mai iubea pe conte. Tocmai din pricina copilului nu voia ca un astfel de om să devie stâpîn pe viața ei. Pierdtase dreptul de a fi fericită, dar nu şi pe acel de-a se respecta pe ea însăşi: îl goni fără mustrări, dar fără slăbiciune. Contele o amenință c-o va lăsa să moară de foame: ea îi răspunse că nu-i era teamă să muncească ca să poată trăi.

Mizerabilul căută atunci să se slujească de-un mijloc josnic, fie ca s-o înspăimînte pe Tereza, fie ca să se răzbune pentru încăpățînarea ei. Răpi.copilul şi fugi. Tereza porni pe urmele lui, dar el rînduise atît de bine lucrurile încît biata femeie se rătăci şi nu-l mai găsi. Atunci am întîlnit-o în Anglia, istovită de oboseală şi deznădejde, într-un han, aproape nebună de durere şi-atît de schimbată de pe urma nenorocirii, încît n-am mai recunoscut-o.

îmi făgădui că se va odihni şi-o rugai să mă lase pe mine să duc lucrurile la bun sfîrşit. Dar toate cercetările

mele nu-i aduseră nici o bucurie. Contele plecase în America. Copilul murise, la cîtva timp după asta, din pricina oboselii.

Cînd trebui să duc nenorocitei această groaznică veste, mă îngrozii eu însumi de liniştea ei. Ai fi zis ca e o moartă care umblă. în sfîrşit începu să plîngă şi-atunci văzui că era scăpată. Eram silit s-o părăsesc; îmi spuse că avea de gînd să rămîie acolo unde se afla. Eram neliniştit din această pricină: mă minți, spunîndu-mi că mama ei n-o va lăsa să moară de foame. Aflai mai tîr-ziu că biata ei mamă era şi mai săracă: n-avea nimic, şi-n afară de asta, nu aflase încă nimic de nenorocirile Terezei, căci, de cîte ori îi scria, Tereza avea grijă să-i ascundă totul, ca să n-o deznădăjduiască.

Tereza trăi în Anglia dînd lecții de limba franceză, de desen şi de muzică; căci avea talent pe care nu se înspăimînta să-l dezvăluie, numai ca să nu fie silită să primească pomana cuiva.

După un an se întoarse în Franța şi se opri la Paris, unde nu mai fusese niciodată şi unde nimeni n-o cu noştea. Avea atunci douăzeci de ani: fusese măritată la şaisprezece. Nu mai era frumoasă ca în trecut şi i-au trebuit opt ani de odihnă şi de resemnare ca să-şi recapete sănătatea şi plăcuta înfățişare de altădată.

în acest timp n-am mai întîlnit-o decît de vreo câteva ori, fiindcă eram veşnic pe drumuri; am găsit-o însă totdeauna cinstită şi mîndră, muncind c-o tărie de neînvins şi ascunzîndu-şi sărăcia sub o minune de rînduială şi curățenie, fără să se plîngă vreodată împotriva lui Dumneue sau împotriva oamenilor, fără să vorbească de trecut, mîngîind uneori copiii într-ascuns şi părăsindu-i de îndată ce se simțea privită, de teamă, fără îndoială, să nu i se bage-de seamă înduioşarea.

Trecuseră trei ani de cînd n-o mai văzusem şi, cînd

am venit să te rog să-mi faci portretul, îi căutam tocmai

. adresa, pe cai-e voiam să ți-o cer în clipa cînd dumneata

mi-ai vorbit de ea. Sosisem de-abia de-o zi şi nu ştiam că avusese'izbînzi şi că ajunsese aproape celebră. Re-^ăsind-o astfel mi-am dat seama că, acest biet suflet, atîta vreme chinuit, mai putea încă să trăiască... să iubească, să sufere şi să fie fericit. încearcă s-o faci fericită, dragul meu Laurent, e vrednică de asta ! Dar, dacă ştii că ai putea s-o faci să sufere, mai tine zboa-ră-ți creierii

chiar în astă seară şi nu căuta să-i mai calci pragul. Iată tot ce aveam să-ți spun.

– Un lucru vreau să ştiu, zise Laurent peste măsură de înduioşat: acest conte... mai trăieşte ?

– Din nenorocire, da. Oamenii care pricinuiesc mîh-niri altora trăiesc bine şi scapă de orice primejdie. Ei nu se socotesc niciodată vinovați; căci acest conte ă avut acum în urmă neruşinarea să mă roage să aduc Terezei o scrisoare din parte-i, pe care l-am dat-o sub ochii dumi-tale, scrisoare pe care, de altfel, ea a primit-o aşa cura trebuia.

Laurent se gîndise să se însoare cu Tereza, ascultînd povestea domnului Palmer. Această poveste îl nelinişti cu iotul. Glasul monoton, cu înmlădieri dureroase şi, mai ales, ciudatele schimbări de înfățişare în timpul povestirii, pe care am crezut de prisos să le descriem, în închipuirea vie a ascultătorului treziră ceva groaznic ca însăşi soarta Terezei. Această copilă fără părinți, această mamă fără copil, această femeie fără bărbat, nu era lovită de cea mai groaznică nenorocire ? Ce gînduri putea să mai aibe despre dragoste şi despre viață ? Sfinxul se Ivea din nou în fața ochilor rătăciți ai'lui Laurent. Tereza, astfel dezvăluită, îi părea mult mai tainică: putuse vreodată mîngîia sau mai putea fi cîndva mîngîiată ?

îl îmbrățişa pe Palmer cu toată prietenia, îi jură c-o iubea pe Tereza şi că, dacă într-o zi va ajunge să fie iu-.bit de ea, îşi va aduce aminte în toate clipele vieții de clipa petrecută lîngă el şi de povestea ce-i fusese dat să asculte; apoi, făgăduind că totdeauna se va preface că nu

53 _

ştie nimic despre viața domnişoarei Jacques. se întoarse acasă şi scrise:

„Tereza, nu crede nimic din tot ce ți-am spus în aceste din urmă două luni. Nu crede nimic din tot ce ți-am spus cînd te simțeai îngrozită la gîndul că m-aş îndrăgosti de tine. Nu sunt îndrăgostit, de-abia acum mă încredințez de asta. Te iubesa ca un nebun. E o prostie. o nebunie, ceva de neînchipuit; dar eu care nu mă credeam în stare să scriu ori să spun unei femei cuvîntul te iubesc, îl găsesc prea rece şi prea nepotrivit cînd trebuie să ți-l spun. Nu mai pot trăi cu taina ce mă înăbuşe şi pe care tu nu vrei s-o ghiceşti. Am vrut să te părăsesc de sute de ori, să plec la capătul lumii, să te uit. Dar după un ceas m-am reîntors la pragul casei tale şi-adeseori. noaptea, sfîşiat de gelozie, şi-aproape furios împotrivă-m^ rog pe Dumnezeu să mă scape de chin, aducînd în

preajmă ta pe-acel amant necunoscut în ființa căruia nu cred, dar pe care tu l-ai închipuit ca să mă dezgustezi de-a mă mai gîndi la tine. Arată-mi-l pe-acest bărbat în brațele tale, sau iubeşte-mă, Tereza ! Căci o singură scăpare mai văd pentru chinurile mele: să-mi curm zilele pentru ca totul să sfîrşească. E o slăbiciune banală, întrebuințată de toți amanții îndrăgostiți; e vina mea însă dacă deznădejdea te face să arunci acelaşi strigăt, şi simt nebun dacă am ajuns să fiu om ca toți ceilalți ?

La ce mi-a folosit tot ce-am născocit ca să mă apăr şi să fiu atît de nevinovat pe cît sunt de liber ?

Ai să mă dojeneşti pentru vreo purtare necuviincioasă față de tine, Tereza ? Sunt un îngîmfat, un decăzut, eu care m-am înjosit poate, numai ca să te fac să ai încredere în prietenia mea ?

Dar de ce vrei să pier fără să te fi iubit, cînd numai tu îmi poți cunoaşte iubirea, cînd numai tu ştii ce se petrece cu mine ? Porți în suflet o comoară şi rîzi în preajma unui nenorocit care moare de foame şi de sete. îi

54

arunci cîte-un ban din cînd în cînd, şi asta pentru tine înseamnă prietenie; nu e nici milostivire, căci ar trebui să ştii că o picătură de apă sporeşte setea.

Dar de ce nu m-ai putea iubi ? Poate ai iubit pe cineva mult mai presus decît mine. Nu e mai nimic de capul meu, e-adevărat, dar te iubesc, şi asta nu e de-ajuns ? N-ai să mă crezi, ai să-mi spui că sunt un zăpăcit, cum mi-ai spus acum în urmă. Nu, n-ai să poți spune asta, fiindcă atunci l-ai minți pe Dumnezeu, mințindu-te pe tine. Vezi bine că durerea mă stăpîneşte şi Că am ajuns să-ți fac o mărturisire caraghioasă, eu care nu mă tem de nimic în lume în afară de batjocura ta !

„ Tereza, nu mă crede un om pierdut. Ştii bine că adîn-cul sufletului meu n-a fost plătit şi că, din prăpastia în care-am căzut, am strigat totdeauna spre cer. Ştii bine iarăşi că alături de tine sunt nevinovat ca un copil şi că nu ți-a fost teamă să-mi iei uneori capul în mîini, parcă ai fi vrut să mă săruți pe frunte. Poate ziceai atunci: «Frunte blestemată, eşti vrednică să fii zdrobită !» Şi totuşi, în loc s-o striveşti, cum ai fi strivit capul unui şarpe, ai însuflețit-o cu răsuflarea vie şi curată a înțelepciunii tale. Ei bine, nu ți-a fost străduința în zadar; şi-acum, cînd ai aprins flacăra pe altar, îți întorci privirea şi-mi spui: «Cată şi păstrează totul pentru alta ! însoară-te, iubeşte o £ată mai bună şi mai

credincioasă ca mine; sâ ai copii, sâ-i creşti cu mîndrie, în bună rînduială, să fii fericit, lasă-mă însă pe mine l»

Şi eu mimai pe tine te iube&c, Tereza, nu mă gîndesc la mine. De cînd te cunosc, n-ai făcut altceva decît să mă înveți să cunosc fericirea şi să-i simt gustul. Nu e vina ta dacă n-am devenit egoist ca un copil răsfățat. Ei bine, sunt mâi cuminte de cum îți închipuieşti. Nu mă întreb dacă iubirea ta ar fi o fericire pentru mine. Ştiu însă ce-ar fi'viața şi că, bună sau rea, am nevoie, ori de-această viață,, ori de moarte."

IV

Tereza fu cuprinsă de amărăciune citind această scrisoare. Parcă s-ar fi simțit sub groaznica dezlănțuire u trăznetelor. Dragostea ei semăna atît de puțin cu aceea a lui Laurent, încît îşi închipuia că nu l-ar putea iubi din dragoste, mai ales cînd citea cuvintele de care el căuta să se slujească. Nu era nici un fel de beție în inima Te-rezei sau, dacă era, aceasta pătrunsese pic cu pic, atît de încet încît ea nu băgase de seamă şi se credea stăpînă pe ea însăşi ca în prima zi. Cuvîntul patimă o revoltă.

– Patimi la mine ? îşi zicea ea. El crede că eu nu ştiu ce înseamnă asta şi că aş fi în stare să sorb din această băutură otrăvită. Ce i-am făcut, căci m-am purtat cu el blînd şi l-am îngrijit, şi azi îmi propune, în loc să-mi mulțumească, deznădejdea, spaima şi moartea !... La ur-ma-urmei, se gîndi ea. nu e vina acestui copil nenorocit. El. nu ştie nici ce vrea, nici ce-ar putea să ceară. Caută, dragostea cum ar căuta piatra filosofală, pe care ajungi în cele din urmă să te încredințezi că n-ai s-o- poți găsi, El crede că eu o am în stăpînire şi că nu vreau să i-o dau ! în tot ce gindeşte e o urmă de rătăcire. Cum să-l liniştesc şi să-l îndepărtez de-o fantezie care va ajunge să-l nenorocească cu desăvârşire ?

E vina mea. are dreptate cînd mi-o spune. Voind să~i smulg din desfrîu, l-am obişnuit prea mult cu prietenia cinstită; şi-apoi e om şi găseşte această dragoste prietenească necomplectă. De ce m-a înşelat ? De ce m-a făcut să, cred că e liniştit alături de mine ? Ce să fac acum ca să, repar copilăi'easca mea nedeprindere cu oamenii? în privnța presupunerilor n-am fost cîtuşi de puțin femeie, N-am ştiut că o femeie, oricît ar fi de amăîrîtă şj plictisită de viață, poate să turbure totdeauna închipuirea unui bărbat. Trebuia să mă cred seducătoare şi primejdioasă, cum el mi-a spus-o într-o zi, şi să ghicesc că nu se dezmin-

ţea asupra acestui punct decît ca să mă liniştească. Prin urmare e rău, o vină de neiertat, lipsa de cochetărie !

Apoi Tereza, răscolindu-şi amintirile, se văzu aceeaşi fiinţă retrasă şi dispreţuitoare, care căuta să se ferească de dorinţele oricărui bărbat care nu-i plăcea: cu Lau-rent se purtase altfel, fiindcă îl stima pentru aleasa prietenie ce-i păstra, fiindcă nu-i venea să creadă că el ar fi în stare s-o amăgească şi. de-asemeni, de ce nu şi-ar fi mărturisit-o ? fiindcă îl iubea cum încă nu iubise pe nimeni.Singură, se plimba de la un capăt la celălalt prin atelier, în prada unei nelinişti dureroase, cînd privind scrisoarea fatală pe care-o zvîrlise pe masă şi cu care nu ştia ce să facă, neputînd să se hotărască nici s-o citească din nou, nici s-o rupă, – cînd privindu-şi lucrarea întreruptă pe şevalet. Lucra, într-adevăr, cu plăcere şi tragere de inimă în"clipa cînd îi fusese adusă scrisoarea, adică în clipa în care-o cuprinsese îndoiala, tulburarea, nedumerirea şi teama. Era parcă o vrajă care făcea să se ivească pe cerul gol şi potolit al vieţii toate fantomele trecutelor ei nenorociri. Fiecare cuvînt scris pe hîrtie era ca un cîn-te,c de mort auzit cîndva, ca o prevestire a unor nenorociri viitoare.

încercă să se liniştească, începînd din nou să lucreze. Asta era pentru ea cel mai bun leac împotriva nemulţumirilor din afară; în ziua aceea însă, leacul acesta nu-i fu de nici un folos; groaza ce-i inspira această patimă o urmărea în cel mai curat şi mai intim altar al vieţii.

– Două fericiri turburate sau distruse ! îşi zise ea zvîrlind penelul şi privind scrisoarea: munca şi prietenia. Restul zilei şH petrecu fără să facă ceva. Un singur punct neted îi stăruia în minte, să răspundă nu, dar acest nu.pentru ea n-avea însemnătatea acelei hotărîri aspre pe care-o au femeile cînd se simt gata să cadă şi se tem de peire dacă nu închid uşa numaidecît. Felul de a spune ace.st.nu. care nu mai lăsa nici o urmă de speranţă şi care,

cu toate astea, nu trebuia să ardă cu fierul roşu amintirea plăcută a prieteniei, era pentru ea o problemă grea şi chinuitoare. Această amintire era însăşi iubirea ei; cînd ai de îngropat un mort scump, nu te hotărăşti fără o groaznică durere să-i zvîrli giulgiul pe faţă şi să-l ascunzi printre cei uitaţi de veacuri. Ai vrea săi îmbălsămezi trupul şi să-l înmormîntezi într-o criptă unde să ştii că-l poţi vedea din cînd în cînd, şi că te poţi ruga pentru sufletul lui risipit.

Noaptea se ivi fără ca ea să fi găsit vreun mijloc să-şi înăbuşe mîhnirea. Caterina, văzînd-o că nu mănîncă mai nimic, o întrebă dacă e bolnavă.

– Nu, răspunse ea, mă gîndesc la ceva.

– Lucrezi prea mult, reluă bătrîna, nu te gîndeşti că omul trebuie să mai şi trăiască. ^

Tereza ridică un deget r era un gest pe care Caterina i-l cunoştea şi care însemna: „Să nu mai vorbim despre asta.''

Clipa în care Tereza obişnuia să primească pe cei cîțiva prieteni, folosea de cîtăva vreme numai lui Laurent. Cu toate că uşa rămînea deschisă pentru oricine ar fi vrut să intre, el venea mereu singur, fie pentru că ceilalți lipseau (era tocmai vremea cîncf puteai să vii ori să pleci de la țară), fie că simțiseră în purtarea Terezei o oarecare plictiseală, o dorință de neînvins şi rău ascunsă de-a sta de vorbă numai cu domnul de Fauvel.

Laurent se ivea de obicei la opt ceasuri şi Tereza privi ceasornicul, zicîndu-şi:

– Nu i-am răspuns; astăzi poate să nu vie. Simți în inimă un gol uriaş, cînd adăugă:

– Şi-ar trebui să nu se mai întoarcă niciodată.

. Cum avea să-şi petreacă serile, veşnic singură, cînd avea obiceiul să stea de vorbă cu prietenvil ei, schițînd desenuri fugare ori lucrînd cu totul altceva, în vreme ce el fuma, trîntind într-o parte perinile divanului ? Se gîndi

58

să scape de plictiseală, ducîndu-se la o prietenă din foburgul Saint-Germain, cu care se ducea uneori la teatru; dar această prietenă se culca totdeauna devreme şi pînă să ajungă Tereza s-ar fi înnoptat de-a binelea. Drumul era atît de lung şi trăsurile mergeau atît de încet pe vremea aceea ! De altfel, trebuia să se şi îmbrace, şi Tereza, care pe-acasă umbla în pantofi, ca toți artiştii care lucrează cu patimă şi hu îngăduie să-i supere nimic, se simțea obo-' sită să se mai îmbrace ca pentru oraş. Să-şi azvîrle un şal pe umeri şi să se ducă să facă o plimbare pe jos pe aleile pustii din pădurea Boulogne ? Se plimbase pe-acolo de cî-teva ori cu Laurent, cînd căldura înăbuşitoare a înserării îi gonea să caute puțină răocare pe sub copaci. Erau plimbări care, în tovărăşia altui bărbat, ar fi înjosit-o: dar Laurent ştia să-i păstreze cu sfințenie taina încrederii, şi amîndurora le plăcea să s-afunde în această tainică intimitate care n-ascundea nici o taină. Ea îşi aminti de toate astea, parcă s-ar fi petrecut cine ştie cînd,\ şi la gîndul că poate n-avea să se mai întoarcă, îşi zise oftînd:

– Erau vremuri frumoasei Nu se mai pot întoarce pentru el care suferă şi pentru mine care cunosc această suferință.

La nouă ceasuri încercă în sfîrşit să-i răspundă lui Laurent, cînd zgomotul clopoțelului o făcu să tresară. Era el ! Se ridică să spună Caterinei că, oricine ar întreba de ea, să răspundă că nu-i acasă. Caterina intră: era o scrisoare de la el. Şi' Terezei îi păru rău că nu fusese el.

Scrisoarea nu cuprindea decît aceste cuvinte:

,.Adio, Tereza; tu nu mă iubeşti, iar eu, te iubesc ca un copil !:'

Aceste două rînduri o făcură pe Tereza să se cutremure din creştet pînă în tălpi. Singura patimă pe care n-ar fi îndrăznit vreodată să şi-o stingă din inimă, era dragostea de mamă. Această rană, deşi părea vindecată la suprafață, sîngera totdeauna cu o dragoste neîmpărtăşită.

59

" – "« ^a„un copil, repetă ea, sfe-îngînd scrisoarea în mîna neastâmpărată de-un tremur neobişnuit. Mă iubeşte ca un copil ! Ce vrea el să spună, Dumnezeule, îşi dă seama oare ce rău îmi pncinuieşte cu asta ? Adio ! Copilul meu Ştia să spună adio ! Şi totuşi, nu mi-a strigat bun rămas, cînd a fost smuls de lîngă mine ! L-aş fi auzit. Dar n-am să-l mai văd niciodată.

Tereza era turburată şi mîhnirea ei chinuind-o peste măsură, începu să plîngă.

– M-ai strigat ? întrebă Caterina intrînd. Doamne, dar ce ți s-a întîmplat ? Iar ai început să plîngi ca mai de mult.

– Nu e nimic, lasă-mă, răspunse Tereza. Dacă vine cineva şi întreabă de mine, să-i spui să sunt plecată la teatru. Vreau să fiu singură. Sunt bolnavă.

Caterina ieşi, dar prin grădină. îl zărise pe Laurent plimbîndu-se prin stufiş.

^ – Nu te mai plimba''pe-aci, îi zise ea. Stăpîna mea plînge, nu ştiu de ce; poate că din pricina dumitale, i-ai făcut vreun rău. Nu vrea să te vadă. Vino să-i ceri iertare.

Caterina, cu tot respectul ce-l purta Terezei, era încredințată că Laurent e amantul ei.

„Plînge ? strigă el. Oh, Doamne. Dar de ce plînge 1"

Şi străbătu într-o clipă grădina ca să dea fuga să cadă la picioarele Terezei, care plîngea în salon, cu capul în mîini.

. Laurent s-ar fi bucurat într-ascuns văzînd-o că plînge, dacă ar fi fost un

ticălos, cum uneori voia să pară; dar fn adîncul sufletului se simțea blînd, şi Tereza avu asu-pț;a-i puterea să-l readucă la pornirile-i fireşti. Lacrimile ei îi pricinuiră o mîhnire adîncă. O rugă în genunchi să uite şi această nebunie din parte-i şi să caute să se potolească, punîndu-şi în cumpănă judecata înțeleaptă.," ".^ vreau decît ceea ce vrei şi tu, îi zise el, şi fi-indca plîngi prietenia moartă, îți jur că o voi reînsufleți, ca sa nu-ți mai pricinuiesc o nouă durere. Ascultă-mă,

buna şi scumpa mea Teieza, scumpa mea soră, să vorbim deschis, căci simt că n-aş mai avea puterea să te mint. încearcă cu toată tăria să-mi primeşti dragostea ca pe-o, tristă descoperire şi ca pe un rău de care să vrei să mii vindeci prin răbdare şi milostivire. Mă voi sili să te fac mulțumită, îți jur ! N-am să-ți cer nici o sărutare şi cred. că n-ai avea de ce să te temi pentru asta. fiindcă nu sunt prin nimic încredințat că-n această iubire sunt în joc şi simțurile mele. Nu, nu cred asta. Căci ar fi cu putință să se întîmple după viața pe care am trăit-o şi pe care sunt libeY încă s-o mai trăiesc ? Mi-e sete de-o dragoste sufletească, de ce te-ar îngrozi ? Dă-mi o fărîmă din inima ta şi ia-o întreagă pe-a mea. Primeşte să fii iubită de mine şi nu-mi spune că asta pentru tine ar fi o înjosire, căci deznădejdea mea nu e prcinuită decît de dispreţul ce-mi urați, făcîndu-mă să. înțeleg că nici-în vis nu mi-ai îngădui să mă gîndesc la tine... Asta mă coboară atît de mult în ochii mei încît nu ştiu dacă mai sunt vrednic să calc pe urmele tale. Ridică-mă din prăpastia în care crezi că am căzut; sfătuieşte-mă să-mi ispăşesc vina şi să fiu vrednic de tine. Oh, lasă-mi cel puțin această speranță... Ori-cît ar fi de neînsemnată, ea va face din mine alt om. Ai să vezi, Tereza, ai să vezi ! Numai gîndul că aş putea să fac ceva pentru tine, îmi dă curaj; nu-mi smulge tăria eare-ar putea folosi. Ce-aş deveni dacă tu m-ai alunga ? A,ş scoborî iarăşi toate treptele pe care le-am urcat de eînd te cunosc. îlodul sfintei noastre prietenii ar fi pierdut pentru mine. Ar însemna că ai încercat să vindeci uri bolnav şi l-ai omorît. Dar atunci, tu atît de bună şi di mare, ai fi oare mulțumită ? Nu te-ai mustra că n-ai încercat să duci lucrurile la bun sfîrşit ? Fii pentru mine 0. soră de caritate, care nu se mărgineşte să lege rana celui căzut, ci se străduieşte să-i împace sufletul cu cerul. Haide, Tereza, nu mă alunga cu mîinile tale binefăcătoare, nu-ți

întoarce de la mine privirea ochilor frumoşi, mult mai frumoşi în această

clipă chinuitoare ! N-am să mă ridic de lîngă genunchii tăi decît atunci cînd vei mărturisi că nu mă urăşti, cînd voi simţi că m-ai iertat pentru toată vina de a te fi iubit !

Tereza fu silită să primească şi să creadă drept serioasă această mărturisire, căci Laurent era de bună credinţă. Dacă l-ar fi alungat cu dispreţ, ar fi însemnat că-i mărturiseşte dragostea vie ce simţea pentru el; o femeie care se arată fricoasă, e învinsă. De-aceea se arată netă-mătoare, şi poate că-ntr-adevăr n-avea de ce se teme, căci se credea încă stăpînă pe ea însăşi. Şi-apoi nu fusese rău sfătuită de slăbiciune. Să se despartă de el în clipa aceea, însemna să dea naştere la un groaznic deznodă-mînt, cînd era mai bine să potolească lucrurile şi să lase ca despărţirea să se facă pe încetul, cu deplină judecată. Asta era cu putinţă să se desfăşoare în cîteva zile. Laurent era aşa de schimbător, şi trecea cu-atîta uşurinţă de la una la alta !

Prin urmare, căutară unul pe altul să se liniştească, ajutîndu-se să potolească furtuna, silindu-se chiar să rîdă, ca să se încredinţeze că ziua de inîine n-avea s-aducă un nou prilej de suferinţă; de altfel, totul se schimbase în purtarea lor şi intimitatea făcuse în fiinţa lor un pas de uriaş. Teama de-a se pierde îi legase şi mai mult unul de altul şi, mărturisindu-şi că nimic nu se schimbase între ei în afară de prietenie, simţeau un fel de lîncezire a sufletului, un fel de oboseală plăcută care nu era altceva decît părăsirea în care te zvîrle iubirea.

Caterina, aducînd ceaiul, sfîrşi să-i apropie şi mai mult, cum spunea ea, cu preocupările-i nevinovate de mamă.

– Ai face mai bine, zise ea Terezei, să mănmci o aripă de pui, în loc să-ţi prăpădeşti stomacul cu ceai. Ştii dumneata, adăugă ea, arâtînd-o pe Tereza lui Laurent? că n-a mîncat nimic azi ? •.

62

– Ei bine, atunci să mănînce numaidecît ! strigă Laurent. Nu te împotrivi, Tereza, trebuie ! Ce m-aş face dacă te-ai îmbolnăvi ?

Şi cum Tereza nu voia să mănînce, fiindcă într-adevăr nu-i era foame, el căuta, după îndemnul Caterinci, să stăruiască, spunînd că şi lui îi era foame, şi într-adevăr nu minţea, căci nu mîncase nimic. Atunci Tereza se simţi mulţumită să-i dea să mănînce, şi mîncară împreună pentru întîia oarăj – lucru care, în viaţa retrasă a Terezei, nu era cu totul lipsit de însemnătate. Să mănînci în tovărăşia cuiva înseamnă să descoperi un izvor de plăcută

intimitate. E mulţumirea în comun a unei trebuinţe a fiinţei materiale şi, dacă vrei să cauţi în"asta ceva mai înalt, ai putea ajunge la încredinţarea că e o împărtăşanie,

Laurent, ale cărui gînduri luau bucuros un avînt poetic chiar în zborul glumelor, se asemui rîzînd cu fiul risipitor, pentru care biata Caterina se grăbise să taie viţelul cel gras. Acest viţel gras, care se înfăţişa sub forma unui puişor, înveseli, fireşte, pe cei doi prieteni. Era însă atît de puţin lucru pentru foamea lui Laurent, încît Tereza se nelinşti. Prin apropiere nu s-ar mai fi putut găsi nimic să mănînce, şi-apoi Laurent nu voia s-o supere prea mult pe bătrîna Caterina. Descoperiră în fundul unui scrin un borcan uriaş cu peltea de pere. Era un dar al lui Palmer de care Tereza nu se gîndise încă să se atingă, şi pe care Laurent îl înghiţi pe de-a-ntregul, vorbind cu multă bunăvoinţă de acest Dick, de care avusese prostia să fie gelos, şi pe care acum îl iubea din toată inima.

– Vezi, Tereza, spuse el, ce nedrept te face mîhnirea ! Crede-mă, copiii trebuiesc îngrijiţi cu luare-aminte. Nu sunt buni decît acei cu care te porţi blînd. Uite, dacă mi-ai dă totdeauna peltea de pere ca asta !... Asprimea nu e numai o doctorie amară, e şi o otravă ucigătoare.

Cînd zări ceaiul, Laurent băgă de seamă că fusese prea egoist: mîncase totul, în vreme ce Tereza, prefăcîndu-se

că mănîncă, nu se atinsese de nimic. Se dojeni pentru această nebăgare de seamă şi îşi ceru iertare; apoi, zărind pe Caterina, îi ceru să-l lase să facă el ceaiul Terezei, pe care apoi i-l puse dinainte, pe masă. Era întîia oară în viaţa lui cînd făcea pe sluga cuiva, şi găsi în aste o plăcere ciudată, a cărei surprindere îl bucură copilăreşte.

– Acum, zise el Terezei, aducîndu-i ceaşca în genunchi, înţeleg că poţi să fii slugă şi să-ţi placă această meserie. E vorba numai să-ţi iubeşti stăpînul.

Pentru unii oameni cea mai mică bunăvoinţă are un preţ înzecit. Laurent avea în purtări, şi chiar în mişcările trupului, un fel de înţepeneală care nu-l părăsea nici cînd se găsea în tovărăşia femeilor de lume. Le servea cu răceala respectuoasă a obişnuinţii. Cu Tereza, care făcea onorurile micului ei interior ca femeie cumsecade şi artistă binevoitoare, se purtase totdeauna cu o aleasă eleganţă în mişcări. S-ar fi simţit lipsit de gust şi prost crescut dacă s-ar fi socotit de-al casei. Dar, în urma durerii ce pricinuise Terezei şi, mai ales, în

lumina prieteniei ce părea că-i leagă şi mai strins, Laurent, fără să-şi dea seama, se vedea dăruit cu un drept care nu era al lui,, dar pe care îi plăcea să şi – 1 însuşească, fără ca Tereza, surv prinsă şi măgulită, să simtă nevoia să i-l răpească. îi părea că se află la el acasă şi că avea datoria să îngrijească femeia ce-i călca pragul, ca frate bun sau ca prieten vet* Şi Tereza, fără să se gîndească la primejdia acestei In în stăpînire, îl privea cu ochi miraţi, întrebîndu-se d; pînă atunci nu se înşelase cu desăvîrşire, luînd pe aci i eopil blînd şi cuminte drept un bărbat mîndru şi posomorit.

Totuşi, Tereza se gîndi la toate astea şi peste noapte, eînd nu putea să doarmă, dar a doua zi de dimineaţă, Laurent care, fără să se întrebe dacă făcea bine sau nu; nu-i mai da pace, fiindcă nici eljiu se simţea liniştit, îi trimise un mănunchi de flori minunate, şi-o scrisoare atît

64

de frumoasă, de blîndă şi de respectuoasă, încît se simţi peste măsură de înduioşată. El se socotea cel mai fericii dintre oameni, nu rîvnise altceva decît iertarea ei, şi, de vreme ce ea i-o dăruise, era regele lumii. Putea să se lipească de orice, n-avea nevoie de nimic, dar nu se simţea în stare să fie lipsit de bucuria de a vedea şi a-şi asculta prietena. Asta era totul pentru el; restul nu însemna nimic.;X

Ştia bine că Tereza nu-l poate iubi; ceea ce nu-l împiedica să scrie, cu zece rînduri mai jos: „Sfînta noastră iubire nu ne ţine legaţi sufleteşte pentru totdeauna ?"

Astfel, rostind cuvinte pentru şi contra mărturisind adevărul alături de minciună de zeci de ori pe zi, cu o nevinovăţie de care, fără îndoială, el nu-şi da seama, încon-jurînd-o pe Tereza cu cea mai curată bunăvoinţă, silin-du-se din toată inima s-o facă încrezătoare în sfinţenia prieteniei lor, şi în fiecare clipă vorbindu-i cu patimă despre cultul ce-i păstra, apoi încer.cînd s-o înveselească, de cîte ori o vedea neliniştită, spunîndu-i glume cînd o vedea tristă şi mîngîind-o pentru el însuşi cînd o credt a aspră. – o aduse în stare să nu mai aibă altă voinţă decît a lui, să ny mai trăiască decît prin el.

Nimic nu e mai primejdios ca intimitatea in care nici unuia nu-i e parcă îngăduit să rostească un cuvînt pb-trivnic, şi mai ales atun,ci cînd unul nu inspiră celuilalt o tainică repulsiune fizică. Artiştii, datorită vieţii lor libere şi îndeletnicirilor care îi silesc uneori să nesocotească convenţiunile sociale, sunt mult mai expuşi acestor primejdii -ca toţi acei ce duc o viaţă regulată şi

hotărîtă. Prin urmare, ar trebui să li se ierte pornirile lesne schir»-bătoare şi părerile lipsite de temei. Lucrurile aşa ar trebui să fie, căci te simţi dator să priveşti cu mai multă dragoste pe cel ce rătăceşte în groaza furtunii decît pe cel legănat de-o linişte plictisitoare. Şi-apoi lumea cere artistului văpaia inspiraţiei şi e nevoie ca această văpaie

care se înalţă pentru bucuria şi însufleţirea mulţimii, s-â-jungă să-l chinuiască. Dar aceeaşi mulţime îi plînge în astfel de împrejurări şi, bunul burghez, care aude cutare sau cutare întîmplare pe seama unui artist, seara, cînd se reîntoarce în sînul familiei, rosteşte către buna şi nepreţuita lui tovarăşă de viaţă:

– O ştii pe fata aceea care cînta aşa de frumos... în-chipuieşte-ţi, a murit de durere. Iar poetul acela care spunea lucruri atît de frumoase, şi-a curmat zilele. E păcat, nevastă. Toţi aceşti oameni sfîrşesc rău... Numai noi, oameni simpli, suntem cu adevărat fericiţi...

Şi bunul burghez are dreptate.

Cu toate acestea, Tereza trăise multă vreme, dacă nu ca burgheză, fiindcă pentru asta îţi trebuie o familie şi Dumnezeu nu i-o îngăduise, cel puţin ca harnică muncitoare, lucrînd de dimineaţă pînă seara, fără să simtă bucurie sau plictiseală la sfîrşitul zilei. îi plăcea să trăiască o viaţă de căsnicie regulată; iubea rînduiala şi, departe de a-şi arăta copilărescul dispreţ pentru ceea ce artiştii numeau în limba lor neamul băcanilor, ea simţea amara părere de rău că nu fusese măritată într-o astfel de lume mediocră şi sigură în care, în loc de talent şi faimă, ar fi găsit dragoste şi îmbărbătare. Soarta însă nu şi-o alege omul, de vreme ce nebunii şi ambiţioşii nu sunt singurii neprevăzători pe care îi fulgeră nenorocul.

Tereza nu simţea nici o slăbiciune pentru Laurent, în înţelesul batjocoritor şi liber ce se dă acestui cuvînt, în dragoste. Prin însăşi voinţa ei, după nopţi întregi de cugetare dureroasă, ajunse să-i spună:

– Vreau tot ce vrei tu, fiindcă am ajuns la clipa cînd greşeala ce trebuie săvîrşită e-un mijloc de înlăturare a unui şir întreg de greşeli săvîrşite. Am fost nedreaptă cu

tine, odată ce n-am avut răbdarea şi hotărîrea să fug din calea ta; de-

aceea socotesc că e mai bine să fiu nedreaptă cu mine rămînînd tovarăşa, mîngierea ta, cu preţul odihnei şi al mîndriei mele... Ascultă, reluă ea, luîndu-i mina într-a ei şi strîngînd-o cu toată puterea, – nu-ţi retrage mîna dintr-a mea şi, orice s-ar întîmpla, păstreâ*ză nestrămutată cinstea şi curajul de a nu uita că, mai înainte de a-ţi fi amantă, ţi-am fost prieten. Asta mi-am zis-o din cea dinţii zi cînd ţi-ai dezvăluit patima ce-ţi dormea în suflet; ne iubeam prea frumos altfel ca să nu mai fi fost nevoie să ne iubim prosteşte astfel; dar această fericire n-avea să ţie mult pentru mine, fiindcă tu n-ai împărtăşit-o şi, fiindcă în această legătură, în care pentru tine s-a amestecat durerea şT bucuria, biruitoare a rămas numai suferinţa. Iţi cer numai, în clipa cînd te va obosi dragostea mea, după cum te-a obosit prietenia mea, să-ţi aminteşti că nu o clipă de rătăcire m-a zvîrlit în braţele tale, ci o pornire a inimii mele şi o simţire mai trainică şi mai binefăcătoare ca beţia voluptăţii. Nu sunt superioară celorlalte femei, şi nici n-am dreptul să mă cred neînvinsă; dar te iubesc cu-atîta înflăcărare şi cu-atîta sfinţenie, încît nicio.dată n-ai fi apucat pe-o cale greşită dacă ai fi avut nevoie să fii mîntuit numai prin puterile mele. După ce am ajuns la încredinţarea că aceste puteri îţi sunt de folos, îndemnîndu-te să cauţi în sufletul tău o tărie nouă, curăţîndu-te de toată murdăria trecutului, iată-te încredinţat cu totul de altceva, în aşa chip, că azi numai această încredinţare îţi poate fi de folos; te amă-răşti şi te întorci la desfrîu, blestemînd pînă şi prietenia noastră. Ei bine, pentru tine aduc jertfă lui Dumnezeu viaţa mea. Dacă va trebui să sufăr din pricina pornirilor ori din pricina trecutului tău, fie. Voi fi astfel răsplătită, fiindcă te-am oprit să-ţi curmi zilele în cele dintîi clipe cînd te-am cunoscut. Qacă totul nu va ajunge acolo unde vreau, voi şti cel puţin că ara încercat şi Dumnezeu îmi

67

va ierta o supunere zadarnică, el care a suferit pentru toţi.

Laurent fu cu adevărat binevoitor, cinstit şi recunoscător în cele dinţii zile ale acestei uniri. Se ridica mai sus de el însuşi, avea porniri spre cucernicie, o binecu-vînta pe iubita lui că-l făcuse să cunoască iubirea adevărată, curată şi nobilă, pe care atît o visase, şi de care sa credea cu desăvîrşire desmoştenit prin însăşi vina lui. Ea îl boteza iarăşi, spune el, în apele curăţeniei, ştergea din fiinţa lui pînă şi amintirea zilelor amare. Era o adorare, un extaz, un cult.

Tereza credea copilăreşte în toate astea. Se lăsa în părăsirea bucuriei de-a fi dăruit întreagă această fericire şi de a fi învăluit în toată măreţia un suflet

ales. Uită cu desăvîrşire teama de mai înainte şi zîmbi în fața unor visuri pe care începea să le creadă împlinite. Glumeau unul pe seama altuia; se mustrau că nu căutaseră să s,e cunoască mai bine şi că nu căzuse unul în brațele celuilalt din prima zi, cu toată dragostea şi cu toată înțelegerea. Nu mai era vorba de prevedere şi de jurăminte. Tereza întinerise parcă cu zece ani. Era un copil mai copilăros decît însuşi Laurent; nu ştia ce să-şi mai închipuiască să-i dezvăluie un fel de viață în care el să nu simtă nemulțumirea nici cît frunza de trandafir ce turbură oglinda unei ape.

Biata Tereza ! Beția ei nu ținu nici cel puțin o săp-tămînă întreagă.. J

De unde se iveşte această groaznică pedeapsă impusă celor ce şi-au risipit puterile tinereții, care în cele din urmă îi face neputincioşi să guste vraja unei vieți curate şi binefăcătoare ? E oare un ucigaş omul căruia i s-a lăsat frîu liber în lume, în volbura unor nădejdi uriaşe şi care se crede în stare să risipească toate fantomele trecătoare, toate rătăcirile ce-l cheamă de departe ? Păcatul lui e altceva decît neştiința, şi-a putut să învețe încă din leagăn

că jocul vieții trebuie să fie o veşnică luptă cu sine însuşi ? Unii sunt vrednici de plîns, pe care nu-i poți osîndi, cărora le-a lipsit de la început o călăuză, o mamă prevăzătoare, un prieten iubitor, o amantă cinstită. Vîrtejul i-a prins de la cei dintîi paşi; corupția s-a zvîrlit asupră-le ca asupra unei prăzi, ca să facă fiare din cei cu mai mult simț decît suflet, ca să facă netrebnici din cei ce luptă, ca Laurent. între mocirla realității şi idealul visurilor lor.

Iată ce-şi spunea Tereza ca să poată iubi mai departe bietul suflet chinuit şi ca să poată îndura ocările pe care le vom povesti mai la vale.

A şaptea zi a fericirii lor fu cea din urmă. Acest număr blestemat n-avea să piară niciodată din mintea Terezei. împrejurări neprevăzute contribuiseră la prelungirea acestei eternități de bucurii, timp de^o săptă-mînă; nimeni dintre cunoscuți nu mai venise 5-0 vadă pe Tereza şi nici ea n-avea vreo lucrare pe care să fi fost silită s-o sfîrşcască; Laurent făgăduia că va începe să lucreze de îndată ce va putea să-şi ia din nou în stă-pînire atelierul, care fusese dat pe mîna lucrătorilor pentru reparație. Căldura în Paris era înăbuşitoare; propuse Terezei să meargă să petreacă patruzeci şi opt de ore la țară, în pădure. Era în a şaptea zi.

Plecară cu vaporul şi seara ajunseră la un han de unde, după masă, ieşiră ca să colinde pădurea. Noaptea cu lună plină era minunată. închiriaseră

cai şi o călăuză, care-i plictisi curînd din pricină că vorbea prea mult şi nu spunea nimic. Făcuseră două leghe şi se găseau la poalele unei îngrămădiri de stînci pe care Laurent o cunoştea. Propu'se călăuzei să se întoarcă cu caii, urmînd ca el cu Tereza să facă drumul pe jos. oricît ar fi fost de tîrziu.

– Nu ştiu de ce n-am petrece toată noaptea aci, zise Tereza: nu sunt nici lupi, nici hoţi. Să stăm aci cît vei voi; dacă eşti lîngă mine putem rămîne în pădure cît mai mult.

69

Rămaseră singuri şi-atunci se petrecu o scenă ciudată, aproape fantastică, care trebuie povestită aşa cum s-a petrecut. Se urcaseră pe creştetul stîncilor şi se trîntiseră pe muşchiul des, uscat de arşiţa verii. Laurent privea cerul minunat în care văpaia lunii stingea sclipirea stelelor. Numai două sau trei, mai mari, scînteiau, departe, la orizont. Trîntit pe spate, Laurent le privea cu nesaţiu.

– Aş vrea să ştiu, începu el, cum îi zice aceleia care scînteiază deasupra capului meu; parcă mă priveşte. x

– E Vega, răspunse Tereza.

– Oare tu cunoşti numele tuturor stelelor, învăţato ?

– Aproape. Nu-i atît de greu, într-un sfert de ceas ai şti şi tu cît mine, dacă ai vrea.

– Nu, îţi mulţumesc; mai bine îmi place să nu le cunosc şi-mi place iarăşi să le numesc după cum îmi trece' prin minte.

– Ai dreptate.

– îmi place mai bine să mă plimb la întîmplare cu privirea printre punctele ce împung cerul şi să fac alcătuiri după capul meu, în loc să mă iau după capriciile altora. La urma-urmei poate că mă înşel, Tereza. Ţie ştiu că-ţi place să te plimbi pe poteci singuratice, nu-i aşa ?

– Dar bietele mele picioare ? Eu n-am ca tine ghete care să mă ducă şapte leghe prin pădure.

– Mincinoaso ! ştii bine că eşti mai tare şi duci mai mult la drum ca mine !

– Ce să fac, dacă n-am aripi să zbor ?

– Atunci ai fi în stare să mă laşi singur aci. Dar să nu mai vorbim despre asta: numai rostind aceste cuvinte şi-mi pare că începe să plouă.

– Cată şi nu le mai rosti.

– Nu, nu; să nu ne mai gîndim, să nu ne mai gîn-dim la asta ! strigă el ridicîndu-se deodată.

– Ce ai, şi unde te ducii? întrebă ea.

– Nu ştiu, răspunse el. Ah, da... ascultă... Cînd strigi, se face aci un ecou grozav... şi ultima oară cînd am venit

70

să mă plimb în tovărăşia micuței... tu nu-i ştii numele, nu-i aşa ? îmi făcea mare plăcere s-o ascult de-aci, în vreme ce ea cînta acolo, pe colnicul din fața noastră.

Tereza nu răspunse. Băgă de seamă că această amintire furtunoasă a uneia din relele lui cunoştinți nu era cuminte s-o dezvăluie într-o clipă atît de frumoasă, şi mai ales în fața ei. Cum îi trecuse prin minte această icoană ? Cum i se ivise pe buze numele acelei fecioare rătăcite ? El se simți umilit din pricina acestei destăinuiri; dar, în loc s-o uite printr-un şuvoi de cuvinte mîngîie-toare pe care ştia să şi le smulgă din suflet cînd patima îl purta pe aripi de vis, nu vru să se dezmintă şi întrebă pe Tereza dacă vrea să cînte.

– N-aş putea, îi răspunse ea blînd. N-am mai făcut de mult o cale atît de lungă şi mă simt obosită.

– Dar nu-ți cer mare lucru; cată şi încearcă, Tereza, asta mi-ar face mare plăcere.

Tereza era prea mîndră ca să se mînie, de-aceea rămase oarecum îndurerată. întoarse capul şi se prefăcu că tuşeşte.

– Haide, zise el rîzînd, eşti prea slabă, cum văd. Şi-apoi nu crezi în ecoul de care îți vorbeam; vreau să te fac să-l auz'i. Rămîi aci. Eu măture mai sus. Cred că n-o să-ți fie frică dacă rămîi singură cinci minute.

– Nu, răspunse cu tristețe Tereza, nu-mi e frică deloc.

Ca să urce pe cealaltă stîncă, trebuia să coboare po-vîrnişul ce le despărțea: povîrnişul era încă mai adînc de cum'îşi închipuia el. Cînd Laurent, după ce coborîse jumătate, văzu ce cale-i mai rămînea de făcut, se opri,-temîndu-se s-o lase pe Tereza prea mult timp singură şi, îndreptîndu-se spre ea, o întrebă dacă-l strigase.

– Nu te-am strigat, zise ea, neştiind în ce chip să-i măgulească fantezia.

Gîndurile ce trecură prin mintea lui Laurent n-ar putea fi lămurite; acest nu te-am strigat însemna pentru

71

el o asprime şi începu să coboare din nou, mult mai repede însă.

– Am mîhnit-o, îşi zise el, şi-acum mă ceartă ca pe vreme cînd ne jucam de-a fratele şi sora. Oare vrea să glumească cu astfel de nimicuri şi azi cînd e amanta mea ? Dar cu ce-am supărat-o ? Am greşit într-adevăr, dar n-am spus o gogomănie. E cu neputinţă să nu-mi treacă prin minte cîte-o astfel de mică întîmplar^ din trecut. Asta înseamnă ca ei să-i pricinuiesc o mîhnire iar mie un prilej de găinţă ? Ce-i pasă de trecutul meu, de vreme ce m-a primit aşa cum sunt ? Am greşit, da, ştiu bine e-ara greşit; dar ei nu i se poate întîmpla vreodată să-mi vorbească de nemernicul pe care 1-a iubit şi-a cărui nevastă s-a crezut ? Oare, dacă Tereza şi-ar aminti lîngă mine de zilele petrecute de mult, cînd n-o cunoşteam, trebuie s-o învinuiesc numaidecît pentru asta ? ^

Apoi Laurent, căută să-şi răspundă:

– Oh, într-adevăr, mi-ar fi cu neputinţă să îndur o astfel de ocară ! Prin urmare, eu am făcut o mare prostie şi trebuie să mă duc să-i cer iertare numaidecît.

Ajunse, cu toate astea, la acea. clipă de oboseală morală în care sufletul e cu desăvîrşire sleit de puteri, în care fiinţa slabă şi speriată are nevoie parcă să-şi recapete stăpînirea de sine.

– Iarăşi învinuiri, iarăşi făgăduinţi, iarăşi încredinţări, iarăşi cuvinte de împăcare ? Cum, îşi zise el, dar nu poate fi fericită pe deplin o' săptămmă întreagă ? Am greşit, văd destul de bine; dar ea e şi mai vinovată dacă dintr-un nimic face un lucru vrednic de osîndâ şi caută să mă certe într-o noapte de poezie ca asta, pe care am ţinut s-o gust în tovărăşia ei, în cel mai ascuns şi mai frumos colţ din lume. Am venit pe-aci cu oameni de chefuri şi cu femei uşoare, e-adevărat; dar în ce colţ al Parisului aş fi dus-o şi aş fi scăpat de povara unor astfel de amintiri ? La urma-urmei mie nu-mi face nici un rău asta şi e o cruzime din partea ei să mă dojenească.

72

Răspunzînd astfel în inirna lui la învinuirea pe care Tereza i-o făcea poate într-a ei, ajunse în adîncul văii, unde se simţi turburat şi obosit ca după o ceartă şi se aruncă pe iarbă, istovit peste măsură. De şapte zile nu mai fusese al lui; acum simţea nevoia să se recucerească ţi să se ştie singur, stăpîn pe sine, cel puţin o clipă.

La rîndu-i, Tereza era îngrijorată şi mîhnită totodată. De ce cuvîntul

despărțire fusese zvîrlit de el dintr-odată, ca un țipăt, în noaptea liniştită a cărei mireasmă o sorbeau împreună ? Ce gînd avea ? Cu ce-l supărase ? Se întrebă în zadar. însuşi Laurent n-ar fi putut s-o lămurească. Tot ce se ivi în urma acestei ciudate nelinişti, era crud, şi-apoi cît timp îi trebuia ca să se potolească, omului acestuia cu suflet atît de bun ? Şi totuşi, de ce se n-iî-niase ? Purta oare în inimă un şarpe care-l rodea şi-l făcea să rostească cuvinte de blestem şi de rătăcire ?

îl urmărise cu privirea de-a lungul povîrnişului pină ce-l văzu pierind în urmbra deasă a văii. Nu-i mai auzea paşii şi se mira cît timp îi trebuie pînă să se ivească pe culmea celeilalte stînci. Se simți îmgrozitâ; poate căzuse în vreo prăpastie. Privirile-i întrebau zadarnic adîncimea stufişurilor negre, străpunse de colțuri de stîncă. Se ridică şi încercă să-l strige, cînd un țipăt de nesfîrşită durere urcă pînă la ea, un țipăt înăbuşit, groaznic, deznădăjduit, care o făcu să-şi simtă părul măciucă în creştet.

Se năpusti ca o săgeată spre locul de unde venise țipătul. Dacă ar fi întîlnit în cale o prăpastie, s-ar fi prăbuşit; dar nu era decît un povîrniş repede, pe muşchiul căruia alunecă de cîteva ori, sfîşiindu-şi rochia prin hățişuri. Nimic n-o oprea în cale; ajunse, fără să ştie cum, Ungă Laurent, pe care-l găsi în picioare, rătăcit, cuprins de-un treniur groaznic.

– Ah,ai venit, zise el apucînd-o de braț. Bine-ai făcut c-ai venit. Altfel eram mort.

Şi ca don Juan după răspunsul statuii, adăugă cu glas răstit:

73

– Să plecăm de-aci !

O tîra după el, mergînd la întîmplare, făfă să-şi dea seama ce i se întîmplase.

După un sfert de ceas, se linişti şi se aşeză lîngă ea într-un luminiş. Nu ştiau unde se află; locul era semănat cu blocuri de stîncă netedă ce păreau nişte lespezi de morminte şi printre care crescuseră tufe de ienupăr pe care, noaptea, le-ai fi putut lua drept chiparoşi.

– Doamne ! strigă deodată Laurent, oare suntem într-un cimitir ? De ce m-ai adus aci ?

– Nu e decît un loc pustiu, zise ea. Cîte n-am întîl-nit la fel în astă seară ! Dacă nu-ți place, să nu ne mai oprim; haidem mai departe sub copaci.

– Nu, să rămînem aci, reluă el; de vreme ce soarta sau întâmplarea mă

chinuieşte cu gînduri de moarte, trebuie să lupt ca să înfrîng groaza. Asta îşi are farmecul ei, ca orice lucru pe lume, nu-i aşa, Tereza ? Tot ce-ți zdruncină din temelii închipuirea e o bucurie mai 'mult sau mai puțin aspră. Cînd un cap e osîndit să cadă pe eşafod, mulțimea se duce să-l vadă, şi e foarte firesc. O nelinişte blinda nu înseamnă nimic; numai o groaznică tur-burare ne face să ne dăm seama de tăria vieții.

Vorbea la întîmplare şi, cîteva minute, păru că nu mai sfîrşeşte. Tereza nu îndrăznea să-l întrebe nimic, ci, dimpotrivă, se silea să-l smulgă de sub povara acestor gînduri negre; vedea bine că fusese prada unei rătăciri. In cele din urmă îşi veni în fire şi se simți în stare să povestească totul.

Avusese o clipă de halucinație. Culcat pe iarbă, într-o rîpă, simți că gîndurile i se turbură deodată. Auzise ecoul cîntînd singur şi cîntecul era un refren murdar. Apoi cum se sprijinea în mîini ca să-şi dea seama ce înseamnă asta, zări trecînd în fugă prin stufiş, un bărbat palid, cu veşmintele sfîşiate şi cu părul în neorînduială.

– îl văzui atît de-aproape, zise el, încît avusei vreme să bag de seamă că era un trecător întîrziat surprins şi

r

urmărit de hoți şi chiar îmi căutam bastonul ca să-i viu în ajutor; bastonul însă nu-l mai găsii, îl pierdusem prin iarbă, şi bietul om venea nebuneşte spre mine. Cînd îl zării aproape băgai de seamă că era beat, nu urmărit. Trecu pe lîngă mine, privindu-mă în neştire, şi strîmbîndu-se, parcă ar fi vrut să-mi arate ură şi dispreț. Atunci mă îngrozii şi mă aruncai cu fața la pămînt, căci omul acesta... eram eu !...

„Da, era umbra mea, Tereza ! Nu te îngrozi şi nu mă crede nebun; era o vedenie. Am înțeles asta cînd m-am regăsit singur în întuneric. N-aş fi putut deosebi trăsăturile unui chip omenesc, şi înfățişarea lui n-am văzut-o decît în închipuirea mea; dar cît era de groaznică şi dezgustătoare ! Eram eu, cu douăzeci de ani mai bătrîn, cu chipul supt de desfrîu şi de boală, cu ochii rătăciți, cu buzele strînse şi, cu toată ruina întregii mele făpturi, în trupul acestei fantome rămînea parcă destulă putere ca să mă umilească şi să mă doboare pe mine, cel de-acum. Atunci mi-am zisj – Doamne, aşa voi fi peste cîțiva ani ?... Mi-am adus aminte în astă seară, de lucruri urîte, pe care le-am mărturisit fără să vreau; oare îl port mereu în suflet pe cel de care aş fi vrut să

mă scap ? Fantoma desfrîului nu vrea să-i scape prada din gheare şi, pînă şi în brațele Terezei, vine să mă batjocorească şi să-mi strige: e prea tîrziu !

Atunci m-am ridicat să vin înspre tine, biata mea Tereza. Voiam să-ți cer iertare pentru neliniştea în care te lăsasem şi să te rog să ai grijă de mine; dar nu ştiu cîte minute şi cîte veacuri trecură fără să mă pot mişca, cînd te văzui pe tine venind. Te-am recunoscut numaidecît, Tereza: nu mi-a fost teamă de tine şi parcă m-am simțit scăpat de-o povară".

Era greu să ştii, în vreme ce Laurent vorbea astfel, dacă povestea nu e lucru ce i se întîmplase cu adevărat, sau dacă amestecase în închipuire, o poveste scornită de

75 ^

amărăciunea gîndurilor şi o icoană întrezărită cîndva într-o clipă de amorțire. Jură totuşi Terezei că nu adormise pe iarbă şi că îşi dăduse seama pe de-a-ntregul de locul în care se afla şi de vremea ce se scurgea clipă cu clipă. Asta însă era de-asemeni greu de lămurit. Tereza îl pierduse din vedere şi nici ea nu-şi mai da seama cît timp trecuse de la plecarea lui.

îl întrebă dacă i se întîmpla să aibă deseori vedenii.

– Da, răspunse el. cînd sunt beat. Dar, de cincisprezece zile de eînd eşti a mea, n-am fost beat decît de dragoste.

– Cincisprezece zile ? zise Tereza mirată.

– Nu, mai puțin decît atîtr reluă el nu mă întreba despre asta: vezi bine că nu mi-am venit încă în fire. Să ne plimbăm, asta poate că m-ar linişti pe deplin.

– Ai mai multă nevoie de odihnă: ar fi bine să ne întoarcem acasă.

– Da. dar cum să facem ?

– îmi pare că am greşit drumul; trebuie s-o luăm înapoi.

– Vrei să trec iarăşi pe lîngă stînca aceea blestemată ?

– Nu. s-o luăm la dreapta.

– E cu totul împotrivă.

Tereza stărui, ea nu se înşela. Laurent nu voia să creadă, ba se supără şi începu să vorbească răstit, parcă ai- fi simțit nevoia de ceartă. Tereza căuta să rămână înduplecată şi – 1 urmă unde voia el. Se simți istovită de turburare şi de tristețe. Laurerft îi vorbise c-un ton pe care ea nu l-ar fi întrebuințat niciodată cu Caterina. chiar atunci cînd bătrâna o supăra. II ierta însă, fiindcă îl vedea bolnav; nu se împăca însă cu neliniştea în care îl vedea zbătîndu-se, şi

asta o îngrozea şi mai mult.

Dar. de pe urma încăpățînării lui Laurent, se rătăciră prin pădure, umblînd patru ceasuri, şi ajunseră aeaau dc-abia către ziuă. Umbletul prin nisipul mărțint şi greoi

76

al pădurii e istovitor. Tereza de-abia se mai putea tîrî, iar Laurent, pe care această frămîntare îl însuflețea, nu se mai gîndea să încetinească pasul pentru ea. Mergea drept înainte, spunînd mereu că a descoperit drumul cel adevărat, întrebînd-o din cînd în cînd dacă se simte obosită, fără să ghicească din răspunsul ei că nu voia să-l socotească pricina acestei mîhniri, atunci cînd zicea: nu.

A doua zi Laurent nu se mai gîndi la toate astea; fusese totuşi adînc zguduit de cele întîmplate; dar firile nervoase se liniştesc totdeauna ca prin minune. Tereza avu chiar prilejul să bage de seamă că în urma acestor nemulțumiri, ea era cu totul sfîrşită, pe cînd el părea că din asta căpătase puteri noi.

Ea nu dormise deloc, de teamă ca Laurent să nu fie bolnav; dar el, după ce făcu baie, se simți parcă în stare să mai facă o plimbare ca cea din ajun. Parcă uitase ce supărătoare fusese această clipă de veghe pentru luna lor de miere. Trista impresie se şterse în grabă însă din inima Terezei. Acasă îi păru că nu se schimbase nimic din felul lor de viață; dar, în ^aceeaşi seară, Laurent avu capriciul să schițeze în cîteva linii plimbarea lor prin pădure, sub pulberea lunii pline, el cu înfățişarea-i rătăcită, ea cu rochia sfîşiată şi cu trupul zdrobit de oboseală. Artiştii sunt astfel obişnuiți, să fie unii povară altora, de aceea Tereza nu păru cîtuşi de puțin mîhnită; dar cu toate că avea şi ea destulă uşurință şi destul spirit în vîr-ful creionului, nu vru în ruptul capului să-şi amintească cele petrecute şi cînd văzu pe Laurent zugrăvind în glumă această scenă nocturnă care-o chinuise peste măsură, se simți cuprinsă de-o amară tristețe. îi părea că anumite dureri ale sufletului nu se pot împăca pentru nimic în lume cu gluma, oricît de înțeleaptă.

Laurent, în loc să înțeleagă, întoarse firul lucrurilor spre mai multă bătaie de joc. Scrise sub chipul lui: Pierdut în pădure şi-n mintea iubitei, apoi sub chipul Terezei: Inimă sfîşiată ca şi rochia. Desenul fu numit: Lună.de

77

miere tr-un cimitir. Tereza se sili să zîmbească; lăudă desemn care, cu

toată bufoneria lui, avea ceva de maestru, – şi nu vorbi nimic de trista alegere a subiectului. Ar fi vrut să dojenească oarecum pe Laurent că lasă gluma să rătăcească la întîmplare, dar nu rosti nici o vorbă, fiindcă îi era teamă că el fiind încă bolnav, să nu cadă iarăşi în spaima închipuirii.

Două sau trei fapte de acelaşi fel o încredinţară că trebuie să fie cu băgare de seamă, şi atunci se-întrebă dacă viaţa blîndă şi regulată pe care ar fi vrut s-o dăruiască prietenului ei era într-adevăr cu putinţă pentru o fire ciudată ca a lui. li spusese cîndva:

– Poate că uneori ai să te plictiseşti; dar plictiseala te odihneşte. în mijlocul.rătăcirii şi, cînd sănătatea morală va fi restabilită, ai să te înveseleşti, cunoscînd adevărata bucurie a petrecerii.

Lucrurile mergeau însă dimpotrivă. Laurent nu-şi mărturisea plictiseala, dar se simţea neputincios s-o îndure şi-o risipea în capricii amare şi bizare. îşi croise o viaţă de neîntreruptă înălţare şi, decădere. Ciudatele schimbări ale visării în zăpăceală şi ale cumpărării în risipă zgomotoasă, deveniseră pentru el o stare normală, de care nu se mai putea despărţi. Fericirea gustată din toată inima în cele cîteva zile începea să-l nemulţumească, întocmai ca unda liniştită a mării pe vreme prea neschimbătoare.

– Tu eşti fericită, zicea el Terezei, că te scoli în fiecare dimineaţă cu inima în acelaşi loc. Eu pe-a mea mi-o pierd cînd dorm. Parcă ar fi scufia pe care mi-o pilnea doica de cap cînd eram copil: o găsea dimineaţa, cînd printre picioare, cînd pe jos.

Tereza îşi zicea că seninătatea nu se-poate ivi.dintr-o-dată într-un suflet turburat şi că urca treptat spre de-plina-i izbîndă. Pentru asta nu trebuia însă nicicînd să-l împiedice de la o viaţă de muncă: şi totuşi, ce trebuia să facă pentru ca această muncă să nu fie o înjosire, o lovi-

tură de moarte pentru idealul lor ? Tereza nu putea fi geloasă pe amantele de altădată ale lui Laurent; dar nu pricepea cum ar putea să-l sărute pe frunte a doua zi după orgie. Fiindcă munca pe care-o reluase cu toată rîvna îl aţîţa în loc să-l potolească, trebuia să caute împreună cu el o scăpare, în orice chip. Scăparea firească ar fi fost avîntul iubirii; aceasta era însă o aţîţare pe care Laurent o şi vedea în al treilea cer: fiindcă nu putea să urce în lumină, o privea din adîncurile iadului şi mintea, chipul lui chiar, luau o înfăţişare cu adevărat drăcească.

Tereza îi studia gusturile şi fanteziile şi fu surprinsă cînd le găsi uşor de mulţumit. Laurent era dornic de schimbări şi de neprevăzut; nu era nevoie să-l plimbi printre minuni de neînchipuit, era de-ajuns să-l porţi nu • ştiu pe unde şi să găseşti un mijloc de petrecere la care mi se aştepta. Dacă, în loc să-i dea să mănînce acasă, Tereza îl vestea, punîndu-şi pălăria, că merge să mănînce împreună la un birt şi că, în locul cutărui teatru unde îl rugase s-o întovărăşească, avea de gînd să se ducă la altul, el era îneîntat de pe urma acestei petreceri neaşteptate, simţind cea mai mare plăcere, în vreme ce, dacă s-ar fi ţinut de un plan făurit mai dinainte, ar fi simţit o plictiseală de moarte şi trebuinţa de neînlăturat să-l schimbe cu totul. De-aceea Tereza se purta cu el cum te-ai purta cu un copil de-abia scăpat de boală, căruia nu i se poate refuza nimic, şi nu căuta să ia în seamă cîtuşi de puţin nemulţumirile ce-ar fi putut avea de pe urma acestei ho-tărîri.

Cea dintîi şi cea mai gravă fu înjosirea faimei de care se bucura. Lumea o socotea femeie cu desăvîrşire înţeleaptă. Nimeni nu se îndoia că-n afară de Laurent ea nu mai avusese alt amant; cineva risipind zvonul că-o văzuse în Italia în tovărăşia contelui de..., care era însurat în America, ea trecea drept întreţinuta aceluia a cărui soţie fusese, şi-am băgat de seamă că Tereza voia mai

79

bine să îndure această ocară decît să trezească o luptă scandaloasă împotriva nenorocitului pe care îl iubise; toţi erau însă de părere că e o femeie prevăzătoare şi cu j udecată.

– Ştie să se prefacă, ziceau unii; în jurul ei nu s-au ivit nici vrăjmăşii, nici scandaluri; toţi prietenii o respectă şi-o vorbesc de bine. E o femeie care ţine să treacă nebăgată în seamă, – lucru care îi ajută să fie vrednică de cinste.

Cînd o văzu, în afara obiceiurilor ei, la braţul lui Laurent, lumea începu să se mire şi învinuirea fu cu atît mai aspră cu cît fusese înăbuşită pînă atunci. Laurent era mult mai preţuit de artişti şi printre ei număra şi cîţiva prieteni. Aceştia îl socoteau neputincios să facă pe omul de lume cu femei din altă clasă şi de aceea nu pricepeau nimic din noul lui fel de purtare şi nici nu credeau că se schimbase pînă într-atît. Prin urmare, dragostea curată a Terezei trecu drept un capriciu desfrînat. O femeie cinstită ar fi ales ca amant, dintre bărbaţii serioşi ce-o înconjurau, pe cel care ducea viaţa cea mai josnică în tovărăşia haimanalelor Parisului ?

Iar pentru cei ce nu voiau s-o condamne pe Tereza, patima înflăcărată a lui Laurent nu părea mai mult ca o viclenie dusă cu îndemînare la bun sfîrşit şi de care se putea uşor scăpa în clipa cînd s-ar fi simţit doborît de plictiseală.

Astfel, din toate părţile, domnişoara Jacques fu nesocotită pentru alegerea ce făcuse şi pe care ţinea poarcă s-o cunoască toată lumea.

Gîndul Terc/ei fusese cu totul altul; dar cu tot respectul de care ar fi vrut să fie înconjurat, Laurent băga de seamă că nu era nici un mijloc să-şi ascundă felul de viaţă. EI nu se putea lipsi de lumea din afară şi, deci, trebuia ori să-l lase să se piardă într-însa, ori să-l întovărăşească pretutindeni ca să-l aibă sub pază. Era obişnuit să vadă lumea şi să fie văzut de ea. Cînd ajungea să trăiască

80

o clipă în singurătate, se credea căzut într-o pivniţă şi cerea cu ţipete sfîşietoare aer şi soare.

Odată cu pierderea stimei, Tereza fu silită să mai jertfească încă un lucru: mulţumirea de-a avea din belşug tot ce-i trebuia în casă, Pînă atunci cîştigase destui bani prin munca ei, ca să ducă o viaţă mulţumitoare; aceasta, însă, fiindcă nu ieşea din obiceiuri, deoarece nu cheltuia în zadar. Neprevăzutul care mulţumea pe Laurent aduse lipsa. Ea îi ascunse adevărul, căci nu voia să-l lipsească de-o bucurie care e singura avere a artistului.

Totul însă nu era decît un tablou posomorit peste care Tereza zvîrlise un văl atît de subţire încît nimeni nu se mai îndoia de nenorocirea ei, de-aceea prietenii, scandalizaţi sau mîhniţi din această pricină, se îndepărtau de ea, zicînd:

– E nebună. S-o lăsăm pînă va deschide ochii: asta se va întîmpla foarte curînd.

Şi într-adevăr deznodămîntul nu era departe. Tereza se încredinţa cu fiecare zi mai mult că Laurent n-o mai iubeşte, sau c-o iubea atît de puţin încît nu mai era nici o nădejde pentru ei de-a trezi rîndva o nouă bucurie De asta se încredinţară amîndoi în Italia, şi acesată călătorie vom căuta s--o povestim mai la vale.

VI

Laurent ţinea de mult să vadă Italia; era un vis a! lui din copilărie şi cîteva lucrări pe care le vîndu cu un preţ neaşteptat îi îngăduiră în sfîrşit să-şi împlinească această veche dorinţă. O rugă pe Tereza să-l întovărăşească, arătîndu-i că, dacă nu voia să-l urmeze, va renunţa la această călătorie. Tereza

ştia bine însă că nu va re-- nunta fără mustrări şi fără părere de rău. De-aceea se strădui şi ea la rîndu-i să strîngă bani. Adună sume însemnate din prețul unor lucrări viitoare, şi plecară spre sfîrşitul toamnei.

Laurent îşi făcuse mari visuri despre Italia şi credea că, de îndată ce va zări Mediterana, dincolo pe țărmul pierdut în fumuriul zării, va găsi primăvara în decembrie. Dar trebui să se resemneze şi să îndure un frig aspru cît timp străbătu marea de la Marsilia la Genova. Genova îi plăcea foarte mult şi cum aci avea de cercetat multe lucrări de pictură, lucru care îi părea adevărata țintă a călătoriei, consimți bucuros să se oprească o lună sau două şi închirie numaidecît un apartament mobilat.

După o săptămînă Laurent văzuse totul, iar Tereza îşi rînduia cele de trebuință pentru o pictură, căci nu ae putea lipsi de asta. Pentru cîteva mii de franci se înțelese cu un negustor de tablouri să-i facă cîteva copii de pe tablouri celebre. Munca era aspră, dar atrăgătoare; ca om de gust, negustorul vorbise de cîteva portrete ale lui Van Dyck, una la Genova, alta la Florența, altele aiurea. Să copieze tablouri de pe operele maeştrilor era o îndeletnicire prin care Tereza îşi desăvîrşise talentul şi de pe urma căreia îşi cîştigase cele de trebuință vieții, mai înainte de-a fi făcut un portret pe seama ei; dar la început trebuia să capete învoiala proprietarilor acestor capodopere şi, de abia după o săptămînă, putu să înceapă copia de la Genova.

Pentru Laurent copia însemna, o coborîre, şi la asta nu s-ar fi învoit niciodată. Avea o individualitate prea pronunțată şi prea vie pentru acest fel de studiu. Căuta să se folosească de orice lucrare pe care avea putința s-o vadă. Era un prilej de învățătură, dar el găsea de multe ori cusururi în opere devenite celebre. Şi totuşi, Laurent avea numai douăzeci şi cinci de ani şi avea încă multe de învățat. Asta era părerea Terezei, care, în acest chip, socotea că el va găsi şi prilejul de a-şi spori veniturile. Dacă ar fi vrut să copieze pe un Tițian, care era adevăratul lui maestru, fără îndoială că acelaşi negustor de tablouri i-ar fi găsit numaidecît un cumpărător. Dar Laurent găsi această idee prostească. Cînd avea cîțiva

bani în buzunar, credea că nu mai e nevoie să coboare de pe culmile artei pînă la gîndul cîştigului. O lăsă pe Tereza adîncită în privirea modelului ei, batjocorind-o oarecum că începuse să copieze pe Van Dyck şi căutînd s-o

descurajeze în privința lucrării, apoi începu să rătăcească prin oraş, neliniştit din pricina celor şase săptă-mîni care îi trebuiau Terezei ca să-şi ducă opera la bun sfîrşit.

Ea socotea că n-are vreme de pierdut, mai ales în decembrie cînd zilele sunt scurte şi întunecoase, stînje-nită cum era şi din pricina atelierului care nu se asemuia întru nimic celui de la Paris, căci nu era altceva decît o sală mare şi friguroasă în care, hoinarii şi fel de fel de gură-cască, sub pretext că privesc uimiți capodopera, se aşezau în spatele ei şi o nelinişteau cu părerile lor mai mult sau mai puțin caraghioase. Răcită, nemulțumită, îndurerată, îngrozită mai ales de plictiseala ce părea că-l chinuieşte pe Laurent, se întorcea acasă ca să-l găsească amărît, ori ca să-l aştepte pînă ce foamea îl silea, să-şi întrerupă hoinăreala. Nu treceau două zile fără ca el să n-o învinuiască, socotind că făcuse o copilărie primind să se coboare la o astfel de muncă, dar fără s-o îndemne să renunțe. Avea bani destui, dar Tereza nu primea să se folosească de aceşti bani.

Ea ştia de altfel că banii se rătăcesc curînd din buzunarul lui Laurent şi că, în ziua cînd se va plictisi de Italia, nu va avea cu ce să se întoarcă acasă. îl rugă s-o lase să lucreze şi să lucreze şi el cum, voia, ca orice artist care trebuie să muncească atunci cînd e vorba să cucerească viitorul.

Băgă de seamă că ea are dreptate şi se hotărî să nu-şi mai piardă vremea în zadar. îşi despacheta cuferele, găsi un atelier şi făcu cîteva tablouri; dar, fie din pricină că-şi schimbase obiceiurile odată cu aerul, fie din pricină că privind atîtea capodopere se simțea uluit şi avea nevoie

83

de reculegere, – nu mai fu în stare să lucreze nimic şi căzu tn prada unui fel de lîncezeală împotriva căreia nu găsea nici un leac. I-ar fi trebuit turburări care să vină d^ afară: să asculte o muzică minunată pornind din adîncuri, să vadă un cal arab intrînd prin gaura cheii, să aibă în mînă o operă literară necunoscută, sau ami mult încă, să ia parte la o luptă navală în portul Genovei, să-l îngrozească un cutremur de pămînt, orice altfel de întîmplare, plăcută sau înfiorătoare, sub lovitura căreia s-ar fi simțit îmbărbătat, reînnoit.

Deodată însă, în mijlocul acestei ciudate şi coborîtoare neînțelegeri cu sine, veni să-l turbure un gînd amar:

– Cînd îmi aduc aminte, îşi zicea el, că altădată (aşa obişnuia să numească vremea în care încă n-o iubea pe Tereza) cea mai mică nebunie era

de-ajuns să mă întărească !" Azi sunt atîtea care mi-ar putea aduce bani, cele şase luni de odihnă şi de libertate, Italia în juru-mi, marea în fața ochilor, alături o iubită cuminte şi bună ca o mamă, care de-asemeni poate rămîne pentru mine prietenul cel mai bun, – şi toate astea nu sunt de-ajuns ca să-mi pot simți sufletul renăscut ! A cui e vina ? Nu-i a mea, fără îndoială. N-am fost nicicînd răsfățat şi n-aveam nevoie de-atîta bunăvoință, care m-a zăpăcit cu totul. Cînd mâ gîndesc că cea mai proastă poşircă mi se urca la cap întocmai ca vinul cel mai bun, că o fetiță oarecare, cu privirea ispititoare şi cu îmbrăcămintea sărăcăcioasă, era de-ajuns să mă smulgă din ghearele tristeții şi să mă încredințeze că, prin purtarea ei, va face din mine uiverou al regenței ! Aveam oare nevoie tle-un ideal ca Tereza ? Cum am ajuns să mă încredințez că-mi sunt de trebuință în iubire frumusețea morală şi fizică ? Aş fi ştiut să mă mulțumesc cel puțin: căci tot ce e mult trebuie să te plictisească odată. Şi-apoi, de altfel, există o adevărată frumusețe pentru simțuri ? Adevărată e numai aceea care place. Aceea de care te simți satul, parcă nici n-ar fi exis-

tat vreodată. Pe om îl mai stăpîneşte iarăşi farmecul schimbării, şi poate că aci e taina vieții. A schimba, în-s'eamnă a reînnoi; a putea să schimbi, înseamnă că eşti liber. Artistul e născut pentru sclavie, ori sclavia lui nu e decît credința curată sau făgăduită, care să-l poată lega mai mult de artă !

Laurent se lăsa stăpînit de aceste vechi sofisme, veşnic noi pentru sufletele neliniştite. Simți curînd nevoia să le împărtăşească cuiva, şi-acest duhovnic fu Tereza. De vreme ce Laurent n-o avea în preajmă decît pe ea, numai ea trebuia să-i îndure capriciile.

Seara, convorbirea lor începea aproape totdeauna la fel:

– Cît de nesuferit e oraşul acesta ! într-o seară, el adăugă f

– însăşi pictura e un prilej de amară deznădejde. Eu n-aş vrea să fiu modelul pe care îl copiezi tu. Această biată contesă, frumoasă, în rochie neagră împodobită cu aur, care stă spînzurată acolo de aproape două sute de ani, dacă ochii ei frumoşi n-au osîndit-o cîndva, poate că acum ea singură se osîndeşte în cer că-şi vede chipul în-mormîntat în această țară posomorită.

– Şi totuşi, reluă Tereza, numai aci frumusețea ei a fost pe deplin prețuită, căci supraviețuind morții, mîna unui maestru a eternizat-o. Oricît de prăfuită ar fi în adîncul mo-rmîntului, are încă amanți; în fiecare zi văd tineri,

nesimțitori de altfel în fața picturii, care rămîn în extaz în fața acestei frumuseți ce pare că zîmbeşte c-o linişte de adevărată izbîndă.

– îți seamănă mult, Tereza, ştii asta ? Are ceva din făptura unui sfinx, şi nu mă miră deloc pornirea ta pentru zîmbetul ei. S-a spus că artiştii creează totdeauna după firea lor: e foarte simplu ca tu să fi ales portretele lui Van Dyck ca şcoală a uceniciei. El lucra portretele după chipuri elegante, mîndre şi impunătoare, aşa cum eşti tu»

85

– Asta e o măgulire ! Opreşte-te aci; văd bine că în curînd ai să începi să-ți bați joc de mine.

– Nu, n-am chef de glume. Tu ştii foarte bine ca nu rîd totdeauna. Cu tine, mai ales, toate trebuie să le iau în serios: de-aceea mă supun poruncii. Am sâ-ți spun însă un lucru trist. Poate că acastă contesă moartă a început să se obosească, de vreme ce frumusețea ei rămîne veşnic aceeaşi. Dar am un gînd, Tereza: îmi trece prin minte un vis fantastic, în urma celor spuse de tine. Ascultă.

„Un tînăr care, pesemne, se simțea atras către sculptură, se îndrăgosti de-o statuie de marmură culcată pe un mormînt. înnebunise în cele din urmă, şi bietul nebun ridică într-o zi piatra de pe mormînt, ca să vadă ce rămăsese din trupul frumoasei culcat în sicriu. Găsi... ce trebuia să găsească, imbecilul ! O minune. Atunci îşi veni în fire şi, îmbrățişînd scheletul, rosti:

– Te iubesc mai mult astfel; cel puțin păstrezi ceva dintr-o viață apusă, pe cînd eu mă îndrăgostisem de-o piatră care niciodată nu şi-a dat seama de ea însăşi."

– Nu pricep, zise Tereza.

– Nici eu nu pricep, răspunse Laurent; dar poate că în dragoste statuia e ceea ce se poate întări în minte, iar mumia ceea ce se mai poate găsi în sufletul omenesc.

în altă zi desenă chipul şi înfățişarea Terezei, visătoare şi tristă, într-un album pe care ea îl răsfoi apoi şi-n care găsi peste zece încercări de acest fel, chipuri de femei ale căror înfățişări obraznice şi neruşinate o făcură să roşească. Erau fantomele trecutului care trecuseră prin mintea lui Laurent şi care se întipăriseră, fără ca el să-şi dea seama, în nevinovăția foilor albe. Tereza, fără să spună vreun cuvînt, sfîşie foaia care o aşeza într-o astfel de tovărăşie, o aruncă în foc, închise albumul şi-l puse la loc pe masă; apoi se

aşeză în fața căminului, întinse picioarele pe scăunel şi vru să vorbească despre altceva.

Laurent nu răspunse, dar îi spuse:

86

– Eşti prea mîndră, draga mea ! Dacă ai fi ara toate foile care nu ți-au plăcut, şi &ă nu laşi în album decît pe aceea cu chipul tău, te-aş fi înțeles şi ți-aş fi spus: „Bine faci !". Dar ca să te smulgi de-aci, lăsîndu-le pe celelalte, înseamnă că niciodată n-o să ai dorința să stai de vorbă cu alții despre mine. „

– E de-ajuns că te-am ridicat din desfrîu, răspunse Tereza; nu vreau să te îndepărtez din calea acestor vestale.

– Ei bine, asta e mîndrie, să ştii, nu e dragoste. Eu am ştiut să mă port cu totul altfel în această privință.

– Cum crezi că te-ai purtat ? Oare nu te-ai obosit de cînd iubeşti statuia ? N-a rămas oare mumia în inima ta ?

– Ah, îți aminteşti numai vorbele ? Doamne, dar ce înseamnă o vorbă ? Poți s-o iei oricum ai vrea. C-o vorbă poți spînzura un om nevinovat. Bag de seamă că trebuie să-mi măsor cuvintele cînd stau de vorbă cu tine; cel mai bun lucru ar fi să nu mai stăm niciodată de vorbă împreună...

– Acolo am ajuns, Dumnezeule ? îşi zise Tereza, izbucnind în plîns.

Da, acesta era adevărul. Zadarnic căuta Laurent s-o mîngîie, cerîndu-i iertare: neînțelegerea începu chiar de-a doua zi. •

– Unde vrei să ajung în acest oraş nenorocit ? îi zise el. Vrei să lucrez; am vrut şi eu, dar nu pot. N-am fost născut ca tine cu un resort de oțel în creier, care, dacă apeşi pe buton, se întinde şi numaidecît voința începe să lucreze. Eu sunt un creator. Mare sau mic, slab sau puternic, eu port în creier un resort care nu se supune şi care, numai cînd vrea, pune în joc duhul Jui Dumnezeu sau vîntul care trece. Nu sînt în stare să fac nimic cînd mă plictisesc, ori cînd nu-mi place ceva.

– Cum e cu putință ca un om înțelept să se plictisească, zise Tereza, cînd nu e silit să trăiască lipsit de aer şi de lumină într-o temniță. Nu te-a uimit acest oraş în

87

cea dintîi zi, nu te-au mulțumit lucrurile pe care le-ai văzut, nici plimbările în împrejurimi, nici oamenii cu care ai stat de vorbă ?

– Sunt unele lucruri aci care îmi supără privirea; nu-mi place să mă

plimb singur; cele mai bune cărți mă plictisesc cînd spun ceea ce eu nu rnă simt în stare să cred. Cît despre legăturile cu lumea... Am \mele scrisori de recomandație, de care ştii bine să nu mă pot folosi.

– Nu, nu ştiam asta; de ce ?

– Fiindcă, fireşte, prietenii mei de lume au căutat să mă înfățişeze altor oameni de lume; dar oamenii de lume, cînd sunt siliți să trăiască între patru zidui'i, au totdeauna gîndul să scape cit mai curînd; şi, cum tu nu eşti din lumea lor şi cum nu mă poți întovărăşi, ar însemna să te las singură.

– Ziua, se poate, de vreme ce sunt silită să lucrez.

– Ziua se fac vizite şi planuri pentru seara. Seara petrecea lumea, asta oriunde; nu ştiai ?

– Ei bine, dacă trebuie, fie şi seara cîteodată; du-te la bal, la conversazioni. Nu juca însă, asta e tot ce-ți cer.:

– Nu pot să-ți făgăduiesc. Îtx lume trebuie ori să joci, ori să faci curte femeilor.

– Şî-atunci toți bărbații trebuie să se ruineze de pe urma jocului, ori să cadă" în brațele oricărei femei ?

– Acei ce nu fac nici una, nici alta, se plictisesc, ori plictisesc lumea. Eu nu sunt un vorbitor de salon. De-asemeni nu sunt nici atît de prost ca să stau şi să-i ascult numai pe alții vorbind. Ascultă-mă, Tereza: vrei să mă arunc în această lume, ori care ar fi la urmă* primejdia ?

– Nu încă, zise Tereza; mai ai răbdare. Vai, nu eram pregătită să te pierd atît de curînd !

Glasul sfîşietor şi privirea mîhnită a Terezeî îl ațîțară pe Laurent mai mult ca de obicei. v

– Ştii, zise el, că totdeauna vrei să-ți fac pe voie numai fiindcă începi să plîngi, şi cauți să te foloseşti prea

83

mult de bunătatea mea, scumpă Tereza. N-ai să fii însă mîhnita într-o zi, cînd ai să mă vezi bolnav şi deznădăjduit ?

– Sunt mîhnită şi azi, cînd te văd plictisit, răspunse ea. Fă ce vrei !

– Va să zică mă laşi în voia soartei ? Ai obosit lup-tînd, cum văd ! Uite draga mea, ajung la încredințarea că nu mă mai iubeşti.

– D/iipă felul cum o spui, parcă ai vrea într-adevăr să fie astfel.

El răspunse: nu; dar o clipă se împotrivea cu totul acestui răspuns.

Tereza era prea serioasă, prea mîndrăj prea nevinovată. Ea nu voia să coboare în tovărăşia lui de\ pe înălțimea la care se urcase. Un cuvînt nesocotit îi părea o umilință, o amintire spusă la întîmplare îi părea un prilej de cercetare a adevărului. Căută să adîncească lucrurile şi nu pricepea nimic din rătăcirea capriciilor şi a fanteziilor copilăreşti. Era sufletul blînd, în tovărăşia sufletelor lor şi dacă el avea nevoie de măguliri, ea nu se sfia să î le spună; dar era vorba despre asta în convorbirile lor ? Trebuiau să găsească mijlocul de a trăi împreună. Asta era totul. Altădată fusese mai zburdalnică, fusese chiar cochetă cu el, dar acum se simțea cu totul alta; era ca o pasăre bolnavă pe creangă, cu penele zburlite, cu capul între aripi, cu ochiul stins. Chipul ei palid şi posomorit, era înfiorător cîteodată. în această odaie largă, posomorită, întristată parcă de pe urma unui lux învechit, lui îi părea o fantomă. Uneori îi era frică de ea. Nu putea oare să risipească amorțirea acestei încăperi lugubre cu cîteva bizare hohote de rîs ?

– Spune: ce trebuie să facem ca să ne scuturăm moartea de pe umeri ? Aşează-te la pian şi cîntă-mi un vals. Vreau să joc singur. Tu ştii să joci valsul ? Pun rămăşag că nu. Nu-ți place decît ce e trist.

– Cel mai bun lucru, zise Tereza, ridicîndu-se, ar fi să plecăm mîine, şi ce se va mad întîmpla, vom vedea.

89

Tu ai să înnebuneşti aci. Poate că acasă va fi şi mai rău; dar cel puțin ştiu că voi încerca totul pînă la capăt.

Auzind aceste cuvinte, Laurent se mînie. Va să zică el era o povară pentru ea ! îşi împlinea față de el cea mai plictisitoare îndatorire ! Făgăduise printr-o rugă Fecioarei că-l va pocăi, ba poate că-l va hotărî să se călugărească !

îşi luă pălăria cu înfățişare disprețuitoare şi cii salutul care era mai mult o batjocură şi pe care îl întrebuința deseori cînd căuta să pară hotărît c-ar dori o despărțire cît mai grabnică. Plecă fără să spuie unde. Tereza îşi petrecu noaptea într-o mută deznădejde. El se întoarse spre ziuă şi se închise în odaia lui, trîntind uşile cu zgomot. Ea nu îndrăznea să-l întrebe nimic, de teamă să nu înceapă iarăşi scandalul şi se retrase în linişte în odaia ei. Era întîia oară cînd se culcau fără să-şi spuie un cu-vînt de mîngîiere sau de iertare.

A doua zi, în loc să-şi reia lucrul, ea începu să-şi împacheteze lucrurile pentru plecare. El se trezi la trei ceasuri după amiază şi-o întrebă rîzînd ce-avea de gînd să facă. Se potolise şi-acum avea chef de vorbă. Toată noaptea se

plimbase pe malul mării şi, după fel de fel de gîn-duri, simțise în cele din urmă că se poate întoarce acasă.

. – Marea asta vijelioasă şi neastîmpărată m-a îngrozit, şopti el cu veselie. La început am făcut poezie. M-am asemuit cu ea. îmi venea parcă să mă arunc la sinul ei verde!... Apoi valul mi-a părut groaznic şi monoton, caraghios cu vaietul lui nesfîrşit în fața stîncilor de pe Țărm. Dacă nu se simte în stare să le sfarme, mai bine să" tacă. Să facă şi ea ca mine; eu nu mă plîng niciodată ! Iată-mă fericit în dimineața asta; m-am hotărît să lucrez; rămîi aici. Mi-am tuns barba, cu îngrijire; sărută-mă, Tereza, şi să nu mai vorbim de prostiile de-aseară. Despachetează lucrurile în grabă, scoate tot ce e de trebuință; nu-mi place să le văd astfel. Parcă ar vrea să mă dojenească, şi n-am de ce.

90

De multă vreme nu mai căutase să se împace cu el însuşi, de pe vremea cînd o privire neliniştită a Terezei era de-ajuns să-l facă să-şi plece genunchii. Şi totuşi nu erau de-atunci decît trei luni.

O veste plăcută veni să-i smulgă din ghearele neliniştii. Palmer, care sosise în Genova în dimineața aceea, veni să-i invite la masă. Laurent fu încîntat că lucrurile luaseră o astfel de întorsătură. El, totdeauna rece față de toți bărbații, sări să-l îmbrățişeze pe American, mărturisindu-i că era un trimis al cerului. Palmer fu mai mult surprins decît măgulit în urma acestei primiri călduroase. îi fusese de-ajuns, privind în ochi pe Tereza, să bage de seamă că asta nu era o pornire sinceră. Totuşi, Laurent nu-i vorbi nimic de plictiseală, iar Tereza rămase încremenită cînd îl auzi că laudă oraşul şi țara în care se aflau. Mărturisi chiar că femeile erau încîntătoare. De unde le cunoştea ?

La opt ceasuri îşi ceru pardesiul şi plecă. Palmer vru să plece şi el.

– De ce nu mai stai cîteva clipe în preajma Terezei ? îi spuse el. li va face plăcere. Suntem atît de singuri aici ! Plec numai pentru un ceas. Aşteaptă-mă să luăm ceaiul împreuna.

La unsprezece ceasuri, Laurent nu se întorsese încă. Teresa era foarte mîhnită. Se silea în zadar să-şi ascundă deznădejdea. Nu mai era neliniştită, se simțea pierdută. Palmer văzu totul, dar se făcu că nu bagă de seamă: stătu mult de vorbă mea, încercînd s-o distreze/; dar, cum Laurent nu se ivea şi cum nu-i părea bine să-l aştepte pînă la miezul nopții, el se retrase strîngînd cu toată prietenia mîna Terezei. Fără să-şi dea seama, o făcu să înțeleagă cu această strîngere de mînă că nu se îndoia de curajul ei, dar că nu era străin de

prăpastia pe marginea căreia se afla.

Laurent se ivi în aceeaşi clipă şi nu-i scăpă din ochi turburarea Terezei. De-abia rămas singur cu ea. începu

91

s-o batjocorească, cu tonul ce părea că coboară spre gelozie,

– Haide, zise ea, nu mă mai face să sufăr în zadar. Crezi oare că Palmer imi face curte ? Să plecăm ! eu eram hotărîtă pentru asta.

– Nu, draga mea. nu sunt atît de prost cum mă crezi. De vreme ce ai un prieten şi-mi dai voie să ies puțin din casă, totul e bine, şi-atunci mă simt în stare să lucrez.

– Să te-audă Dumnezeu ! zice Tereza. Eu fac tot ce vrei; dar, dacă nu-ți plac prietenii mei. cel puțin nu-ți arăta dispreţul pe faţă. cum ai făcut, căci n-aş pulea să îndur o astfel de batjocură.

– Ce dracu te-a supărat iarăşi ? Ce cuvînt greu am mai spus ? „Cu tine nu mai poate sta nimeni de vorbă, draga mea. Ce rău ar fi. la urma-urmei, dacă Palmer s-ar îndrăgosti de tine ?

– Ar fi rău să mă laşi singură cu el, dacă gîndeşti ceea ce spui.

– Ah, ar fi rău... să te las în fala primejdiei ? Dar tu vezi bine că primejdia nu-i departe, după părerea ta, şi eu nu m-am înşelat în această privință.

– Bine. Atunci să ne petrecem serile împreună şi să nu mai primim pe nimeni. Eu o doresc de mult. Ne-am înțeles ?

– Eşti prea bună. scumpa mea Tereza. Iartă-mă. Voi rămîne lîngă tine şi vom primi numai pe cine vrei tu; asta va fi cea mai bună şi mai cuminte rînduială.

într-adevăr, Laurent păru c-ar fi dornic să apuae pe-o cale dreaptă. începu un studiu în atelierul lui şi-o rugă pe Tereza să vie să-l vadă. Cîteva zile trecură fără furtună. Palmer nu se mai ivea; dar Laurent se plictisi cu-rînd de-această viață regulată şi plecă să-l caute, mustrîn-du-l că-şi uită prietenii. De-abia veni însă să-şi petreacă seara cu ei şi Laurent găsi prilejul să plece şi să se întoarcă la miezul nopții.

Trecu astfel o săptămînă, apoi alta. Laurent lipsea cîte două, trei seri de-acasă şi biata Tereza, în tovărăşia lui Palmer, ar fi dorit mai bine să rămînă singură.

Unde se ducea el ? Nu putuse afla. Nu se ivea în lume; vremea umedă şi friguroasă nu-ți îngăduia să te gîndeşti că s-ar plimba pe malul mării. Totuşi,

se urca uneori într-o barcă, spunea el, şi într-adevăr hainele îi miroseau a păcură. învăța să vâslească, în tovărăşia unui pescar de pe țărm. Spunea că se simte astfel mulțumit şi dornic de muncă pentru a doua zi, potolindu-şi nervii şi odihnindu-se oarecum. Tereza nu mai îndrăznea să-l mai caute în atelier. El se arăta nemulțumit cînd o vedea dornică să ştie ce lucrează. Nu simțea nevoia să-i asculte părerile cînd purta în gînd o pornire şi, iarăşi, dacă tăcea, socotea această tăcere o batjocură. Trebuia să-i vadă opera numai atunci cînd el o socotea vrednică să fie văzută-: Altădată nu începea nimic pînă n-o întreba pe ea; acum o socotea public.

Două sau trei nopți le petrecu afară din casă. Tereza nu se putea obişnui cu neliniştea ce-i pricinuiau aceste în-tîrzieri prelungite. L-ar fi deznădăjduit dacă i-ar fi arătat că le ia în seamă; fără îndoială însă că ea îl pîndea şi căuta pe orice cale să afle adevărul. Era cu neputință să-l urmărească noaptea, într-un oraş plin de marinari şi de aventurieri de toate neamurile. Pentru nimic în lume nu s-^ar fi coborît să îndemne pe cineva să-l urmărească. Intra în odaia lui fără zgomot şi – 1 privea cum doarme. Părea zdrobit de oboseală. Era poate, într-adevăr, o luptă deznădăjduită cu el însuşi ca să-şi poată nimici, printr-o muncă istovitoare, rătăcirea gîndului.

într-o noapte băgă de seamă că hainele îi erau sfîşiate, şi pline de noroi, parcă s-ar fi luptat cu cineva, parcă ar fi căzut undeva. îngrozită, se apropie de pat şi zări perna însîngerată; avea o zgîrietură uşoară pe frunte. Dormea atît de adînc, încît era încredințată că n-are să-l trezească,

şi-i dezveli pieptul ca să vadă dacă mai e rănit undeva; dar el se trezi şi păru atît de furios încît ea simți că furtuna se va dezlănțui şi mai aprigă. Vru să fugă, el însă o reținu cu sila, se îmbrăcă într-o haină de casă, încuie uşa şi, plimbindu-se mînios prin odaia slab luminată de-o lampă de noapte, îşi descarcă în sîîrşit durerea pe care-o purta în inimă.

– Cred că e destul !... zise el, să nu ne mai ascundem nimic. Nu ne iubim, nu ne-am iubit niciodată. Ne-am înşelat unul pe altul; tu ai vrut să ai un amant; poate că n-am fost nici întîiul, nici al doilea! Nu-mi pasă l A.veai nevoie de-o slugă, de-un sclav ! Ai crezut că firea mea nenorocită, datoriile, plictiseala, oboseala de pe urma unei vieți de desfrîu, gîndurile mele dornice de-o dragoste adevărată, mă vor sili să-ți cad în genunchi şi să nu mă mai ridic niciodată1 din țărînă. Ca să duci la bun sfîrşit o întreprindere-atît de primejdioasă, ți-ar fi

trebuit ție o altfel de^ pornire, mai multă răbdare, mai multă prevedere şi, mai ales, mai multă minte. Dar. n-ai fost înțeleaptă, Tereza, nu te supăra dacă-ți spun asta. Eşti femeie dintr-o bucată, plictisitoare, încăpățînată, prea înlănțuită de pretinsa ta cumpătare, care nu e altceva decîYfilosofia oamenilor cu vederea scuytă şi cu judecata mărginită. Eu, la rîndu-mi, sunt un nebun, un neîncrezător, un răutăcios, tot ce vrei; sunt sincer însă, nu-mi fac nici o socoteală şi nu port gînduri ascunse; de aceea caut să fiu stăpîn pe mine. Libertatea mea morală e lucru sfînt, şi nu dau voie nimănui să se atingă de ea. Eu ți-am încredințat-o numai, nu ți-am dăruit-o; tu trebuia să ştii să te foloseşti de ea şi mă faci fericit. Oh, nu încerca să spui că te puteai lipsi oricînd de mine ! Cunosc aceste jocuri ale modestiei şi cunosc de-asemeni şi conştiința femeii. în ziua cînd ai fost a mea, am înțeles că erai încredințată că m-ai cucerit şi că, prefăcută împotrivire, lacrimile amare şi iertarea pe care mi-ai dăruit-o, nu erau decît arta vulgară

prm care întinzi undița şi prinzi bietul peşte, zăpăcit cînd vede musca de hîrtie. Te-am înşelat, Tereza, prefăcîn-du-mă peştele dornic să prindă musca; era un drept a) meu s-o fac. Ai vrut să mă închin în fața ta; m-am supus fără sforțări şi fără viclenie; eşti frumoasă şi te doream. Dar o femeie e tot femeie şi cea mai josnică dintre femei e în stare să-ți dea tot atîta voluptate cîtă ți-ar da cea mai nobilă dintre regine. Nenorocul a vrut să nu ştii toate astea, şi-acum eşti silită să te cobori în tainița sufletului tău. Trebuie să ştii însă că monotonia nu-mi place, vreau să fiu stăpîn pe pornirile mele, care nu sunt totdeauna sublime, dar pe care nu le pot zdrobi fără să nu mă zdrobesc odată cu ele... Unde e răul şi de ce să ne smulgem părul din cap de durere ? Ne-am înțeles ori nu, mai bine să ne despărțim, iată totul. Nu e nevoie să ne urăm şi să ne blestemăm pentru asta. Răzbună-te, făcîn-du-l fericit pe bietul Palmer care sufere pentru tine; voi fi mulțumit văzîndu-l pe el fericit, şi vom rămîne cîteşitrei cei mai buni prieteni de pe lume. îți vei regăsi farmecul de altădată, pe care l-ai pierdut, şi strălucirea ochilor tăi frumoşi, care s-au obosit şi s-au posomorit din pricina vegherii şi a dorințelor de-a pătrunde în taina pornirilor mele. Eu voi redeveni prietenul bun de altădată şi vom uita acest coşmar pe care l-am străbătut împreună... Ne-am înțeles ? Nu-mi răspunzi nimic ? Vrei să ne urîm ? Ia seama ! Eu n-am urît niciodată, dar pot să învăț totul, cu mare uşurință, ştii asta. Uite, m-am luptat astă seară cu un marinar beat, de două

ori mai înalt şi mai voinic ca mine; l-am snopit în bătaie, el pe mine m-a zgîriat puțin la frunte. Ia seama să nu fiu tot atît de primejdios cu pornirea gîndului cum am fost cu tăria brațelor şi, într-o luptă de ură şi răzbunare, să nu-l zdrobesc chiar pe Sa-tan, fără să-i îngădui să-i poată rămîne un fir de păr din capul meu între gheare !

Laurent, palid, răutăcios, rînd pe rînd batjocoritor şi furios, cu părul în neorînduială, cu cămaşa desfăcută ți

95

cu fruntea însîngerată, era atît de îngrozitor la vedere, mai ales cînd vorbea eu asprime, încît Tercza simți că toată dragostea ei se schimbă în dezgust. Era atît de deznădăjduită de viață în clipa aceea, încît nu se mai gîndea la teamă. Mută şi nemişcată în fotoliul în care se aşezase, lăsa să curgă acest şuvoi de blesteme şi, mărturisindu-şi că acest nebun era în~ stare s-o omoare, aştepta cu un dispreț de gheață şi c-o nesfîrşită nepăsare, cea. mai josnică pornire a mîniei lui.

El tăcu, cînd nu se mai simți în stare să vorbească. Atunci ea se ridică şi ieşi fără să-i fi răspuns un cuvînt, fără să-i fi aruncat o privire.

VII *

Laurent prețuia mai mult decît cuvintele ce-a rostit; nu gîndise un cuvînt din tot ce spusese Terezei în noaptea aceea îngrozitoare* De totul căuta să-şi aducă aminte mai tîrziu, căci ştia că vorbeşte fără să-şi dea seama. Dimineața, cînd se trezea, nu mai ştia nimic şi se împotrivea cînd era învinuit că spusese un cuvînt nesocotit.

Era însă un lucru plin de adevăr: îl plictisise această iubire înaltă şi rîvnea din tot sufletul să se întoarcă la funesta beție a trecutului. Era o pedeapsă a căii greşite pe care apucase intrînd în viață, pedeapsă prea cruda de altfel, de care pljngea cu toată amărăciunea, el care nu se gîndise niciodată la nimic şi care se zvîiiise rîzînd în prăpastia din care credea că se va smulge cu uşurință cînd va voi. Dar dragostea e cîrmuită de o lege care se rea-zimă, ca orice lege socială, pe groaznica formulă: Nimcm nu e crezut că nu cunoaşte legea ! Cu atît mai rău pentru eei care n-o cunosc într-adevăr ! Dacă copilul se aruncă între ghearele panterei, cu gînd s-o mîngîie, pantera nu va ține seamă de nevinovăția lui: va sfîşia copilul, fiindcă nu atârnă de ea să-l cruțe.

96

Aşa e cu otrava, cu trăznetul, cu viciul, slugi oarbe ale legilor fatale,

cărora omul trebuie să se supună şi pe care trebuie să le cunoască.

A doua zi după cele petrecute, în mintea lui Laurent nu rămase decît încredințarea că avusese cu Tereza o convorbire şi că totul urma să sfârşească, amintindu-şi iarăşi c-o văzuse resemnată.

– Poate că totul merge spre bine, se gîndi el, găsind-o tot atît de liniştită precum o lăsase.

Totuşi fu îngrozit cînd băgă de seamă cît e de palidă.

– Nu e nimic, zise ea blînd; sunt obosită din pricina reumatismului. Are să-mi treacă.

– Ei bine, Tereza, zise Laurent, în ce chip trebuie să ne purtăm acum unul față de altul ? Te-ai gîndit la asta ? Tu trebuie să hotărăşti. Trebuie să ne părăsim urîndu-ne, ori să rămînem prieteni ca odinioară ?

– Eu nu port nici un fel de ură, răspunse ea: să rămînem prieteni. Dacă vrei, poți să locuieşti chiar aci. Eu, după ce sfîrşesc ce am de lucrat, plec în Franța, peste cincisprezece zile.

– Dar, de azi pînă în cincisprezece zile e nevoie să mă duc să locuiesc în altă casă ? Nu-ți e frică de bîrfeli ?

– Fă tot ce crezi. Locuința e împărțită în două, astfel că avem fiecare încăperile noastre; numai salonul e al amîndurora; n-am nevoie de el; ți-l cedez.

– Nu, eu te rog să-1-păstrezi. N-ai să mă auzi nici cînd vin, nici cînd plec; dacă nu-mi îngădui, nu-ți mai calc pragul.

– Nu te opresc, răspunse Tereza, decît de la un sin-ur lucru: să nu crezi vreodată că amanta de care păreai

îndrăgostit, te-ar putea ierta. Prietena ta însă e de-asupra unei anumite sfere de deziluzii. Ea nădăjduieşte încă să-ți poată fi de folos şi, cînd vei avea nevoie de sprijinul ei, o vei găsi totdeauna aceeaşi.

Şi, întinzîndu-i mîna, plecă la lucru.

Laurent n-o înțelese. Atîta stăpînire față de sine, era un lucru pe care nu-l putea pricepe, el care nu cunoştea pornirile trecătoare şi muta hotărîre. Crezu că vrea să-l stăpînească din nou şi că rîvnea să-l apropie de dragoste prin puterea prieteniei. îşi făgădui să rămîie neînduplecat» să învingă orice slăbiciune şi, ca să fie mai sigur de el însuşi se hotărî să se despartă de Tereza în fața cuiva, care să-i slujească totdeauna de martor. Se duse să-l caute pe

Palmer, îi dezvălui nenorocita poveste a iubirii lui, şi adăugă:

– Dacă o iubeşti pe Tereza cum am credința, dragul meu prieten, fă-o să te iubească. Eu n-am de ce să fiu gelos; dimpotrivă. Cum ştiu că am mîhnit-o peste măsură şi că numai dumneata ai putea-o face fericită, te-aş ruga să te hotărăşti cît mai în grabă, ca să-mi smulgi din suflet o remuşcare pe care n-o mai pot îndura.

Laurent fu surprins de tăcerea lui Palmer.

– Te-am supărat vqrbindu-ți astfel ? întrebă el. Am avut cu totul alt gînd. îți port o prietenie cinstită şi te prețuiesc mult, te respect, dacă vrei. Dacă tot ce-ți spun îți pare o copilărie, nu mă cruța; asta prețuieşte *mai mult decît nepăsarea şi dispretul ce-mi arăți.

– Nu sunt nepăsător nici față de mîhnirea Terezei. nici față de mîhnirea dumitale, răspunse Palmer. Dai nu vreau s-aduc nici sfaturi, nici mustrări: e prea tîrziu. Vă credeam făcuți unul pentru altul; acum sunt pe deplin încredințat că cea mai mare fericire şi singura pe care v-ați putea-o dărui unul altuia, ar fi să vă despărțiți.

în ceea ce priveşte sentimentul meu față de Tereza. nu-ți recunosc dreptul de-a mă întreba, iar cît priveşte sentimentele pe care, după părerea dumitale, i le-aş puteo inspira, e, după.cele ce mi-ai spus, o presupunere pe care n-ai dreptul s-o dezvălui în fața mea, şi cu atît mai puțin în fața ei.

– Ai dreptate, răspunse Laurent cu oarecare nepăsare, te înțeleg foarte bine. Văd că de azi încolo sunt d(

98

'prisos aci şi cred că aş face mai bine să plec, ca să nu mai supăr pe nimeni.

Plecă, într-adevăr, după ce, cu răceală, îşi lua rămas bun de la Tereza şi porni de-a dreptul la Florența cu gînd să se apuce ori de muncă ori de petrecere, după cum, îl vor stăpîni capriciile. Simțea o nemărginită bucurie să-şi spună:

– Voi face tot ce-mi va trece prin minte, fără ca cineva să sufere din această pricină şi fără ca cineva să se neliniştească. Cea mai groaznică nenorocire, cînd eşti om cu pornirea şi răutatea mea, e să fii înlănțuit de soartă să priveşti în față aceeaşi victimă. Haide, sunt liber în sfîr-şit, şi răul pe care îl voi face, nu va cădea decît asupră-mi.

Fără îndoială, Tereza nu-l lăsă să înțeleagă ce adîncă era rana pe care i-o

săpase în inimă. Pe*ntru aceasta avea destulă mîndrie şi destul curaj. De vreme ce se hotărîse să "se folosească de leacul oricărui bolnav dezlănțuit, nu trebuia să se înspăimînte în fața unei operații dureroase. Trebuia să facă să sîngereze din plin această inimă rătăcită, s-o împovăreze cu cele mai grele mustrări, s-o chinuiască cu umilința şi durerea pe care ea le pricinuise altora. Văzînd răul pe care-l făcuse, poate că Laurent căuta să-şi facă singur dreptate. Poate că ruşinea şi căința aveau să-i smulgă sufletul din apriga nepăsare cu care voise să înăbuşe iubirea.

Dar, după trei luni de silințe zadarnice, Tereza era scîr-bită. Trebuia oare să rămînă credincioasă unui om căruia nu dorise niciodată să-i fie supusă, care îi cucerise bunăvoința prin durerea şi suferințele lui, care se legase de paşii ei ca un copil părăsit, strigîndu-i:

– Ia-mă cu tine, păzeşte-mă, sau voi muri la marginea drumului.

Şi acum acest copil o blestema, fiindcă se înduioşase la strigătele şi lacrimile lui. O învinuia că se folosise de slăbiciunea lui ca să-l smulgă din mijlocul plăcerilor şi

desfrîului. Se îndepărta de ea, sorbind aerul ibertății cu lăcomie, zicîndu-şi:

– în sfîrşit, în sfîrşit !

– De vreme ce rana nu i se poate vindeca, îşi zise ea, la ce bun să-l mai fac să sufere ? N-am văzut că nu pot să fac nimic pentru -el ? Nu mi-a spus şi nu mi-a dovedit, vai, că-i înăbuş geniul voind să-i smulg din inimă slăbiciunile ? Cînd credeam că am ajuns să-l dezgustez de viciu, n-am băgat de seamă că tocmai atunci îl căuta mai dornic ? Cînd i-am spus: „Reîntoarce-te în lume", m-a învinuit că sunt geloasă şi s-a aruncat în desfrîul cel mai josnic; s-a întors beat, cu hainele sfîşiate, cu obrazul în-sîngerat. '.

In ziua cînd Laurent trebuia să plece, Palmer spuse Terezei:

– Ei bine, draga mea prietenă, ce vrei să fac ? Să mă duc după el ?

– Fără îndoială că nu, răspunse ea.

– Poate că l-aş hotărî să rămînă. – Aş fi deznădăjduită.

– Atunci nu-l mai iubeşti ?

– Nu, nu-l mai pot iubi. Tăcură; Palmer reluă, pe gînduri:

– Tereza, am să-ți aduc o veste ciudată. Dar nu îndrăznesc să ți-o mărturisesc, de teamă să nu-ți pricinuiesc o nouă turburare, lucru pentru care

nu eşti de loc pregătită.

– îți cer iertare, prietene. Sunt tristă cum nici Mu bă-nuieşti, dar sunt liniştită şi pregătită să ascult tot ce-mi spui.

– Ei bine, Tereza, află că eşti liberă: contele de„, a murit.

– Ştiam, răspunse Tereza. Am aflat acest lucru acum o săptămînă.

– Şi nu i-ai spus nimic lui Laurent ?

100

– Nu..

– De ce ?

– Fiindcă în clipa aceea s-ar fi petrecut o schimbare prea puternică în sufletul lui. Ştii că orice neprevăzut îl tulbură peste măsură. Şi-apoi, din două una: ori şi-ar fi închipuit că împărtăşindu-i această veste aveam de gînd să-l iau de bărbat, şi groaza unei astfel de legături l-ar fi zăpăcit cu totul, ori s-ar fi lăsat cu desăvîrşire în părăsirea acestui gînd al căsătoriei, dornic să-şi impuie o supunere care n-ar fi ținut mai mult de... un sfert de ceas, pentru ca la urmă să se simtă adînc deznădăjduit şi mî-nios pînă la nebunie. Nenorocitul e prea vinovat față de mine; nu era nevoie să-i dau un nou prilej de înjosire.

– Prin urmare, îl dispreţuieşti ?

– Nu spun asta, dragul meu Palmer, li plîng, dar nu-l învinuiesc. Poate că altă femeie l-ar face fericit şi l-ar cumkiți. Eu n-am putut să fac nici una, nici alta. Poate că-n asta e şi vina lui şi a mea. Oricum ar fi însă, un lucru e adevărat, că nu trebuia şi ca nu trebuie să căutăm o apropiere prin dragoste.

– Dar acum, Tereza, nu te gîndeşti să te foloseşti de libertatea ce-ți este dăruită ?

– Ce folos aş putea avea ?

– Te-ai putea mărita ca să cunoşti cum trebuie bucuria căsniciei.

– Dragul meu Dick, am iubit de două ori în viața mea, şi vezi bine unde am ajuns. Soarta n-a vrut să fiu fericită. Acum e prea tîrziu să caut ceea ce nu mi-a fost îngăduit. Am treizeci de ani.

– Tocmai fiindcă ai treizeci de ani, nu te poți lipsi de-o nouă iubire. Ai căutat să-ți smulgi această iubire din inimă, şi tu te afli la vîrsta în care femeicț nu-şi poate smulge această comoară din ființa ei. Fiindcă ai suferit prea mult, fiindcă n-ai fost iubită, setea nepotolită de fericire se va trezi din nou şi te va călăuzi, din amărăciu-.

101

ne în amărăciune, în prăpastia cea mai adîncă, mult mai adîncă decît aceea din care de-abia ai scăpat.

– Da, fără îndoială, nădăjduieşti; te înşeli însă, Te-reza. La vîrsta ta trebuie să te temi de orice, de simţirea ta prea vie şi de liniştea amăgitoare în care te soarbe o clipă de nemulţumire şi de oboseală. Dragostea te va căuta oriunde, nu te îndoi de asta şi, de-abia redată libertăţii, vei fi urmărită şi chinuită de vraja ei la fiecare pas. Singurătatea în care trăiai nu îngăduia nimănui pe vremuri să s-apropie c-o nădejde temeinică de tine; azi însă, La-urent te-a coborît oarecum în ochii lor, toţi acei care te socoteau prietenii tăi, vor avea gîndul să-ţi fie amanţi. Vei da naştere unor patimi chinuitoare şi se vor găsi destui îndemînatici care, într-o clipă, să te poată hotărî. în sfîrşit...

– în sfîrşit, Palmer, dumneata mă crezi pierdură fiindcă sujit nenorocită. Asta s prea crud şi mă aduci la încredinţarea că într-adevăr n-am să mă mai pot ridica din noroi.

Tereza îşi ascunse faţa între mîini şi plînse cu amărăciune.

Palmer o lăsă să plîngă: văzînd că lacrimile îi erau de trebuinţă, înadins pricinuise această sfîşiere. Cînd o văzu liniştită, căzu în genunchi în faţa eh

– Tereza, rosti el, ţi-am pricinuit o adîncă mîhnire. dar trebuie să-mi fi înţeles gîndul. -Tereza, te iubesc, te-am dubit totdeauna, nu cu o patimă oarbă, ci cu toată credinţa şi cu toată supunerea sufletului meu. Văd azi în tine, mai mult ca oricînd, o făptură nimicită din vina altora. Ai decăzut în ochii lumii, dar nu şi-n ochii mei. Dimpotrivă, dragostea ta pentru Laurent mi-a dovedit că eşti femeie şi de-aceea te iubesc mai mult, fără să mă înarmez împotriva slăbiciunilor omeneşti. Ascultă-mă, Tereza. Eu sunt un filosof, ceea ce înseamnă că stau la sfat cu judecata şi îngăduinţa mai mult decît cu prejudecăţile

102

lumii şi subtilitatea romanţioasă a simţirii. Chiar dacă ai fi devenit prada celor mai groaznice rătăciri, te-aş fi iubit şi te-aş fi respectat ca şi azi, fiindcă tu eşti una dintre femeile care nu se rătăcesc decît sufleteşte. Dar ce soartă nemiloasă a vrut să cazi într-o astfel de prăpastie ? Sunt pe deplin încredinţat că, dacă, de azi înainte, ai întîlni o inimă cinstită, potolită şi credincoasă, străină de acea boală a sufletului care uneori face din oameni artişti mari dar, de cele mai multe ori, soţi nevrednici, un tată, un frate,-un prieten, un bărbat în sfîrşit, ai fi pentru totdeauna ferită de primejdiile şi nenorocirile viitorului. Ei

bine, Tereza, am îndrăzneala să spun că eu sunt un astfel de om. N-am în ființa mea nimic scînteietor care să te zăpăcească, am însă o inimă care te poate iubi. Am în tine o încredere nesfîrşită. De vreme ce ai să fii fericită, " ai să fii recunoscătoare şi, recunoscătoare, ai să fii credincioasă şi pentru totdeauna vindecată. Spune da, Tereza, primeşte să fii soția mea, primeşte numaidecît, fără teamă, fără mîndrie, fără gîndul că mărturisirea ar fi o slăbiciune, fără dispreț față de tine însăți. îți dăruiesc viața mea şi nu,-ți cer decît să te încrezi în mine. Mă simt îndeajuns de puternic ca să nu sufăr din pricina lacrimilor pe care răutatea altuia ți le-a stors din ochi.

N-am să-ți amintesc niciodată trecutul, şi îți făgăduiesc că-ți voi face viitorul atît de blînd şi de liniştit, încît niciodată mînia furtunii nu va veni să te smulgă de la sînul meu.

Palmer vorbea c-o bogăție de suflet pe care Tereza nu i-o cunoştea încă. Ea căută să se apere împotriva deplinei încrederi; dar această împotrivire, după părerea lui Palmer, era o fărîmă de boală sufletească, pe care trebuia să şi-o înăbuşe. Vedea bine că Palmer spune adevărul, dar simțea că de asemenei el căuta să ia asupră-şi o sarcină prea grea.

103

– Nu, zise ea, nu mă tem de mine. Nu-Î mal pot iubi pe Laurent, nu-l mai iubesc; dar lumea, mama ta, țara ta, cinstea numelui tău ? M-am, înjosit, văd bine, tu însuți ai spus-o. Ah, Palmer, nu mă chinui ! Mă îngrozesc la gîndul că ai să înduri atîtea ocări pentru mine !

A doua zi şi în zilele următoare, Palmer stărui cu toată tăria. N-o mai lăsa pe Tereza să se gîndească. De dimineață pînă seara, singur cu ea, îşi sporea puterea voinței numai ca s-o poată convinge. Palmer era un om de inimă, supus întîiei mişcări; vom vedea mai tîrziu dacă Tereza ar îi putut avea dreptul să şovăiască. O neliniştea însă graba cu care Palmer ținea s-o facă să primească, cu gînd să-i smulgă o mărturisire.

– Ți-e teamă fiindcă nu ştii ce gîndesc, îi zise ea; ai uitat oare încrederea pe care mi-o recunşteai adineauri ?

– Mă încred în cuvîntul tău, răspunse el. Dovada e că ți-l cer: nu sunt însă silit să cred că mă iubeşti, fiindcă nu-mi răspunzi]a ceea ce te întreb, şi poate că ai dreptate. Nu ştii încă ce nume să dai prieteniei tale. Eu ştiu că nu port decît iubire în inimă şi nu sunt dintre cei care n-au putința să citească limpede în sufletul lor. Dragostea mea e călăuzită de judecată, îşi are tăria ei.

Se împotriveşte, prin urmare, nenorocului după care ai putea s-o faci să alerge, lăsîndu-te pradă visului şi gîndurilor negre în care, bolnavă cum eşti, nu ți-ai putea recunoaşte foloasele de care ai atîta nevoie.

Tereza se simțea parcă rănită, cînd auzea pe Palmer vorbindu-i astfel. Vedea în purtarea lui prea multă uitare de sine şi nu putea suferi s-of creadă în stare de-a primi totul fără să răspundă. Deodată însă, îi fu ruşine de ea însăşi, în această luptă de bunăvoință în care Palmer se dăruia-întreg, fără să-i ceară altceva decît s-o facă să-i primească numele, averea, ocrotirea şi dragostea întregii lui vieți. El da totul şi, drept răsplată, o ruga să se gîndească la ea însăşi.

104

. Nădejdea înflori curînd în inima Terezei. Omul acesta, pe care totdeauna îl crezuse hotărît şi care acum căuta să pară şi mai hotărît în ochii ei, se arătă sub o înfăţişare atît de neprevăzută încît mintea ei părea luminată, însuflețită parcă în cea mai dureroasă clipă a agoniei. Era ca o rază de soare în adîncul unei nopți pe care-o crezuse veşnică. în clipa cînd, nedreaptă şi deznădăjduită, era să blesteme iubirea, el o silea să creadă în iubire şi să-şi privească nenorocirea ca pe o întîmplare prin care cerul voia s-o pună la încercare. Palmer învăluit într-o frumusețe potolită şi rece, se schimba cu fiecare clipă sub privirea mirată, nesigură şi înlăcrimată a femeii iubite. Sfiala, care la început părea că ascunde o privire aspră, făcea loc unei curate însufleţiri şi căutînd să lămurească lucrurile cu mai puțină poezie decît Laurent. putea să ajungă mai curînd la o deplină încredințare.

Tereza descoperi această însuflețire sub scoarța aspra a îndărătniciei şi nu se putu stăpîni să nu zâmbească cu bunăvoință cînd văzu patima cu care el pretindea că urmează, fără prea multă înflăcărare, calea pe care avea de gînd s-o scape. Se simți înduioşată şi lăsă să-i scape făgăduiala la care el ținea atît de mult.

în aceeaşi clipă primi o scrisoare cu slova necunoscută, atît era de încurcată. De-abia putut să descifreze semnătura. Putu, în cele din urmă, cu ajutorul lui Palmer, să citească, următoarele:

„Am jucat, am pierdut; am avut o amantă, m-a înşelat, am ucis-o. Am băut otravă. Voi muri. Adio, Tereza.

Laurent'.

– Să plecăm, zise Palmer. "*

– O, dragul meu prieten, te iubesc ! Răspunse Tereza aruncîndu-se în brațele lui. De-abia acum bag de seamă cît ești de vrednic să fii iubit.

105

Plecară în aceeaşi clipă. într-o noapte ajunseră pe mare la Livorno, şi, seara, erau la Florența. îl găsiră pe Laurent într-un han, nu pe moarte, dar într-un atac de friguri atît de puternice, încît patru oameni nu puteau să-l şt'ăpînească. Zărind pe Tereza, o recunoscu şi începu să i se plîngă că voiau să-l îngroape de viu. O strîngea aşa de tare lîngă el, încît ea se înăbuşi şi căzu.

Palmer trebui s-o scoată leşinată din odaie, dar, după o clipă, îşi veni în fire, şi, cu o răbdare ce părea o minune, petrecu douăzeci de zile şi douăzeci de nopți la capătîiul omului pe care nu-l mai iubea. El o recunoştea numai ca s-o umilească cu cele mai aspre cuvinte şi, îndată ce-o vedea că se depărtează, o striga spunîndu-i că moare dacă n-o simte lîngă el.

Din fericire nu omorîse nici o femeie, nici nu băuse otravă, nici nu-şi pierduse banii la joc, în sfîrşit, nu făcuse nimic din ceea ce scrisese Terezei în delirul şi frigurile boalei. De scrisoarea aceea, de altfel, nu-şi mai aduse aminte niciodată, şi nici Tereza nu îndrăznea să-i mai vorbească de ea; era prea îngrozit de turbarea minții în clipele cînd începea să-şi dea seama de toate. Mai avu în urmă alte visuri sinistre, cît timp. ținu boala. îşi închipuia că Tereza îi dă să bea otravă, că Palmer îi pune cătuşele la mîini. Cea mai neîntreruptă şi cea mai crudă halucinație pentru el o pricinuia un pieptene de aur pe care Tereza îl purta în păr, şi pe care i se părea că i-l vîră în creier. Ea purta într-adevăr un astfel de pieptene italian, cu care îşi prindea părul. îl ascunse, el însă 41 vedea şi-l simțea într-una.

Cum îi părea că-l turbură peste măsură prezența ei, Tereza căuta totdeauna să vegheze în umbră, după perdelele patului; dar, cînd trebuia să ia o doctorie, începea să țipe, spunînd că n-o ia decît din mîna Terezei.

– Numai ea are drept să mă omoare, spunea el; i-am făcut prea mult rău. Mă urăşte şi are dreptul să

106

se răzbune. N-o văd în fiecare clipă, la capul patului, în brațele noului ei amant ? Haide, Tereza, vino, mi-e sete; dă-mi să beau otravă.

Tereza aducea odată cu ființa ei liniştea şi somnul. După cîteva zile de frămîntare, în deznădejdea cărora doctorii credeau că ea se va obosi peste măsură, şi pe care o însemnară ca pe-o stare neobişnuită, Laurent se linişti

dintr-odată şi rămase nemişcat, istovit, într-un somn ca al morții, dar cu desăvîrşire scăpat.

Era atît de slab încît trebuia să-l hrănească numai atunci cînd el nu-şi da seama şi să-i obişnuiască stomacul pe încetul, astfel că Tereza nu voia să-l părăsească nici o clipă. Palmer încercă s-o facă să înțeleagă că avea nevoie de odihnă, încredințînd-o c-o va înlocui la că-pătîiul bolnavului; ea nu primi însă, ştiind că puterile omeneşti slăbesc de multe-ori din pricina somnului şi că, de vreme ce în ființa ei se petrecea o minune care o vestea în fiecare clipă cînd trebuia să ducă lingurița la gura bolnavului, fără ca vreodată că se simtă învinsă de oboseală, însemna că numai pe ea o însărcinase Dumnezeu să mîntuiască această făptură slabă.

într-adevăr, pentru aceasta numai ea fusese aleasă, şi numai ea îl scăpă.

Dacă medicina, oricît ar fi de pătrunzătoare, e neputincioasă în astfel de împrejurări, aceasta se întîmplă din pricină că îngrijirea nu se poate mărgini la o doctorie luată în pripă. Nu se ştie niciodată ce turburări poate aduce într-o viață aproape de moarte, o lipsă prea mare ori prea multă risipă; iar minunea care uneori nu grăbeşte scăparea celui părăsit în ghearele morții, e adeseori lipsa de linişte şi neînduplecata stăruință a celor ce-l îngrijesc.

în sfîrşit, într-o dimineață, Laurent se trezi ca din-tr-un somn adînc şi păru surprins că-l vede pe Palmer

în dreapta şi pe Tereza în stînga; întinse mîna fiecăruia şi-i întrebă unde se află şi de unde venea.

La început nuri spuseră cît timp fusese bolnav, nici cit de aspră fusese boala, căci el nu putea să-şi dea încă seama de nimic, văzîndu-se atît de slab şi atît de neputincios. Cînd începu să se simtă mai bine, cătuă s-o întrebe pe Tereza din ce pricină suferise. I se răspunse că Tereza doarme. El rămase surprins şi oarecum îngrijat.

– A devenit şi ea italiancă, zise el, de vreme ce doarme peste zi.

Tereza dormi, într-adevăr, douăzeci şi patru de ceasuri fără întrerupere. Firea îşi relua drepturile de îndată ce neliniştea se risipise.

Laurent află pe încetul pînă unde se jertfise ea la căpătîiul lui şi, în cele din urmă, bagă de seamă că această oboseală în legătură cu toată suferința îndurată mai înainte, lăsase urme adînci pe chipul ei. Era încă prea slab ca să se poată mişca şi-atunci Tereza căuta să-i stea în preajmă, citindu-i, jucînd

cărți ca să-l distreze, ori plimbîndu-l în trăsură. Palmer îi întovărăşea întotdeauna.

Puterile însuflețeau pe Laurent mai repede decît s-ar fi crezut, fiind un om de-o tărie nebănuită. Mintea însă nu-i era totdeauna limpede. într-o zi spuse Terezei în glumă cînd se afla singur cu ea:

– Ascultă, cînd oare bunul nostru Palmer ne va face plăcerea să plece ?

Tereza băgă de seamă că el uitase multe din cele întâmplate, şi nu răspunse. Atunci Laurent căută parcă să-şi dea seama de ce spune şi adăugă:

– Mă găseşti poate răutăcios, bună prietenă, cînd vorbesc astfel despre un om care m-a îngrijit cu aceeaşi dragoste ca şi tine; dar, la urma-urmei, nu sînt nici atît de prost, nici atît de pierdut ca să nu pricep că s-a ascuns în odaia unui bolnav nesuferit o lună întreagă

108

numai ca să nu se despartă de tine. Haide, Te.i'îiza, jură-mi că a făcut asta numai pentru mine ?

Pe Tereza o răni această întrebare nesocotită, mai ales că el îi vorbea deschis ca pe vremea cînd încă nu se sfîrşise totul. Clătină din cap şi încercă să vorbească despre altceva. Laurent se supuse, cu amărăciune; a doua zi însă îi aminti acelaşi lucru; dar cînd Tereza băgă de seamă că el o socoteşte aceeaşi veche prietenă, se hotărî să plece, în vreme ce Laurent rosti c-o vădită surprindere:

– Unde te duci, Tereza ? Oare nu sîntem bine aici ? Trebuia să-l lămurească, de vreme ce el stăruia.

– Dragul meu, îi zise Tereza, tu rămîi aici: doctorii spun că-ți mai trebuie o săptămînă sau două pînă să fii în stare să faci o călătorie; altfel înseamnă să te îmbolnăveşti din nou. Eu mă întorc în Franța, fiindcă am sfîrşit ce-aveam de lucru la Genova, şi-apoi n-am dorința să mai călătoresc prin restul Italiei.

– Bine, Tereza, eşti liberă. Dar, de vreme ce vrei să te reîntorci în Franța, nu crezi că aş avea şi eu poate aceeaşi dorință ? Aşteaptă-mă numai o săptămînă. Cred că nu-mi va trebui mai mult ca să pot fi în stare să fac o astfel de călătorie.

Punea atîta blîndețe în uitarea suferințelor şi părea atît de copilăros în clipa aceea, încît Tereza îşi stăpîni o lacrimă în amintirea bucuriilor de altădată, pe care acum era silită să le părăsească.

începu şi ea să-l tutuiască, fără să-şi dea seama, şi-i spuse, cu toată

bunăvoința şi părerea de rău, că trebuiau să se despartă pentru cîtăva vreme.

– Dar de ce să ne despărțim ? strigă Laurent. Oare nu ne mai iubim ?

– Asta ar fi cu neputință, reluă ea; vom rămîne prieteni, şi-i de-ajuns; ne-am chinuit însă prea mult, şi-apoi sănătatea ta trebuie cruțată de azi înainte. Să lăsăm să treacă vremea ca să putem uita totul.

109

– Dar eu am uitat totul ! strigă Laurent c-o nevinovată şi copilărească bună-credință. Nu-mi aduc aminte de nici un rău pe care să-l fi îndurat din pricina ta. Ai fost totdeauna un înger pentru mine, şi, de vreme ce eşti un înger, tu, la rîndu-ți, n-ai de ce mă urî. Trebuie să ierți tot ce ți-am făcut şi să mă iei cu tine, Tereza ! Dacă mă laşi aci, voi muri de plictiseală.

Tereza se arăta însă hotărîtă cum el încă n-o cunoscuse; atunci începu să glumaescă şi-i spuse că era de prisos să facă pe femeia neînduplecată, căci atunci însemna să se, înfățişeze în ochii lui altfel de cum o cunoştea.

– Pricep foarte bine.ce vrei tu ! reluă el. Vrei să mă arăt pocăit, să-mi spovedesc păcatele. Ei bine, nu vezi că eu însumi le nesocotesc şi nu le-am ispăşit îndeajuns în cele opt sau zece zile cit am fost nebun ? Vrei să plîng şi să fac jurăminte ca odinioară ? La ce bun ? Nu m-ai crede. E vorba numai de purtarea mea de aci înainte şi vezi bine că nu mă tem cîtuşi de puțin pentru viitor, de vreme ce caut să te apropii de mine. Haide, Tereza, şi tu eşti un copil, ştii bine că aşa-ți spuneam uneori cînd vedeam că ai de gînd să mă certi. Crezi oare că azi m-ai putea încredința că nu mă mai iubeşti, cînd ai petrecut la căpătîiul meu douăzeci de zile şi douăzeci de nopți, fără să te odihneşti o clipă, fără să pleci de lîngă mine ? Nu vezi, după, cearcănele albastre ce-ți adîn-cesc ochii în orbite, că ai fi murit dacă ar fi fost nevoie să mă îngrijeşti încă o săptămînă sau două ? Nu ffeci astfel de jertfe pentru un om pe care nu-l mai iubeşti !

Tereza nu cuteza să rostească cuvîntul fatal. Nădăjduia, că Palmer va veni să puie capăt acestei nelinişti şi că, astfel, ea va putea înlătura o nemulțumire primejdioasă bolnavului. Fu însă cu neputință; el se aşeză în dreptul uşii şi n-o lăsă să plece, îi căzu la picioare şi-i înlănțui genunchii cu brațele.

110

– Doamne ! zise ea, e cu putință să mă crezi atît de crudă, atît de nemiloasă cînd e vorba să-ți spun un.cuvînt de care ai atîta nevoie ? Dar nu

pot, acest cuvînt n-ar fi adevărat. Dragostea s-a sfîrşit între noi.

Laurent se ridică plin de mînie. Nu înțelegea să înăbuşe această iubire în care pretindea dă nu poate să creadă.

– Atunci îl iubeşti pe Palmer ? strigă el spărgînd o ceaşcă în care de-abia îşi turnase ceaiul. îl iubeşti ? Spune, vreau să aud adevărul. Am să mor, ştiu bine, dar nu vreau să fiu înşelat.

– înşelat ? zise Tereza luîndu-i mîinile ca să-l oprească de-a şi le sfîşia cu unghiile. înşelat ? Ce fel de vorbă e asta? Oare ai pus stăpînire pe mine? Din cea dintîi noapte pe care ai petrecut-o afară din Genova, după ce-mi spuseseşi că eu sînt un prilej de mîhnire şi-un călău pentru tine, n-am fost străini unul față de altul ? Asta nu se petrece de patru luni şi mai bine ? Şi-apoi crezi că acest timp, în care nu te-ai mai gîndit la o împăcare, n-a fost de-ajuns să mă facă stăpînă pe mine însămi ?

Şi, cum văzu că Laurent, în loc să se deznădăjduiască din pricina acestei mărturisirifpărea liniştit, şi-o asculta cu luare aminte, ea urmă:

– Dacă nu înțelegi pornirea ce m-a adus lîngă patul tău de suferință şi care m-a înlănțuit pînă azi, îndenyiîn-du-mă să te îngrijesc ca o mamă, înseamnă că niciodată n-ai priceput nimic din tot ce purtam în inimă. Această inimă, Laurent, zise ea, bătîndu-se cu pumnul în piept, nu e poate nici atît de mîndră, nici atît de înflăcărată ca a ta; dar ai spus-o tu însuți de cîteva ori cîndva, că ea rămîne în acelaşi loc. Nu va înceta să iubească nicicînd ce i-a fost drag; nu căuta să te amăgeşti însă; s-a stins adevărata iubire, iubirea aşa cum o înțelegi tu şi pe care ai nebunia s-o mai crezi încă întreagă. Nici capul, nici

simțirea mea nu mai sunt ale tale. Sunt stăpînă pe voința şi pe făptura mea; încrederea şi avîntul de altădată au pierit. Le-aş mai putea reaprinde numai pentru cine e vrednic, pentru Palmer dacă vreau, şi tu n-ai avea de ce să mă învinuieşti, tu care într-o dimineață l-ai căutat să-i spui:

– Mîngîie pe Tereza; îmi faci un mare bine !

– E-adevărat... E-adevărat 1 zise Laurent, frîngîndu-şi mâinile şi tremurînd. Am spus asta... Uitasem... De-abia acum îmi aduc aminte.

– Nu uita nimic. îi zise Tereza, încercînd să-i vorbească blînd cînd îl văzu potolit, şi să ştii, bietul meu copil, că dragostea e o floare foarte plăpîndă, pe care n-o mai'poți însufleți cînd ai călcat-o în picioare. N-o mai căuta în inima mea, caut-o aiurea, dacă această tristă experiență pe care ai făcut-o cu mine îți

va deschide ochii şi îţi va schimba caracterul. O vei găsi în ziua cînd vei fi vrednic de ea. Eu nu ţi-aş "mai putea îndura mîngîierile; m-ar înjosi; dar dragostea mea de soră şi de mamă va rămîne aceeaşi, fără să vrem, şi tu şi eu. Asta e cu totul altceva, e mila pe care nu caut să ţi-o ascund, şi ţi-o spun asta, mai ales, ca să nu mai cauţi o.dragoste care te-ar umili şi pe tine. Dacă vrei ca această prietenie, care acum te mîhneşte, să-ţi pară binefăcătoare, caută să fii vrednic de ea. Pînă azi n-ai avut acest prilej. Prilejul se arată deschis acum: cată şi te foloseşte de el, părăseşte-mă fără slăbiciune şi fără ură. Arată-mi o înfăţişare liniştită şi bun% a omului de inimă, în loc să-mi arăţi chipul unui copil care plînge fără să ştie de ce.

– Lasă-mă să plîng, Tereza, zise Laurent căzînd în genunchi, lasă-mă să-mi spăl vina în amărăciunea lacrimilor mele; lasă-mă să mă închin acestei sfinte milostiviri care a supravieţuit iubirii tale apuse. Nu mă sili să fiu liniştit, ştii bine că nu mă pot linişti niciodată; cre-de-mă însă că am să pot deveni bun. Âh, Tereza" te-am cunoscut prea tîrziu ! De ce nu mi-ai spus totul mai de

mult, aşa cum o faci acum ? De ce vii să mă împovărezi cu blîndeţea şi frumuseţea sufletului tău, biată soră de caritate care nu mă mai poţi face fericit ? Dar ai dreptate, Tereza, eram vrednic să ajung aci; m-ai făcut în sfîrşit să înţeleg asta. Lecţia îmi va sluji mult, îţi mărturisesc şi, dacă vreodată voi mai putea iubi o altă femeie, voi şti cum s-o iubesc. îţi datorez totul, buna mea soră, trecutul şi viitorul !

Laurent vorbea cu adîncă părere de rău în glas, cînd întră Palmer. îi sări de gît şi-l numi fratele, mîntuitorul lui, apoi strigă, arătînd spre Tereza:•

– Ah, bunul meu prieten, îţi mai aduci aminte ce mi-ai spus la hotel Meurice, ultima oară cînd ne-am văzut la Paris ? „Dacă nu te simţi în stare s-o faci fericită, zboară-ţi mai bine creierii în astă-seară decît să te întorci lîngă ea !" Aşa trebuia să fac şi n-am făcut-o ! Acum, priveşte-o, e mai schimbată ca mine, biata Tereza ! Era zdrobită şi-a venit să mă smulgă din gheara morţii, cînd trebuia să mă blesteme şi să mă.părăsească !

Pocăinţa lui Laurent era adevărată; Palmer era adînc înduioşat. Pe măsură ce se spovedea, artistul părea că-şi amestecă cuvintele cu lacrimi şi, cînd Palmer, rămase singur cu Tereza, îi spuse:

– Draga mea, nu crede c-am suferit în clipele cînd l-ai îngrijit ca o mamă. Am înţeles totul. Ai vrut să-i scapi şi sufletul şi trupul. Ai izbutit. E scăpat,

bietul băiat ! Acum ce vrei să faci ?

– Să-l părăsesc pentru totdeauna, răspunse Tereza, sau, cel puțin, să nu-l mai văd cîțiva ani. Dacă el se reîntoarce în Franța, eu rămîn în Italia şi, dacă el rămîne in Italia, eu mă reîntorc în Franța. Nu ți-am spus că asta era hotărîrea mea ? Tocmai din pricina acestei nestrămutate hotărîri nu mi-am grăbit plecarea. Ştiam că va fi nevoie de-o înțelegere şi nu voiam să-l las într-o stare care poate l-ar fi nimicit.

113

– Te-ai gîndit oare bine, Tereza ? zise Palmer visător. Eşti pe deplin încredințată că nu-l va birui slăbiciunea în cea din urmă clipă ?

– Sînt încredințată.

– Omul acesta îmi pare că nu se dă bătut în fața durerii. Ar fi în stare să stoarcă mila din măruntaiele unei pietre, de-aceea, să ştii, Tereza, ca dacă te vei răzgîndi, eşti pierdută, şi el se pierde odată cu tine. Dacă îl mai iubeşti, gîndeşte-te că nu-l poți scăpa decît părăsindu-1.

– Ştiu, răspunse Tereza; dar ce-mi spui tu, prietene ? Oare şi tu eşti bolriav ? Ai uitat că mi-am dat cuvîntul față de tine ?

Palmer îi sărută mîna şi zîmbi. Sufletul lui rămînea pe deplin împăcat.

Laure-nt veni a doua zi să le spuie că avea de gînd să plece în Elveția, ca să se însănătoşească pe deplin. Clima Italiei nu-l mulțumea, şi avea dreptate. Doctorii îl sfătuiau chiar să nu mai aştepte căldurile cele mari.

Astfel se hotărîră să se despartă la Florența; Tereza n-avea alt plan decît să apuce pe drumul pe care n-avea să apuce Laurent; dar, văzîndu-l atît de slăbit, după cele petrecute în ajun, îi făgădui că va mai sta în Florența o săptămînă, numai ca să-l oprească să plece fără a-şi fi recăpătat puterile de care avea nevoie.

Această săptămînă fu pentru Laurent poate cea mai fericită din viața lui. Blînd, prietenos, încrezător, sincer, pătrunsese în acea tainiță a sufletului pe care însă n-o mai simțise, chiar în cele dintîi zile ale unirii lui cu Tereza. Bunătatea ei îl robise, am putea zice îl schimbase cu totul. Nu-i mai părăsea pe cei doi prieteni, se plimba cu ei în trăsură la Cascine, în orele cînd nu era lume, mînca cu ei, şi simțea o copilărească bucurie să dejuneze la țară, dînd brațul Terezei cînd aceasta n-o făcea Palmer, în-cercîndu-şi puterile prin mişcări de luptă cu ale acestuia, întovărăşindu-i la teatru şi chibzuindu-se cu Dick, ma-

rele turist asupra călătoriei ce avea s-o întreprindă în Elveția. Era pentru el o mare întrebare dacă trebuia să treacă pe la Milano sau pe la Genova. Se hotărî în sfîrşit pentru cel din urmă, luînd-o pe la Pisa şi Luca, apoi ur-cînd coasta pe mare sau pe uscat, după cum avea să se simtă în cele dintîi zile ale călătoriei.

Ziua plecării se ivi. Laurent îşi făcuse toate pregătirile c-o melancolică bucurie. Bucuros în privința costumului de călătorie şi a pachetelor, dar mai ales în privința înfățişării pe care i-o da o manta de cauciuc pe care Palmer îl silise s-o primească şi care pe-atunci era o noutate în negoț, vesel cînd auzea păsăreasca franceză a unui slujitor italian pe care i-l alesese Palmer şi care era cel mai bun om din lume, primind cu recunoştință şi supunere toate sfaturile şi toate îndemnurile Terezei, avea ochii plini de lacrimi, deşi rîdea cu hohote.

în noaptea dinaintea plecării avu un nou atac de friguri. Căută să nu-l ia în seamă. Caleaşca ce trebuia să-l ducă, era în poarta hotelului. Dimineața era răcoroasă. Tereza se nelinişti.

– întovărăşeşte-l pînă la Spezzia, zise Palmer. Aci trebuie să se îmbarce, dacă nu va mai putea să-şi urmeze călătoria pe uscat. Vă ajung şi eu în ziua cînd va trebui să plece. Mi-a căzut pe cap o afacere pe care n-o pot înlătura şi care mă reține aici douăzeci şi patru de ceasuri.

Tereza, surprinsă de-această hotărîre şi mai ales de-această propunere, nu vru să plece în tovărăşia lui Laurent.

– Te rog, îi zise Palmer, stăruind; eu nu pot să merg cu voi.

– Foarte bine, dar nu e nevoie să mă duc eu cu el.

– Ba da, reluă Palmer, trebuie !

Tereza era încredințată că înadins căuta să scape să nu-i întovărăşească. Era mirată, neliniştită.

115

s – Poți să-mi dai cuvîntul de cinste că ai o afacere însemnată aici ? întrebă ea.

– Da, răspunse el, ți-l dau.

– Ei bine, atunci rămîn şi eu.,s > – Nu, trebuie să pleci.

– Nu înțeleg.

– îți voi lămuri totul mai tîrziu, draga mea. Cred în tine cum cred în Dumnezeu, vezi bine; ai şi tu încredere în mine. Plecați.

Tereza îşi făcu în grabă un pachet pe care îl zvîrli în trăsură şi, urcîndu-

se alături de Laurent, zise către Palmer:

– Mi-ai dat cuvîntul de cinste că vii să mă întîl-neşti la Spezzia peste douăzeci şi patru de ceasuri !

VIII

Palmer, silit într-adevăr să rămînă în Florența şi s-o îndepărteze pe Tereza, fu lovit de moarte cînd o văzu că pleacă. Totuşi, primejdia de care se temea nu era temeinică. Lanțul nu mai putea fi înnodat. Laurent nu se mai gîndea să trezească o pornire a. Terezei; dar, pe deplin încredințat că-i pierduse inima, se silea cel puțin să-i păstreze stima. în această privință nu-şi făcuse nici o socoteală; simțea nevoia să se înalțe în ochii acestei femei care, la rîndu-i, se înălțase în ochii lui. Dacă ar fi rugat-o ceva în clipa aceea, fără îndoială că s-ar fi împotrivit şi 1-âr fi disprețuit. Căută să nu ia nici o hoiărîre, sau. mai de grabă, nici nu se mai gîndi la asta. Socotea, de altfel, că e cel mai bun lucru pe care l-ar fi putut face. Era de bună credință cînd juca rolul omului cu inim'a sfîşiată, a copilului supus şi ascultător, astfel că la capătul călătoriei, Tereza se întreba dacă nu era el victima acestei iubiri blestemate.

După trei zile de tovărăşie Tereza se simțea fericită 5n preajma lui Laurent. Vedea cum se deschide un nou

izvor de simțiri curate,, o cale încă neumblată, fiindcă, pe-această cale umblase singură pîhă atunci. Sorbea mulțumirea de a iubi, fără remuşcări, fără nelinişte şi fără luptă, o făptură palidă şi slabă, care nu mai era decît suflet, şi pe care îşi închipuia c-o va întîlni într-o nouă viață, în paradisul celei mai curate închipuiri, după cum visezi să te întîlneştî cu cineva după moarte.

Apoi ea fusese adînc mîhnită şi umilită din pricina lui, răzvrătindu-se de multe ori pe ea însăşi; această iubire primită cu atîta măreție şi bunăvoință, îi lăsase în inimă o rană adîncă. El se ivise într-o clipă în care ea se disprețuia din pricină că se lăsase prosteşte înşelată. Prin urmare se simțea renăscînd şi se împăca cu trecutul vă-zînd cum răsare pe mormîntul unei patimi înfrînte floarea prieteniei curate, mai frumoasă decît patima, chiar în zilele cele mai bune.

în ziua de zece mai ajunseră la Spezzia, un orăşel frumos, jumătate genovez, jumătate florentin, în adîncul unui golf albăstrit de azurul cerului şi-al mării. Colțul acesta de lume era un prilej de plăcută singurătate; vremea era potolită şi odihnitoare. Zărind această frumoasă apă liniştită, Laurent, pe care

trăsura îl obosise oarecum, se hotărî să facă drumul pe mare. întrebară care erau mijloacele de călătorie; un vaporaş pleca spre Genova de două ori pe săptămînă. Tereza rămase mulțumită că vaporul nu pleca chiar în seara aceea. Le rămîneau douăzeci şi patru de ceasuri de. odihnă. Astfel că reținu o cabină pentru a doua zi seara.

Laurent, cu toate că se simțea încă slăbit, era vesel şi mulțumit. îi era mereu somn şi-avea poftă de mîncare ca un copil. Lîncezeala întîielor zile de deplină însănătoşire îi arunca sufletul într-un fel de turburare plăcută. Amintirea vieții trecute se risipea ca un vis rău. Se simțea şi se credea schimbat cu desăvîrşire, pentru totdeauna, în această reînnoire a vieții, îi părea că va fi cu totul ferit de suferință. O părăsea pe Tereza c-o bucurie în

117

care parcă şi lacrimile îşi aduceau partea lor de mîngîiert Această supunere față de voia sorții era în ochii lui o ispăşire de bunăvoie, de care şi ea trebuia să ție seamă. N-< pricinuise, dar o primea în clipa cînd cunoştea tot ce pîm. atunci îi fusese necunoscut. Ducea această trebuință de; se jertfi pînă acolo încît să-i spună că trebuia să-l iubească pe Palmer, fiindcă era cel mai bun dintre prieteni şi cel mai mare dintre' filosofi, apoi, începea să strige deodată:

– Nu-mi spune nimic, dragă Tereza ! Nu-mi vorbi de el ! Nu mă simt încă îndeajuns de vindecat ca să te-aucl spunînd că-l iubeşti. Nu, taci, altfel aş muri !... Să ştii însă că. şi mie îmi e drag ! Ce-aş putea să-ți spun mai mult ?

Tereza nu rosti o singură dată cel puțin numele lui Palmer; şi, în clipele cînd Laurent, mai puțin viteaz, o întreba pe de departe despre el, ea îi răspundea:

– Taci. Am o taină pe care ți-o voi dezvălui mai tîr-ziu, dar care nu e ceea ce crezi. N-ai putea s-o ghiceşti.

deci nu mai încerca !

Cea din urmă zi şi-o petrecură plimbîndu-se prin golful Spezziei. Se opreau din cînd în cînd pe țărm ca să culeagă flori mirositoare, răsărite în nisip, pînă aproape de undele limpezi şi neastîmpărate. Umbra e rară pe-aceste țărmuri frumoase încolăcite de culmi acoperite cu crînguri în floare. Căldura începea să se simtă; şi cum zăreau un mănuchi de pini, căutau să pornească într-acdlo. îşi aduseseră mîncare de-acasă şi-acum mîncau pe iarbă, printre tufe de levănțică.şi rozmarin. Ziua trecu ca un vis, adică fu scurtă ca o clipă, şi

totuşi, ascunse în trecerea ei cele mai plăcute simțiri ale celor două vieți omeneşti.

Dar soarele cobora spre apus şi Laurent începea să se întristeze. Zărea de departe fumul vaporaşului Fer-ruccio, ancorat în golful Spezzia, care se pregătea de plecare, şi- norul negru parcă trecea peste sufletul lui.

118

Tereza băgă de seamă că trebuia să-l facă să uite pînă în cea din urmă clipă şi întrebă pe vîslaş adcă mai avea ceva de văzut de-a lungul țărmului.

– Ar mai fi de văzut insula Palmaria şi cariera de marmură portor, zise el. Dacă voiți să mergeți, atunci vă puteți urca de-acolo în vapor. Se opreşte drept în față, la Porto-Venere, ca să primească mărfuri şi călători. Aveți vreme destulă pînă la plecare. Puteți să vă încredeți în mine.

Cei doi prieteni hotărîră să pornească spre insula Palmaria.

E un bloc ascuțit de marmură ce răsare din unde şi se pleacă pe povîrnişuri domoale spre golf. în această parte sunt. cîteva clădiri, printre care şi două vile, pe țărm. Această insulă e plantată la intrarea în golf, fă-cînd astfel din copaci un zid de apărare naturală; intrarea e îngustă între insulă şi micul port altădată închinat zeiței Venus. De-aci şi numele de Porto-Venere.

Nimic în acest tîrguşor singuratic nu-ți arată că ar avea dreptul să poarte un nume atît de poetic; dar aşezarea lui pe stîncile goale, bătute de valuri neastîmpărate, căci aceste valuri îşi caută loc mai mult în deschizătura dintre stînci, e cu desăvîrşire pitorească. Nu ți-ai putea închipui un decor mai atrăgător pentru ceea ce s-ar numi un cuib de pirați. Casele negre şi sărăcăcioase, roase de vînturile sărate, se încalecă pe înălțimi nemăsurate, de-a-supra stîncilor neregulate. Nu e fereastră fără geam spart care să nu-ți pară un ochi ce pîndeşte o pradă în negurile zării. Nu e zid nedespuiat de tencuială, care să • nu-ți pară un văl sfîşiat de furtună. Nu e o linie regulată în toată această îngrămădire de case, ce parcă sunt gata să se răstoarne unele peste altele. îngrămădirea urcă pînă aproape de culme, unde totul parcă se opreşte deodată şi înalță pe umeri un fort învechit şi o turlă înțepenită ca un paznic în fața nemărginirii. în spatele acestui tablou ce alcătuieşte o lume aparte deasupra mării, se înalță

119

stînci uriaşe cu înfățişare posomorită, a căror temelie irizată de frămîntarea apelor pare adîncită în ceva ne-notărît şi de nepipăit ca însăşi

culoarea vidului.

De pe stîncîle de marmură ale insulei Palmarîa, de cealaltă parte a strîmtorii, Laurent şi Tereza contemplau această pitorească îngrămădire. Soarele în apus arunca pe-aproape văpăi roşiatice, amestecînd într-o ciudată ne-orînduială stîncile şi zidurile vechi în ruină, astfel că totul, pînă şi biserica, părea tăiat din aceeaşi stîncă, în vreme ce blocurile de marmură din spate se scăldau într-o lumină de un verde albăstrui.

Laurent se minună în fața acestei privelişti şi, uitînd totul, o îmbrățişe cu privire de pictor în care Tereza văzu.^cînteind, ca într-o oglindă, toate luminile cerului.

– Slavă Domnului ! se gindi ea, artistul se trezeşte în sfîrşit.

într-adevăr, de cînd se îmbolnăvise, Laurent nu mai avusese un singur gînd pentru arta lui.

îngrămădirea de stînci dezvăluia o privelişte de-o clipă, cu marmura-i neagră pătată cu firişoare galbene ca aurul. Laurent vru să urce povîrnişul repede al insulei, ca să privească marea de la înălțime, şi căută să s-afunde într-un tufiş de pini, pînă în dreptul unei stînci ieşite în afară, unde drumul i se' încurcă cu totul. Stînca părea spînzurată de-asupra mării; dedesubtul ei se căsca o peşteră neagră. Laurent, care nu credea povîrnişul atît de p ăpăstios, fu apucat de-un fel de amețeală, astfel că, dacă Tereza nu l-ar fi urmărit şi nu l-ar fi prins de Kmăr în clipa cînd se lungi pe spate, s-ar f j prăbuşit în prăpastie.

în clipa aceea îl văzu îngrozit, cu privirea rătăcită, ca altădată, în pădure.

– Ce ai ? zise ea. Spune, visezi ?

– Nu, nu, strigă el, ridieîndu-se şi căutînd să se prindă de ea ca de-o putere mîntuitoare, nu e un vis, e realitatea însăşi. Marea, neînduplecata mare a vrut să

mă răpească adineauri! Parcă mă chema din adîncuri o altă viață. Prăpastia părea că se cască între noi pentru totdeauna. Parcă auzeam zgomotul monoton, neîntrerupt, înfiorător, pe care îl ascultam, nu de mult, pe țărmul Genovei, şi care îmi zvîrlea blesteme în urechi. Pe-atunci încercam să mă împotrivesc furtunilor, călătorind într-o barcă, dar apele mă duceau spre aceeaşi neagră prăpastie ! Tereza, Tereza ! Ştii tu ce faci aruncîndu-mă în ghearele acestui monstru, care-şi cască gura hidoasă ca să-ți sfîşie bietul tău copil ?

– Laurent, zise ea, scuturîndu-i brațul, Laurent, mă auzi ?

IEI păru că se trezeşte dintr-o altă lume cînd auzi glasul Terezei; îi părea că e singur şi întoarse capul mirat văzînd că trunchiul copacului de care se sprijinise nu era decît brațul tremurător şi obosit al prietenei sale.

– Iartă-mă, iartă-mă ! zise el, poate că e cel din urmă chin. Să plecăm.

Şi coborî în grabă povîrnişul pe care-l urcase în tovărăşia ei.

Ferruccio se ivea înaintînd din apele golfului Spezzia. " – Dumnezeule, iată-l ! zise el. Cum mai aleargă ! Dacă s-ar scufunda mai înainte de-a ajunge aici !

– Laurent ! reluă Tereza cu asprime.

– Da, da, nu-ți fie teamă, bună prietenă, iată-mă liniştit. N-ai băgat de seamă că o privire a ta e de-ajuns să mă facă cel mai supus şi mai mulțumit dintre oameni ? Haide", să ne urcăm în barcă. S-a sfîrşit de-acum ! Sunt liniştit, sunt mulțumit. Dă-mi mîna, Tereza î Vezi, nu ți-am cerut nici o sărutare de trei zile de cînd stăm împreună ! Nu-ți cer decît mîna ta prietenească. Adu-ți aminte de ziua cînd mi-ai spus: „Nu uita că mai înainte de a-ți fi amantă, ți-am fost prietenă". Ei bine, asta ai dorit; nu mai sunt nimic pentru tine, dar voi fi al tău pentru toată viața.

121

Se urcă în barcă, crezînd că Tereza va rămîne pe mal; socotea că se va întoarce s-o ia după ce el se va urca pe puntea vaporului Ferruccio; ea însă nu-l părăsi. Voia să se încredințeze, spunea ea, că slujitorul care avea să-l întovărăşească pe Laurent şi care se afla pe vapor, unde dusese toate pachetele, nu uitase nimic din tot ce-i era de trebuință stăpînului său pentru călătorie.

Se folosi, prin urmare, de oprirea micului steamer la Porto-Venere, ca să se urce pe punte cu Laurent. Vicentino, sluga de care vorbeam, îi aştepta. Ne-aducem aininte că era un om de încredere, ales de Palmer. Tereza îl luă de-o parte.

– Ai primit bani de la stăpînul dumitale ! Ştiu că te-a însărcinat să îngrijeşti de toate cheltuielile acestei călătorii. Cit ți-a dat ?

– Două sute de lire florentine, signora; cred însă că şi domnul are bani.

Tereza căutase prin buzunarele lui Laurent în timp ce dormea. Găsise portofoliul, care era aproape gol. Laurent cheltuise mulți bani la Florența; cu boala, dease-meni, se cheltuise foarte mult. Încredințase lui Palmer banii ce-i

mai avea, rugîndu-l să-i facă socotelile, căci el nu-şi bătea capul cu astfel de lucruri. In privința cheltuielilor, Laurent era un adevărat copil, *care nu căuta să afle ce preț au lucrurile în străinătate, nici dacă banii au aceeaşi valoare într-o provincie ori în alta. Banii pe care îi lăsase în seama lui Vicentino îi părea c-o să-i ajungă multă vreme, dar cu această sumă nu putea să ajungă nic la graniță, mai ales el care era un om cu^to-tul lipsit de prevedere.

Tereza dădu lui Vicentino toți banii pe care îi avea la ea de cînd venise în Italia, fără să mai păstreze ce-i era de trebuință pentru cîteva zile; căci, văzînd pe Laurent că s-apropie, n-avu vreme să mai ia cîteva piese de aur din punga pe care o strecură în grabă în mîna slujitorului, zicîndu-i:

122 -

– Uite ce-a avut în buzunar; e un om care nu ține seamă de nimic, de-aceea vrea mai bine să îngrijeşti dumneata de cele ce-i vor fi de trebuință. »

Şi se reîntoarse spre Laurent ca să-i dea cea din urmă strîngere de mînă. îl înşela fără remuşcări de astădată. îl văzuse mînios şi deznădăjduit, odată, cînd voise să-şi plătească datoriile; acum nu mai era pentru el decît o mamă, şi-avea dreptul să se poarte aşa cum făcea.

Laurent nu văzuse nimic.

– Mai stai o clipă, Tereza ! zise el cu glas sugrumat de lacrimi. Va suna clopoțelul care va da de veste celor ce nu sunt călători să coboare în barcă.

Ea îi trecu brațul pe sub al lui şi se îndreptă spre
'cabină, unde se putea dormi în linişte, dar în care te
înăbuşea mirosul de peşte. Tereza căută o sticlă pe care
voia să i-o lase; dar o pierduse pe stînca de la Palmaria.

– Ce te nemulțumeşte ? întrebă el, înduioşat de-atîta bunăvoință din partea ei. Dă-mi o creangă din levăn-țica sălbatică pe care am cules-o împreună acolo, în nisip.

Tereza îşi prinsese florile în cingătoare; erau parcă mărturia unei iubiri apuse. Ea găsea ceva neplăcut şi de neînțeles în dorința lui, şi instinctul ei de femeie se împotrivi; dar, plecîndu-se pe marginea steamer-ului, zări, într-o barcă de aşteptare legată de puncte, un copil care oferea călătorilor mănuchiuri de violete. Tereza se "căută în băzunar şi găsi cel din urmă ban pe care, c-o bucurie nețărmurită, îl aruncă micului negustor, în vreme ce el îi trimetea cel mai frumos mănunchi din cîte avea; ea îl prinse cu îndemînare şi-l risipi în cabina lui Laurent, care pricepu gîndul bunei lui prietene, dar nu află niciodată

că aceste violete erau plătite cu singurul şi cel din urmă ban al Terezei.

Un tînăr, a cărui îmbrăcăminte de călătorie şi-a.cărui înfăţişare aristocratică îl deosebeau de ceilalţi călători, aproape toţi negustori de untdelemnuri sau mici negusto-

123

toraşi de pe coastă, trecu pe lîngă Laurent şi, zărindu-1,

îi zise:

– Cum, tu eşti ?

îşi strînseră mîna cu răceala gesturilor şi a fizionomiei, care e un fel de a fi al tinerilor din lumea mare. Era unul dintre vechii prieteni de petreceri ai lui Laurent, pe care şi-i amintea în ceasuri de plictiseală, numindu-i cei mai buni, singurii lui prieteni. în acele clipe adăuga: „Oameni din clasa mea !" căci, de cîte ori se simţea pornit împotriva Terezei, ţinea să-i aducă aminte că e gentilom.

Dar, în starea de amărăciune în care se afla, Laurent nu se bucură cîtuşi de puţin de această întîlnire- şi-n gîn-dul lui dădu dracului pe-acest martor la cel din urmă bun-rămas ce-şi lua de la Tereza. Domnul de Verac," acesta era numele prietenului, o cunoştea pe Tereza de cînd i-o prezentase Laurent la Paris şi, salutînd-o cu respect, îi spuse că avea mare noroc să întîlnească pe puntea sărăcăciosului Ferruccio doi tovarăşi de călătorie ca ea şi Laurent.

– Dar eu nu plec cu dumneavoastră, răspunse ea; eu rămîn aici.

– Cum aici ? Unde ? La Porto-Venere ? ' – în Italia.

– Da ? Atunci Fauvel e trimis pe semne de dumneavoastră la Genova, şi mîine se întoarce !

– Nu, zise Laurent, nemulţumit din pricina prea deselor lui întrebări; plec în Elveţia; domnişoara Jacques nu merge cu mine. Asta te miră ? Ei bine, află că dorrini-şoara Jacques mă părăseşte şi din această pricină sunt tare amărît. Pricepi ?

– Nu, zise Verac zîmbind; totuşi, nu sunt silit..?

– Bine, atunci poţi pricepe numai ceea ce trebuie, reluă Laurent cu oarecare asprime; sunt vrednic de ceea ce mi se întîmplă, şi mă supun, fiindcă domnişoara Jacques, fără să ţie seamă de nemulţumirile ce i-am prici-

124

nuit, a vrut să-mi fie soră şi mamă în clipele cit am fost bolnav pe moarte; prin urmare, îi port o veşnică recunoştinţă, după cum neschimbate vor rămîne

respectul şi prietenia mea.

Verac fu surprins de cele ce auzea. Era o poveste care pentru el nu se asemuia cu nimic. Se îndepărtă în linişte, după ce spusese Terezei că nu-l miră cîtuşi de puțin frumoasa ei purtare; dar căută să spioneze cu coada ochiului despărțirea celor doi prieteni, Tereza în picioare pe punte, îmbrîncită de mulțimea ce se îmbrățişa cu zgomot în sunetul clopoțelului de plecare, sărutîndu-l părinteşte pe Laurent pe frunte. Plîngeau amîndoi; apoi ea coborî în barcă şi se îndreptă spre scara dărăpănată şi posomorită ce cobora printre stînci pînă la Porto-Venere.

Laurent se miră văzînd c-o ia în partea aceea în loc să se întoarcă la Spezzia.

– Ah, se gîndi el, plîngînd cu amărăciune, se vede că Palmer o aşteaptă acolo.

Dar, după zece minute, pe cînd Ferruccio, după ce îşi luase avînt spre largul mării, se întoarse cu pupa spre miază-noapte, Laurent aruncîndu-şi pentru cea din urmă oară privirea spre stînca aceea tristă, zări, pe platforma turnului ruinat, o siluetă, căreia soarele îi punea o cunună de aur pe frunte şi-ale cărei bucle de păr fluturau. în vînt: era părul blond al Terezei, era ființa ei iubită. Era singură. Laurent întinse brațele spre ea cu deznădejde; apoi îşi împreună mîinile în semn de pocăință şi buzele lui şoptiră aceste două cuvinte, pe care vîntul le duse departe:

– Iertare ! Iertare !

Domnul de Verac privea încremenit spre Laurent, iar Laurent, omul cel mai temător din lume în privința înjosirii, nici nu lua în seamă privirea vechiului său tovarăş de desfrîu. Parcă simțea un fel de mîndrie să-l disprețuiască în clipa aceea.

125

Cînd țărmul pieri în ceața înserării, Laurent se văzu pe o bancă lîngă Verac.

– Haide, îi zise acesta, povesteşte-mi şi mie această ciudată aventură. Mi-ai spus prea multe ca să mă laşi acum în mijlocul drumului; toți prietenii tăi din Paris, aş putea zice întreg Parisul, fiindcă eşti un om celebru, mă vor întreba ce deznodămînt a avut legătura ta cu domnişoara Jacques, care, şi ea, e îndeajuns de cunoscută ca să nu ațîțe curiozitatea mulțimii. Ce va trebui să răspund ?

– Că m-ai văzut trist şi prostit. Ceea ce ți-am spus se rezumă în trei cuvinte. Să ți le spun ?

– Va să zică tu ai fost acel care-ai parăsit-o întîi ? Mi-ar place s-o cred.

. – Da. te înțeleg, e caraghios să fii înşelat şi e o glorie să fii cel care a luat-o înainte. Asta e una din convorbirile noastre de altădată; dar, de cînd am iubit, mi-am schimbat cu totul aceasetă hotărîre. Am înşelat, am fost părăsit şi-acum sunt deznădăjduit: prin urmare, vechile noastre teorii n-aveau nimic înțelept în ele. Găseşte în toată această ştiință a vieții, pe care am adîncit-o împreună, un argument care să mă scape de suferință şi de păreri de rău, şi-atunci voi spune că ai dreptate.

– Dragul meu,nu voi căuta argumente, căci suferința nu se poate risipi cu astfel de lucruri. Te plîng că eşti nenorocit; dar mă întreb dacă există vreo femeie care să fie plînsă pînă într-atît, şi, dacă domnişoara Jacques n-ar fi făcut mai bine să-ți ierte vina, decît să te trimită cine ştie untle în halul în care eşti. Pentru o mamă, o găsesc aspră şi răzbunătoare.

– ^Tu nu ştii însă cît am fo&t de vinovat şi de răutăcios. O necredință ? Mi-ar fi iertat-o, sunt încredințat ! Dar umilințele, mustrările... mai rău chiar, Verac ! I-am spus cuvîntul pe care o femeie vrednică de respect nu-l poate uita: Mă plictiseşti !

126

– Da, cuvîntul e aspru, mai ales cînd e adevărat. Dar dacă n-ar fi aşa ? Dacă a fost rostit numai în glumă ?

– Nu, asta era din pricina unei istoviri morale. Eu n-o mai iubeam. Sau, vezi, era şi mai mult: n-am putut-o iubi niciodată cînd ştiam că-i a mea. Nu uita asta, Verac, rîzi dacă vrei, dar să n-o uiți, poate să-ți folosească vreodată. E cu putință ca într-o bună dimineață să te trezeşti scîrbit de plăcerile josnice şi îndrăgostit peste măsură de-o femeie cinstită. Asta ți se poate întîmpla ca şi mie, căci nu te cred mai decăzut de cum am fost eu. Ei bine, cînd vei fi învins împotrivirea acestei femei, ți se va întîmpla acelaşi lucru: obişnuindu-te să iubeşti femei pe care în acelaşi- timp le dispreţuieşti, eşti osîndit să cazi în nevoia de libertate necruțătoare, de care dragostea curată are oroare. Atunci te vei simți o fiară sălbatică înflămînzită de un copil şi gata totdeauna să-l sfîşie ca să scape din lanț. Într-o zi, după ce vei ucide paznicul neputincios, vei lua-o la fugă, singur, răcnind de bucurie şi fluturîndu-ți coama; atunci însă... fiarele din pustiu te vor îngrozi şi, fiindcă ai cunoscut cuşca, nu-ți va mai plăcea

libertatea. Chiar dacă inima ta s-a îngrozit atunci cînd a primit lanțul, îl va căuta de îndată ce-l va fi sfărîmat, şi se va simți nenorocită în libertate, căci nu mai e în stare parcă să dea naştere bucuriilor între dragoste şi singurătate. Acesta e un rău pe care tu încă nu-l cunoşti. Dumnezeu să te ferească de a-l cunoaşte vreodată ! Dar, pînă atunci, cată şi-ți bate joc, aşa cum am făcut şi eu ! Asta nu te va împiedica într-o zi s-ajungi tot acolo, dacă desfrîul n-a făcut încă din tine un cadavru !

Domnul de Verac lăsă să curgă, zîmbind, acest şuvoi de ideal, pe care-l asculta ca pe-o cavatină frumos cîntată la Teatrul Italian. Laurent era" sincer, fără îndoială; dar poate că ascultătorul n-avea de ce să dea prea mare însemnătate amărăciunilor lui.

127

IX

Se înnoptase cînd Tereza pierdu cu totul din vedere vaporul Ferruccio. Barca pe care o închiriase de dimineață nu-i mai era de trebuință; cu toate că o plătise la Spezzia, în clipa cînd venea spre Porto-Venere, băgă de seamă că barcagiul e beat; fiindu-i teamă să facă drumul înapoi în tovărăşia acestui om şi socotind că va mai găsi o altă barcă pe coastă, îi spuse că nu mai are nevoie de el.

Dar, cînd se gîndi la întoarcere. îşi dădu seama că lucrurile erau mai încurcate decît ar fi qrezut. Ar fi putut, de altfel, să se întoarcă la hotelul Crucea Maltei, din Spezzia, unde se opri&e în ajun cu Laurent, să plătească vîslaşului care avea s-o ducă pînă acolo, şi să aştepte sosirea lui Palmer; dar gîndul că nu mai avea nici un ban şi că era silită să-i ceară lui Palmer să-i plătească masa de-a doua zi, îi pricinui un fel de scîrbă, copilărească poate, dar de nesuferit, în legătură cu prietenia lor, destul de rece încă. La această nemulțumire se amesteca şi un fel de nelinişte, în legătură cu purtarea lui față de ea. Băgase de seamă tristețea sfîşie-toare din privirea lui, cînd ea plecase din Florența. Nu putea apoi să nu creadă că o stavilă se ridicase deodată la căsătoria lor, şi-n această căsătorie ea vedea o mulțime de nemulțumiri pentru Palmer, de-aceea socotea că e de prisos să încerce să lupte împotriva acestei stăvili, ori din ce parte ar fi venit. Tereza se supuse unei hotărîri pornite din instinct, aceea de a rămîne la Porto-Venere pînă la o nouă schimbare a lucrurilor. în micul pachet pe care îl luase întîmplător cu ea, avea cele de trebuință ca să poată petrece undeva patru sau cinci zile. Ca bijuterii avea un

ceas şi un lanț de aur; erau lucruri pe care le putea amaneta pînă avea să primească banii de pe munca ei, prin mandat, de la Genova, pe

128

numele unui bancher. îl rugase pe Vicentino să-i ia scrisorile de la „poste-restante" din Genova şi să i le trimită la Spezzia..

Era vorba să petreacă noaptea undeva şi în Porto-Venere n-o îndemna inima să rămînă. Casele aproape de trecătoare, răsărite parcă din mare, în mijlocul oraşului sunt pe înălțimi de nebănuit, şi totuşi trebuie să te pleci pe sub bolțile unora ca să pătrunzi înăuntru; cele mai multe parcă ar fi zvîrlite în stradă, la întîm-plare. Strada îngustă şi repede, pietruită cu lespezi necioplite, era plină de copii, de găini şi de vase mari de aramă aşezate în unghiurile neregulate formate de acoperişuri, astfel ca să se umple peste noapte cu apă de ploaie. Aceste vase sunt termometrele localnicilor; apa de izvor se găseşte cu greu, astfel că de îndată ce un nor se arată în bătaia vîntului, gospodinele se grăbesc să aşeze toate vasele în fața uşii, ca să nu piardă nimic din darul pe care II – 1 trimite cerul.

Trecînd prin dreptul acestor uşi posomorite, Tereza zări o încăpere care i se păru mai curată, şi din care se ridica un miros de untdelemn, mai puțin înțepător, în prag se afla o femeie săracă, al cărei chip blînd şi cinstit o făcu să aibă încredere, şi chiar această femeie căută să intre în vorbă cu ea, spunîndu-i ceva în italieneşte. Tereza putu să capete lămuririle de care avea trebuință. Femeia o întrebă cu bunăvoință dacă nu cumva caută pe cineva. Tereza intră în casă, privi odaia şi întrebă dacă putea să rămînă peste noapte.

– Da, fără îndoială, puteți avea o odaie mai bună ca asta şi unde puteți fi mai liniştită ca într-un han, unde marinarii cîntă toată noaptea. Eu însă nu sunt hangioaică, şi, ca să nu am ceartă cu nimeni, să spuneți mîine în gura mare în stradă că m-ați cunoscut mai înainte de-a veni aci.

-*- Aşa să fie, zise Tereza, arată-mi odaia.

129

După ce urcă cîteva trepte, se găsi într-o încăpere largă şi mizerabilă, de unde privirea se putea întinde în largul mării. începînd din golf. închirie această odaie, fără să mai stea pe gînduri şi fără să ştie de ce. De-aci scrise a doua zi mamei sale:

„Scumpă mamă, iată-mă liniştită de douăsprezece ceasuri şi cu desăvîrşire stăpînă pe mine, pentru... nu ştiu cîte zile sau nu ştiu cîți ani !

Totul e acum la locul său în inima mea şi tu ai să judeci lucrurile.

Această iubire fatală, care te-a îngrozit atît, n-a fost reînnoită şi nu va mai fi niciodată. în această privință, şă n-ai nici o grijă. Mi-am întovărăşit bolnavul şi l-am îmbarcat ieri pe seară. Dacă nu i-am putut mîntui bietul suflet, şi nu mă pot lăuda cu asta, l-am potolit cel puțin, făcîndu-l pentru cîteva clipe să recunoască farmecul prieteniei adevărate. Dacă aş fi voit s-o cred, aş fi ajuns la încredințarea că e scăpat pentru totdeauna; vedeam însă, după felul cum înțelegea să se apropie de mine, că mai era în ființa lui ceea ce face âdîncul firii omeneşti, ceva pe care nu-l pot defini decît numindu-l dragoste pentru ceea ce nu mai este.

Vai, da, acest copil ar fi vrut să aibă amantă ceva ca o Venera din Millo, însuflețită de duhul sfintei Te-reza, al cărui nume îl port, sau aceeaşi femeie trebuia să fie astăzi Sapho şi mîine Jeanne d'Arc. Am fost nenorocită cînd am crezut că, de vreme ce m-a împodobit în închipuirea lui cu toate darurile Dumnezeirii, nu va deschide ochii a doua zi ! M-am înşelat peste măsură cînd am crezut că aş fi vreodată în stare să fiu icoana la care să se închine un suflet omenesc. Şi totuşi n'-am fost asta, îți jur că nu ! Nu mă mai gîndeam la mine; în ziua cînd am fost ridicată pe altar, i-am zis:

– Fiindcă e de neînlă-turată trebuință să mă adori în loc să mă iubeşti, cum poate ar fi mai bine. adorâ-mă, vai. chiar dacă ar trebui să mă zdrobeşti mîine !

130

M-a zdrobit; dar de ce-aş putea să mă plîng ? Prevăzusem totul şi el îmi era supus mai dinainte.

Totuşi am fost slabă, nedreaptă şi nefericită, cînd s-a ivit această clipă îngrozitoare; curajul a fost mai puternic şi Dumnezeu mi-a îngăduit să-l vindec mai cu-rînd decît aş fi crezut.

Acum trebuie să-ți vorbesc de Palmer. Tu vrei să-] iau de bărbat; şi el doreşte asta; şi eu am vrut. Mai vreau încă şi azi ? Ce-ți spuneam, scumpă mamă ? Din nou am devenit fricoasă şi neîncrezătoare. Poate că din pricina lui. N-a putut sau poate că n-a voit să-şi petreacă cele cîteva clipe lîngă mine, atunci cînd eu mă despărțeam de Laurent; m-a lăsat singură cu el trei zile, trei zile pe care le ştiam şi care au fos,t lipsite de primejdii pentru mine; el însă, Palmer, ştia asta, şi avea oare deplina încredințare că nu se va întîmpla nimic ?. Sau, mai de grabă, a căutat să-şi dea seama dacă toate astea au ori nu

însemnătate pentru el ? Din purtarea lui am înțeles că e cu desăvîrşire nepăsător în această privință şi dacă, într-o oarecare măsură, nepăsarea lui a dat dovada unui suflet ales, nu ştiu de ce aceeaşi nepăsare mă pune pe gînduri.

Ți-am scris ce s-a petrecut între noi; părea că el îşi tace o datorie sfîntă din nevoia de a căuta să mă liniştească, vindecîndu-mă, prin căsătorie, de relele ce îndurasem. Eu am simțit numaidecît avîntul recunoştinței. Am zis da, am făgăduit că-i voi fi soție şi azi bag de seamă că-l iubesc cum aş mai putea iubi de-aci înainte.

Totuşi, azi sunt neliniştită, fiindcă îmi pare că el se căieşte. Oare visez ? Nu ştiu nimic; dar de ce n-a voit să mă urmeze pînă aici ? Cînd am aflat de boala bietului meu Laurent, el n-a aşteptat să-i mai spun: «Plec la Florența»; mi-a spus: «Să plecăm f» Cele douăzeci de nopți pe care leram petrecut la căpătîiul lui Laurent el le-a petrecut în odaia de-alături, şi niciodată nu mi-a spus: -Ai să te omori !» ci numai: -Odihneşte-te cîteva

131

clipe ca să-l poți îngriji pînă la sfîrşit». Niciodată n-am zărit pe chipul lui umbra geloziei. în ochii lui părea că n-aş face nimic care să fie destul pentru scăparea acestui copil nerecunoscător, care parcă ar fi fost al amîndurora. Ştia, această inimă nobilă, că încrederea şi bunăvoința lui îmi sporeau dragostea pentru el, şi nu mă îndoiam că mă pricepe în totul. Prin asta făcea să mă ridic în ochii mei şi tot prin el am ajuns să fiu mîndră că i-aş putea fi soție.

Ei bine, atunci ce rost are capriciul şi nepăsarea, din cele din urmă clipe ? Să fi fost o piedică neprevăzută ? Cu voința cu care îl ştiu înzestrat, putea să treacă peste orice piedici; îmi pare însă că a vrut să mă încerce. Asta mă umileşte, ți-o mărturisesc. Vai, am devenit atît de bănuitoare de cînd mă ştiu decăzută ? Să fie astfel ? Dar el care înțelege totul, cum de n-a înțeles şi acest lucru ? - Savi poate că-a căutat să se încerce pe el însuşi şi şi-a spus tot ce eu îi spusesem cu cîteva zile mai înainte, ca să-l opresc de a se mai gîndi la mine ! Ce-ar fi de mirare dacă lucrurile s-ar opri aci ? Pe Palmer l-am ştiut totdeauna om cumpănit şi cu judecată. Descoperind în sufletul lui comori de avînt şi de credință, am rămas surprinsă. Să nu fie omul care se prăpădeşte cu firea în preajma celui ce sufere, şi începe să-şi iubească victima cu pasiune, mi-am zis. Asta e o pornire firească la oamenii tari. e milostivirea sublimă a inimilor curate şi fericite ! în unele clipe îmi spuneam toate astea ca să mă împac cu mine

însă-mi, cînd îl iubeam pe Laurent, fiindcă numai suferința lui, înaintea oricărui lucru şi mei mult decît orice pe lume. m-a legat de ființa lui.

Tot ce-ți spun acum, scumpă mamă, n-aş putea să-i spun lui Richard Palmer dacă ar fi aici ! M-aş teme ca îndoiala mea să nu-i pricinuiască o adîncă mîhnire, şi iată-mă prin urmare neliniştită, căci această îndoială e ceva care mă roade fără să-mi dau seama şi mi-e teamă

de ca, dacă nu pentru azi, cel puțin pentru mîine. N-ar fi oare caraghios în ochii lumii să se însoare c-o femeie

pe care o iubeşte, zice el, de zece ani, căreia nu i-a şoptit niciodată vreun cuvînt şi pe care se hotărăşte s-o smulgă, în ziua cînd o găseşte însîngerată, zdrobită, de sub

Picioarele altui bărbat ?

Mă găsesc aci într-un groaznic şi minunat port de mare, unde îmi aştept în linişte cuvîntul soartei. Poate că Palmer se află la Spezzia, la trei leghe de-aci. Acolo ne-am dat întîlnire. Şi eu, ca o femeie dornică de ceartă, ca o fricoasă, nu mă pot hotărî să mă duc să-i spun: «Ia-tă-mă !» Nu, nu ! Dacă el se îndoieşte de mine, totul e mort între noi ! I-am iertat celuilalt cinci ori şase ocări pe zi. Acestuia nu-i pot ierta nici măcar umbra unei îndoieli. E o nedreptate ? Nu; de azi înainte îmi trebuie o dragoste sublimă; dacă nu e astfel, nu mai vreau nimic. Am căutat eu oare dragostea lui ? El mi-a impus-o, spu-nîndu-mi: «Va fi o bucurie a cerului !«• Celălalt mi-a spus de Ia început că poate va fi o nelinişte de iad. Şi nu m-a înşelat. Ei bine, nu trebuie ca Palmer să mă înşele, în-şelîndu-se pe el; căci, după această nouă rătăcire, nu mi-ar mai rămîne decît să nesocotesc totul şi să-mi zic, ca Laurent, că am pierdut prin vina mea dreptul de a crede, şi nu ştiu dacă cu această încredințare aş mai fi în stare să îndur viața !

Iartă-mă, poate că neliniştea mea îți face rău, sunt sigură; dar, dacă astfel stau lucrurile, nu te îngriji de sănătatea mea; sunt pe deplin sănătoasă, am sub ochi cea mai frumoasă mare şi de-asupra capului cel mai frumos cer ce se poate închipui. Nu-mi lipseşte nimic; locuiesc în casa unor oameni cumsecade şi poate că mîine îți voi scrie că întreaga mea nelinişte de azi s-a risipit. Iubeşte-o pe Tereza ta, care te adoră".

Palmer se afla, în adevăr, la Spezzia din ajun. Sosise cu o oră după plecarea vaporului Ferruccio. Negăsind-o

pe Tereza la Crucea Maltei şi aflînd că plecase să-l îmbarce pe Laurent la intrarea în golf, îi aştepta reîntoarcerea, îl văzu ivindu-se singur, la nouă ceasuri, pe vîs-laşul hotelului, cu care ea plecase de dimineață. Flăcăul n-avea nimic de ascuns. El mărturisi că Laurent dejunase pe iarbă în tovărăşia Terezei şi-l dăruise c-o sticlă de vin de Cipru, pe care-o băuse împreună cu doi prieteni în insula Palmaria, astfel că-şi aducea bine aminte că dusese pe signore şi pe signora la puntea vaporului Ferru-ccio, dar nu ştia să fi dus înapoi pe signora la Porto-Venere.

Dacă Palmer ar fi căutat să stea de vorbă în linişte că vîslaşul, ar fi băgat de seamă curînd că ideile lui nu erau tocmai limpezi asupra celui din urmă punct; dar Palmer, cu înfățişarea lui gravă şi nepăsătoare, era prea supărăcios şi prea pătimaş. Crezu că Tereza plecase ruşinată, fără să îndrăznească şi fără să vrea să-i mărturisească adevărul. Nu mai avea nici o îndoială în această privință şi se întoarse la hotel, unde petrecu o noapte nemaipomenit de chinuitoare.

N-avem de gînd să povestim viața lui Richard Palmer. Am numit această povestire El şi Ea, adică Laurent şi Tereza. Prin urmare nu vom spune despre Palmer decît ceea ce e de trebuință ca să se înțeleagă mai bine întîm-plările la care a luat şi el parte, şi credem că firea lui va fi îndeajuns de lămurită prin purtarea pe care e lesne să i-o cunoaştem. Să ne grăbim, deci, să spunem £n cîteva cuvinte că Richard Palmer era un om iute, un romantic, un om foarte mîndru, care punea în joc această mîndrie atît la bine cît şi la rău, dar că tăria caracterului său nu era totdeauna la înălțimea gîndurilor ce-l stăpîneau, şi că, voind să se înalțe necontenit de-asupra firii omeneşti, nutrea un vis frumos, care însă nu se putea împlini în dragoste.

134

Se trezi în zori şi începu să se plimbe pe țărm, chinuit de gînduri ucigătoare, care mai tîrziu se schimbară într-un amar dispreț pentru Tereza; apoi oboseala unei nopți de nesomn îşi ceru drepturile şi – 1 sfătui să se cumințească. Tereza era femeie şi n-avea de ce s-o puie la încercare printr-o primejdie. Ei bine, dacă lucrurile stau astfel, dacă Tereza înălțată atît de sus în stima lui, fusese învinsă de-o pasiune josnică, în urma celor mai sfinte mărturisiri, nu trebuia sa mai creadă în nici o femeie, şi nici o altă femeie nu era vrednică de jertfa vieții unui om ca el. Acestea erau gîndurile lui Palmer, cînd zări ancorînd aproape de locul unde se afla, o barcă neagră, cîrmuită de

un ofițer de marină. Cei opt vîslaşi care făceau să lunece în goană corabia lungă şi uşoară pe apa liniştită, îşi ridicară vîslele albe în semn de respect cu o iuțeală militărească; ofițerul se coborî la țărm şi se îndreptă spre Richard, pe care îl recunoscu de departe.

Era căpitanul Lawson, comandantul fregatei americane Unirea, care staționa de aproape un an în golf. Se ştie că puterile maritime trimit să staționeze, pentru cîteva luni ori pentru cîțiva ani, corăbii sortite să ocrotească legăturile lor comerciale, în diferite colțuri ale lumii.

Lawson era prietenul din copilărie al lui Palmer; către el dăduse Terezei o scrisoare, în cazul cînd ar fi avut nevoie de-un sprijin. *

Palmer crezu că Lawson avea să-i vorbească de ea, dar n-auzi nimic. Nu primise nici o scrisoare, nu se întîl-nise cu nimeni care să-i fi vorbit de ea. îl invită să dejuneze cu el pe bord, şi Richard primi. Unirea pleca din port la sfîrşitul primăverii; Palmer se bucura într-ascuns, socotind că astfel va avea prilejul să se întoarcă în America. Totul îi părea sfîrşit între el şi Tereza; dar se hotărî să mai stea cîtăva vreme Ja Spezzia, marea fiind pentru el totdeauna o putere binefăcătoare. în cele mai grele clipe ale vieții.

135

Se afla aci de trei zile şi locuia mai mult pe vaporul american decît la hotelul Crucea Madti străduindu-se să-şi recapete gustul pentru studiile de navigație, cu care se îndeletnicise cea mai mare parte din viața lui, cînd un tînăr sublocotenent, jumătate rîzînd, jumătate offînd, povesti într-o dimineață, că se îndrăgostise în ajun de-o femeie, fi că această iubire era o problemă asupra căreia voia să aibă părerea unui om de lume ca Palmer.

Era o femeie care părea să aibă între douăzeci şi cinci şi treizeci de ani. O zărise la o fereastră lucrînd la nişte dantele. Dantelele lucrate din mătase groasă sunt cea mai obişnuită îndeletnicire a femeilor de pe coasta Genoveza. Era odinioară o ramură de negoț pe care alte meşteşuguri au ruinat-o, totuşi slujeşte şi azi ca îndeletnicire şi mijloc de ciştig pentru femeile şi fetele din partea locului. Prin urmare, femeia de care se îndrăgostise marinarul era o astfel de lucrătoare, nu fiindcă o zărise lucrînd, dar mai ales fiindcă locuia într-o casă foarte sărăcăcioasă. Totuşi, rochia ei neagră şi frumusețea trăsăturilor o arătau a fi dinlr-o altă lume. Avea un păr ondulat, nici blond, nici brun, ochii visători, obrazul palid. Ea băgase de seamă că ofițerul priveşte cu luare-aminte hanul în care se vîrîse din pricina ploii. Nu ținuse nici să-l încurajeze, nici să

fugă de privirile lui. Dezvăluia icoana însăşi a deznădejdii şi nepăsării..*

Tînărul marinar povesti iarăşi că întrebase despre ea pe hangiul de la Porto-Venere. Acesta îi răspunse că străina se afla acolo de trei zile şi locuia la o, bătrînu care o făcea să treacă drept nepoata ei şi care mințea, căci era cunoscută ca intrigantă şi răutăcioasă; locuia într-o casă dărăpănată, stricînd afacerile hangiului, care plătea dări şi-avea d casă destul de bună, atrăgînd călători* pe care ştia bine că-i îngrijea foarte rău, căci ea n-avea nimic, şi pentru asta era vrednică de dispreţul oamenilor din partea locului şi a călătorilor cu bun-simţ.

136

. în urma acestor lămuriri, tînărul sublocotenent n-avea altceva mai bun de făcut decît să se grăbească s-o caute pe băMnă şi s-o întrebe dacă poate să-i închirieze o odaie pentru un prieten al lui pe care-l aştepta, nădăjduind astfel că va putea sta cu ea de vorbă şi va afla ceva pe seama necunoscutei, dar bătrîna era o femeie neînduplecată, de la care nu putuse afla nimic.

Portretul pe care-l zugrăvi tînărul marinar atrase luarea-aminte a lui Palmer. Părea să fie însăşi Tereza; dar ce făcea ea şi ce căuta la Porto-Venere ? Fără îndoială, nu era singură; Laurent trebuia să fie ascuns în altă parte. Palmer nu ştia în ce chip să se apropie mai grabnic de adevăr;. şi-n cele din urmă se hotărî să cerceteze lucrurile cu judecată şi cu băgare de seamă.

Plecă numaidecît la Porlo-Venere şi nu-i fu greu s-o descopere pe Tereza, care locuia acolo unde-o văzuse marinarul. întîlnirea dădu naştere la o convorbire aprinsă şi netedă. Amîndoi erau prea sinceri ca să se joace cu vorba; astfel că ammdoi mărturisiră că-şi purtau un fel de ură. Palmer fiindcă nu fusese prevestit unde va ră-mîne. Tereza fiindcă nu fusese căutată mai din vreme şi mai curînd găsită de Palmer.

– Dragă prietenă, îi zise el, parcă ai vrea să mă dojeneşti că te-am părăsit în mijlocul unei primejdii. Eu însă nu credeam în această primejdie.

• – Aveai dreptate să nu crezi, să-ţi mulţumesc pentru asta. Atunci de ce erai trist şi deznădăjduit cînd m-ai văzut că plec ? Şi cum se face că atunci cînd ai ajuns aci n-ai putut să afli unde eram ascunsă din cea dintîi zi ? Prin urmare îţi închipuiai că am şi plecat şi că era zadarnic să mă mai cauţi ?

– Ascultă-mă, zise Palmer, căutînd să schimbe vorba; ai să vezi că de cîteva zile am avut de îndurat amărăciuni care m-au făcut să-mi pierd capul. Atunci ai să înţelegi de ce, cunoscîndu-te" încă tînără şi putînd să te cer în că-

sătorie, am trecut pe lîngă această fericire cu părerea de rău care nu m-a părăsit niciodată. Eram pe-atunci amantul unei femei care şi-a bătut joc de mine în toate chipurile. Mă credeam şi m-am crezut, timp de zece ani, dator s-o ridic din noroi şi s-o ocrotesc. Ea însă şi-a dezvăluit pe de-a-ntregul răutatea şi lipsa de bun-simţ, şi-a-tunci am părăsit-o, uitînd-o şi putînd să fac ce vreau. Ei bine, pe această femeie pe care am cunoscut-o în Anglia, am regăsit-o la Florenţa, în clipa cînd Laurent trebuia să plece. Părăsită de-un nou amant, voia şi căuta să mă reia în orice chip; de atîtea ori, de altfel, mă găsise îngăduitor şi slab ! îmi scria cîteva rânduri ameninţătoare şi, făeînd pe geloasa, pretindea că va veni să te umilească chiar în faţa mea. O ştiam în stare să dea naştere oricărui scandal şi n-aş fi vrut, pentru nimic în lume, ca tu să fii martoră mojiciilor ei. N-am putut s-o hotărăsc să-şi vadă de treabă, decît făgăduindu-i că în aceeaşi zi voi căuta să stau de vorbă cu ea. Locuia în hotelul unde am locuit şi noi cînd s-a îmbolnăvit Laurent şi, cînd trăsura care trebuia să vă ducă pe amîndoi, s-a oprit în poartă, ea era acolo, hotărîtă să înceapă scandalul. Planul ei odios şi ridicol era să ţipe, prin hotel şi pe stradă, şi să spuie că eu şi Fauvel aveam aceeaşi amantă.

Iată de ce te-am lăsat să pleci numai cu el şi pentru ce am rămas, ca să sfîrşesc cu această nebună fără să te înjosesc şi fără să-ţi dau prilej s-o vezi şi s-o auzi. Acum să nu mai spui că am vrut să te pun la încercare, lăsîndu-te singură cu Laurent. Am suferit destul din această pricină, nu mă învinui! Dar, Dumnezeule, cînd te-am crezut plecată cu el, toate furiile iadului s-au năpustit să mă chinuiască.

– Tocmai pentru asta eşti vrednic de mustrări, zise Tereza.

– Ah, ce vrei ! strigă Palmer, am fost atît de lesne înşelat în viaţa mea ! Această femeie nenorocită a trezit" în mine o lume de amărăciune şi dispreţ.

– Şi-acest dispreţ l-ai îndreptat spre mine ?

– Oh, nu spune asta, Tereza !

– Şi eu, reluă ea, am fost amăgită, şi cu toate astea m-ara încrezut în spusele tale.

– Să nu mai vorbim despre asta, bună prietenă; îmi pare rău c-am fost silit să-ţi povestesc trecutul meu. Ai putea crede că toate astea m-ar mai putea stăpîni cîndva şi că, asemeni lui Laurent, te-aş face să plăteşti cu mîh-nirea ta

necredința celorlalte femei. Haide, haide, scumpa mea Tereza, să gonim aceste triste gînduri. Te afli aci într-un colț de lume unde ştiu că te plictiseşti. Barca ne aşteaptă, vino,"să mergem la Spezzia.

– Nu, zise Tereza, eu rămîn aci.

– Cum ? Ce e asta ? Oare nu ne mai înțelegem ?

– Nu. nu, dragul meu Dick, reluă ea întinzîndu-i mîna; cu tine trebuie să mă înțeleg totdeauna. Oh, te rog fă ca dragostea noastră să fie un ideal de sinceritate, căci din parte-mi voi face tot ce-mi va sta în putință să ai deplină încredere în mine; nu te ştiam însă gelos; ai dovedit asta, recunoşti. Ei bine, să ştii că nu stă în puterea mea să nu sufăr din pricina acestei gelozii. E cu totul împotriva celor ce mi-ai făgăduit, şi acum mă întreb, unde o să ajungem şi de ce a trebuit ca. scăpînd dintr-un infern să intru în purgatoriu, eu care nu doream decît odihna şi singurătatea !

Această, nouă durere ce pare că s-apropie, nu e pricină de spaimă numai pentru mine; dacă ar fi cu putință ca în iubire unul din doi să. fie fericit cînd celălalt sufere, calea pe care ar trebui s-o urmeze fiecare n-ar fi greu de găsit; dar nu e astfel, ştii foarte bine: eu nu pot îndura o mîhnire care să nu se răsfrîngă şi asupra ta. Iată-mă prin urmare gata să-ți pricinuiesc fel de fel de suferinți, cu care socoteam să fiu cu totul nevinovată. Am şi început această ruină, făcîndu-te nenorocit! Nu, Palmer, crede-mă: socoteam că ne cunoaştem, dar nu

ne cunoaştem deloc. Ceea ce mi-a plăcut la tine, a fost o însuşire pe care n-ai avut-o: încrederea. N-ai priceput că, obosită cum eram, aveam nevoie de acest lucru ca să te pot iubi, şi că nu-mi trebuia mai mult ? Dacă aş fi căutat să mă apropii de dragostea ta cu viclenie şi slăbiciune, cu îndoială şi neîncredere, n-ai fi fost în drept să-ți spui că te-am iubit numai în urma unui calcul ? Oh, nu spune că acest gînd nu ți-a trecut niciodată prin minte; te va mai stăpîni încă. Ştiu cum poți trece de la o bănuială la alta, ce povîrniş repede ne duce, de la cea dintîi dezamăgire la cel mai josnic dezgust ! Eu, ştii bine, ara băut destul din această fiere ! Nu mai pot însă, şi nu mai pot să îndur ce-am îndurat; ți-am spus-o din cea dintîi zi, şi, dacă ai uitat, eu îmi aduc foarte bine aminte. Prin urmare să înlăturăm acest gînd al căsătoriei, adăugă ea, şi să rămînem prieteni. îmi iau înapoi cuvîntul, pînă în clipa cînd mă voi putea bizui deplin pe stima ta, aşa cum am crezut că va trebui să fie. Dacă tu no. vrei să te

supui acestei încercări, atunci să ne despărțim numai-decît. întrucît mă priveşte, îți jur că n-aş vrea să-ți ră-mîn datoare cu nimic, mai ales în starea în cure mă găsesc. Trebuie să-ți spun totul însă, ca să-mi înțelegi voința. Mă găsesc aici într-o ciudată împrejurare; locuiesc şi mănînc în urma făgăduielii pe cuvînt de cinste că voi plăti mai tîrziu, fiindcă n-am nimic; toți banii i-am dat lui Vicentino ca să-i ajungă pentru călătoria Iui Lau-rent; eu însă mă pricep să lucrez dantele mai frumos şi mai repede ca femeile din partea locului şi, pîrfă cînd voi primi de la Genova banii ce am de luat, pot să cîştig aci atît cît îmi trebuie, nu ca să mă plătesc pe deplin, dar ca s-o despăgubesc pe încetul pe biata mea gazdă pentru hrana sărăcăcioasă pe care mi-o dă zilnic. Nu sunt nici umilită, nici îndurerată din această pricină; totul se va sfîrşi cînd îmi voi primi banii. Atunci voi vedea ce-mi rămîne de făcut. Pînă atunci însă, reîntoarce-te la Spez-

140

sda, şi vino să mă vezi cînd vrei; voi lucra la dantelă, stînd de vorbă cu tine.

Palmer trebui să se supuie; nu încercă nici un fel de împotrivire. Nădăjduia să recapete încrederea Terezei, pe care vedea bine că o zdruncinase fără să-şi dea seamă,

X

După cîtera zile Tereza primi o scrisoare din Genova. Laurent se învinuia în scris de tot ce fusese învinuit prin cuvinte, parcă ar fi vrut prin asta să-şi dezvăluie căința.întreagă,

„Nu, zicea el, n-am fost vrednic de tine. Am fost nevrednic de-o iubire atît de curată şi de cinstită. Ți-am obosit răbdarea, o buna mea soră, buna mea mamă ! Ah, Tereza, pe măsură ce îmi recapăt sănătatea şi viața, amintirile se luminează, şi privesc în trecutul meu ca într-o oglindă care-mi arată fantoma unui om pe care l-am cunoscut, dar pe care nu-l înțeleg. Fără îndoială acest nenorocit a fost un nebun; nu te gîndeşti oare Tereza, că mergînd spre acea îngrozitoare boală trupească de care m-ai vindecat ca prin minune, a trebuit, cu trei sau patru luni mai înainte, să fi fost bolnav sufleteşte, de-O boală care mi-a răpit înțelegerea cuvintelor şi a faptelor ? Oh, dacă lucrurile au fost astfel, nu trebuie să mă ierți ?... Dar ceea ce-ți spun acum, vai, n-are nici un rost. Ce poate fi răul dacă nu o boală sufletească ? Cel ce-şi omoară pe tatăl său, nu se poate dezvinovăți ca şi mine ? Ei bine, e întîia oară cînd mă chinuieşte gîndul

acesta: răul şi binele. Mai înainte de-a te cunoaşte şi de-a te face să suferi, biata mea iubită, nu m-am gîndit niciodată la:asta. Răul pentru mine era o fiară josnică, o fiară apocaliptică ce mînjeşte cu bale greţoase lepădătura omenească rătăcită în cea mai josnică mocirlă a societăţii; răul, putea el oare să se apropie de mine, omul care trăia

141

Dl"

o viaţă elegantă, bărbatul frumos al Parisului, fiul nobil al Muzelor !... Ah, imbecil ce eram, îmi închipuiam, fiindcă aveam bavba parfumată de mîini curat înmănu-şate, că mîngîierile mele curăţă prostituţia omenească, orgia, logodnica mea, care m-a apropiat cu lanţuri atît de fine, ca cele cu care se leagă ocnaşul pe viaţă ! Şi-a-tunci, te-am jertfit pe tine, biata mea scumpă amantă, egoismului meu brutal, şi, după asta, am ridicat fruntea, strigînd:

– Era dreptul meu; era a mea ! Nimic nu poate fi rău din ceea ce am dreptul să fac !

Ah, nenorocitul, nenorocitul de mine ! Am fost un ucigaş ! Văd totul limpede. Ca să te înţeleg, a trebuit să te pierd, pe tine, singura mea bucurie, singura fiinţă care m-a iubit şi care a fost în stare să iubească pe copilul răutăcios şi nesootit care am fost eu ! Numai cînd mi-am văzut îngerul păzitor acoperindu-şi faţa şi luîndu-şi zborul spre ceruri, am priceput că voi rămîne singur şi părăsit pentru totdeauna !''

O lungă parte din această scrisoare se desfăşura într-un ton de amară mînie faţă de sine. a cărui sinceritate se adeverea prin amănunte lesne schimbătoare, lucru obişnuit de altfel la Laurent.

.,Ai să mă crezi că, îndată ce am ajuns la Geneva, cel dinţii lucru pe care l-am făcut, mai înainte de-a începe să-ţi scriu, a fost să-mi cumpăr o vestă ? Da, o vestă de vară, foarte frumoasă şi bine tăiată,-pe care am găsit-o la un croitor francez, întîlnire plăcută pentru un qălător grăbit să părăsească acest oraş de ceasornicari şi naturalist! ! Iată-mă, prin urmare, colindînd străzile Genevei, îneîntat de vesta mea cea nouă, oprindu-mă în faţa prăvăliei unui librar, unde o ediţie din Byron, legată cu mult gust, îmi pare o ispită de nebiruit. Ce să citesc pe drum 1 Nu-mi plac cărţile de călătorie, decît atunci cînd vorbesc de ţări pe care n-am să le văd niciodată. îmi plac mai mult

142

poeţii care te plimbă în lumea visurilor lor, de-aceea am cumpărat

această ediție. Apoi am urmărit la întîmplare o fată foarte frumoasă, care a trecut pe lîngă mine, şi-a cărei gleznă mi-a părut o adevărată capodoperă. Am urmărit-o gîndindu-mă mai mult la vesta mea decît la ea. Deodată însă ea. a luat-o la dreapta, iar eu la stînga, fără să bag de seamă, şi m-am întors la hotelul unde. cînd am vrut "să-mi închid cărțile în cufăr, am dat peste mănunchiul de violete pe care mi l-ai dăruit, pe puntea vaporului Ferruccio în ceasul despărțirii. Am adunat florile cu grijă, una lîngă alta, şi le păstrez cu sfințenie; dar m-au făcut să plîng ca un copil şi. privind vesta cea nouă, care fusese cea mai de seamă întîmplare în dimineața aceea, mi-am zis:

– Iată copilul pe care 1-a iubit această biată femeie !" în altă parte, scria:

,,Mi-ai făgăduit că te vei îngriji de sănătatea mea. zicînd:

– De vreme ce eu ți-am dăruit-o, e şi a mea întru cîtva, şi am dreptul să te opresc de-a o pierde.

Vai, buna mea Tereza, ce vrei tu să fac cu această blestemată sănătate care începe să mă amețească întocmai ca un vin nou ? Primăvara înfloreşte copacii, e anotimpul iubirii, aş vrea şi eu să iubesc; dar asta atîrnă de mine ? Tu n-ai fost în stare să mă faci fericit şi crezi că am să pot întîlni o femeie care să săvîrşească minunea ce ție nu ți-a fost îngăduită ? Unde s-o găsesc pe această vrăjitoare ? în lume ? Nu, fără îndoială; aci sunt numai femei care nu vor să risipească şi să jertfească nimic. Au dreptate, de altfel, şi-ai putea să le spui tu, biata mea prietenă, că cei pentru care se jertfeşte o femeie, nu snut vrednici de asta; nu e vina mea, întrucît mă priveşte, că nu mă pot hotărî să fac cînd pe bărbatul, cînd pe amantul. Să iubesc o fecioară ? S-o iau apoi în căsătorie ? Oh,

143

numai dacă te-ai gîndi la asta, Tereza, ar trebui ori să rîzi... ori să te cutremuri ! Eu să fiu înlănțuit de lege, cînd nu pot fi înlănțuit de însăşi voința mea !

Aveam odată un prieten care se îndrăgostise de-o lucrătoare şi care se credea fericit. I-am făcut curte acestei amante credincioase şi-am avut-o' pentru un papagal verde pe care amantul ei nu voise să i-l cumpere, îmi spunea cu nevinovăție -:

– La urma-urmei, e vina lui; de ce n-a vrut să-mi cumpere papagalul ?

Şi, din ziua aceea mi-am pus în gînd să nu mai iubesc o femeie întreținută, vreau să zic o ființă care doreşte tot ce amantul ei nu vrea să-i dea.

Şi-atunci, cînd e vorba de amante, în toate nu văd decît aventuriere, pe care le poţi întîlni oriunde şi care' au fost născute prinţese, deşi toate au îndurat cele mai grele nenorociri. Prea multe nenorociri!... Mulţumesc! Nu sunt atît de bogat ca să acopăr prăpăstiile trecutului fiecărei femei. O actriţă cu renume ? Asta m-a ispitit totdeauna; amanta mea însă ar trebui să se lipsească de mulţime şi mulţimea e un amant care nu poate ii înlocuit. Nu, nu, Tereza, eu nu pot iubi ! Cer prea mult, şi. cer ceea ce eu nu pot da; prin urmare, trebuie să mă întorc la viaţa mea din trecut. îmi place mai bine să fie astfel, fiindcă icoana ta nu va fi niciodată mînjită prin-tr-o asemănare. De ce nu mi-aş rîndui viaţa astfel: mai' multe femei pentru simţuri şi-o singură amantă pentru ^ suflet ? Asta nu atîrnă nici de mine, nici de tine, Tereza, să nu fii tu această iubită, acest ideal visat, pierdut, plîns' ' şi visat din nou mai mult ca niciodată ? N-am să-ţi mâi spun nimic în această privinţă, fiindcă mi-e teamă că ai să te superi. Am să te iubesc în taina gîndurilor mele, fără ca cineva să ştie şi fără ca vreo altă femeie să poată spune vreodată:

– Eu am înlocuit-o, pe această Tereza !...

144

Draga mea prietenă, să-mi faci un bine de care m-aî lipsit în cele din ui mă zile. atît de scumpe şi-atît de frumoase, pe care le-am petrecut împreună: vreau să-mi vorbeşti de Palmer. Ai crezut poate că asta mi-ar face rău. Ei bine, te-ai înşelat. Aş fi murit din cea dinţii clipă, cînd te-am întrebat cu asprime ceva despre el; pe-atuncî eram bolnav, nebun aproape; dar, cînd judecata mi s-a limpezit, cînd tu m-ai lăsat să bănuiesc taina pe care nu erai silită să mi-o mărturiseşti, am simţit, în durerea mea, că primind această fericire ce-ţi stăpînea fiinţa, eram iertat pentru toată vina din trecut. Am cercetat cu luare-aminte ielul vostru de-a fi împreună; am băgat de seamă că te iubeşte mult şi că, cu toate astea, se poartă cu mine ca un părinte. Asta, vezi tu, Tereza m-a chinuit peste măsură. Eu nu puteam bănui o astfel de bunăvoinţă, o asifel de măreţie în iubire. Fericitul Palmer ! Ce sigur e el de tine ! Cum te înţelege şi, prin urmare, ce vrednic e de tine ! Asta mi-a amintit vremea cînd îţi spuneam:

– Iubeşte-l pe Palmer; mi-ar face mare plăcere ! Ah, cită josnicie purtam atunci în inimă ! Aş fi vrut să

scap de iubirea ta, care mă chinuia ca o remuşeare, ţi totuşi, dacă mi-ai face răspuns atunci:.

– Ei bine, îl iubesc !... te-aş fi omorît.

Iar ei, această inimă nobilă, te iubea de pe-atuncî ' şj nu s-a temut să ţi se închine în clipa cînd poate încă mă mai iubeai ! Eu, într-o astfel de împrejurare, n-aş fi îndrăznit să-mi pun pielea în joc ! Eram stăpînit de prea multă mîndrie, mîndria care credem că ne înalţă, pe cei trecuţi prin lume, şi care a fost atît de bine scornită de proşti ca să ne împiedice de-a avea voinţa să cucerim fericirea, prin orice fel de primejdie, sau să căutăm cel puţin s-o ţinem în loc atunci cînd credem că ne scapă.

Da, vreau să mă spovedesc pînă la capăt, biata mea prietenă ! Cînd îţi spuneam: lubeşte-l pe Palmer, aveam credinţa că tu ii iubeşti mai mult, şi asta mă îndepărta

. 145

de tine. In ultima vreme au fost clipe cînd eram gata să mă arunc la picioarele tale, dar mă oprea gîndul:

– E prea tîrziu, ea iubeşte pe-un altul. Eu am vroit aceasta; ea nu trebuia să mă asculte. Prin urmare, e nevrednică de mine.

Iată cum judecam în nebunia mea, şi totuşi, mă încredinţez acum, că dacă m-aş fi întors spre tine cu toată sinceritatea, chiar atunci cînd începuseşi să-l iubeşti pe Dick, tu l-ai fi jertfit pentru mine. Te-ai fi lăsat din nou pradă aceleiaşi suferinţi pe care ţi-o impusesem. Şi-a-tunci, mai bine am făcut c-am fugit, nu-i aşa ? Aşa parcă voiai să-mi spui cînd te-am părăsit. Da, Tereza, asta m-a întărit să fug la Florenţa fără să-ţi fi spus un cuvînt. Simţeam că te omor zi cu zi şi că n-aveam alt mijloc de a-*mi spăla vina decît lăsîndu-te singură alături de un bărbat care te iubea cu adevărat.

Asta mi-a susţinut cucaj ui la Spezzia, în ziua cînd aş mai fi putut încerca să-ţi capăt iertarea; dar gîndul acesta nu mi-a trecut prin minte, îţi mărturisesc de-abia acum, buna mea prietenă. Nu ştiam dacă spuseseşi vîslaşului să nu ne piardă din vedere; era zadarnic însă. Mai bine m-aş fi aruncat în mare decît să dau pe faţă încrederea lui Palmer pe care mi-o arătase lăsîndu-ne împreună.

Spune-i că-l iubesc cu adevărat, atît cît pot iubi pe cineva. Spune-i că numai datorită lui şi ţie, m-am osîn-dit de bună voie. Am suferit prea mult, Dumnezeule, ca să ajung la această hotărîre de bătrîn neputincios. Dar acum sunt mîndru de mine. Toţi vechii mei prieteni m-au socotit un laş, un prost, că n-am încercat să-mi omor rivalul în duel, ca să părăsesc la urmă, cu tot dispreţul, femeia care mă înşelase. Da, Tereza, aşa aş fi judecat şi eu lucrurile

dacă ar fi fost vorba de altul; purtarea mea față de Palmer şi față de tine mi-ar fi părut caraghioasă, dacă aş fi întîlnit-o în preocupările cuiva.

146

Dar nu sunt o fiară, mulțumesc lui Dumnezeu, şi nu prețuiesc nimic,* îmi dau seama însă şi îmi pot da dreptate pentru cît prețuiesc în ochii mei.

V»rbeşte-mi de Palmer şi n-avea teamă că aş putea suferi; dimpotrivă, asta va fi o mîngîiere pentru mine în ceasuri de amărăciune. Va fi de-asemeni un prilej de-a mă întări: căci bietul tău copil e slab încă şi, cînd se gîndeşte la tot ce-ar fi putut să fie şi la toț ce e acum în ochii tăi, mintea i se rătăceşte din nou. Spune-mi însă că eşti fericită, şi-atunci voi striga cu mîndrie:

– Puteam să turbur, să nesocotesc şi poate chiar să înlătur această fericire; n-am făcut-o însă, Prin urmare, ea e şi opera mea întrucîtva, şi pentru asta sunt vrednic de prietenia Terezei".

Tereza răspunse cu bunăvoință bietului ei copil. Sub acest nume era înmormîntat şi îmbălsămat în sanctuarul trecutului... Tereza îl iubea pe Palmer, sau cel puțin voia şi credea că-l iubeşte. îi părea că nu va simți niciodată regrete pentru vremea cînd în fiecare dimineață, se trezea, spunea ea, privind dacă nu cumva tavanul căzuse peste noapte s-o îngroape.

Şi totuşi, îi lipsea ceva, şi-o adîncă tristețe îi stăpî-nea sufletul de cînd locuia pe stînca aceea prăpăstioasâ de la Porto-Venere. Era parcă o despărțire de viață care, în unele clipe, tot avea un farmec pentru ea; era însă ceva posomorit şi întunecat care-o chinuia, lucru neobişnuit în firea ei, şi de care nu-şi da seama.

îi era cu neputință să facă tot ce-i ceruse Laurent cu privire la Palmer: îi mărturisi pe scurt cele mai frumoase cuvinte de laudă şi-i spuse din parte-i lucruri cu totul plăcute; dar nu se putu stăpîni să nu-l ia martor al intimităților dintre ei. Nu voia să arate lucrurile aşa cum erau, adică să dezvăluie amintirea anumitor făgăduieli, pe care, în sufletul ei, nu le recunoştea încă pe deplin hotărîte. Şi chiar dacă ar fi fost astfel, n-ar fi pu-

147

tit niciodată să-i spună lui Laurent; „Dacă suferi, cu atît mai rău pentru tine; eu mă mărit".

Banii pe care îi aştepta veniră de-abia peste cincisprezece zile. Lucră în acest timp numai dantele, cu o stăruință care-l deznădăjduia pe Palmer. Cînd se văzu în sfîrşit stăpînă*pe cîteva bilete de bancă, plăti cu dărnicie bătrînei

gazde pentru îngrijire şi numai atunci se hotărî să se plimbe în tovărăşia lui Palmer de-a lungul țărmului: ținu să mai stea însă la Porto-Venere cîtăva vreme, fără să-şi dea seama ce-o ținea legată de-această locuință posomorită şi mizerabilă.

Sunt unele situații morale cu atît mai plăcute cu cît nu sunt încă lămurite. Şi Tereza se simțea împăcată numai atunci cînd mărturisea mamei sale tot ce parcă şi-ar fi mărturisit ei însăşi,

„Am rămas tot aici, îi scria în iulie, cu toate că îndur nişte călduri înăbuşitoare. M-am legat ca o scoică de această stîncă pe care nu s-a prins un copac, dar pe care o bîntuie veşnic vînturi puternice şi întăritoare. Clima e aspră dar sănătoasă şi marea, care altădată n-o puteam suferi, acum mi-a devenit cu desăvîrşire trebuincioasă. Lumea pe care am lăsat-o în urmă şi pe care aş putea-o regăsi după două ceasuri cu barca, era minunată în toiul primăverii. Dacă te-afunzi sub dealurile din adîncul golfului, la două sau trei leghe de coastă, descoperi privelişti foarte ciudate. Sunt nişte bucăți de pămînt spintecate de cutremur, care dezvăluie aşezările cele mai bizare. Coline de nisip roşu, acoperite cu pini şi verdeață sălbatică, se încalecă unele peste altele şi, dincolo de creştetele ce parcă s-afundă în nori, cască prăpăstii adînci, ce închid drumul de toate părțile. Dacă te întorci pe acelaşi drum,. pe cărări bătute de oameni şi turme de vite, dai peste alte prăpăstii, astfel că eu cu Palmer am rămas de multe ori ceasuri întregi cocoțați pe culmile împădurite, fără să găsim drumul pe care venisem.

148

De-aci dai peste bucăți de pămînt cultivate, despărțite din loc în loc de ridicături şi povîrnişuri uriaşe, iar dincolo se desfăşoară imensitatea albastră a mării. Aci se pâre că orizontul nu mai are margini. Spre miază-noapte şi miază-zi se întind Alipii maritimi, a căror albeață, îndrăzneț zugrăvită, era încă acoperită cu zăpadă cînd am ajuns aci.

Dar nu e vorba de aceste !savane de copăcei în floare şi de crîngurile albe ce risipesc un parfum proaspăt şi sănătos în cele dintîi zile ale lui mai. Pe atunci erau un paradis pămîntesc: tufe dev abanos, de drobiță îmbălsămată şi de salcîm galben, scînteitor ca aurul, se desprindeau din mijlocul stufişurilor negre de mirt, Acum totul e ars, pinii risipesc o mireasmă înțepătoare, cîmpiile de scînteioare atît de parfumate altădată, acum arată numai tulpinele tăiate, negre parcă focul ar fi trecut peste ele; pe colinele secerate fumegă pămîntul

sub. soarele de amiază, şi trebuie să te scoli de dimineață ca să te plimbi în linişte. Dar, cum de-aci îți trebuiesc patru ceasuri de drum, cu barca sau pe picioare, ca să ajungi pe culmile împădurite, întoarcerea e cu totul neplăcută, şi toate înălțimile ce înconjoară golful, minunate ca înfăţişare, sunt atît de golaşe, încît numai la Porto-Venere şi la Pal-, măria poți respira mai în voie.

Ce să-ți mai spun ? Mai bine tac, ca să nu mai ştiu nici eu nimic, sau, dacă ştiu, să nu te mai chinuiesc cu presupunerile mele. Aveam de gînd să-ți vorbesc numai de frumusețile împrejurimilor, de plimbările şi îndeletnicirile mele, de odăița mea tristă de pe acoperiş, unde-mi place să trăiesc singură, necunoscută, uitată de lume, fără îndatoriri, fără prieteni, fără afaceri, fără altă muncă decît aceea care simt că-mi face bine. Ei bine, află că m-am îndrăgostit de Palmer şi 'că sunt hotărîtă să-l iau în căsătorie; nu m-am hotărît încă asupra zilei cînd va

trebui să se întîmple asta, căci mă tem. atît pentru el cît şi pentru mine, de urmările acestei legături.

Mă plictisesc uneori, e adevărat; dar Palmer nu-i atît de pătrunzător, şi pot să-i ascund totul. Pot să-mi iau în ochii lui înfăţişarea pe care Laurent o numea de pasăre bolnavă, fără ca el să bage de seamă. Dacă răul zileloi viitoare s;tă în asta, socotind că m-aş supăra ori aş fi mîh-nită, fără ca el să înțeleagă şi fără să sufere din această pricină, am putea trăi fericiți împreună. Dacă ar încerca să-mi cerceteze privirile rătăcite şi să pătrundă taina de dincolo de vălul visurilor, să facă în sfîrşit toate crudele copilării cu care mă împovăra Laurent în clipele de slăbiciune morală, nu m-aş simți în stare să lupt, şi-aş vrea. mai bine să mor numaidecît.. fiindcă poate astfel ar fi mai bine".

Cam în aceeaşi vreme Tereza primi din partea lui Laurent o scrisoare atît de aprinsă, încît ea se simți foarte neliniştită. Nu mai era înflăcărarea prieteniei, ci aceea a "dragostei. Tăcerea pe care Tereza o păstrase cu privire la legăturile ei cu Palmer. întărise nădejdea artistului că dragostea lor s-ar putea trezi din nou. El nu mai putea să trăiască fără ea; căutase prin orice mijloc să se întoarcă la viața plăcerilor de odinioară. Dar dezgustul simțea că-l sugrumă.

,.Ah. Tereza. îi spunea el. te-am mustrat cîndva că iubeşti cu prea multă sfințenie şi că eşti făcută mai mult pentru mînăstire decît pentru dragoste. Cum te-am putut învinui pînâ într-atît ? De cînd caut să m-afund In viciu, parcă mă simt curat ca un copil şi toate femeile îmi spun că aş fi bun de

călugăr. Nu; nu. n-am să uit niciodată ce-a fost între noi. bunătatea ta de mamă, care mă învăluia ceasuri întregi c-un zîmbet blînd şi mîngîietor, bogăția sufletului tău. comoara înțelepciunii, acest poem în care nei eram şi autori şi actori, fără să ne dăm seama. Tereza, dacă nu eşti a lui Palmer, nu poți fi decît a mea ! Cu care altul ai mai putea cunoaşte aceste măngîieri binefăcâ-

159

toare, această nelinişte aducătoare de bucurie ? Oare toate zilele noastre au fost amare ? N-au fost şi zile frumoase ? Şi-apoi, de altfel, cauți fericirea, tu, femeia atît de cuminte ? Te poți lipsi de farmecul de-a suferi pentru cineva, şi nu m-ai chemat cîndva, în clipe cînd îmi iertai nebuniile, scumpa ta amărăciune, chin de care nu te poți lipsi ? Aminteşte-ți, aminteşte-ți toate astea, Tereza ! Ai suferit şi trăieşti. Eu te-am făcut să suferi şi mor ! N-am ispăşit îndeajuns ? Iată trei luni de agonie pentru sufletul meu !..."

A-poi veneau la rînd mustrările. Tereza îi spusese mai nimic ori prea mult din tot ce trebuia să-i spună. Avîn-tul prieteniei era prea înflăcărat, dacă era vorba de dragoste. Trebuia să aibă curajul să-i dea viată, ori să-l omoare.

Se hotărî în cele din urmă să-i scrie că-l iubeşte pe Palmer şi că nu se îndoia că-l va iubi totdeauna, fără însă să vorbească ceva de planuî căsătoriei pe care încă nu îndrăznea să-l privească pe deplin lămurit. îndulci pe cit putu lovitura pe care ştia c-o va da această mărturi-. sire mîndriei lui Laurent.

.,Să ştii. îi spunea ea. că n-am ținut să te pedepsesc, cum vrei s-o crezi, atunci cînd mi-am dat inima şi viața, altuia. Nu, ai fost pe deplin iertat în ziua cînd am primit dragostea lui Palmer şi dovada a fost că am plecat în tovărăşia lui la Florența. Crezi tu oare, bietul meu copil, că îngrijindu-te cît timp ai fost bolnav, n-am fost pentru tine decît o soră de caritate ? Nu, nu, n-a -fost datoria care m-a ținut la căpătîiul tău. a fost mîngîierea unei mame. O mamă nu trebuie să ierte totdeauna ? Ei bine, totdeauna va fi astfel, vezi tu ! De cîte ori va fi nevoie să-ți viu în ajutor, fără ca prin asta să-l lipsesc pe Palmer de ceea ce-j datoresc, mă vei găsi gata să te îngrijesc şi să te mîngîi. Tocmai fiindcă Palmer nu s-a împotrivit la toate astea, mî-a fost drag, şi de-ace«?a îl iubesc

151

şi azi. Dacă ar fi trebuit să trec din brațele tale în brațele vrăjmaşului tău, m-aş fi îngrozit de mine; dar a fost cu totul altfel. Jurîndu-ne unul altuia că vom veghea asu-pră-ți şi că nu te vom părăsi niciodată, ne-am împreunat mîinile".

Tereza arătă această scrisoare lui Palmer, care fu mişcat şi vru să-i scrie şi el lui Laurent, ca să-i tăgăduiască acelaşi lucru: o dragoste neştirbită şi o prietenie adevărată.

Laurent făgăduia însă că va mai scrie. Căuta să dea naştere unui vis care de la început părea că se risipeşte. Suferea din această pricină; dar se hotărî să scape de tristețea pe care nu se mai simțea îri stare s-o îndure. Se petrecu în el o schimbare neaşteptată care, aci părea un chin. aci o scăpare, şi-i scrise iarăşi Terezei:

,,Fii binecuvîntată, scumpa mea soră; sunt fericit; sunt mîndru de prietenia ta nestrămutată şi de-aceea a lui Palmer care m-a înduioşat pînă la lacrimi. De ce nu mi-ai spus asta mai de mult, răutăcioaso ! N-aş fi suferit atît ! Ce-mi trebuia, la urma-urmei ? Să te ştiu fericită, şi nimic mai mult.

Scumpa mea Tereza, dragul meu Palmer, voi sunteți îngerii mei păzitori. Voi mi-ați adus fericirea. Datorită vouă, în sfîrşit, simt că eram născut pentru altceva decît pentru viața pe care am dus-o. Ptenasc, simt că aerul cerului se coboară în plămînii mei, dornici de viață curată. Ființa mea renaşte ! Vreau să iubesc !

Da. vreau să iubesc, şi iubesc, chiar !.,. Iubesc o fecioară frumoasă şi curată care nu ştie nimic încă şi alături de care găsesc o tainică buciirie să păstrez neatinsă taina inimii mele, prefăcîndu-mă cu totul nevinovat, neştiutor şi copilăros cum e şi ea ! Ah, ce frumoase sunt aceste zile dintîi ale turburării de-abia înmugurite !

Nu e ceva sublim şi groaznic în acest gînd: vreau s'i dau totul pe față, adică vreau să mă dau întreg, Mîine astăseară poate, n-am să mai fiu stăpîn pe mine !

152

> Bucură-te, Tereza, că astfel sfîrşeşte trista şi nebuna tinerețe a copilului tău. Spune-ți că această înviere a unei făpturi ce părea pierdută şi care, în loc să se tăvălească în mocirlă. îşi deschide aripele ca o pasăre, se datoreşte iubirii tale, blîndeții, răbdării, mîniei, asprimii, iertării şi prieteniei tale ! A trebuit ca o dramă intimă, în care am căzut învins, să-mi deschidă ochii ! Eu sunt opera ta, fiul tău, munca şi răsplata ta, chinul şi desăvîrşirea ta ! Binecuvîntați-mă amîndoi. prieteni, şi rugați-vă pentru mine, vreau să iubesc !"

Toată scrisoarea era astfel, Primind acest imn de bucurie şi de recunoştință, Tereza îşi simți pentru întîia oară fericirea întreagă şi

nestrămutată, întinse brațele spre Palmer şi-i zise:

– Ei bine, unde şi cînd ne vom căsători ?

XI

Rămase hotărît ca nunta s-o facă în America. Palmer simțea o mare bucurie s-o prezinte pe Tereza mamei sale şi să primească sub ochii ei binecuvîntarea nupțială. Mama Terezei nu-şi putea îngădui o astfel de bucurie, chiar dacă nunta urma să se facă în Franța. Era însă îndeajuns de mulțumită că fiica ei se lega de-un om cinstit şi cu judecată. Nu putea să-l sufere pe Laurent şi se temuse totdeauna ca Tereza să n-ajungă să fie stăpînită de el.

Unirea se pregătea de plecare. Căpitanul Lawson primea să ducă în America pe Palmer şi pe logodnica lui. Era o sărbătoare pe bord. la gîndul că vor face drumul în tovărăşia unei perechi atît de fericite. Tînărul sublocotenent căuta să se poarte cît mai respectuos şi mai binevoitor față de Tereza, ca să-şi repare greşeala din trecut.

Tereza, pregătind totul ca să se îmbarce la 18 august, primi o scrisoare de la mama ei, care o ruga să treacă

153

numaideeît pe la Paris, ogl puțin pentru douăzeci şi patru de ceasuri. Dacă nu, primea să vie ea la Porto-Venere, ca să-i destăinuiască lucruri de mare însemnătate. Cine ştie cînd avea să se mai întoarcă Tereza din America ? Această biată mamă nu era fericită de pe urma celorlalți copii, pe care pilda unui tată aspru şi neînțelegător îi făcuse nesupuşi şi reci față de ea. De-aceea o adora pe Tereza, care pentru ea rămînea o fiică iubitoare şi-o prietenă cumsecade. Voia s-o binecuvînteze, s-o îmbrățişeze, poate pentru cea din urmă oară, căci se simțea îmbătrî-nită înainte de vreme, bolnavă şi obosită, după o viață lipsită de sprijin şi de bucurie.

Palmer fu mai nemulțumit de cum voia să pară, la primirea acestei scrisori. Cu toate că primise c-o înfățişare binevoitoare încredințarea unei trainice prietenii între el şi Laurent, se simțise totdeauna neliniştit din pricina sentimentelor ce s-ar fi putut trezi în inima Te-rezei, văzîndu-l din nou. Nu-şi da -seama de toate acestea în orice împrejurare; se nelinişti însă numai în clipa cînd vaporul american primea pe bord fel de fel de lume care venea să-şi ia bun-rămas, în ziua de 18 august. Orice cu-vînt îl făcea să tresară şi-n cele din urmă începu să-şi frîngă mîinile de amărăciune.

Tereza rămase surprinsă. Nu presimțise nimic din toată neliniştea lui

Palmer, de cînd cu cearta lor din ziua cînd se întîlniseră aci.

– Dumnezeule, dar ce ai ? îl întrebă ea, privindu-l mirată. Ce presimțiri te chinuiesc ?

– Da, asta e, reluă Palmer grăbit. Am o presimțire... pentru Lawson, prietenul meu din copilărie. Nu ştiu de ce... Da. da, e o presimțire.

– Crezi că i s-ar putea întîrnpla vreo nenorocire pe mare ?

– Poate. Cine ştie ? Tu n-ai de ce să te temi de asta, mulțumim lui Dumnezeu, fiindcă te duci la Paris.

154

– Unirea trece pe la Brest şi se opreşte aei cincisprezece zile. De-aci ne vom îmbarca, nu-i aşa ?

– Da, da, fără îndoială, dacă pînă atunci nu se va întîmpla ceva neaşteptat.

Şi Palemr rămase trist şi abătut, fără ca Tereza să ştie ce se petrece în sufletul lui. Cum ar fi putut să afle ? Laurent se afla la Baden, Palmer ştia bine acest lucru şi mai ştia de-asemeni că Laurent se pregătea să se însoare, după cum scrisese.

Plecară a doua zi într-o caleaşca şi, fără să se oprească undeva, intrară în Franța pe la Torino, prin munții Cenis.

Această călătorie fu neînchipuit de tristă. Palmer vedea pretutindeni semne de nenorocire; mărturisea superstiții şi slăbiciuni care nu erau în firea lui. El-, atît de liniştit şi de înțelegător, se mînia la fiecare pas împotriva vizitiilor. împotriva drumurilor, a vameşilor şi a trecătorilor. Tereza nu-l văzuse niciodată astfel. Nu se putu stăpîni să nu i-o spună... El îi răspunse printr-un cuvînt oarecare, dar cu chip atît de posomorit şi cu glas atît de aspru, încît îi fu frică de el şi mai ales de zilele lor viitoare.

Pentru anumite făpturi omeneşti există o soartă neînduplecată, în vreme ce Tereza şi Palmei' intrau în Franța prin munții Cenis, Laurent intra pe la Geneva. Ajunse la Paris cu cîteva ceasuri înaintea lor, peste măsură de neliniştit. îi trecuse prin minte că, pentru o călătorie care avea să dureze cîteva luni. Tereza se des-puiase în Italia de tot ce-avea şi aflase (căci toate se află mai curînd sau mai tîrziu), de la cineva care trecuse prin Spezzia în vremea aceea, că domnişoara Jacques trăia la Porto-Venere într-o stare de lipsă nepomenită, şi lucra dantelă ca să poată plăti o chirie de şase livre pe lună.

Umilit şi pocăit, amant şi deznădejduit, voia să ştie în

ce stare se găsea Tereza. O ştia prea mîndră ca să pri-

" mească ceva de la Palmer şi îşi spunea pe bună dreptate

155

că, dacă nu primise încă banii de la Genova, trebuia să-şi fi vîndut mobila de la Paris.

Alergă la Champs-Elysees, dornic să găsească necunoscuți locuind căsuța de care el se apropia c-o ciudată strîn-gere de inimă. Cum nu văzu nici un portar, bătu în poarta grădinii, fără să ştie ce chip va veni să-l întrebe ce vrea. Nu ştia nimic de apropiata căsătorie a Terezei şi nici nu ştia dacă era liberă să se mărite. Cea din urmă scrisoare în care ea îi da toate aceste lămuriri ajunsese la Baden a doua zi după plecarea lui.

Simți o bucurie nemărginită cînd văzu pe bătrîna Ca-terina deschizînd-poarta. O luă în brațe; dar se întrista numaidecît, văzînd mîhnirea săpată pe chipul bietei femei.

Ce-ai venit să faci

întrebă ea în glumă. De

unde-ai aflat că domnişoara soseşte astăzi ? Nu puteai s-o laşi în pace ? Iar ai venit s-o faci nenorocită ? Auzi-* sem că v-ați despărțit şi eram mulțumită; căci, după ce mi-ai fost drag, să-ți spun drept, te uram. Vedeam bine că numai dumneata erai autorul atîtor scandaluri şi nemulțumiri. Haide, haide, n-o mai aştepta, dacă nu cumva ți-ai pus în gînd s-o omori !

– Zici că soseşte azi ? întrebă Laurent de cîteva ori. Atît putu afla de la bătrîna şi neînduplecata slujnică.

Intră în atelierul Terezei, trecu în salonul violet şi-n odaia ei de culcare şi ridică perdelele cenuşii pe care le întinsese Caterina deasupra lucrurilor. Le privea pe rînd, toate aceste lucruri ciudate şi plăcute, obiecte de artă şi de gust, pe care Tereza le plătise djn munca ei; nici unul "nu lipsea. Nimic nu părea schimbat de cînd plecase ea din Paris şi Laurent repeta cu înfățişarea unui om rătăcit, privind spre Caterina, care-l urmărea pas cu pas, nemulțumită:

– Soseşte astăzi !

Mii de gînduri, mii de tresăriri îi chinuiau mintea şi nervii. într-o clipă îşi uită cu totul de realitate şi se încre»

156

dința că mobila acoperită cu pînză cenuşie era un tir. Totdeauna îi fusese frică de moarte şi, fără să ştie de ce, se gîndea la ea necontenit. O simțea în

juru-i sub toate înfăţişările. Se crezu înconjurat de giulgiuri şi se ridică îngrozit, strigînd:

– Cine-a murit ? Tereza ori Palmer ? Văd bine că-a murit cineva în casa asta !... Nu, tu eşti, reluă el vorbind cu sine, care ai trăit în casa asta cele mai frumoase clipe, şi-acum te întorci istovit, părăsit, uitat ca un cadavru ?

Caterina intră pe uşă fără ca el s-o fi simţit, ridică pîn-zele ce acopereau mobila, le şterse, deschise larg uşile de la dulapuri, dădu într-o parte perdelele de la ferestre şi puse flori în vasele mari de China, aşezate pe console aurite. Apoi se apropie de Laurent şi-i spuse:

– Ei bine, ia spune, ce-ai de gînd să faci aci ?

– Ce fac aici ? întrebă el c-un zîmbet posomorit; da, ce fac aici ? Azi e sărbătoare în casa Terezei, e o zi de beţie şi de uitare. Stăpîna casei îşi dă aci o întîlnire de dragoste şi, fără îndoială, că nu m-aşteaptă pe mine, un mort ! Ce caută un cadavru în această odaie de" nuntă ? Şi-atunci, ce va spune ea cînd mă va vedea aici ? Va spune ca şi tine, biată bătrînă: „Du-te, locul tău e într-un sicriu !"

Laurent vorbea fără să-şi dea seama. Caterinei îi era milă de el.

– E nebun, se gîndi da; aşa l-am pomenit !

Şi, în vreme ce se gîndea ce să-i spună ca să-l facă să plece fără să se supere, auzi o trăsură oprindu-se în poartă. în bucuria de-a o revedea pe Tereza, îl uită pe Laurent şi alergă să deschidă.

Palmer era în poartă cu Tereza; dai', grăbit să se scuture de praful drumului şi socotind că nu era bine s-o lase pe Tereza să despacheteze lucrurile la ea acasă, se urcă din nou în caleaşca şi dădu poruncă vizitiului să-l ducă la hotel Meurice, spunînd Terezei că-i va aduce

lucrurile de care avea nevoie peste două ceasuri, cînd se vor întîlni să mănînce împreună.

Tereza o îmbrăţişa pe buna ei Caterina şi, întrebînd-o mereu ce făcuse în lipsa ei, intră în casă nerăbdătoare, bucuroasă şi parcă tristă în acelaşi timp, cum eşti totdeauna cînd te întorci într-un loc unde ai trăit atîta vreme, astfel că bătrîna Caterina nu mai avu vreme să-i spună că Laurent e-n casă, şi ea îl surprinse, palid, parcă împietrit pe canapeaua din salon. El n-auzise nici trăsura, nici zgomotul uşilor deschise în grabă. Era încă adîncit în visarea lui lugubră, cînd se pomeni cu ea înaintea ochilor. Scoase un ţipăt groaznic, se

îndreptă spre ea s-o îmbrățişeze şi căzu înăbuşit, leşinat aproape, la picioarele ei.

Trebui să i se smulgă cravata şi să i se dea să miroase eter; se înăbuşea, şi bătăile inimii erau atît de repezi, încît tot trupul îi tremura, zguduit parcă de un curent electric. Tereza, îngrozită că-l vede astfel, crezu că e iarăşi bolnav. Dar frăgezimea tinereții i se ivi din nou la obraji şi de-abia atunci băgă de seamă că se în-grăşase. El îi mărturisi că nu se simțise niciodată mai bine şi că e fericit c-o găseşte mult mai frumoasă, cu privirea limpede, ca în cea dintîi zi a iubirii lor. îngenunchea în fața ei şi-i sărută picioarele ca să-i arate respectul şi adorarea ce simțea pentru ea. Pornirea lui era atît de vie încît Tereza se nelinişti şi trebui să-i amintească apropiata ei plecare şi căsătoria cu Palmer.

– Cum ? Ce spui tu ? strigă Laurent, palid, parcă ar fi simțit fulgerul căzîndu-i la picioare. Plecare ? Căsătorie ?... Cum ? De ce ? Oare visez încă ? Tu ai rostit aceste cuvinte ?

– Ba, răspunse ea, eu le-am rostit. Ți-am şi scris, de altfel, acelaşi lucru;. n-ai primit scrisoarea mea ?

– Plecare ? Căsătorie ! repeta Laurent; dar spuneai cîndva că asta ar fi cu neputință ! Adu-ți aminte ! Erail,

zile cînd îmi părea rău că nu pot astupa gura oamenilor ce căutau să te sfîşie, dîndu-ti numele şi viața mea în-treagă ! Şi tu-mi spuneai: „Niciodată ! Niciodată, cît timp acest om va mai trăi !" Oare a murit acest om ? Sau poate că-l iubeşti pe Palmer cum încă n-ai mai iubit, de vreme ce înfrunți pentru el bănuieli care ştiu că te chinuiesc şi-un scandal care nu va putea fi înlăturat !

– Contele de... a murit; sunt liberă.

Laurent fu atît de uimit de această mărturisire, încît uită toate planurile de prietenie frățească şi curată. Tot ce prevăzuse Tereza la Genova se împlinea în împrejurările cel mai sfîşietoare. Laurent îşi închipuia că ar fi trăit cu desăvîrşire fericit dacă ar fi devenit bărbatul Țerezei, şi plînse cu amărăciune, fără ca vreun cuvînt drept şi cu judecată să se fi smuls din sufletul lui turburat şi deznădăjduit.

Ajunse în cele din urmă să-l liniştească şi, vorbin-du-i blînd şi mîngîietor, îl făcu să primească în totul căsătoria ei ca pe cea mai înțeleaptă şi mai bună hotărîre pentru ea şi pentru el. Laurent se încredința c-un zîm-bet trist în

colțul gurii:

– Da, aşa e, zicea el, eu aş fi fost un bărbat nenorocit, el însă te va face fericită. Erai vrednică de această uşurare şi de această răsplată. Ai dreptate să-l mulțumeşti şi să crezi că asta e un bine pentru amîndoi, căci tu scapi de-o viață mizerabilă, iar eu de remuşcări mai grele ca cele din trecut. Şt tocmai fiindcă toate astea sunt adevărate, cu înțelepciune şi bun-simț rînduite, mă simt şi mai nenorocit ! ' *"***•

Şi începea din nou să plîngă cu hohot.

Palmer intră fără ca cineva să-l fi băgat de seamă. Era, într-adevăr, chinuit de-o amară presimțire şi, fără să-şi puie gîndul în cumpănă, venea ca un gelos nehotă-rît, de abia sunînd şi mergînd în vîrful picioarelor. Se

159

opip in uşa salonului şi recunoscu numaidecît glasul lui Laurent.

– Ah, eram sigur de asta, zise el sfîşiind în bucăți mănuşa pe care încă nu şi-o scosese, tocmai ca să mai aibă prilej să stea pe gîi}duri în dreptul uşii mai înainte de-a intra.

– Se crezu dator să bată de cîteva ori.

– Intră ! strigă deodată Tereza, mirată că cineva o umileşte bătînd la uşa salonului ei.

Dar, zărindu-l pe Palmer, îngălbeni. Felul lui de-a se purta, vorbea mai mult ca orice cuvînt rostit: o bănuia !

Palmer văzu că se schimbă la față, dar pricina adevărată n-o putu pricepe. Băgă de seamă că Tereza plîn-sese, iar chipul deznădăjduit al lui Laurent îl nelinişti şi pe el în cele din urmă. Cea dintîi privire pe.care-o schimbară întîmplător aceşti doi oameni, fu o privire de ură şi de provocare; apoi se îndreptară unul spre altul, nehotărîți dacă trebuie să-şi strîngă mina ori să S9 sugrume.

Laurent fu în clipa aceea cel mai bun şi mai sincer dintre amîndoi, căci avea unele porniri grabnice care îi răscumpărau toată vina din trecut. Deschise brațele şi-l îmbrățişa pe Palmer cu toată dragostea, dar fără să-i ascundă lacrimile care începeau să-l înăbuşe.

– Ce s-a întîmp'J.at ? întrebă Palmer privind spre Tereza.

– Nu ştiu, răspunse ea eu hotărîre; i-am spus că ne căsătorim şi că vom pleca în curînd. E îndurerat. Crede că-l vom uita cu desăvîrşire. Spune-i, Palmer, că de aproape ori de departe, îl vom iubi totdeauna.

– E un copil răsfăţat ! reluă Palmer. Ar trebui să ştie că mi-am dat cuvîntul şi că vă doresc fericirea amîn-durora înainte de toate. Trebuie oare să-l luăm cu noi în America, Tereza, ca să-şi înăbuşe durerea şi să nu te mai facă să plîngi ?

160

Aceste cuvinte fură rostite c-un ton de neînţeles. Era în ele multă prietenie părintească amestecată cu nu ştiu ce asprime, adîncă şi de neînvins.

Tereza pricepu. îşi ceru şalul şi pălăria şi-i spuse lui Palmer.

– Mergem să mîncăm la cabaret. Caterina nu m-aş-tepta decît pe mine şi n-a pregătit mîncare pentru doi.

– Pentru trei vrei să zici ! reluă Palmer, mereu blînd 'şi batjocoritor..

– Eu nu mănînc cu voi, răspunse Laurent, care pricepu în cele din urmă ce se petrece în mintea lui Palmer. Vă las; am să vin cînd va trebui să ne luăm bun-rămas. Cînd plecaţi ?

– Peste patru zile, zise Tereza.

– Cel puţin, adăugă Palmer, privind-o foarte ciudat: dar asta nu ne opreşte cîtuşi de puţin să mîncăm astăzi împreună. Laurent, fă-mi această plăcere. Mergem la Fraţii Provensali şi de aci facem o plimbare cu trăsura prin pădurea Boulogne. Asta ne va aduce aminte de Florenţa şi de Cascine. Haide, te rog.

– Am făgăduit altcuiva, zise Laurent.

– Ei bine, n-ai să te duci şi-atîta tot, reluă Palmer. Iată condei şi hîrtie. Scrie că nu poţi veni, vscrie, te rog.

Palmer vorbea cu-atîta hotărîre îneît părea că nu îngăduie nici o împotrivire. Laurent îi recunoscu- glasul 'prietenesc, obişnuit. Tereza ar fi vrut să nu primească, fci dintr-o privire ar fi putut să-l facă să înţeleagă jacest lucru; dar Palmer n-o pierdea din ochi şi parcă toate păuta să le vadă pe dos.

Laurent era sincer. Gînd minţea, el suferea cel dintîi din această pricină. Se crezu îndeajuns de pregătit ca să se împotrivească de astădată, şi-l stăpînea gîndul drept;i cinstit să-i arate lui Palmer încrederea de altădată. Din nenorocire, cînd spiritul omenesc, călăuzit de mari avîn-,uri. urcă pe culmi, nebănuite, dacă e prins în vî.rtejul ameţelii, nu se coboară, ci se prăbuşeşte. Asta i se întîm-

161

– Ei s>i cn

pla şi lui Palmer. Om cinstit şi de inimă, avusese ambiţi; să stăpînească frămîntările lăuntrice ale unei situaţii foartu ciudate. Dar puterile îl părăseau; o ştia mai bine ca ori care altul. Şi astfel se prăbuşea în prăpastie, tîrînd dup; el şi pe Tereza şi pe Laurent. Cine nu i-ar fi plîns pe cî te-şi trei ? Toţi visaseră să atingă cerul, să urce în lumi se nine unde patimile nu mai au în ele nimic pămîntesc, da omului nu-i e dat să se ridice prea sus; e de ajuns pentn el să se creadă o clipă în stare să iubească fără ură şi făr; turburare.

La masă toţi erau trişti şi posomoriţi; cu toate că Pai mer, care îşi luase rolul de gazdă, se silea din toată inim; să servească oaspeţilor săi mîncările şi băuturile cele ma alese, totul păru amar, iar Laurent, după silinţi zadarnic de-a se arăta binevoitor cum fusese la Florenţa între ce doi prieteni, numaidecît după boală, nu vru să-i întovă răşească în pădurea Boulogne. Palmer care, vrînd să s ameţească, băuse vin mai mult ca de obicei, stărui c~ încăpăţînare care-o nelinişti pe Tereza.

– Haide, zise ea. nu mai stărui atît. Laurent are drep tate să nu meargă; la Boulogne. în trăsura ta deschisa ne pot vedea oameni care ne cunosc. Nu sunt siliţi să ştk care e rostul tovărăşiei noastre în trei şi mulţi din ei po* gîndi pe seama fiecăruia din noi Lucruri supărătoare.

– Ei bine. atunci cel mai bun lucru ar fi să vă în toarceţi acasă; eu mă duc sâ mă plimb singur: am ne voie de aer.

Laurent căută să scape, văzînd că Palmer ţAea morţiş să-l lase singur cu Tereza. înadins ca să-i pîndeasc:> ori să-i surprindă. Se întoarse acasă trist şi abătut, zi-cîndu-şi că poate Tereza nu era fericită, şi totuşi, oarecum mulţumit, fără să ştie de ce, cînd putea să-şi spună că Palmer e un om ca oricare altul nu aşa cum şi-l închipuise, sau cum i-l arătase Tereza în scrisorile ei.

Vom trece în,grabă peste cele opt zile care, din clipă în clipă, coborîră şi mai adînc în prăpastie povestea vi-

162

sată şi trăită de cei trei prieteni nefericiţi. Cea mai visătoare fusese Tereza, fiindcă, după teamă şi presupuneri îndeajuns de înţelepte, se hotărîse să nu-şi calce cuvîn-tul şi, oricît de josnică ar fi fost de aci încolo purtarea lui palmer, ea înţelegea să-şi păstreze cuvîntul dat pînă la sfîrşit.

într-o dimineaţă, Palmer, după ce-şi petrecuse noaptea ascuns în grădina Terezei, se pregătea să plece, cînd ea se ivi în poartă şi-l opri.

– Ei bine, îi zise ea, ai pîndit aci şase ceasuri, te-am văzut din odaia mea.

Acum eşti încredinţat că n-a intrat nimeni în casa mea peste noapte ?

– Bag de seamă, Tereza, că am început să te plictisesc, de vreme ce îmi ceri o mărturisire în urma căreia aş fi vrednic de dispreţ în ochii tăi. Slăbiciunea pe care ai surprins-o în purtările mele, cred că nu te-a supărat prea mult. Atunci de ce nu mă laşi să sufăr în linişte ? Oare nu poţi să-mi ierţi o suferinţă de care roşesc, şi pe care am cel puţin mîndria s-o vreau şi s-o ştiu ascunsă ? Ai iertat multe altcuiva, care n-a avut nici cel puţin atît curaj.

– Nu i-am iertat nimic, Palmer, de vreme ce l-am părăsit fără gînd de împăcare. Cît despre suferinţa pe care mi-o mărturiseşti, şi pe care crezi c-o poţi ascunde, să ştii că ea e limpede ca lumina zilei şi, din această pricină, eu sufăr mai mult ca tine.

– Da, da, e adevărat, reluă Palmer. Prin urmare iată-te supărată şi mînioasă împotrivă-mi. Ei bine, Tereza, totul e sfîrşit între noi. Fă şi pentru mine ceea ce ai făcut pentru Laurent: lasă-mă să-ţi rămîn prieten.

• – Aşadar, mă părăseşti ?

– Da, Tereza; nu uit însă că, atunci cînd mi-ai făgăduit că vei fi a mea, ţi-am pus la picioare numele, ave^ rea şi cinstea mea. Ar fi de ajuns să rostesc un cuvînt şi să mă simt dezlegat; dar e mult mai cuminte ca totul

163

să se sfîrşească cu bine: să ne căsătorim aci, în linişte, fără bucurie: primeşte-mi numele şi jumătate din avere, şi-n urmă...

– - Şi-n urmă ? întrebă Tereza.

– In urmă, eu voi pleca, mă voi duce să-mi îmbrăţişez mama... şi tu vei fi liberă.

– îmi faci o ameninţare ? Vrei să-mi spui că-ţi vei pune capăt zilelor ?

– Nu, să nu crezi asta. Trebuie să fii un laş să-ţi curmi zilele, mai ales cînd ai o mamă ca a mea. Voi călători, voi începe din nou înconjurul lumii şi n-ai să mai auzi vorbindu-se de mine.

Tereza se simţi mîhnită în urma unei astfel de propuneri.

– Asta. Palmer, îi zise ea, îmi pare o glumă proastă, şi eu m-am obişnuit să te cred un om foarte serios. îmi place să cred că nu mă socoteşti în stare să-ţi primesc numele şi averea, pe care mi le oferi numai ca să nu-ţi ştii cugetul chinuit de remuşcări/ Să nu-mi mai faci niciodată o astfel de propunere: m-aş simţi prea umilită.

– Tereza ! Tereza ! strigă Palmer cu tremur în glas, strîngîndu-i braţul

pînă la sînge, jură-mi pe amintirea copilului pe care l-ai pierdut, că nu-l mai iubeşti pe Lau-rent, şi voi cădea la picioarele tale să te rog să-mi ierţi cuvîntul nedrept pe care l-am rostit.

Tereza îşi feri braţul şi-l privi în ochi, liniştită. Era mîhnită pînă în adîncul sufletului din pricina jurămîntu-lui cerut, şi găsea această cerinţă mai crudă şi •mai josnică decît durerea ce-i lăsa în trup strîngcrea lui nesocotită.

Se gîndea la viaţa amară a mamei sale, în tovărăşia unui bărbat gelos de trecutul ei, şi îşi spunea cu bună dreptate că după nenorocirea ce-i pricinuise o iubire ca aceea a lui Laurent, ar fi fost nebună dacă s-ar mai fi încrezut în dragostea altui bărbat.

164

Palmer, la rîndu-i, era un om prea mîndru şi slăpînit de-o judecată prea rece ca să mai poată nădăjdui într-o fericire a Tcrezei, după cele întîmplate. Ştia, de asemeni, că gelozia lui nu se va vindeca niciodată, şi nici nu căuta s-o creadă o bănuială neîntemeiată. Scrise numaidecât Terezei:

„Bună prietenă, iarlă-mă dacă te-am mihnit, îmi e însă cu neputinţă să nu recunosc că te-aş fi tîrît în cea mai neagră prăpastie a deznădejdii. îl iubeşti pe Laurelit, l-ai iubit totdeauna, şi – 1 vei iubi şi mai mult poate. Asta e soarta pe care n-o poţi schimba. Am vrut să te smulg din calea nenorocirilor; ai vrut şi tu acelaşi lucru. Sunt pe deplin încredinţat că atunci cînd mi-ai primit dragostea erai sinceră şi că ai făcut tot ce ţi-ar fi stat în putinţă să rupi cu trecutul. Eu îmi făcusem prea multe visuri; dar, cu fiecare zi, le simţeam risipindu-se, după cele întîmpîate la Florenţa. Dacă el ar fi rămas acelaşi răutăcios, eu eram scăpat; dar căinţa şi recunoştinţa lui te-au înduioşat. Şi eu am fost mişcat şi m-am silit, cu toate acestea, să mă cred liniştit. A fost de prisos. Din pricina mea, între, voi amînfcloi, s-au ivit dureri pe care nu mi le-aţi dezvăluit, dar pe care eu le-am bănuit numaidecît. El se simţea stă-pînit de aceeaşi dragoste pentru tine, iar tu, apărîntu-te, simţeai adînci păreri de rău că-mi făgăduiseşi să fii a mea. Vai, Tereza, trebuia să-ţi calci cuvîntul de la început. Nu m-aş fi împotrivit. V-aş fi lăsat să plecaţi împreună de la Spezzia: de ce n-ai făcut-o ?

lartă-mă; te dojenesc că ai suferit prea mult ca să mă faci fericit şi ca să poţi fi a mea. Am luptat şi eu mult, îţi jur ! Azi, dacă ai vrea să mă primeşti din nou cu supunerea mea, aş fi gata să lupt şi să sufăr, ca şi-n trecut. Cată şi vezi dacă şi tu mai poţi suferi şi, dacă, întovără- şindu-mă în America, te poţi

vindeca de rana ce-ți amenință bucuria zilelor de mîine. Eu sunt gata să te iau cu mine; dar să nu mai vorbim de Laurent, te rog, şi nu mă

165 '

învinui dacă am fost în stare să bănuiesc adevărul. Su rămînem prieteni; vino să locuieşti în casa mamei melc şi, dacă, peste cîțiva ani, nu mă vei găsi vrednic de tine, primeşte-mi numele şi rămîi în America, fără să te mas gîndeşti vreodată să te reîntorci în Franța, îți aştept răspunsul pînă în opt zile, la Paris.

Richard'

Tereza dispreţui această propunere ce-i înjosea mîn-dria. îl iubea pe Palmer şi, totuşi, se simțea atît de umilită să fie primită ca o vinovată ce-şi recunoaşte greşeala cînd nu se ştia pătată cu nimic, încît nu-i dezvălui niciodată durerea ce-i sfîşia inima. Simțea, de asemeni, ct orice nouă legătură între el şi ea va pricinui un chin pe care el n-avea tăria să-l ascundă, şi, prin urmare, viat* lor avea să fie o luptă şi-o amărăciune de fiecare clipă Plecă din Paris în tovărăşia Caterinei, fără să spuie cuiva şi se închise într-o căsuță la țară, pe care o închine pe tre« luni.

XII

Palmer plecă în America, purtînd în inimă o răni. adîncă, dar pe deplin încredințat că nu fusese înşelat Felul lui de a fi se simțea uneori chimiit de-o încăpățî nare neobişnuită, dar toate astea îl hotărau să ducă Iu crurile la bun sfîrşit şi-l fereau din calea pierzării şi deşertăciunilor. Se simțea în stare s-o vindece pe Terez de dragostea ei ucigătoare şi, prin credința lui prostească nesocotită am putea zice, făcuse această minune; iată îns; că pierdea fructul în clipa cînd trebuia să-l culeagă, toc rnai fiindcă în cea din urmă încercare îi lipsea aceast credință.

Laurent nu ştiu nimic la început de plecarea lui Pal raer în America; rămase încremenit apoi cînd află a-

166

Tereza plecase, fără să-şi ia rămas-bun de la el. Primise din partea ei numai eîteva rânduri:

,.Ai fost în Franța singurul care ai ştiut ceva în privința planului meu de căsătorie cu Palmer. Această căsătorie nu se va mai face. Nu spune nimănui nimic. Eu plec".

Scriind aceste eîteva rânduri seci lui Laurent, Tereza simțea parcă un fel de amărăciune împotrivă-i. Oare acest copil nu era pricina tuturor mâhnirilor,

tuturor nenorocirilor vieții ei ?

Trei luni după plecarea lui Palmer, Laurent căută să se arate vrednic de prietenia Terezei. li descoperise tainița în cele din urmă. dar se feri să-i turbure liniştea. îi scrise, plîngîndu-se de răceala cu care ea îl părăsise. mustrînd-o că, în ceasul cel mai greu, n-avusese încredere în el şi nu-l socotise ca pe-un frate cum ar fi trebuit...Nu era el croit ca s-o slujească, s-o mîngîie şi s-o răzbune la nevoie ?"' – Apoi veneau întrebări -cărora Tereza se vedea silită să le răspundă. Palmer o umilise ? Trebuia să se ducă şi să-i ceară socoteală ?

„Eu am făcut cumva vreo nesocotință care te-a mîh-nit ? Ai să mă dojeneşti pentru ceva ? Nu cred asta, Dumnezeule ! Dacă eu sunt pricina durerii laie, ceartă-mă. iar dacă nu, atunci îngăduie-mi să plîng alături de tine !"

Tereza îl dezvinovățea pe Palmer, fără nici o lămurire, îl rugă pe Laurent să nu-i mai vorbească niciodată de 'el. în hotărîrea chibzuită de-a nu mânji cu nici o pată amintirea logodnicului ei, ea lăsă să se înțeleagă că despărțirea venise de la sine.

Scrisorile lui Laurent erau de-o frumusețe şi de un farmec de neînchipuit. El scria fără artă, fără pricepere. Era câteodată obraznic de bună-eredință, iar uneori neruşinat parcă înadins. Cu toate greşelile lor, aceste scrisori erau dictate de-o hotărîre care le făcea cu totul convingătoare, şi-n fiecare cuvînt al lui simțeai văpaia tinereții şi seva clocotitoare a artistului de geniu.

167

în cel din urmă Laurent începu să lucreze cu tragere de inimă, hotărît să nu mai cadă niciodată în neorînduială. Inima lui sîngera din pricina lipsurilor pe care Tereza le îndurase pentru el, ca să-i dea putința să se înzdră-venească în Elveția. Şi-avea de gînd să se plătească de asta cît mai curînd.

Tereza simți curînd că dragostea bietului ci copil, cum îi plăcea lui să se numească totdeauna, îi era scumpă şi că, dacă ar fi lăsat lucrurile să meargă astfel, această iubire ar fi devenit cea mai curată şi cea mai frumoasă simțire omenească.

îi răspundea ca o mamă, sfătuindu-l să stăruiască în munca de fiecare zi, căreia îşi închinase toate puterile. Aceste scrisori erau blînde, resemnate şi de-o sfințenie îngerească; dar Laurent descoperea în ele umbra unei tristeți ucigătoare. Tereza mărturisea că e puțin bolnavă şi el îi vorbea de moarte în aşa chip că ea trebuia să rîdă c-o veselie melancolică atunci cînd îi citea

rîndurile. Era într-adevăr bolnavă. Fără dragoste şi fără muncă, plictiseala o sfîşia. Luase cu ea o mică sumă de bani, tot ce-i mai rămăsese din ce cîştigase la Genova, şi cheltuia cît mai puțin ca să poată rămîne cît mai multă vreme la țară. îi era groază de Paris. Şi-apoi, în cele din urmă, simțise o mare dorință amestecată cu groază să-l vadă pe Laurent schimbat, supus şi binevoitor cum se arăta în scrisorile lui.

Nădăjduia să-l vadă însurat într-o zi; dacă îi trecuse odată prin minte această hotărîre, ea se mai putea întoarce. Tereza căuta să-l îndemne s-o facă. El răspundea cînd da, cînd nu. Tereza aştepta mereu ca din dragostea de altădată să nu mai găsească nici urmă în scrisorile lui: dar Laurent nu uita, vorbea prea puțin, într-adevăr, cu toată părerea de rău şi, ceea ce stăpînea această întoar-' cere la un sentiment rău înăbuşit, era o vrajă curată, o simțire gata să izbucnească, un fel de credință copilărească, plină de înflăcărare.

168

Cînd veni iarna, Tereza văzîndu-şi punga sleită, se hotări,.să se întoarcă la Paris, unde avea să-şi întîlnească clienții şi îndatoririle față de ea însăşi. Lui Laurent nu-i scrise nimic în această privință, căci nu voia să-l vadâ numaidecît; dar, prin cine ştie ce putere necunoscută, se simți atras de căsuța pitită într-o stradă dosnică. Zări ferestrele deschise şi intră, beat de bucurie. Era o bucurie nevinovată, aproape copilărească, care ar fi făcut caraghioasă şi ipocrită orice înfățişare de dispreț şi de lua-re-aminte. O lăsă pe Tereza la masă şi-o rugă să vie pe seară la el, ca să-i arate un tablou pe care de abia îl sfîr-şise şi asupra căruia ținea mult să aibă părerea ei, mai înainte de a-l scoate în lume. Era un tablou vîndut şi plătit; dar, dacă ea avea să-i facă vreo critică, era hotărît să mai lucreze la el încă vreo cîteva zile. Nu mai era vremea cînd Tereza „nu cunoştea nimic, cînd avea judecata îngustă şi realistă a pictorilor de portrete, cînd era neputincioasă să priceapă o operă de imaginație", şi aşa mai departe. Acum era „muza şi puterea lui inspiratoare. Fără sprijinul duhului ei divin, nu putea să facă nimic. Cu sfaturile şi îndemnurile ei, talentul lui putea să-şi ție orice fel de făgăduială".

Tereza uită trecutul şi, fără să fie prea mult îndrăgostită de prezent, nu se simți în stare să refuze ceea ce un artist a-are dreptul să refuze unui confrate. Luă o trăsură şi se îndreptă spre Laurent.

Găsi atelierul luminat, iar tabloul aşezat între făclii aprinse. Era o operă frumoasă şi de valoare. Acest geniu ciudat, odihnindu-se, avea putința să -

calce cu paşi mari spre desăvîrşire, lucru la care nu ajung toți cei ce muncesc din zori pînă în noapte. în urma boalei şi a călătoriilor, pierduse parcă ceva din darul de mai-nainte, dar, după un an. căuta parcă să se scuture de toate lipsurile şi neprevederile tinereții. în acelaşi timp fusese înzestrat cu daruri noi, care păreau cîndva străine de firea lui: desluşirea liniilor, frăgezimea înfățişărilor, farmecul execu-

ției, tot ce trebuia să placă mulțimii, fără să se scadă ceva din avîntul artistului. #

Tereza fu mişcată şi uimită. îşi arătă admirația cu toată căldura. îi spuse tot ce credea cu cale ca să-i măgulească mîndria talentului, înadins ca să-l scuture parcă de povara trecutului. N-avea să-i facă nici un fel de critică şi-l opri chiar să mai şteargă şi să mai adauge ceva.

După ce Tereza privi' îndelung tabloul, se întoarse să vadă un portret pe care Laurent ținea mult să i-l arate şi de care era încredințat că va rămîne şi mai mulțumită dar, în loc de pînză, Tereza o văzu pe mama ei. zîmbindu-i| din pragul odăii lui Laurent.

Doamna C... venise la Paris fără să ştie în ce zi se vs întoarce Tereza. De astă dată venise pentru afaceri se-9 rioase; fiul ei se însura, şi D. C... se afla şi el la Paris de cîtăva vreme. Mama Terezei, aflînd că ea reînnoise legăturile de prietenie cu Laurent şi temî-ndu-se din această pricină pentru viitorul ei, venise să-l surprindă să-i spună tot ce o mamă are de spus unui bărbat de p€ urma căruia fiica ei e nenorocită.

Laurent ştia cum să-şi mărturisească tot ce purta ir inimă. Căutase s-o liniştească pe biata bătrînă şi-o reți* nuse, spunîndu-i: "!

– Tereza va veni aci; îi voi jura la picioarele dumi-tale că voi fi pentru ea tot ce va voi, fratele sau bărbatul ei, dar, în orice împrejurare, sclavul ei.

întîlnind-o pe mama ei, Tereza fu plăcut surprinsă, Laurent le rugă să treacă într-un mic salon plin de fiori, unde ceaiul fu servit într-un lux de neînchipuit. Laurent era bogat: cîştigase zece mii de franci. Era fericit şi mîndru că poate înapoia Terezei tot ce cîndva cheltuise pentru el. Fu nespus de cumsecade în seara aceea; cîştigă inima fiicei şi încrederea mamei, dar avu prevederea să nu spună un singur cuvînt de dragoste Terezei. Sărutînd mîi-nile unite ale celor două femei, strigă cu toată sinceritatea

că asta era cea mai frumoasă zi din viața lui şi că nici-» odată de cînd se afla între patru ochi cu Tereza, nu se simțise atît de fericit şi-atît de mulțumit de el însuşî.

Doamna C... fu aceea care, cea dintîi, după cîteva zile? îi vorbi Terezei de căsătorie. Biata femeie, care jertfea iotul cînd era vorba de ochii lumii, şi care, cu toate mîh-nirile ei de-acasă, se gîndeâ c-ar fi bine să dea uiț sfat, căci nu se împăca cu gîndul că fiica ei fusese părăsită d«j Palmer, socotea că Tereza trebuia să cumpănească bine lucrurile şi să-şi aleagă un alt bărbat. Laurent era ce-iebru şi iubit de toată lumea. O căsăterie mai potrivită nici că se putea. Tînărul şi marele artist îşi schimbase purtările cu totul. Tereza avea asupra lui o înrîurire care stăpînise cele mai mari crize ale grelei schimbări prin care trecuse. Se simțea legat de ființa ei pentru totdeauna. Pentru amîndoi era o datorie să înnoade un lanț care nu fusese pe de-a-ntregul sfărîmat şi care, oricît de mari ar fi fost silințele de mai tîrziu, n-avea cum să se mai rupă. - Laurent se dezvinovățea de păcatele trecutului printr-un fel de judecată ciudată. Tereza, spunea el, îl răsfățase prin-tr-o resemnare neobişnuită şi-o bunătate stricătoare. Dacă, de la cea dintîi vină, s-ar fi arătat mîhnită, el şi-ar fi schimbat felul de-a se purta, pe care i-l îngăduia numai femeile uşoare. I-ar fi arătat respectul pe care îl datoreşti unei femei ce ți s-a dat din iubire.

Mai era apoi altceva care-i da dreptul lui Laurent să se dezvinovățească şi care părea mai aproape de adevăr; era un lucru pe care, de altfel, îl arătase şi prin scris: ~

– Poate că eram bolnav şi atunci cînd am greşit pentru întîia oară față de tine. zicea el. E o boală ciudată, care te cuprinde ca fulgerul, şi totuşi nu e cu putință să crezi că, în ființa unui tînăr îndeajuns de puternic, această boală nu găseşte prilej de ruină; dimpotrivă, odată ce judecata se turbură, voința nu mai poate îndrepta nimic din tot ce s-a prăpădit. Nu S-a petrecut acelaşi lucru cu mine, biata mea Tereza, cînd eram aproape de boala care

putea să mă răpuie ? Nici tu, nici cu nu ne putem da seama de asta.,; mie însă mi s-a întâmplat deseori să mă trezesc dimineața şi să mă gîndesc la durerile tale din ajun, fără să pot deosebi realitatea de visurile de peste noapte. Ştii bine că nu puteam să muncesc, că locul în. care ne aflam mă îngrozea, că în pădurea aceea am avut o halucinație nemaipomenită,, în sfîrşit că, atunci cînd mă mustrai blînd pentru cuvinte aspre şi învinuiri nedrepte, te ascultam

c-o înfățişare de om zăpăcit, crezînd că tu visaseşi toate astea. Biata femeie ! Eu te învinuiam pe tine că eşti nebună ! Vezi bine că eram nebun, şi-atunci nu trebuie să ierți vina unui om săvîrşită fără voie ? Purtarea mea dinaintea bolii era tot aceeaşi cu cea de mai tîrziu ? Nu-ți pare că sufletul meu s-a trezit dintr-o noapte chinuitoare ? Nu m-ai găsit tu în cele din urmă încrezător, supus şi blînd, după cum mai înainte mă ştiai bănuitor, egoist, pînă a nu mă fi vindecat pe deplin ? Din clipa aceea ai să mă învinuieşti de ceva ? N-am primit oare căsătoria ta cu Palmer cum aş fi primit cea mai grea pedeapsă, pe care o meritam, de altfel ? M-ai văzut murind de durere la gîndul că te-aş pierde pentru totdeauna; ți-am spus vreun cuvînt împotriva logodnicului tău ? Dacă mi-ai fi poruncit să alerg după el şi să-mi zbor creierii dacă n-aş fi fost în stare să ți-l aduc înapoi, aş fi făcut-o, atît erai de stăpînă pe sufletul şi pe viața mea î Asta o vrei şi-acum, nu-i aşa ? Spune un cuvînt şi, dacă ființa mea te supără, sunt gata să ți-o smulg din cale. Spune un cuvînt, Tereza, şi nu vei mai auzi niciodată v6rbindu-se de nenorocitul care în lume nu mai are altceva de făcut decît să trăiască ori să moară pentru tine. Laurent, mai nevinovat, avea un farmec ciudat de care se simțea înlănțuită: farmecul slăbiciunii. El nu era atît de slab, după cum nici Palmer nu era atît de tare. Erau clipe cînd vorbea ca un copil de-abia coborît din ceruri şi, cînd această slăbiciune era învinsă, îşi recăpăta tăria ca

172

să facă pe alții să sufere, cum iac toți copiii care se ştiu adorați.

Apoi, ca şi Palmer, el voia să întreprindă totdeauna ceea ce nu e cu putință: voia să altoiască fericirea pe tulpina deznădejdii şi să guste bucuriile cereşti ale încrederii casnice şi ale sfintei prietenii pe ruinele unui trecut de curînd pustiit. Acestor două suflete ce sîngerau încă de pe urma rănilor primite,.le trebuia odihnă: Tereza dorea acest lucru cu amărăciunea unei groaznice presimțiri; dar lui Laurent îi părea că trăise zece veacuri în cele zece luni cît fuseseră despărțiți, şi se îmbolnăvea din nou din pricina unei dorinți a sufletului care pe Tereza trebuia s-o îngrozească mai mult ca o dorință a simțurilor.

Numai datorită acestei dorinți nenorocite, ea se lăsă din nou robită. Laurent părea întinerit, numai fiindcă purta în ființa lui o dorință de dragoste curată; cînd ră-mînea singur cu Tereza, n-o mai chinuia cu avînturile lui, ca altădată. Ştia să-i vorbească cu cea mai aleasă bunăvoință, ceasuri întregi, el

care se crezuse mut atîta vreme şi care, în sfîrşit, îşi simţea geniul renăscînd şi lu-îndu-şi zborul în lumi de vis. Se interesa de viitorul Te-rezei, arătîndu-i necontenit datoria sfîntă pe care o avea de împlinit faţă de el, aceea de a-l smulge din rătăcirea tinereţii, din calea ambiţiilor deşarte de mai tîrziu şi din mocirla egoismului josnic al bătrîneţii. Ii vorbea numai de el; şi-apoi de ce nu, dacă ştia să-i vorbească atît de frumos ? Prin ea avea să fie un mare artist, o mare inimă, un mare om; ea trebuia să facă asta, fiindcă ea îi scăpase viaţa ! Şi Tereza, cu privirea neştiutoare a inimilor bune, găsea în cele din urmă această trebuinţă de neînlăturat şi căuta să-şi facă o datorie din ceea ce altădată îi fusese cerut numai ca iertare.

Prin urmare, Tereza ajunse să înnoade iarăşi lanţul fatal; avu însă gîndul fericit să amîne căsătoria, viind să puie la încercare hotărîrea lui Laurent în această pri-

173.

vinţă şi temîndu-so numai pentru el dacă hotărîrea s-ar fi împlinit. Dacă ar fi fost vorba numai de ea, nesocotita n-ar mai fi stat o clipă la îndoială.

întîia fericire a Terezei nu ţinu însă mai mult de o săptămînâ, cum spune cu tristeţe un cîntec foarte vesel; a doua nu ţinu mai mult de douăzeci şi patru de ceasuri. Purtarea lui Laurent se schimba de la o clipă la alta, tocmai fiindcă la el, atît bucuria cît şi durerea, se risipeau într-o clipă. Noi zicem purtare, Tereza spunea retractare, şi poate că acesta era cuvîntul nimerit. El se lăsa tîrît de acea nevoie de neînlăturat pe care o simt anumiţi adolescenţi, să ucidă şi să sfarme tot ce le-place, c-o patimă drăcească. Astfel de porniri s-au văzut şi la oameni înzestraţi cu darurile cele mai alese, şi istoria le-a numit instincte pervertite, fie din pricina unei boale a creierului molipsit într-o lume în care îţi e dat să trăieşti, fie din pricina scăpării de pedeapsă, ucigătoare într-adevăr, pe care anumite împrejurări o înlătură încă de la cei dinţii paşi în viaţă. S-au văzut regi tineri spintecînd taurii care le erau mai dragi, numai din plăcerea să le vadă măruntaiele fumegînd. Oamenii de geniu sunt astfel de regi în lumea în care încep să pătrundă rostul vieţii; sunt însă şi regi neînduplecaţi, pe care atotputernicia îi zăpăceşte. Sunt alţii chinuiţi de setea de a stăplni, pe care această bucurie împlinită îi frământă pînă la nebunie.

Aşa era Laurent, în fiinţa căruia luptau doi oameni. Ai fi zis că două suflete se certau, care să stăpînească j trupul, şi luptau fără odihnă ca să se gonească unulype altul. în mijlocul acestor veşnice împotriviri, nenorocitul

rămînea buimăcit şi cădea zdrobit cu fiecare zi mai mult pe laurii îngerului sau demonului învingător.

Atunci cînd căuta să se dezvăluie în însăşi ființa lui, îi părea că citeşte într-o carte de magie şi că dă, c-o minunată şi groaznică putere de pătrundere, peste cheia acestei tainice conjurații, a cărei pradă era el.

174

– Da, îi spunea Terezei, mă chinuiesc puterile necunoscute pe care vracii le numesc duhuri stăpînitoare. Două spirite se luptă în mine. E unul rău şi altul bun ? Nu, nu cred asta; acel ce te îngrozeşte, bănuitorul, neînduplecatul, nu face răul decît în urma părerii de rău că nu poate să facă binele, ca celălalt. Ar vrea să fie liniştit, filosof, îngăduitor 5 celălalt însă nu-l vrea astfel. Ar vrea să rămînă singur cel bun; vrea să fie pătimaş, plin de avînt, credincios şi, pe cînd vrăjmaşul îl supără şi-l umileşte, se întunecă la rîndu-i şi devine crud, astfel că aceşti doi îngeri ce sălăşluiesc în mine ajung să dea naştere unui demon.

Şi Laurent spunea şi scria Terezei, pe seama celor de mai sus, lucruri frumoase şi înfiorătoare, ce păreau să fie adevărate şi adăugau noi drepturi la stăpînirea de sine ce-şi cîştigase în ochii ei.

Tot ce crezuse Tereza că va îndura din pricina lui Laurent devenind soția lui Palmer, suferea acum din pricina lui Palmer, devenind tovarăşa de viață a lui Laurent. Groaznica gelozie cu privire, la trecut, cea mai grea dintre toate, fiindcă încearcă să răpuie totul fără să se atingă de nimic, rodea inima şi chinuia gîndurile nenorocitului artist. Amintirea lui Palmer deveni pentru el o fantomă, un vampir. îşi chinuia gîndul cum s-o facă pe Tereza să-i spuie tot ce se petrecuse la Genova şi la Porto-Venere, şi cum ea părea că nu vrea să dea vreo lă-murfre în această privință, o învinui că de atunci căutase să-l insele. Uitînd că pe vremea aceea Tereza îi' scrisese: îl iubesc pe Palmer, şi că puțin mai tîrziu îi scrisese iarăşi: îi iau in căsătorie, o învinuia că ținuse totdeauna cu mînă sigură, înşelătoare, lanțul nădejdilor şi dorințelor ce-o legau de ea. Tereza îi puse sub ochi toată corespondența lor, şi el recunoscu că spusese cinstit tot ce trebuia ca să se desfacă de dragostea lui. Se potoli şi rămase încredințat că se ferise să-i scormonească patima ce scîn-

teia încă sub cenuşe, mărturisind pe încetul adevărul pe măsură ce se arăta îri stare să-l primească fără durere şi iarăşi pe măsură ce ea putuse căpăta încredere în viitorul spre care o tîra Palmer. Recunoscu în cele din urmă

că ea nu-l turburase vreodată cu umbra ursei minciuni, chiar atunci cînd nu voia să dea vreo lămâii re şi că, a doua zi după boala lui, cînd încă îşi făcea visuri în privința unei. împăcări ce nu mai era cu putință, ea îi spusese: „Totul s-a sfîrşit între noi. Ceea ce hotărăsc şi primesc pentru mine, e o taină, asupra căreia n-ai dreptul să mă întrebi nimic".

– Da, da, ai dreptate, strigă Laurent. Eram nedrept şi curiozitatea mea fatală e un chin pe care aş fi un nelegiuit dacă te-aş sili să-l împărtăşeşti. Da, biata mea Te-reza, te-am supus unor întrebări umilitoare, pe tine care n-aveai decît să mă uiți şi care totuşi m-ai iertat ! Am schimbat rolul: eu ți-am instruit procesul, uitînd că eu sunt vinovatul şi osînditul ! Caut să sfîşii c-o mînă ucigaşe vălul nevinovăției cu care sufletul tău are dreptul şi, fără îndoială, şi datoria să se învelească, pentru tot ce priveşte legăturile tale cu Palmer. Ei bine, îți mulțumesc pentru tăcerea şi mîndria ta. Cu atît mai mult eşti vrednică azi de respect. Asta dovedeşte că niciodată nu i-ai îngăduit lui Palmer să te întrebe ceva despre bucuriile şi durerile noastre. Şi de-abia acum înțeleg că o femeie, nu numai că n-ar trebui să mărturisească nimic amantului din tot trecutul ei, dar nici n-ar trebui să-i dea prilej s-o întrebe. Omul care cere astfel de lucruri, înjoseşte iubirea. Dezvăluie slăbiciunea femeii, în vreme ce-o umileşte în cugetul lui, împreunîndu-i chipul cu toate fantomele ce-i chinuiesc mintea. Da, Tereza, ai dreptate-: omul trebuie să se silească să-şi păstreze singur nevinovăția idealului, pe cînd eu nu caut decît să-l înjosesc, smul-gîndu-l din templul în care l-am aşezat.

Părea că după astfel de lămuriri, pe care Laurent era în stare ââ le semneze cu sîngele şi lacrimile lui, liniştea j

176

trebuia să renască şi fericirea să se ivească din nou. Dar nu era astfel. Laurent, chinuit de-o mînie surdă, venea a doua zi cu-aceleaşi întrebări, cu-aceleaşi ocări, cu-ace-eaşi batjocură. Nopți întregi treceau în convorbiri aspre, şi-atunci părea că el are nevoie să-şi biciuiască geniul cu cele mai grele cuvinte, rănindu-1, chinuindu-l ca să-l facă darnic în blesteme de-o ascuțime îngrozitoare şi ca să se chinuiască şi pe el şi pe Tereza cu cea mai amară deznădejde. După astfel de furtuni, părea că nu le mai rămîne altceva de făcut decît să-şi pună capăt zilelor. Tereza se aştepta la asta, se pregătea chiar, căci îi era scîrbă de viață; Laurent era însă chinuit de alte gînduri. împovărat de aceeaşi veşnică toropeală, adormea, şi îngerul lui.bun părea că se coboară să-l

legene în somn şi să-i zugrăvească pe faţă zîmbetul divin al vedeniilor cereşti.

Această fire ciudată nu se schimba întru nimic: somnul da cu totul altă înfăţişare hotărîrilor lui. Dacă adormea cu inima plină de bucurie, se trezea cu mintea turburată, dornic de luptă şi de frămîntare, şi iarăşi, dacă în ajun plecase blestemînd, a doua zi venea să bin.ecu- • vînteze.

De trei ori îl părăsi Tereza şi fugi departe de Paris; de trei ori el alergă după ea şi-o sili să-l ierte, căci de îndată ce-o pierdea, o adora şi începea s-o mîngîie cu cele mai calde lacrimi de pocăinţă.

Tereza fu în acelaşi timp josnică şi sublimă în acest iad în care intrase cu ochii închişi, cu gînd să-şi jertfească viaţa. Duse devotamentul pînă acolo încît mulţi din prietenii ei se temeau şi-o certau din această pricină, pe cînd acei ce nu ştiu să iubească, oameni mîndri şi cu judecată aspră, o dispreţuiau.

De altfel, această iubire a Terezei pentru Laurent era de înţeles pentru ea însăşi. Nu era tîrîtă de simţuri, căci Laurent, căzut în desfrîu ca să înăbuşe o iubire pe care n-o putea înăbuşi din voinţă, devenise pentru ea ceva dezgustător, ca un cadavru. Nu-l mai putea mîngîia şi nici el

177

nu îndrăznea să-i mai ceară astfel de lucruri. Nu mai cădea învinsă şi n-o mai stăpînea vraja cuvintelor lui ori farmecul copilăresc al pocăinţii. Nu mai credea în ziua de mîine; iar minunea care-i împăcase de atîtea ori nu mai era pentru ea decît o prevestire a furtunii şi naufragiului.

Tot ce-o lega de el era o nesfîrşită îndurare pe care o dai fără să ştii de ce, acelor pe care i-ai iertat de prea multe ori. S-ar părea că iertarea ajunge de cele mai multe ori la risipă, la cea mai prostească slăbiciune.

Şi totuşi în această îndurare a Terezei, pe care o implora cu-atîta înflăcărare, ca să se împotrivească îndată ce-i fusese hărăzită, avea în ea un fel de respect neobişnuit, poate chiar fantastic pentru geniul artistului. Această femeie, pe care o învinuia că e burgheză şi proastă, cînd o vedea lucrînd pentru binele lui, era o mare artistă, cel puţin în dragostea ei, de vreme ce primea tirania lui Lau-rent ca pe un dar divin jertifindu-i toată 'mîndria, toată munca şi, ceea ce altul mai puţin devotat ar fi numit, gloria ei.

El, nenorocitul, vedea şi înţelegea această supunere şi, cînd băgă de seamă cît e de nerecunoscător, se simţea sfîşiat de remuşcări ce-l chinuiau de moarte. I-ar fi trebuit o amendă nesimţitoare şi grasă, care să-şi bată joc de mînia şi de căinţa lui. care să nu sufere, ci să-l stăpînească. Dar Tereza nu

putea fi astfel. Ea se stingea de oboseală şi de tristețe şi, văzînd-o cum se prăpădeşte, Laurent căuta în moartea gîndurilor şi otrava beției., uitarea de-o clipă a lacrimilor lui.

XIII

lntr-o seară o învinui atit de aspru şi cu atîta răutate, încît ea nu mai vru să-l asculte şi rămase încremenită în fotoliu. După cîteva clipe, un zgomot neobişnuit o făcu să deschidă ochii, Laurent aruncă jos, cu înverşu-

178

nare, ceva scînteietor: era un pumnal. Tereza zîmbi şi închise ochii. Pricepu numaidecît, ca prin negura unui vis, că avea de gînd s-o omoare. în clipa aceea însă, pentru Tereza viața nu mai însemna nimic. Lăsă în voia soar-tei să aleagă odihna de care avea nevoie, fie prin somn, fie prin moarte.

Disprețuia moartea. Laurent crezu că-l disprețuia pe el. Scîrbit de el însuşi o părăsi.

După trei zile, Tereza, hotărîtă să facă un împrumut care să-i înlesnească o călătorie mai lungă, o lipsă de cî-tăva vreme (această viață de nelinişte şi umilință, îi irosea munca şi-i ruina existența), se duse pe cheiul Florilor şi cumpără un trandafir alb în glastră, pe care-l trimise lui Laurent, fără să-şi dea numele. Era semnul de veşnică despărțire. întorcîndu-se acasă, găsi şi ea un trandafir alb, fără numele trimițătorului: era semnul de despărțire al lui Laurent. Amîndoi plecau, sau poate că amîndoi rămîneau pe loc. Primind trandafirul, Laurent se simți înduioşat pînă la lacrimi. Alergă la Tereza şi-o găsi îm-pachetîndu-şi lucrurile. îşi păstrase loc într-o trăsură de poştă pentru şase ceasuri, seara. Amîndoi se gîrrdiseră să revadă Italia, departe unul de altul.

– Ei bine, să plecăm împreună ! zise el.

– Nu, eu nu mai plec, răspunse ea.

– Tereza, e mai bine să voim amîndoi acelaşi lucru; numai astfel legătura dintre noi nu se va mai putea desface. E o nebunie însă să ne mai gîndim la asta. Dragostea mea s-a împotrivit pornirii ce poate înăbuşi o simțire şi ucide un suflet. Trebuie să mă iubeşti aşa cum sunt, ori să murim împreună. Spune, ce crezi ?

– Ar fi de prisos să mai vreau ceva, nu mai pot, zise Tereza. Mi-e inima împietrită; îmi pare c-a murit.

– Ei bine, vrei să mori ?

– îmi e tot una, ştii asta: nu vreau însă nici să trăieşti} nici să mori lîngă

mine.

179

– Ah, da, tu crezi în eternitatea eului ! Nu vrei să mă întîlneşti în cealaltă viață ! Biată martiră, pricep toate astea !

– Nu, nu ne vom mai întîlni, Laurent, sunt pe deplin încredințată. Orice suflet se îndreaptă spre lumea

"lui. Pe mine mă cheamă odihna, tu vei fi totdeauna tîrît în vuietul furtunilor.

– Vrei să spui că tu nu eşti vrednică de focul iadului !

– Nici tu nu eşti vrednic de asta. Vei sălăşlui în alt cer, iată totul.

– Dar în lumea aceasta ce mă mai aşteaptă, dacă tu mă părăseşti ?

-r Gloria, cînd nu vei mai căuta iubirea.

Laurent rămase pe gînduri. Repetă de cîteva ori cu-vîntul „Glorie !" Apoi se lăsă în genunchi în fața căminului şi începu să scormonească tăciunii, cum făcea tot-' deauna cînd voia să £ie singur. Tereza ieşi ca să spuie că nu mai pleacă. Ştia bine că Laurent ar fi urmărit-o.

Cînd se întoarse îl găsi liniştit, vesel chiar.

– Lumea, zise el, e o comedie proastă. De ce vrea omul să se ridice mai sus de el, cînd nu ştie ce-l aşteaptă acolo sus şi chiar dacă ar şti ce-l aşteaptă ? Gloria de care îți bați joc în sufletul tău, îmi e îndeajuns de cunoscută...

– Nu-mi bat joc de-a celorlalți...: • – Cum, de-a celorlalți ?...

– A tuturor acelor ce cred în ea şi-o iubesc.

–: Dumnezeu ştie dacă cred în aşa ceva şi dacă nu-mi bat joc ca de-o farsă. Poți iubi însă un lucru care nu prețuieşte cine ştie ce. îți place un cal chiar după ce ți-a frînt gîtul, îți place tutunul care te otrăveşte, o piesă, proastă care te face să rîzi şi gloria, care nu e decît o mascaradă. Glorie ! Ce înseamnă asta pentru un artist în * viață ?

Aci Laurent se lăsă tîrît de cele mai amare batjocuri şi sfirşi, zicînd:,

180

– La urma-urmei asta e gloria lumii. Scuipi usupra ei, dar trebuie s-o primeşti, fiindcă n-ai alta mai bună.

Convorbirea se prelungi astfel pînă seara, batjocoritoare, filosofică şi, din ce în ce mai străină de ființa lor. Văzîndu-i şi auzindu-i, ai fi zis că sunt doi prieteni buni care nu s-au certat niciodată. Această linişte se ivise în viața lor după fiecare scandal: cînd inimile tăceau, înțelepciunea se potolea şi ea.

Lui Laurent îi era foame şi o întrebă pe Tereza dacă vrea să mănînce împreună.

– Ei bine, dar plecarea ta ? îi zise ea. Ar trebui să te grăbeşti.

– Dacă nu mai pleci tu, nu plec nici eu.

– Plec, dacă tu rămîi.

f – Ei bine, plec, Tereza. Adio !

Tereza, cînd rămase singură, căută să pătrundă pentru a mia ©ară prăpastia acestei ursite ciudate. Ce-i lipsea ca să aibă soarta cea mai frumoasă din lume ? Judecata.

– Dar ce înseamnă oare judecată ? se întrebă Tereza, şi cum poate exista geniul fără ca ? Oare, numai fiindcă e o putere prea mare care o poate ucide şi căreia îi poate supravieţui ? Sau această raţiune e o însuşire stingheră, a cărei legătură cu celelalte însuşiri nu e niciodată de trebuinţă ?

Prin toate aceste giasuri, prin glasul părerilor şi prin glasul prieteniei lumea îi striga să se ridice, să ducă lupta pînă la capăt. Asta era datoria ei, după părerea lumii, care în astfel de împrejurări nu se mai poate schimba:' „Urmează calea cea mai bună, lasă-i să piară pe cei ne-' vrednici !'' Iar religia sufletelor adăuga: „înţelepţii şi bunii vor moşteni fericirea veşnică, orbii şi răzvrătiţii vor fi zvîrliţi în iad". Prin urmare, ce-i pasă celui cuminte dacă piere nesocotitul ?

Tereza se revolta împotriva acestei hotărîri.

– în ziua cînd mă voi crede o făptură desăvîrşită, cea mai curată şi mai vrednică de pe pămînt, îşi zise ea,

181

nu voi mai îngădui morţii să spulbere pe cei nevrednici; dar, dacă ziua aceea se va ivi într-adevăr, de unde ştiu că n-am să fiu eu mai nebună ca toţi nebunii ? înlături nebunia deşertăciunii, mama egoismului ! Mai bine să suferi pentru alţii decît pentru tine !

Era aproape de miezul nopţii cînd se ridică din fotoliul în care se lăsase să cadă, istovită, neputincioasă; trecuseră patru ceasuri ! Un comisionar aduse o cutie şi o scrisoare. în cutie se aflau un domino şi-o mască neagră. Scrisoarea nu cuprindea mai mult de cîteva cuvinte, scrise de mîna lui Laurent:

– Senza veder, senza pariat...

Fără să se vadă, fără să-şi vorbească... Ce însemna această enigmă ? Voia oare s-o cheme la bal mascat ca s-o neliniştească printr-o aventură banală

? Voia să "încerce s-o iubească fără s-o recunoască ? Asta era fantezie de poet, ori insultă de om desfrînat ?

Tereza dădu înapoi cutia şi căzu în fotoliu; neliniştea n-o lăsa să se mai gîndească. Nu era mai bine să încerce să smulgă din rătăcirile iadului această biată victimă ?

– Am să mă duc, îşi zise ea; îl voi urmări pas cu pas; voi căuta să văd totul, să-i cunosc viața pe care o duce fără mine; numai astfel voi putea înțelege dacă e ceva adevărat din tot ce-mi spune, dacă iubeşte răul din nesocotință sau din plăcerea de-a chinui, dacă într-adevăr are gusturi josnice ori caută numai să uite mîhnirea ce-i roade sufletul. Aflînd tot ce n-am vrut să ştiu, despre el şi despre lumea în care trăieşte, tot ce-am căutat să îndepărtez cu dezgust din amintirile lui şi închipuirea mea, voi descoperi poate un mijloc să-l smulg din prăpastia peirii.

îşi aduse aminte de dominouî negru pe care i-l trimisese Lâurent şi pe care îl privise de-abia în treacăt. Trimise să i se aducă un constum napolitan, îşi acoperi obrazul sub mască, îşi ascunse părul cu grije, se împodobi cu

panglici de toate culorile, ca să nu poată fi recunoscută, dacă cumva Laurent ar fi bănuit că e ea, şi, urcîndu-se într-o trăsură, porni de-a dreptul, singură, la balul de la Operă.

Nu mai fusese niciodată la bal. Masca îi părea ceva de nesuferit, care o înăbuşă. Nu încercase niciodată să-şi schimbe glasul şi n-ar fi vrut cîtuşi de puțin să fie recunoscută. Se strecură mută prin coridoare, căutînd colțurile cele mai ascunse cînd se simțea obosită, fără să se oprească atunci cînd vedea c-o urmăreşte cineva, prefă-cîndu-se că trece înainte şi izbutind mai uşor decît ar fi crezut să rămînă cu totul singură în zăpăceala unei lumi dornică de petrecere.

Era pe vremea cînd nu se dansa mai deloc la balurile de la Operă; singurul costum îngăduit era dommoul negru. Era prin urmare o îngrămădire posomorită ca înfățişare, dar tot atît de preocupată cu intrigile, ca la oricare altă reuniune de acest fel, mai impunătoare însă privită de sus, în amestecul ei. Deodată însă, orchestra începea să cînte un cadril zvăpăiat; te-aşteptai ca mulțimea să pornească în goană nebună prin sală, dar nimeni parcă nu se gîndea la asta. Furnicarul negru se plimba mai departe, în linişte, şopotind într-un vuiet surd care sfîrşea c-o pocnitură de pistol, final ciudat, fantastic, care totuşi nu era în stare să risipească vedenia acestei serbări lugubre.

Timp de cîteva clipe Tereza fu mulțumită de această priveliște, astfel că uita unde se află, crezîndu-se în lumea unor visuri triste. îl căuta pe Laurent, dar nu-l găsea.

Intră într-o altă sală, unde şedeau de vorbă, fără muzică, nemascați, bărbați cunoscuți în tot Parisul şi după ce făcu înconjurul acestei încăperi, se pregătea să plece, cînd auzi pe cineva rostindu-i numele într-un colț. întoarse capul şi – 1 zări pe Laurent între două femei mascate care vorbeau cu glas stins, obosit parcă, lucru care

183

dezvăluie sleirea simțurilor şi amărăciunea gîndurilor.

– Ei bine, zicea una din ele, ai părăsit-o pe vestita ta Tereza ? Pe semne că te-a înşelat acolo, în Italia, şi n-ai crezut asta pînă acum.

– A început să creadă în ziua cînd a izbutit sări gonească pe fericitul rival, adăugă cealaltă.

Tereza fu crud rănită; văzînd în ce apă murdară se scălda sfîrşitul romanului ei de dragoste, cu atît mai mult cu cît îl văzu pe Laurent zîmbind, spunînd celor două femei că vorbesc prostii, apoi, schimbînd vorba, fără nici un fel de tresărire parcă n-ar fi avut de ce să-l tur-Bure cuvintele rostite pe seama ei. Nu-l crezuse niciodată atît de străin de prietenia ei. Acum ştia totul. Se opri în loc să asculte: simțea sub mască o sudoare rece ce-i îngheța obrajii.

Totuşi, Laurent spunea celor două femei lucruri care puteau fi auzite de toată lumea. Erau cuvinte fără rost, şoptite de un om bine crescut, care voia să le distreze. Erau proaste şi-n fața lor el căscă de cîteva ori, căutînd parcă să se ferească de ochii celorlalți. Nu-i pasă însă că poate fi văzut într-o astfel de tovărăşie, lăsîndu-se să i se facă curte, căscînd mai mult de oboseală decît de plictiseală, blînd, nepăsător, binevoitor chiar, vorbind femeilor decăzute parcă ar fi vorbit unor femei din lumea mare, socotindu-le prietene bune şi serioase, care îi puteau aminti totdeauna lucruri plăcute, vrednice să fie povestite.

Asta ținu mai bine de un sfert de ceas. Tereza nu.se mişcase din colțul ei. Laurent îi întorsese spatele. Şedea pe-o canapea, în dosul unei oglinzi, astfel că din față nu putea fi văzut. Gînd grupuri de măşti venind din spre coridoare, se opreau lîngă ci, în amestecul de chipuri negre ce păta oglinda, Tereza nu se mai recunoştea. Laurent o zări însă de cîteva ori, fără să se gîndească la ea; dar, puțin cîte puțin, nemişcarea acestui chip mascat îl nelinişti şi rosti către cele două femei arătînd-o prin oglindă:

184

' – Oare vouă nu vi se pare îngrozitoare masca ce-o purtați pe față ?

– Ți-e frică ?

– Nu, de voi nu; ştiu cum vi-i nasul sub bucata de cîrpă; dar mi-e teamă de-un chip pe care nu-l cunosc şi care mă ținteşte cu privirea aprinsă; plec de-aci, nu mai pot sta.

– Asta înseamnă, reluară ele, că te-ai plictisit de noi.

– Nu; balul mă plictiseşte. Te înăbuşi aici. Vreți să mergeți să vedem cum ninge ? Eu mă duc la Boulogne.

– Numai acolo nu mergem.

– Bine. rămîneți. Cine vrea să meargă în domino la bois de Boulogne cu mine ? strigă el cu glas ridicat.

Un grup de măşti îl înconjură ca un stol de lilieci.

– Cit dai ? zise una.

– îmi faci portretul ? întrebă alta.

– Pe jos ori călare ? zise a treia.

– O sută de franci de cap. răspunse el, nu -facem altceva decît să ne plimbăm prin zăpadă la lumina lunii. Eu vă urmăresc de departe. Vreau să văd cum vă sade... Cîte sunteți ? adăugă el după cîteva clipe. Zece ? Foarte bine. Să mergem.

Trei din ele nu se mişcară din loc, zicînd:

– N-are nici un ban. Ne vom îmbolnăvi de pneumonie şi-atît.

– Nu mergeți ? le întrebă el. Rămîn şapte. Bun, număr cabalistic; cele şapte păcate. Slavă lui Dumnezeu ! Credeam c-o să mă plictisesc, dar iată o petrecere care-mi place.

– O fantezie de artist, îşi zise Tereza... îşi aduce aminte că e pictor. Nimic nu e pierdut.

Urmări această ciudată tovărăşie pînă la intrare, ca să se încredințeze că planul lui Laurent era pus în aplicare, dar frigul de-afară spulberă hotărîrea femeilor şi Laurent se văzu silit să renunțe. Toți erau de părere să sfîrşească balul printr-un chef.

185

– Nu, asta nu vreau ! zise el. Sunteți fricoase şi egoiste, întocmai ca femeile cinstite. Plec să-mi caut o tovărăşie mai plăcută. Cu atît mai rău pentru voi.

Dar femeile îl tîrau în sala cea mare, unde se întovărăşi cu alți tineri, un grup de neruşinați, şi se încinse între ei o convorbire atît de josnică, încît Tereza, învinsă de un amar dezgust, se retrase zicîndu-şi că e prea tîrziu. Lui Laurent îi plăcea viciul: ea nu mai putea să-l aducă pe o cale dreaptă.

Dar lui Laurent îi plăcea viciul cu adevărat ? Nu, sclavului nu-i place jugul şi biciul; dar cînd eşti sclav din vina ta, cînd de bună-voie ți-ai pierdut libertatea, nesocotind curajul şi prevederea, te obişnuieşti cu josnicia şi suferința: în această privință se poate aminti povestea veche că, atunci cînd Jupiter aducea pe un om într-o astfel de stare, îi răpea jumătate din suflet.

Cînd robia trupului era fructul groaznic al victoriei cerul parcă avea milă de cel înfrînt; dar, cînd sufletul se lasă tîrît de desfrîu, pedeapsa e a Iui întreagă. Laurent nu mai putea nădăjdui altceva de-aci înainte. S-ar fi putut răscumpăra. Tereza făcuse totul pentru el: pierduse şi ea jumătate din suflet: toate însă fuseseră de prisos.

Pe cînd se urca în trăsură ca să plece spre casă, un om aproape nebun se aşeză numaidecît lîngă ea. Era Laurent. O recunoscuse, în clipa cînd pleca din sală, după un gest de spaimă, pe care ea-l făcuse fără să-şi dea seama.

– Tereza, îi zise el, să ne întoarcem în bal. Vreau să spun bărbaților:.,Sunteți nişte fiare !" Iar femeilor: „Sunteți nişte vipere !" Vreau să strig numele tău, numele tău sfînt, ca să-l audă mulțimea ticăloşilor; vreau să-ți cad la picioare, să muşc din țărînă, chemînd asu-pră-mi toate blestemele, toate umilințele, toate ocările ! Vreau să mă spovedesc cu glas tare în mijlocul acestei mascarade, cum făceau cei dintîi creştini în templele pă-gîne, ca să se simtă înălțați prin lacrimile pocainții şi spă-

lați prin sîngele martirilor..;

Această risipă de vorbe ținu pînă ce Tereza îl duse acasă. Ea nu pricepea cum putea acest om să devie pă-fimaş pînă la nebunie, îndată ce-o zărea, cînd pînă aci părea stăpîn pe el şl dornic să-şi petreacă vremea în mijlocul celorlalte femei.

-r- Numai eu te-am înnebunit, zisea ea. Adineauri ti se vorbea de mine ca de-o mizerabilă, şi asta te lăsa cu totul nepăsător. Am devenit pentru tine un fel de fantomă răzbunătoare. Eu n-am dorit asta. Să ne despărțim cît mai în grabă, fiindcă ştiu că nu pot să-ți fac decît rău.

XIV

A doua zi, cu toate acestea, se întîlniră din nou. El o rugă să-i îngăduie cea din urmă zi de convorbire frățească şi de plimbare burgheză, prietenească, liniştită. Porniră împreună la grădina Plantelor, se opriră sub un cedru înalt şi urcară în labirint. Vremea era frumoasă; nu rămăsese nici urmă de zăpadă. Un soare palid scînteia printre norii vineți. Mugurii plantelor erau plini de sevă. Laurent era poet, numai poet şi artist contemplativ în ziua aceea. Tereza, care îl privea mirată din cînd în cînd, nu credea că într-adevăr totul se sfîrşise între ei.

Dar furtuna se ivi a doua zi şi mai groaznică, dintr-o-dată, cum se ivesc norii pe cerul de vară, numai fiindcă a fost vreme frumoasă în ajun.

Apoi, cu fiecare zi, totul se posomora. parcă ar fi fost sfîrşitul lumii: fulgere repezi spintecau adîncurile întunecate.

Intr-o noapte, Laurent veni la Tereza foarte tîrziu, într-o stare de rătăcire nemaipomenită: se întinse pe canapeaua din salon şi adormi numaidecît.

Tereza trecu în atelier şi îl rugă pe Dumnezeu din adîncul sufletului s-o scape de-acest chin ucigător. Era

187

disperată; nu mai putea îndura. Plînse şi se ru.!4ă toată noaptea.

Se lumina de ziuă cînd auzi sunînd clopoțelul de la intrare. Caterina dormea; Tereza crezu că era vreun trecător întîrziat care nu-şi mai nimereşte casa. Auzi din nou clopoțelul, care sună de trei oii. Se duse să privească prin fereastra de la scară, deasupra aşii de la intrare. Zări un copil de zece pînă la doisprezece ani a cărui înfățişare arăta îndestularea şi-al cărui chip ridicat spre ea

părea de înger. '"*

– Ce e, copile ? întrebă ea; te-ai rătăcit cumva ?

– Nu, răspunse el, am fost trimis aici; caut pe o doamnă care se numeşte domnişoara Jacques.

Tereza coborî, deschise uşa, şi-l privi pe copil c-o mută înduioşare. îi părea că-l mai văzuse cîndva, sau că semăna cu vreun copil pe care îl cunoscuse şi-al cărui nume nu şir-l mai amintea. Copilul părea de-asemeni turburat şi nehotărît.

Ea îl luă în grădină ca sâ-l întrebe ce vrea; dar în loc să răspundă:

– Dumneata eşti, zise ui tremurînd, domnişoara Tereza ? -

– Eu sînt, copilul meu; ce vrei tu ? Ce pot să fac pentru tine ?

– Să mă iei la dumneata şi să nu ne mai despărțim, dacă vrei.:

– Dar cine eşti tu ? ±.

– Sunt fiul contelui de...

Tereza înăbuşi un ţipăt şi cea dintîi mişcare a ei fu să îmbrîncească copilul; deodată însă, asemănarea lui cu chipul ei pe care îl zugrăvise în cele din urmă, privindu-se în oglindă, ca să facă un dar mamei sale, o lăsă încremenită.

– Aşteaptă ! zise ea, luînd copilul în braţe c-o mişcare nesocotită parcă. Cum te cheamă ?

3 83

– Manoil.

- – Doamne, dar cine e mama ta ?

– Este... Dar am fost povăţuit să nu-ţi spun nurnai-decît. Mama mea a fost la început contesa de..., acolo, în Havana; nu mă iubea şi-mi spunea totdeauna: „Nu eşti copilul meu şi nu te pot iubi". Dar tatăl meu mă iubea şi-mi spunea: „Eşti numai al meu; tu nu ai mamă". Şi-a-poi a murit, acum optsprezece luni şi-atunci contesa a spus: „Acum eşti al meu şi va trebui să stai lingă mine". Aceasta din pricină că tatăl meu îi lăsase bani, cu condiţia ca ea să spună că sunt şi al ei. Dar ea nu m-a iubit niciodată şi mă plictiseam, cînd un domn din Statele-Unite, pe care îl cheamă Richard Palmei', a venit să mă ceară. Contesa a spus: „Nu, nu vreau să-l dau". Atunci domnul Palmer mi-a spus: „Vrei să te duc la mama ta adevărată, care crede că ai murit, şi care va fi mulţumită să te vadă ?" I-am spus: „Da, vreau". Atunci, domnul Palmer a venit peste noapte, într-o barcă, fiindcă noi locuiam la ţărmul mării; eu m-am sculat, încet din pat, ca să nu audă nimeni, şi-am mers pînă la o corabie mare, apoi am trecut marea şi iată-ne ajunşi aici.

– Ai ajuns aici ! zise Tereza, strîngînd copilul la sîn şi, zguduită de-un tremur neobişnuit., îl săruta mereu în timp ce vorbea; unde e Palmer ?

– Nu ştiu, răspunse copilul. M-a adus pînă la poartă şi mi-a zis: „Sună'!" Apoi nu l-am mai văzut.

– Să-l căutăm, zise Tereza ridieîndu-se 5 poate că nu e departe.

Şi, alergînd cu copilul, îl găsi pe Palmer, ascuns la cîţiva paşi, aşteptînd să vadă dacă copilul va fi într-ade-văd recunoscut de mama lui.

„Richard ! Richard !" strigă Tereza, aruneîndu-se la picioarele lui în mijlocul străzii încă pustii, lucru pe care, de altfel, l-ar fi făcut chiar dacă-ar fi fost plină de lume. „Tu eşti Dumnezeii pentru mine..."

Şi nu putu să spună mai mult; înnebunise parcă şi se simţea înăbuşită de lacrimile bucuriei.

Palmer o duse sub copacii Cîmpiilor-Elisee şi se aşezară pe-o bancă. Ei îi trebui un ceas pînă să se linişească, să-şi vie în fire şi să-şi mîngîie copilul fără să plîngă cu hohot.

– Acum, îi zise Palmer, eu mi-am plătit datoria. Mi-ai dăruit zile de nădejde şi de fericire şi nu voiam să te las nerăsplătită. îţi dăruiesc, la rîndu-mi, o viaţă întreagă- de mîngîiere şi de împăcare, căci acest copil e un înger, şi-mi e greu să mă despart de el. L-am lipsit de-o moştenire şi-acum trebuie să-i dau alta în schimb. N-ai dreptul să te împotriveşti; mi-am luat toate măsurile şi toate sunt în rînduială. El are în buzunar un act care îl asigură, atît pentru prezent, cît şi pentru viitor. Adio, Tereza. Socoteşte-mă prietenul tău, şi-n viaţă şi după moarte.

Palmer plecă fericit; făcuse o faptă bună. Tereza nu mai vru să calce cu piciorul în casa unde dormea Lau-rent. Luă o trăsură, după ce trimise Caterinei mai multe porunci printr-un comisionar; şi se opri la o cafenea în tovărăşia copilului. Toată ziua o petrecură împreună, co-lindînd străzile şi pregătindu-se pentru o lungă călătorie. Seara, Caterina se ivi cu pachetele cumpărate peste zi, şi Tereza plecă să-şi ascundă copilul, fericirea, odihna, munca, bucuria, viaţa ei, în fundul Germaniei. Simţea o fericire egoistă; nu se mai gîndi ce va deveni Laurent fără ea. Era mamă, şi mama se înstrăinase cu totul de amantul ei.

Laurent dormi toată ziua' şi se trezi într-o posomorită singurătate. Se sculă şi începu s-o blesteme pe Tereza că plecase la plimbare fără să-i lase de mîncare. Se miră însă cînd n-o văzu nici pe Caterina, dădu casa dracului şi plecă.

Numai după cîteva zile pricepu ce i se întîmplase. Cînd v văzu casa în care locuise Tereza că se închiriază, cînd văzu

190

mobila împachetată sau vîndută, în vreme ce el aştepta mereu un cuvînt de la ea. pierdu orice nădejde şi nu mai căută s-o întîlnească,

De abia după un an putu să trimită o scrisoare Te-rezei. Se învinuia pentru toată nenorocirea ce-i pricinuise şi cerea să rămînă prieteni ca altădată; apoi, cînd era vorba de dragoste, sfîrşea astfel:

„Ştiu bine că nu mai pot aştepta nimic de la tine, căci te-am blestemaţii,

în deznădejdea că te-am pierdut, mă silesc în toate chipurile să te uit. Da, am căutat să te văd cum nu erai; te-am vorbit de rău față de toți acei ce te urau, şi mi-a făcut plăcere să te ştiu batjocorită de cei ce nu te-au cunoscut. Te-am nesocotit, după cum te nesocotisem cînd erai aici. Dar de ce nu mai eşti aici ? Din vina ta sunt nebun; nu trebuia să mă părăseşti... Oh, nenorocitul de mine, simt că te urăsc cînd ştiu bine că te ador î Simt că toată viața te voi iubi şi te voi blestema... Văd acum că mă urăşti. Te-aş omorî, de-aş putea. Dar, dacă ai fi aci, aş cădea în genunchi în fața ta ! Tereza, Tereza, ai devenit oare un monstru, care nu cunoaşte îndurarea ? Oh, ce pedeapsă mai groaznică poate fi în afară de iubirea pe care n-o poți înăbuşi, alături de mînia care nu-ți foloseşte? Ce-am făcut, Dumnezeule, ca să fiu astfel pedepsit, să pierd totul, pînă şi dreptul de a iubi şi a urî ?'•

Tereza îi răspunse:

„Adio pentru totdeauna î Să ştii însă că tot ce-ai făcut împotrivă-mi, am iertat, şi pentru tot ce vei face de-acum înainte, vei fi iertat de-asemeni. Dumnezeu pedepseşte pe anumiți oameni de geniu să rătăcească în furtună şi să creeze în durere. Am căutat să te cunosc îndeajuns, în umbra şi lumina ta. în măreția şi slăbiciunea ta, ca să mă încredințez că eşti victima soartei şi că nu poți fi pus în aceeaşi balanță cu ceilalți oameni. Suferința şi îndoiala ta. ceea ce tu numeşti pedeapsă, e

poate singurul mijloc de înălțare pentru tine. învață prin urmare să te supui. Ai căutat pe toate căile să ajungi pe culmea fericirii, şi n-ai întîlnit decît în vis. Ei bine, visurile tale, copilul meu, sunt realitatea, darul, viața ta; nu eşti artist ? Fii liniştit, Dumnezeu te va ierta, fiindcă n-ai putut iubi. Te-a condamnat la cea mai nepotolită sete: aceea de a voi să cucereşti o femeie. Tinerețea tay| culmea fericirii, şi n-ai întîlnit-o decît în vis. Ei bine, vi-F itorului, acele ce-ți vor contempla opera din veac mvcacrj iată surorile şi amantele tale".

Redactor: ILAR1E H1NOVEANU

Tehnoredactor: D. LENCAR Bun de tipar: 28.05.1992. Apărut 1992

Coli de tipar: 6

Tiparul executat sub comanda nr. 2031H

Begia Autonomă a Imprimeriilor

Imprimeria,-CORESr-' Bucureşti

HOMANiA

